

SBORNÍK
Státního okresního archivu
Přerov

Přerov 2009

Sborník Státního okresního archivu Přerov.
Vydal Zemský archiv v Opavě – Státní okresní archiv Přerov.
Přerov 2009.
Odpovědný redaktor Jiří Lapáček.
Počet stran 208.
Sazba a tisk Miloslav Flašar, Elan spol. s r. o. Přerov.
Počet výtisků 400.

ISBN 978-80-86388-75-5
ISSN 1214-4762

Obsah

František John Dílo zvonáře Kašpara Geistera z roku 1613 v Lipníku nad Bečvou	5
Jiří J. K. Nebeský Typáře ve fondu hranického muzea	10
Ingrid Silná K historii varhan v kostele svatého Václava v Tovačově	22
Jana Krejčová Z historie Slavkova u Lipníku nad Bečvou	29
Jan Jirka Antonín Dvořák a Přerovsko	51
Petr Kadlec Život a dílo Emila Cigánka s přihlédnutím k jeho pobytu a působení v Hranicích	61
Věra Fišmistrová Sága přerovských rodů. Firma Kyjovští a firma Vrba & Pražák	77
Josef Voltr Výroba kluzáků v Přerově 1933–1937	105
Emanuel Kutálek Polní opevnění na Moravě a opěrný bod Přerov	112
Pavel Kopeček Odbojové skupiny Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942	119
Petr Jirák Příběh odbojáře Rajmunda Navrátila z Kojetína	158
Rudolf Štěpančík Kopaná v příměstských částech Přerova	169
Jiří Lapáček Odkaz Raimunda Šidly moravskému dějepisce aneb kde jsme již mohli být	190
Oldřich Fiala Život a práce historičky umění Anny Pavelkové (1943–2009) ...	197
O autorech	208

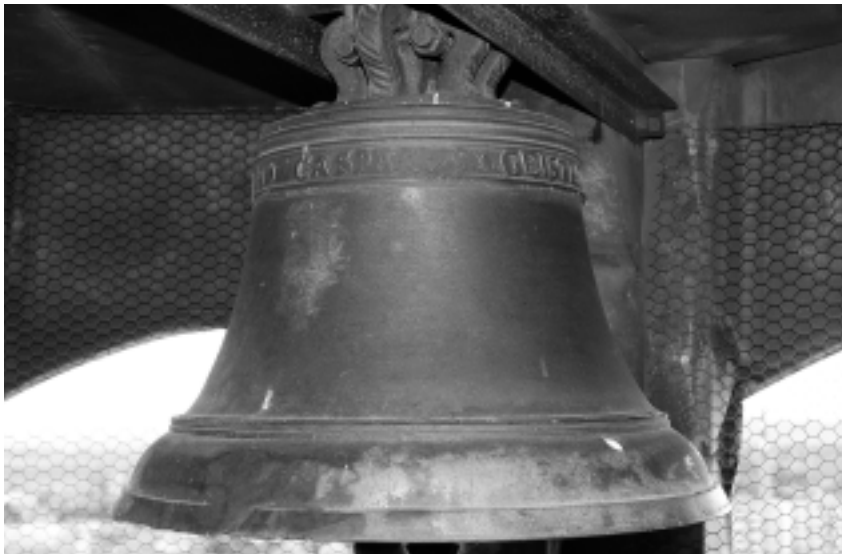
František John

Dílo zvonaře Kašpara Geistera z roku 1613 v Lipníku nad Bečvou

Soubor památek zvonařského řemesla dochovaný v Lipníku nad Bečvou patří k nejhodnotnějším na Moravě. V renesanční zvonici při farním kostele jsou zavěšeny tři cenné historické zvony dokládající vývoj moravského zvonařství v období gotiky, renesance i baroka. Celkový barvitý obraz vývoje zvonařského řemesla čitelný v tomto městě dotváří dosud blíže nepovšimnuté dílo olomouckého zvonaře Kašpara Geistera. Činnost tohoto manýristického zvonaře pro Lipník souvisela s obnovou zvonového inventáře po požáru, který postihl město 14. dubna 1613. Ještě téhož roku byly obnoveny zvony a cimbály postřižených věží, do dnešních dnů se dochoval radniční zvon a hodinový cimbál zavěšený na věži farního kostela sv. Jakuba. Další z dvojice cimbálů kostelní věže pochází z roku 1789, kdy vznikl zřejmě přelítním staršího Geisterova díla olomouckým zvonařem Wolfgangem Straubem.

Farní kostel sv. Jakuba Většího byl jistě již v době svého vzniku, který můžeme klást na základě první písemné zmínky před rok 1406, vybaven také zvony. V jeho věži stojící při západním průčelí původně visel gotický zvon sv. Jakuba ulitý na náklady města roku 1464,¹ v roce 1578 byl do věže zavěšen zvon sv. Jana. V roce 1596 byla věž tohoto kostela užívaného tehdy luterány doplněna po vzoru bratrského sboru o renesanční arkádový ochoz, nad kterým se tyčila střecha se třemi báněmi. Největší lipnický zvon byl odlit roku 1604 olomouckým zvonařem Zachariášem Milnerem,² jeho zavěšení si vyžádalo stavbu samostatné renesanční zvonice. Po její dostavbě roku 1609 byly do zvonové stolice převěšeny zvony, které původně visely v čelní věži kostela sv. Jakuba. Důvodem bylo přílišné namáhání zvonice při zvonění, které způsobilo vychýlení věže téměř o 1° západním směrem. Díky tomu byly zvony náležející luterskému kostelu zachráněny před ničivými účinky požáru, který město postihl 14. dubna 1613.³ Zatímco shořelo velké množství domů, radnice, špitál a kostel, kamenná zvonice se zvony byla uchráněna. Ještě v průběhu roku 1613 byla obnovena věž luterského kostela a spolu s ní i věžní hodiny kostela, jak můžeme soudit z dochovaného cimbálu. Samotný farní chrám byl opraven a slavnostně posvěcen až roku 1615.⁴ V roce 1613 byl ulit také radniční zvon, který nese připomínku na požár přímo ve své nápisové legendě. Obnova hodin bezprostředně po

- 1 MLČÁK, L. – ŠRÁMEK, P.: Olomoučtí zvonaři 15. století. Vlastivědný věstník moravský, 1979, s. 298–306.
- 2 MLČÁK, L. – ŠRÁMEK, P.: Olomoučtí zvonaři 16. a první třetiny 17. století. Vlastivědný věstník moravský, 1981, s. 46.
- 3 MALOŇ, L.: Putování dějinami. Město Lipník v proměnách staletí. Lipník nad Bečvou 2008, s. 23.
- 4 MRÁČEK, J.: Kronikáři lipenští a ukázky z jejich kronik. In: ŽŮREK, K. (ed.): Lipník nad Bečvou, město a okres. Vyškov 1933, s. 22.

Hodinový cimbál Kašpara Geistera z roku 1613

požáru souvisela s jejich významem pro určování času každodenního rytmu města, radniční zvon měl především výstražnou funkci pro případ požáru či jiného nebezpečí. Vedle radničního zvonu je další z lipnických epigrafických památek upomínající na strašlivý požár pamětní deska na někdejší špitálu, instalovaná tam po jeho opravě roku 1616. Další požár kostel postihl roku 1633, cimbály však zřejmě přečkaly a byly zavěšeny do věže obnovené roku 1635. Dne 14. září 1788 kostel opět vyhořel, cibulovitá věž kostela se tehdy zřítily do farního dvora. Menší cimbál z roku 1613 tuto pohromu přežil, jeho větší protějšek zřejmě posloužil jako materiál pro nový cimbál ulitý roku 1789 zvonařem Wolfgangem Straubem v Olomouci.

Z kampanologických památek ulitých roku 1613 je autorsky označen pouze hodinový cimbál. Jeho průměr činí 45,5 cm a výška 37,5 cm, zavěšen je na koruně tvořené uchy zdobenými šikmým rýhováním. Na čepci obíhá nápis psaný kapitálou o výšce písma 1,5 cm dělený kosočtverci, vymezený nahoře třemi a dole jednou plastickou linkou: CASPARVS ◊ GEISTER ◊ VON ◊ OLMVTZ ◊ 1 ◊ 6 ◊ 1 3 ◊. Přechod mezi krkem a věncem je zvýrazněn odstupňovanou lištou, okraj věnce je zesílen odstupňovanou lištou. Cimbál má zalité ocelové oko na vnitřní uchycení srdce, které však do něj nebylo nikdy instalováno, jak lze usoudit ze skutečnosti, že vnitřní hrana věnce nevykazuje známky po úderech. Samotný poměr výšky a šířky blížící se poměru používanému u zvonů je taktéž dosti netypický, stejně jako užití koruny tvořené uchy (cimbály bývají většinou zavěšeny na jednoduchém čepu s průvlakem).

Shodné autorství cimbálu a radničního zvonu lze předpokládat na základě stejné doby vzniku obou děl, pro tuto skutečnost navíc svědčí obdobné formální znaky výzdoby, především členění zvonu pomocí plastických linek, a obdobný typ písma. Vzhledem k absenci ornamentální a reliéfní výzdoby jinak neposkytuje radniční zvon o průměru věnce 34 cm a výšce 39 cm další srovnávací materiál. Na čepci obíhá česky psaný nápis kapitálou o výšce pís-

ma 1,8 cm, vymezený nahoře jednou a dole třemi plastickými linkami: LETA 1613 SLIT PO WELIKEM OHNI. Krk je hladký, na přechodu k věnci obíhají tři plastické linky. Věнец je na okraji rozšířen plochou lištou. Ucha šestiúché koruny jsou hladká.

Zvonař a mědiltec Kašpar Geister byl v Olomouci činný v letech 1602–1623.⁵ Svým pozdně renesančním dílem dovršil vývoj renesančního olomouckého zvonařství, kdy volně navázal na své olomoucké konkurenty kovolince Jiřího Hechpergera a Zachariáše Milnera. Na severní a střední Moravě se dochovaly Geisterův zvon zavěšený ve filiálním kostele Nejsvětější Trojice v Novém Jičíně (1613),⁶ hodinový cimbál původně ulitý

Radniční zvon z roku 1613 připsaný olomouckému zvonaři Kašparovi Geisterovi

pro zámek v Branné, dnes zavěšený v zámecké věži v Úsově (1615),⁷ zvon v sanktusové věži farního kostela sv. Marka v Litovli (1616)⁸ a zvon ulitý pro kostel v Dubu nad Moravou, dnes zavěšený v Halenkovicích (1622).⁹ K výzdobě svých zvonů opatřených latinskými, německými či českými nápisy používal Geister reliéfy s antickými mytologickými náměty (Nový Jičín, Úsov) a aliančních rodových znaků (Úsov). Zvon a cimbál v Lipníku se svojí strohostí a absencí reliéfní výzdoby nejvíce přibližují zvonu v Litovli.

Na území okresu Přerov byl Kašpar Geister zastoupen také zvonom zavěšeným ve farním kostele v Nejdku, který byl ulit roku 1613. Zvon o hmotnosti cca 3 centnýře byl zcela bez ozdob. Nápisovou legendu tvořila ustálená zvonařská formule běžně používaná jak Geisterem, tak i jinými zvonaři: Durch das feuer gos mich Caspar Geister zu Olmütz 1613. Obdobnou nápisovou legendu nese například dochovaný Geisterův zvon v Novém Jičíně ulitý ve stejném roce. Zvon byl zrekvírován za druhé světové války.¹⁰

5 INDRA, B.: Konváří a zvonaři v Olomouci a v Opavě od počátku 16. do poloviny 17. století. Časopis slezského musea-B, 1977, č. 26, s. 67–68.

6 MLČÁK, L.: Ohlasy manýrismu na zvonech Kašpara Geistera a Hanse Sturma v Novém Jičíně a Hodslavicích. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, 1978, č. 22, s. 31–40.

7 MLČÁK, L.: Hodinový cimbál úsovského zámku. Severní Morava, 1979, č. 37, s. 62–64.

8 MLČÁK, L. – ŠRÁMEK, P.: Olomoučtí zvonaři 16. a první třetiny 17. století. Vlastivědný věstník moravský, 1981, s. 47. V roce 2007 bohužel nebyl tento zvon ve věži chrámu zjištěn.

9 SAMEK, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 1, A–I. Praha 1994, s. 465.

10 Popis zvonu viz: Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc (dále jen ZAO, pob. Olomouc, fond ACO). Matrica Decanatus Lipnicensis 1772, i. č. 198, s. 67; ZAO, pob. Olomouc, Pozůstalost Dr. Nevěřila, inv. č. 97, karton 7, 1917, Farnost Nejedek.

Hodinový cimbál z roku 1789 ulitý Wolfgangem Straubem

Větší z cimbálů věže farního kostela v Lipníku nad Bečvou o průměru 75,5 cm a výšce 38 cm byl ulit roku 1789, k jeho výrobě bylo pravděpodobně využito rozbitého Geisterova díla. Příklop cimbálu zavěšeného na čepu s průvlakem je odstupňován, na čepci jsou vymodelovány tři plastické linky. Krk je hladký, jeho výzdobu tvoří pouze znak města Lipníku nad Bečvou ve 12 cm vysoké oválné akantové kartuši umístěný ve spodní části krku. Vymodelovaným znakem města je dvouocasý lev ve skoku doprava obrácený s korunou na hlavě, jazykem a zbrojí. Zřejmě z důvodu zjednodušení práce zvonář ve znaku nevymodeloval charakteristické trojvrší. Znak přisedá na linku ohraničující zespoda krk zvonu, nad kterou je po stranách znaku uveden jednořádkový nápis: STADT LEIPNICK 1789 (znak) MICH HAT GEGOSSEN WOLFGANGVS STRAVB IN OLMVTZ. Výška písma je v nápisové legendě před znakem 1,2 cm, výška číslic letopočtu 1,8 cm, výška písma v textu za znakem 1 cm. Litery HAT GEGOSSEN a OLMVTZ se zvonáři nepodařilo odlít, proto byly dodatečně vyryty do hotového zvonu. Na přechodu k věnci obíhá pět plastických linek, vrchol věnce je v místě jeho největší síly vyvýšen nad spodní část krku. Na okraji věnce obíhají dvě plastické linky. Wolfgang Straub se narodil 1. července 1763 v Olomouci, zvonu lil v letech 1785–1828 v dílně, kterou zdědil po svém otci. Zemřel 11. března 1835.¹¹

Na cimbály farního kostela poprvé upozornil Bohumil Samek ve své soupisové práci o uměleckých památkách Moravy a Slezska,¹² zvon radniční věže neuvádí, ten byl však zmíněn ve výroční zprávě památkového ústavu při příležitosti jeho zápisu za movitou kulturní památku.¹³ Důvodem tak pozdního uvedení obou renesančních památek v literatuře byla zřejmě absence zmínek v písemných pramenech, které sloužily jako výchozí podklad pro soupisové práce. Například děkanská matrika z roku 1672 uvádí pouze čtyři zvonu zavěšené ve zvonici a jeden malý v průčelí chrámu,¹⁴ o sto let později bylo zaznamenáno pouze pět zvonů zavěšených ve zvonici při farním chrámu.¹⁵ Hodinové cimbály unikly pozornosti taktéž farnímu inven-

Znak města Lipníku na cimbálu Wolfganga Strauba z roku 1789

táři sestavenému roku 1803.¹⁶ Nebyly ani součástí hlášení o zvonech ve farnosti roku 1917, které sloužilo k účelům válečných rekvizic první světové války, této skutečnosti zřejmě vděčí za svoji záchranu.¹⁷ Jan Baďura uvádí pouze popis pěti zvonů zavěšených na zvonici včetně přepisů jejich nápisů.¹⁸ O Geisterově činnosti pro Lipník nejsou zmínky ani v nejnovější kampanologické literatuře, nezmiňuje se o ní Bohumír Indra ve své biografické práci o olomouckých zvonářích, ani Leoš Mlčák a Pavel Šrámek v jinak objevné práci o významných památkách zvonářství v okrese Přerov.¹⁹

Oba cimbály plní dodnes svou funkci, menší slouží k odbíjení čtvrtí, větší k odbíjení celých hodin. Odbíjení je dnes zajištěno elektronicky pomocí úhozových kladiv bijících z vnitřní strany úhozového věnce. Radniční zvon původně visel ve věži radnice, dnes je deponován.²⁰

- 11 INDRA, B.: Zvonáři v Olomouci od poloviny 17. do 2. poloviny 19. století. *Časopis slezského musea-B*, 1978, č. 27, s. 157.
- 12 SAMEK, B.: *Umělecké památky Moravy a Slezska. Díl 2, J–N*. Praha 1999, s. 356.
- 13 *Zpráva o činnosti za rok 2004*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Olomouci. Praha 2005, s. 14.
- 14 ZAO, pob. Olomouc, fond ACO. *Matrica Decanatus Lipniczensis 1672*, i. č. 195, s. 3.
- 15 ZAO, pob. Olomouc, fond ACO. *Matrica Decanatus Lipniczensis 1772*, i. č. 198, s. 17–18.
- 16 ZAO, pob. Olomouc, fond ACO, *Inventáře far*. Inventář fary a kostela v Lipníku z roku 1803, karton 8298.
- 17 ZAO, pobočka Olomouc, *Pozůstalost Dr. Nevěřila*, inv. č. 97, karton 7, 1917, *Farnost Lipník nad Bečvou*.
- 18 BAĎURA, J.: *Vlastivěda moravská. Místopis Moravy. Lipenský okres*. Brno 1919, s. 100–103; BAĎURA, J.: *Některé památné nápisy v okrese lipenském*. *Záhorská kronika*, 1931, roč. 13, č. 3, s. 80–83.
- 19 MLČÁK, L. – ŠRÁMEK, P.: *Významné památky zvonářství v okrese Přerov*. *Zpravidaj Klubu genealogů a heraldiků Ostrava*, 1984, č. 18, s. 35–37.
- 20 Článek byl připraven díky podpoře Ministerstva kultury České republiky. Za spolupráci autor děkuje také duchovnímu správci lipnické farnosti P. Mgr. Josefu Pelcovi a paní Magdaleně Gladišové z Městského úřadu v Lipníku nad Bečvou.

Jiří J. K. Nebeský

Typáře ve fondu hranického muzea

Ve fondu Městského muzea a galerie v Hranicích se nalézají kolekce čtyřiatřiceti pečetních typářů. Nejedná se o ucelený soubor, jen o sbírku vzniklou akvizicemi z nejrůznějších zdrojů v průběhu 20. století. Hranické muzeum bylo založeno roku 1904,¹ přičemž pečetidla se objevují v inventární knize muzea už při první katalogizaci v roce 1906. Snaha nalézt informace o původu jednotlivých typářů nebyla vždy úspěšná, jelikož současná přírůstková čísla zavedená roku 1964 nelze vždy bezpečně spojit s původními signaturami, a ani původní zápisy mnohdy neobsahují způsob nabytí, což zejm. u pečetidel bez opisu komplikuje identifikaci.

Převažují pečetidla obecní, úřední, cechovní a spolková, ojedinělá jsou pečetidla osobní. Pokud se typáře vážou k místu, tvoří hlavní skupinu samozřejmě ty, které souvisejí s Hranicemi, objevují se ale i obecní pečetidla Dolních Nětčic, Klokočí a Poruby u Hustopeč, cechovní pečetidla z Drahotuš, Ivanovic a Potštátu a dva typáře spjaté s národní gardou Budišova nad Budišovkou.

Deset pečetidel bylo v překreslené podobě reprodukováno v knihách Bartovský 1909 a Bartovský 1924, ostatní jsou v odborné literatuře neznámá, ač o jimi vytvořených pečetích to vždy neplatí.

Při popisu vycházíme z pravidel navržených Karlem Müllerem² s přihlédnutím k metodice probíhajícího soupisu sfragistického materiálu v archivech České republiky.³ Hlavní důraz klademe na heraldický rozměr pečetidel, oproti doporučeným pravidlům však neusilujeme o stručný heraldický popis, který příliš stírá výtvarný rozměr popisovaného, ale pokoušíme se o výstižnější slovní zachycení obrazu, jež by alespoň částečně postihlo výtvarné řešení jednotlivých kusů. Fotografie typářů vznikly přímým naskenováním pečetidel a jejich stranovým převrácením.

OBECNÍ A ÚŘEDNÍ TYPÁŘE

(Velká) pečeť města Hranic, 1630

Přír. č. 205/64/1, inventarizováno 1906, dar městské rady.

Pečetidlo, stříbrný kotouč, Ø 49 mm, pevné křídlo s letopočtem 1630 zasazené do dřevěné kuželky o výšce 152 mm.

V pečetním poli lemovaném lomenými oblouky celá postava sv. Štěpána s atributy tří chlebů v pravé a palmovou ratolestí v levé ruce, s růžencem na krku a svatozáří. Nad hlavou světce knížecí koruna, po stranách trupu dva odvrácené vinařské nože s písmenem F na čepeli, pod nohama štítek vyplněný cimbuřím (linky se zde střídají s obdélníky, při otisku se výsledek spíše

podobá šachovnici), podél nohou vpravo štítek s přivrácenou orlicí, vlevo štítek se lvem (jednoocasý, nekorunovaný). Vinařské nože jsou umístěny na linkách tvořících heraldický hrot vycházející z knížecí koruny. Opis mezi linkou a linkou s věncem, majuskula (13,00): * SIGILLVM * CIVITATIS * / <pata spodního štítiku> / * ALBAE * ECLLEN-SIS.

Pečeť obsahuje znak, udělený městu Františkem kardinálem z Dietrichsteina roku 1629, zajímavou modifikací je přidání iniciály F na čepele dietrichsteinských nožů. Dekorativní prvek lomených oblouků byl převzat z dřívější městské pečeti z roku 1579.⁴ Lit.: Bartovský 1909, s. 81; Bartovský 1924, s. 97; Kramoliš 1931, s. 34; Kütner 2003, č. 126.

(Menší) pečeť města Hranic, 1602

Přír. č. 1655/64/1, inventarizováno 1906, dar městské rady.

Pečetidlo, stříbrný kotouč, Ø 30 mm, sklopné křídlo s letopočtem 1602 zasazené do dřevěné kuželky o výšce 88 mm.

V damaskovaném poli dva polské štíty, vpravo přivrácená orlice, vlevo šachovnice. Opis mezi linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): SIGILLVM : CIVITA : ALBAE : ECCLESIAE :

Heraldická výzdoba této pečeti představuje dosud nevyřešenou hádanku – to málo co víme o genezi městského znaku nám nepomáhá pochopit, proč se na menší městské pečeti na počátku 17. století uplatnily pouze dva podružné prvky znaku. Může jít o nedopatření, stejně jako může jít o provedení, které při správné interpretaci pomůže rozřešit záhadu tří štítků, které provázejí postavu sv. Štěpána.

Lit.: Bartovský 1909, s. 81; Bartovský 1924, s. 97; Kramoliš 1931, s. 34.

Obecní rada města Hranic, (2. polovina 19. století)

Přír. č. 1280/64/14, inventarizováno 1922.

Razítko, mosazný kotouč, Ø 32 mm, kuželka zasazená do dřevěné kuželky o výšce 92 mm.

V linkou lemovaném poli opis, majuskule (20,00–16,00): OBECNÍ RADA MĚSTA, uprostřed nápis, majuskule: HRANIC, pod tím rostlinný ornament.

Zajímavé je použití dlouhého „í“, které odpovídá pravopisu, jenž převládal v první polovině 19. století.

Obecní rada města Hranic, (2. polovina 19. století)

Přír. č. 1280/64/9, inventarizováno 1922.

Razítko, mosazný kotouč, Ø 33 mm, kuželka o výšce 75 mm.

V linkou lemovaném poli opis, majuskule (19,00–17,00): GEMEINDERATH DER STADT, uprostřed dvouřádkový nápis, majuskule: WEIS- | KIRCHEN, pod tím rostlinný ornament.

Česká obdoba tohoto razítka viz výše. Absence heraldických prvků je pro obecní typáře poloviny 19. století typická, návrat heraldických prvků přináší až vlna historismu.

Rada města Hranic, (1911)

Prír. č. 18/65/1, inventarizováno 1964, dar MNV Hranice.

Pečeť, mosazný ovál, Ø 39 × 43 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 108 mm.

Oválný štít rozdělený hrotem, vpravo a vlevo odvrácený vinařský nůž, v hrotu postava sv. Štěpána se svatozáří, kameny a palmovou ratolestí, pod ní (postava je zřejmě celá) šachovaný štítek, vpravo štítek s orlicí (orientace hlavy je nezřetelná), vlevo štítek s jednoocasým lvem, na vrcholu hrotu knížecí koruna. Kolem štítu perlovec mezi linkami, bohatá kartuš, přecházející po stranách v polopostavy andělů s poprsím, nad štítem ciborium (?), nápis ve

formě opisu, majuskula, nad štítem (23,00–13,00): RADA, pod štítem (19,30–16,30): MĚSTA HRANIC.

Ztvárnění znaku, které úzce vychází z erbovní miniatury z roku 1629, se v úředních písemnostech města prosadilo po nástupu „české strany“ v roce 1903, rok vzniku pečeti uvádí Kramoliš 1931, jenž ještě zmiňuje dnes neznámou německou a německo-českou pečeť (razítko) městské rady se znakem.

Lit.: Kramoliš 1931, s. 35.

Židovská obecní rada, Hranice, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/17, inventarizováno 1922, dar hranické městské rady.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 34 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 98 mm.

Lev držící váhy stojí na římsce s festonem. Opis mezi linkou a linkou s perlovcem, majuskula (21,00–15,00) ISR : GEMEINDERATH (20,30–15,30) M : WEISKIRCHEN *.

Písmeno M (Mährisch) bylo vyraženo dodatečně, jelikož je pod ním patrná hvězdička (*) korespondující s protější stranou. Odráží to konstituování oficiálního německého názvu města v průběhu 2. poloviny 19. století.

Pečetidlo mohlo být užíváno obecní radou židovské obce v letech 1849–1919, tedy od reformy samosprávy do zrušení židovské politické obce.

Představený úřad města Hranic, (1. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/11, inventarizováno 1906.

Razítko, mosazný kotouč, Ø 26 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 103 mm.

Provazcem lemované pole, v horní části nápis ve formě opisu, skript (20,00–16,00): Stadt Weiskircher, v dolní části dvouřádkový nápis, majuskule: VORSTEHER | AMT. Uprostřed pole dekorativní kotouč.

Vzhledem k tomu, že hranický představený úřad existoval v letech 1787–1849, lze razítko nejspíše datovat 1. polovinou 19. století.

Pečeť poctivé obce Poruba, 1749

Prír. č. 1280/64/24, inventarizováno 1906, dar Amalie Šromotové, manželky tehdejšího hraničského starosty.

Pečetidlo, mosazný ovál, \varnothing 21 × 23 mm, kuželka o výšce 40 mm.

Koronovaný dvouocasý lev drží květinu se dvěma lístky na stonku (růži?). Opis mezi dvěma perlovci, majuskula (12,00): • PE • POCTIWI • OBCE : PORVBA : 1749

Zatímco dosavadní literatura popisuje předmět drženy levem jako žezlo, pečetidlo jasně ukazuje květinu.

Lit.: Bartovský 1909, s. 266 (popis); Lapáček 2005, s. 170.

Dolní Nětčice, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/28, inventarizováno 1906, dar Amalie Šromotové, manželky tehdejšího hraničského starosty.

Razítko, mosazný kotouč, \varnothing 33 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 110 mm.

Běžící kůň, pod ním nejasná figura (terén?), nad ním dvojice odvrácených vinařských nožů, po straně rozdělené letopočet 17 52. Nápis ve formě opisu mezi polem a linkou, majuskula (21,00): DOLNO NIECZICZE, v dolní části opisové kružnice vavřínový věnec.

Letopočtem se typář hlásí do 18. století, ale zjevně vznikl podle původního pečetidla až ve druhé polovině 19. století, patrná je vyšší míra opotřebení.

Lit.: Lapáček 2005, s. 75.

Pečeť obce Klokočí, 1766

Prír. č. 1280/64/10, inventarizováno 1906, dar J. Lesáka, zřejmě tehdejšího starosty Klokočí Jana Lesáka.

Pečetidlo, mosazný kotouč, \varnothing 32 mm, pevné křídlo zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 130 mm.

V pečetním poli ze země rostoucí rostlina s bobulemi (klokoč), provázená po stranách dvěma menšími stejnými rostlinami. Opis mezi perlovcem a provazcem, majuskule (12,00): + PECZET * OBCZE * KLOKOCZKEY * 1766

Lit.: Bartovský 1909, s. 81; Lapáček 2005, s. 106.

Okresní silniční mýto, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/12, inventarizováno 1906.

Razítko, mosazný kotouč, \varnothing 20 mm, kuželka zasazená do dřevěné kuželky o výšce 93 mm.

V linkou lemovaném poli třířádkový nápis, majuskula: BEZIRKS | WEG | MAUTH.

Cejchovní (Zkušební) úřad Hranice, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/27, inventarizováno 1922.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 34 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 125 mm.

Pole lemováno silnou linkou, jejíž vnitřní okraj je zubovitý, v horní části nápis ve formě opisu, majuskula (21,00–15,00): ZIMETIRUNGS-AMT, podtrženo vysoce ornamentální linkou, v dolní části ornament, ve středu pole dvouřádkový nápis, majuskule: WEIS= | KIRCHEN

Velitelství národní gardy v Budišově, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/22, inventarizováno 1906, dar hranické městské rady.

Razítko, mosazný kotouč, Ø 32 mm, kuželka o výšce 39 mm.

V pečetním poli pětirádkový nápis (majuskula): NATIONAL- | GARDE- | COMMANDO | IN | BAUTSCH, okraj pečetidla tvoří dvojlinka (vnitřní hladká, vnější zubovitá).

Správní rada národní gardy města Budišova, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/21, inventarizováno 1906, dar hranické městské rady.

Razítko, železný kotouč, Ø 35 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 110 mm.

V kartuši oválný štít, hlava štítu je pokosem dělená, přes to vpravo vinařský nůž, vlevo písmeno F, tělo štítu nese čtyřbokou věž (viditelné dvě strany) s cimbuřím, dvěma okny a dvěma branami, vpravo dva kužely, vlevo zkrřížený mlátek a špičák, bohatě damaskováno. Opis, majuskula (12,00): • STADT BAUTSCH : NATION : GARDE VERWALTUNGSRATH, kolem pečetního pole perlovec.

Znak plně odpovídá znaku Budišova nad Budišovkou, udělenému mu roku 1613 Františkem kardinálem z Dietrichsteina, až na chybějící písmena M a W umístěná v knech věže.

CECHOVNÍ A SPOLKOVÉ TYPÁŘE

Pečeť cechu řeznického města Hranic, 1580

Prír. č. 1280/64/5, inventarizováno 1937, dar rolníka Františka Hapaly.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 32 mm, pečetní deska s manžetou o výšce 16 mm.

Polský štít se svisle stojícím řeznickým nožem, přes nějž jsou překříženy dvě širočiny, po stranách dvě dekorativní kuličky. Ve výkrojích štítu dvě deko-

rativní kuličky, nad ním letopočet •15 • 80 •. Opis mezi dvěma linkami, majuskula (12,00): <svisle perlovec – čtyři kuličky nad sebou> PECET • CECHV • RZEZNICZKEHO • M • HR. Na manžetě mezi dvěma dvojitými linkami nápis: ZA CZECH : M : IANA : BENESSKA : A : MATEGE CAPKA.

Pečeť cechu ševcovského města Hranic, 1580

Přír. č. 1280/64/1, inventarizováno 1906 jako majetek spolčenstva obuvnického.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 40 mm, pečetní deska s manžetou nasazená na dřevěné kuželce o výšce 140 mm.

Polský štít s trojnožkou (tři škorňe směřující do rohů štítu) s doprava natočenými chodidly a s ostruhami, kolem štítu dekorativní ornamenty provedené bodovcem, po stranách horního laloku štítu rozdělené letopočet 15 80. Opis mezi linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (13,00): • PECET • CECHV : SSEWCOFSXEHO • M • HRAN •

Kruh tvořený vnitřní linkou se v horní části (11,00–13,00) zaobleně spojuje s vnější linkou, ve vzniklém prostoru značky: • <X s tečkami mezi rameny> •

Kresba Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96; Kütner 2003, č. 141.

Pečeť hrnčírů města Hranic, (16.–18. století)

Přír. č. 1280/64/8, inventarizováno 1922, dar F. Zlatohlávka.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 44 mm, kuželka o výšce 65 mm.

Ze džbánu vyrůstá strom ovitý hadem s hlavou na levé straně, vpravo muž (Adam), vlevo žena (Eva). Opis mezi perlovcem a provazcem, majuskula (22,30): SIG • / <koruna stromu> / RHERNCZIRZSKE / <nádoba> / K • M • HRANICZ. Shodný obraz i text je proveden na druhé straně pečetidla o Ø 34 mm, je ovšem částečně nečitelný kvůli opotřebení.

Rytecká práce je zde poměrně primitivní, datování je proto velmi rámcové, spíše se kloníme k 16. století.

Pečeť cechovní (pekařů a perníkářů) z Hranic, 1603

Přír. č. 1280/64/6, inventarizováno 1906, dar Aurelie Fuskové.

Pečetidlo, stříbrný kotouč, Ø 36 mm, sklopné křídlo o výšce 30 mm.

Vpravo preclík, vlevo obdélníková perníkářská forma. Obě figury mají stejnou výšku, nahoře a dole je pečetní pole damaskováno, součástí damaskování je také svíslá čára, která umožňuje čtení obrazu také jako stípeného pole. Opis mezi linkou a vavřínovým věncem, majuskula (12,00): * PECZET * CECHOWNI * Z HRANIC : 1603.

Lit.: Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96.

Pečeť tkalců města Hranic, 1655

Přír. č. 1280/64/4⁵.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 30 mm, pevné křídlo o výšce 28 mm.

Tři tkalcovské člunky do trojúhelníku (2, 1), pod nimi letopočet 16 55 rozdělený svisle postaveným tkalcovským hřebenem, který prochází spodním člunkem ke středu pečetního pole, nad ním písmeno M. Opis mezi linkou s provazcem a vavřínovým věncem, kapitála (22,30): + BEZCET + CATLIKOSSKI + + MIESDO + REINZ.

Lit.: Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96; Kütner 2003, č. 136 (chybně datováno kvůli nezřetelnému otisku).

Pečeť krejčířského (cechu) v Hranicích, (2. polovina 17. století)

Přír. č. 1280/64/3, inventarizováno 1906, výpůjčka cechu krejčířského z Hranic.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 26 mm, kobyłka s očkem zasazená do dřevěné kuželky o výšce 128 mm.

Polský štít s krejčovskými nůžkami, mezi rozevřenými želižky dekorativní tečka. Opis mezi dvěma linkami, majuskula (18,00): * PECZETH • KRAICZIRSKOHO • W • RANICZIH

Stylově pečeť odpovídá přelomu 16. a 17. století, ovšem v roce 1664 použil hranický krejčovský cech jinou pečeť, která v opisu obsahovala letopočet 1589,⁶ což by mohlo znamenat, že naše pečetidlo vzniklo až po roce 1664.

Pečeť punčoch (ářů a) pletářek Hranic, 1690

Přír. č. 1280/64/2.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 37 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 126 mm.

Rozevřené nůžky, provázené vpravo rukavicí (ozdobenou křížem), vlevo punčochou, shora (mezi želižky) uzavřená vidlice s bodlákovým štětím,⁷ zdola šrafovaným biretem. Mezi figurami rozdělené letopočet 1 6 9 0. Opis mezi dvěma perlenci, majuskula (12,00): <ornament tvaru písmene S protnutého tečkou> SIGVL • DER • STRIMPF • STRICERIN • WEIS • KIRCH

Lit.: Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96.

Pečeť cechu bednářského města Hranic, 1757

Přír. č. 202/64/1, inventarizováno 1906, dar bednáře Jana Jambora.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 33 mm, kuželka o výšce 30 mm.

Kružítko s vodící lištou, po jeho stranách rozdělené letopočet 17 57, pod ním sud o sedmi obru-

čích, provázený zprava palicí, zleva útočným. Opis mezi perlovcem a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): * PECZET : CECHU : BEDNARSKEHO : MIESTA : HRANITZ

Poznámka: Třetí číslice letopočtu není zcela zřetelná, při zblžném pohledu se zdá jako číslice 1 (s letopočtem 1717 byl také typář zapsán do inventární knihy), při bližším zkoumání přicházejí v úvahu číslice 3 či 5. Dáváme přednost letopočtu 1757, který viděl také autor kresby z roku 1909.

Lit.: Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96; Jaroslav Jásek: Bečváři a bednáři, in: Heraldická ročenka 1994, s. 111–116.

Pečeť cechu mlynářského Hranic, (2. polovina 18. století)

Prír. č. 1280/64/16, inventarizováno 1906.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 36 mm, kuželka o výšce 96 mm.

Palečným kolo o čtyřech ramenech, nad ním kružidlo a přes něj přeložený úhelník, drženo dvěma lvy, stojícími na římsě s festonem. Opis mezi linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): * PECZET CECHU MINARSKEHO MIESTA HRANIZ

Lit.: Bartovský 1909, s. 143; Bartovský 1924, s. 96.

Pečeť sklenářského cechu v Hranicích, (1. polovina 18. století)

Prír. č. 1280/64/23.

Pečetidlo, mosazný ovál, Ø 28 × 30 mm, pevné křídlo o výšce 30 mm.

V pečetním poli ovál se čtveřicí překřížených sklenářských nástrojů: svisle spájecí palice, pokosem diamant s vyřezávanou rukojetí (řezák na sklo), pošikem sklenářská sekýrka (kladívko), přes to příčně sklenářský hák. Po pravé a levé straně oválu a nad ním dekorativní ornamenty. Opis mezi linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): * DEREN • GLA : ZECH • IN • SIGIL • IN • WEISKIRCH :

Společenstvo řemeslnické živnosti od dřeva a kovu v Hranicích, Zbrašově, Černotíně a Hluzově, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/7, inventarizováno 1929 jako dar Společenstva^a.

Razítko, mosazný ovál, Ø 28 × 44 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 113 mm.

V pečetním poli asi dvanáct pracovních nástrojů, souvisejících se zpracováním dřeva a kovu (viz kresba). Opis probíhá ve třech kruzích v kapitálkách, vpravo (18,00–12,30): GENOSSENSCHAFT DER HOLZ UND METALGEWERBETREIBENDEN • (19,30–14,00) IN M. WEISSKIRCHEN, ZBRASCHAU, CZERNOTIN. (23,00–12,30) U HLEIS, vlevo česky (12,30–18,00): SPOLEČENSTVO ŘEMESLNIC-

KĚ ŽIVNOSTI OD DŘEVA
A KOVU • (14,00–19,30):
V HRANICÍCH, ZBRAŠOVĚ,
ČERNOTÍNĚ, (17,00–19,00)
A HLUZOVĚ

Poznámka: Pečetidlo i kresba nástrojů v pečetním poli jsou reprodukovány s pootočením o 90 stupňů proti směru hodinových ručiček.

Beseda hranická, (2. polovina 19. století)

Přír. č. 1280/64/19, inventarizováno 1916 jako výpůjčka Besedy Jurik.

Razítko, mosazný ovál, \varnothing 34 × 27 mm, zasazeno do kuželky o výšce 104 mm.

Na knize (?) viděné z profilu lyra se třemi strunami a hvězdou mezi rameny, opis mezi vavřínovým věncem a linkou, majuskula (22,30–13,30): BESEDA. (20,00–16,00): HRANICKÁ (čárka nad A prochází vavřínovým věncem).

Hranická Beseda (později Občanská beseda Jurik) byla založena roku 1862, ikonografie i provedení pečetidla tomuto období odpovídají, takže jej můžeme datovat druhou polovinou 19. století.

Pečeť ševců města Drahotuše, 1668

Přír. č. 203/64/1, inventarizováno 1906, dar A. Procházky.

Pečetidlo, měděný kotouč, \varnothing 40 mm, pevné křídlo zasazené v dřevěném válcovitém držadle, celková výška 110 mm.

V polském štítě zubří hlava s kruhem v chřípí, provázená po stranách dvojicí přivrácených nohou resp. škorňí, kolem štítu damaskování. Opis mezi dvojitou linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): + SVTORVM + CIVITATIS + DRAHOTVSENSIS 1668 <esovitý ornament>.

Lit.: Bartovský 1909, s. 168; Kütner 2003, č. 140.

Pečeť tkalců městyse Ivanovic, 1717

Přír. č. 1280/64/13, inventarizováno 1906, dar Filipa Kaulfuse, lékárníka a předsedy muzejního kuratoria.

Pečetidlo, mosazný kotouč, \varnothing 30 mm, pevné křídlo zasazené do válcovitého dřevěného držadla o výšce 114 mm.

V damaskovaném pečetním poli oválný štít se třemi tkalcovskými člunky sestavenými do troj-

úhelníku (2, 1). Opis mezi linkou a linkou s vavřínovým věncem, majuskula (12,00): * SIGIL : MNIESTIC : EYBANOWIC : 1717.

Stejně relevantní čtení pečeti je možné při jejím otočení o 180 stupňů. V takovém případě by se postavení člunků na štítě vyjadřovalo číslicemi 1, 2 a opis by začínal na 18,00.

Pečeť měšťanů punčoch pletářů v Potštátě, 1788

Prír. č. 1280/64/20.

Pečetidlo, mosazný kotouč, Ø 30 mm, kuželka o výšce 112 mm.

V pečetním poli čepice (připomíná tvarem knížečí čepici), pod ní punčocha, po stranách dvě přivrácené rukavice a pod nimi vpravo rozevřené nůžky, vlevo uzavřená vidlice s bodlákovým štětím,⁹ vše v kartuši, jejíž pravý a levý horní okraj je stylizován do podoby orlí hlavy a části křídla, nad tím ve formě opisu letopočet 17 ♦ 88. Opis mezi linkou a perlovcem, majuskula (12,00): <ornament ve tvaru květu na stonku> SIG : DER • BVRGER • SOCKENSTRICKER • IN BODENSTADT

OSOBNÍ A NEIDENTIFIKOVANÉ TYPÁŘE

JP, (2. polovina 19. století)

Prír. č. 1280/64/26, inventarizováno 1912.

Pečetidlo, mosazný ovál, Ø 27–28 mm, kuželka o výšce 48 mm.

V pečetním poli v obdélníku frakturou písmena JP, provázeno vpravo caduceem (caduceus, Hermova hůl, tj. hůl s okřídlenou hlavou, obtočená dvěma hady), vlevo kotva zakončená merkou (tj. přecházející v číslici 4) a nejasnou figurou (knihou?, balíkem?), dole Hermův klobouk (okřídlená helma) a soudek (?), kolem pečetního pole linka.

Pečetidlo je ryto poměrně primitivně, ve spojitosti s použitím zdobné fraktury (i ikonografií) jej snad lze datovat koncem 19. století. Bylo inventarizováno jako „měděné pečetidlo obchodnické s písmeny JP“, čemuž odpovídají i atributy „boha obchodníků“ Herma.

Neidentifikovaný typář, (2. polovina 18. století)

Prír. č. 1280/64/18, inventarizováno 1906, dar Filipa Kaulfuse, lékárníka a předsedy muzejního kuratoria.

Pečetidlo, železný kotouč, Ø 49 mm, kuželka o výšce 100 mm.

Koronovaná orlice s naznačeným pokosným šachováním, provázená na úrovni nohou písmeny E. a .W. Pole lemováno perlovcem a linkou.

Vzhledem k tomu, že F. Kaulfus věnoval muzeu pečetidlo ivanovických tkalců, nabízí se hypotéza, že jeho další dva dary mohou být stejné provenience, snad mohou souviset i se zpracováním látek.

Neidentifikovaný typář, (2. polovina 18. století)

Prír. č. 1280/64/15, inventarizováno 1906.

Pečetidlo, železný kotouč (silně zkorodováno), Ø 34 mm, kuželka o výšce 88 mm.

Doleva otočená korunovaná orlice s naznačeným pokosným šachováním, provázená na úrovni nohou písmeny W a K. Pole lemováno linkou. Viz předcházející pečetidlo.

Hercynia, 2. polovina 19. století

Prír. č. 39/71/1.

Pečetidlo, mosazný ovál, Ø 21 × 23 mm, zasazeno do dřevěné kuželky o výšce 94 mm.

V trávě stojící čtvercový kámen s dvouřádkovým nápisem: (majuskula) HERCYNIA | (skriptem) HR, zpoza kamene vyskakuje doleva otočený jelen s paroží o třech výsadách, vpravo stojí pahýl kmene, z nějž doleva vyrůstá větev se dvěma (dubovými?) listy, vpravo jehličnatý strom (jedle?) s podrostem z (dubových?) listů, tytéž listy také dole na trávníku. Kolem pole dvojí linka.

Provedení pečetidla odpovídá druhé polovině 19. století. Nápis Hercynia vychází z pojmu Hercynský les (Hercynia silva) – šlo o prales, který obklopoval severní hranici římské říše, odtud se dostal do názvového repertoáru lesnictví a myslivosti. Náš typář může reprezentovat nějaký lesnický spolek (v Hranicích není doložen) či osobní pečetidlo člověka s iniciálami H. R.

Šlechtické pečetidlo, 18.–19. století

Prír. č. 1280/64/25, inventarizováno 1910.

Sekretní pečetidlo, mosazný ovál, Ø 21 × 23 mm, kuželka o výšce 48 mm.

Ve štítě trojvrší, na němž stojí pták (husa?) s roztaženými křídly (figury vyplňují jen dolní polovinu štítu), na korunované turnajské přilbě též pták jako ve štítu. Kolem pečetního pole linka.

Vedle těchto typářů se dochovalo ve fondu MMGH 16 ks sádrových a 8 ks voskových odlitků pečetí. Z většiny jsou otisky z dochovaných typářů, ve třech případech se však jedná o otisky pečetidel (v jednom případě může jít i o odlitek

pečetí), jež se ve fondu MMGH dnes již nenacházejí.¹⁰

Pečeť soukeníků města Hranic, 1700

Prír. č. 203/64/1–16, sádrový odlitek, pečetidlo zakoupeno za 40 K (inventarizováno 1929), dnes nezvěstné. Okouhlá pečeť, Ø 34 mm.

Postřihácké nůžky provázené nahoře soukenickou štětkou, po stranách odvrácenými želizky (šerhackle), pod želizky po dekorační rozetce a rozdělené letopočet 17 00. Opis mezi linkou a perlovcem s vavřínovým věncem, kapitála (12,00): CIVITATIS HRANICENSIS SIGILV • PANIFICV • (nad posledním písmenem titla).

Shodný znak hranických soukeníků, tentokrát malovaný Josefem Gallašem, je repro-

dukován v knize Bartovský 1909, s. 137, resp. Bartovský 1924, s. 93, resp. Záhorská kronika 9, 1926–1927, č. 3, s. 79.

Pečeť cechu řemesla kožešnického města Hranic, cca 16.–17. století

Přír. č. 202/64/1–8 a 203/64/1–16, sádrový a voskový odlitek, pečetidlo dnes nezvěstné. Okouhlá pečeť, Ø 27 mm.

V damaskovaném pečetním poli polský štít kosmo dělený, dole pokrytý hermelínem, nahore pták (holubice) stojí na větvi. Opis mezi linkami, majuskula (19,00): S. CONT-
VBER ARTIFI PELLIO C. HRANI

Oproti obvyklému zobrazení znaku kožešníků, kde nese holubice ratolest v zobáku, představuje pečeť holubici stojící na větvi.

Menší pečetidlo města Hranic, 17. století

Přír. č. 202/64/1–8, voskový odlitek, pečetidlo inventarizováno 1906, dar městské rady, dnes nezvěstné. Okrouhlá pečeť, Ø 24 mm. Kvůli nezřetelnosti otisku tohoto malého pečetidla nelze konstatovat víc, než že heraldická výzdoba odpovídá velké městské pečeťi z roku 1630, opis je nečitelný.

Literatura

Bartovský 1906 = Vojtěch Bartovský, Hranice – Statisticko-topografický a kulturně-historický obraz. Hranice 1906.

Bartovský 1924 = Vlad. V. Bartovský, Hranice a lázně Teplice na Moravě – Statisticko-topografický a kulturně-historický obraz. Hranice 1924.

Kramoliš 1931 = Čeněk Kramoliš, Znak a pečeti města Hranic, Záhorská kronika 14, 1931–1932, č. 2, s. 33–35.

Kütner 2003 = Dušan Kütner, Soupis pečeti ve Státním okresním archivu v Přerově. Přerov 2003.

Lapáček 2005 = Jiří Lapáček – Břetislav Passinger, Pobečví v proměnách času. Přerov 2005.

Poznámky

- 1 Starší městské muzeum je ovšem doloženo už v roce 1870 – Jos. Šindel, Hranické městské muzeum založeno r. 1904, in: Bartovský 1924, s. 206.
- 2 MÜLLER, K.: Návrh pravidel pro zpracování typářů a dalšího sfragistického materiálu (pečeti, odlitků pečeti). Archivní časopis 39, 1989, s. 215–219.
- 3 Metodika popisu je obsažena v manuálu Pečetě – Program pro evidenci a rešerše ze sfragistického materiálu, verze 1.0. Praha 1996, s. 102–135. Databáze je přístupná na adrese: <http://database.aipberoun.cz/pecete>
- 4 JAŠKOVÁ, M., – HOSÁK, L. – INDRA, B.: Hranice – Dějiny města. I. Hranice 1969, obr. 25.
- 5 V inventární knize se nabízejí hned dva zápisy neidentifikovaných cechovních pečetidel z mosazi, jedno daroval Antonín Hluzín (inventarizováno 1934), druhé městský inženýr Tomáš Oplocký (inventarizováno 1937).
- 6 Státní okresní archiv Hradec Králové, fond Cech krejčích, postřihačů Hradec Králové, i. č. 12 (<http://database.aipberoun.cz/pecete>, číslo záznamu: 23334, zpracovali Radek Pokorný a Jan Košek).
- 7 Dobová heraldická terminologie popisuje figuru jako „dvě štěti bodlákové na železe způsobem vidlic vzhůru vyzdviženém a při vrchu spojeném“ (FIALA, M. – HRDLÍČKA, J. – ŽUPANIČ, J.: Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a nobilitační privilegia studentské legie roku 1648. Praha 1997, s. 41), dnes bývá nejčastěji používán zjednodušený termín „bodlákové štěti“.
- 8 Pod původním přír. č. 1577 je uvedena „Plechová krabice se 4 kusy razítek společenstva dřeva a kovu v Hranicích“. V současnosti je ve fondu MMGH vedeno pouze jedno razítko tohoto společenstva.
- 9 Viz poznámku č. 7.
- 10 Ztratilo se též pečetidlo hranického provaznického cechu z roku 1677 (inventarizováno 1906).

Ingrid Silná

K historii varhan v kostele svatého Václava v Tovačově

První zmínky o existenci varhan na Moravě pocházejí ze druhé poloviny 13. století. Jednalo se o nástroj olomoucké katedrály sv. Václava. V 15. a hlavně v 16. století se varhany postupně začaly stavět ve farních kostelech větších měst a v kostelech klášterních. Od druhé poloviny 17. století byly varhanami postupně vybavovány všechny kostely – kolem roku 1780 byl kostel bez varhan na Moravě již výjimkou.¹ Hra na varhany výrazně zvyšovala slavnostnost bohoslužeb a od 17. století byl varhanní part důležitou součástí figurálních skladeb. Od první poloviny 18. století sloužily varhany také k doprovodu lidového duchovního zpěvu.

Historie kostelů ve městě Tovačově sahá až do středověku. Ve 13. století zde existovalo panské sídlo – tvrz s podhradím a kostel sv. Jiří (dnes hřbitovní) s farou.² Existence druhého kostela sv. Václava je doložena od roku 1359.

Kdy byly postaveny první varhany v kostele sv. Václava, není dnes známo. V roce 1672 se zde již nacházel varhanní pozitiv. Podle přerovské děkanové matriky z roku 1691 měl rektor ve škole dva adstanty, z nichž první měl na starost vedle výuky dětí také hudbu v kostele sv. Václava. Rovněž je zde zmínka o varhaníkovi, jehož povinností bylo vypomáhat při hudebních produkcích na zámku.³ Tyto skutečnosti jsou tedy dokladem existence prvních varhan (varhanního positivu) v tomto hlavním tovačovském kostele.

Varhany, postavené roku 1704 v ještě původním, gotickém kostele sv. Václava, byly podle výše uvedených skutečností již druhým nástrojem. Na jejich postavení finančně přispěl tovačovský farář P. Georgius Franciscus Hradečný (?–1713). Kdo varhany tyto postavil, není známo, rovněž nedochovala se jejich rejstříková dispozice.

Na varhanní skříni byl tento nápis: *Honori et gloriae unius et trini Sospitaticis humanae Coelorum Regi sine labe conceptae, Patronum Tutellariorum, Magnae matris Annae et Sancti Martyris Wenceslai, potioribus suis sumptibus Author posuit et erexit in finem ut opere hoc sibi complacente in Timpano et Choro Chordis et organo benesonante – Laudetur Deus in Sanctis et Sancti in Eo per Saecula! Tuae vero posteritas recordationi, quae Deum diversitatem vocum in hoc Opere cognoveris mentem tuam una cum eis eleva atque Authori in Vita et post mortem bene praecare ita desiderat Georgius Franciscus HRADECZNI, Curatus loci Anno 1704.*⁴

V roce 1748 je opravil za 100 zlatých kroměřížský varhanář Christian Wieser (1716?–1780).⁵

Gotický kostel sv. Václava byl v roce 1786 zbourán a na jeho místě se začalo se stavbou nového kostela. Základní kámen⁶ byl položen roku 1788 a celá stavba dokončena v září 1795. Před dokončením, v roce 1793, kostel

posvětil tovačovský farář Josef Vincenz Morávek. Varhany ze starého kostela byly přeneseny na kůr kostela nového.⁷ V tomto roce se také začalo uvažovat o postavení nových varhan.⁸

Přibližně v letech 1801–1802 zde byly postaveny nové varhany od Josefa Šebastiána Staudingera (1729–1809) z Andělské Hory.⁹ Měly dva manuály a pedál o dispozičním rozsahu osmnácti rejstříků (šestnáct v manuálových strojích a dva v pedálu).¹⁰ Detailní rejstříková dispozice tohoto nástroje se rovněž nedochovala. V roce 1899 byl při stavbě nových varhan zazděn otvor na kůru, který zůstal po odstranění tohoto nástroje nákladem 27 zlatých. Tato skutečnost nasvědčuje existenci druhého varhanního stroje (II. manuálu) ve formě pozitivu, vestavěného v zábradlí kůru.¹¹

Roku 1854 opravoval Štaudingerovy varhany vídeňský varhanář Christoph Erler (1783–1854), který však během této opravy zemřel. V témže roce dokončil opravu jeho syn Alois Erler (1827–1895) a 10. července 1854 mu bylo vyplaceno 732 zlatých konvenční měny farářem Františkem Přehni-lem.¹²

Tento nástroj, patrně v 80. letech 19. století, opravoval varhanář Karel Neusser z Nového Jičína.¹³

O stavbě nových varhan se uvažovalo asi od roku 1898 (možná již o něco dříve). Farnost dostala v roce 1898 dvě nabídky na postavení varhan, první od firmy Gebrüder Rieger z Krnova a následně další od firmy Karel Neusser z Nového Jičína. Součástí nabídky od firmy Gebrüder Rieger byl dopis (ze 13. června 1898), dva nákresy varhanního prospektu, plán varhan a rozpočet. Tento poslední dokument se však ve farním archivu nedo-

1 Viz SEHNAL, J.: Varhanářství na Moravě. In: Hudební věda, 1980 č. 1, s. 3–8.

2 Byl zasvěcen ještě sv. Stanislavu a sv. Barboře.

3 TROJAN, J.: Kantoři na Moravě a ve Slezsku v 17. – 19. století. Brno 2000 (dále Trojan-K.), s. 510.

4 Tento nápis přepsal Karel Štégr ve své Libri clevelandarum na s. 223. Volný překlad: Ke cti a chvále jedině a trojí, záchránkyni lidstva, královně nebes bez poskvrny počaté, patronky ochránců, velké matky Anny a svatého mučedníka Václava na svůj náklad a dle svých možností autor dal postavit a umožnil pro své radosti učinění toto dílo v bubnech a chóru strun a varhan libě znějících – buď chválen Bůh ve svatých a svatí s ním na věky. Tvé pravé památky budoucí slávy, která Bohu růzností hlasů v tomto díle buď poznávána a vůle Tvá jimi byla povznesena v životě i po smrti autora, to si přeje Georgius Franciscus Hradeční, místní farář roku 1704.

5 SEHNAL, J.: Barokní varhanářství na Moravě. Díl I. Varhanáři. Brno 2003, s. 140.

6 Základní kámen byl položen patrně ve dnech mezi 21. – 23. říjnem 1788, neboť v roce 1888 se v těchto dnech slavilo sto let od založení kostela.

7 Informace pochází ze soukromého materiálu Antonína Indráka, kronikáře města Tovačova.

8 Tamtéž.

9 J. Š. Staudinger patřil k nejproduktivnějším ve své době na Moravě. Jeho dílna úspěšně prosperovala – po roce 1796 zaměstnával až osm pracovníků.

10 Tato informace je uvedena v inventáři z roku 1835.

11 Viz Farní účetní kniha kostela sv. Václava v Tovačově, s. 31. Uložena ve Státním okresním archivu Přerov (dále SOKAP).

12 Viz SOKAP, Fond kostelní konkurenční výbor v Tovačově.

13 Karel Neusser byl synem úspěšného a oblíbeného varhanáře Jana Neussera (1807–1878), který působil též v Novém Jičíně. K. Neusser ve své práci navázal na dobrou pověst otcovy dílny. Založil továrnu na varhany a harmonia, která úspěšně konkurovala továrně bratří Riegerů.

Nákres varhan od firmy Gebrüder Rieger z Krnova z roku 1899 pro farní kostel sv. Václava v Tovačově. Archiv farního úřadu v Tovačově

choval. K. Neusser se ve svém dopisu (z 1. září 1898) odvolával na faráře P. Antonína Trnku ze Staré Plesné, který mu sdělil, že v Tovačově ve farním kostele chtějí pořídit nové varhany. Také napsal, že před léty v Tovačově „velice špatné varhany uvedl do použitelného stavu“. Rovněž firma Neusser poskytla tovačovskému farnímu úřadu návrh dvou rozpočtů a nákres nových varhan. Tyto poslední tři dokumenty se ve farním archivu nedochovaly. K oběma rozpočtům (Riegerovu a Neusserovu druhému rozpočtu „B“) a k dispozicím varhan se vyjádřil tehdejší dómský kapelník a knížecí arcibiskupský revizor varhan Josef Nešvera (1842–1914).¹⁴ Oba nástroje měly mít 18 rejstříků. Josef Nešvera ve svém přípisu z 9. října 1898 nezaujal nějaké vyhraněné stanovisko, ve dvou sloupcích vedle sebe srovnal oba existující návrhy a vyvodil tak určité skutečnosti ve prospěch firmy Rieger.¹⁵ Pro tuto firmu intervenoval u tovačovského faráře Theodora Mayera korespondenčně nakladatel Ludevít Raimund Pazdírek, který byl jejím zmocněncem.¹⁶ V dopisu ze dne 12. října 1898 mimo jiné uvedl, že

firma Rieger oproti Neusserově má světovou pověst a že on se sám v továrně osobně zevrubně přesvědčil o svědomité práci a dělbě jednotlivých úkonů mezi pracovníky – specialisty.¹⁷ Dále je z dopisu patrný nepřilíš čestný boj firem o nové zakázky.¹⁸ Stavbě varhan v Tovačově také předcházela návštěva státního technika, který zjistil závady ve starých varhanách.¹⁹ Farář Theodor Mayer nakonec rozhodl stavbu varhan zadat firmě Gebrüder Rieger. Nástroj byl postaven v srpnu roku 1899 za 4 110 zlatých.²⁰ Záloha na tento nový nástroj pro kostel sv. Václava byla zaplácena dle farní účetní knihy v témže roce ve výši 2 500 zlatých.²¹

Nové dvoumanuálové varhany, op. 699 výše zmíněné varhanářské firmy, existují v Tovačově dosud. Jejich rejstříková dispozice je vytvořena v duchu romantických stylových zásad, které se na Moravě začaly prosazovat v poslední třetině 19. století. Je v souladu s dobovou změnou hudebního vkusu, který hleděl na varhany jako na nástroj, blížící se svými zvukově barevnými možnostmi symfonickému orchestru. Svou roli při formování dobových dispozičních zásad varhan sehrála rovněž cecilíánská reforma katolické chrámové hudby, která požadovala zvukové barvy vhodné k doprovodu sboru, lidového duchovního zpěvu a gregoriánského chorálu. V manuálech byly upřednostňovány rejstříky v osmistopové (základní) poloze, připomínající zvuk smyčcových nástrojů. K oblíbeným varhanním rejstříkům patřily: Viola di Gamba (nebo jen označení Gamba), Aeolina a výchvěvný rejstřík Vox coelestis (celestis).

Tovačovské dvoumanuálové varhany měly v době postavení nástroje tuto rejstříkovou dispozici:

I. manuál	II. manuál	Pedál
(rozsah C – f ³)	(rozsah C – f ³)	(rozsah C – d ¹)
Bourdon 16'	Houslový principal 8'	Subbass 16'
Principal 8'	Flûte harmonique 8'	Violon 16'
Kryt 8'	Aeolina 8'	Octavbass 8'
(<i>extenze z Bourdon 16'</i>)	Vox celestis 8'	(<i>extenze z Subbass 16'</i>)
Gamba 8'	Octave 4'	Cello 8'
Salicional 8'	(<i>extenze z Houslový</i>	(<i>extenze z Violon 16'</i>)
Octave 4'	<i>principal 8'</i>)	
(<i>extenze z Principal 8'</i>)	Fugara 4'	
Dolce 4'	(<i>extenze z Aeolina 8'</i>)	
(<i>extenze z Salicional 8'</i>)		
Mixtura 2 2/3' 4 fach		

14 Výše uvedené dokumenty jsou dochovány v archivu farního úřadu v Tovačově.

15 Např. že Neusserův nástroj oproti nástroji firmy Rieger byl bez crescendového válce, bez tehdy oblíbeného rejstříku Vox coelestis a rejstříky Principal 8' v manuálu a Violon 16' v pedálu mají část píšťal ve velké oktávě ze dřeva místo z lotového cínu. Firma Rieger poskytla záruku na nástroj 5 let a Neusserova jen 4 roky.

16 L. R. Pazdírek (1850–1914) byl skladatelem a nakladatelem. V letech 1870–1879 byl nadučitelem v Horní Moštěnici u Přerova. Roku 1879 založil v Horní Moštěnici nakladatelství, roku 1891 je přenesl do Bučovic, odtud od roku 1897 do Olomouce a nakonec od roku 1911 do Brna.

17 Firma byla založena roku 1873 bratry Ottou a Gustavem Riegerovými. Již od svých počátků byla velmi prosperující. V roce 1879 přistoupila ke stavbě rozsáhlých továrních objektů včetně prostorného varhanního sálu pro stavbu i několika velkých nástrojů současně.

Další pomocná zařízení: spojky II/I a I/P, rejstříkové crescendo a pevné kombinace (Tutti a Pleno pro celý nástroj a Forte zvlášť pro první a druhý manuál). Pseudorománská varhanní skříň je též od firmy Rieger.

Hrací traktura je mechanická s kuželkovou vzdušnicí. Tento typ traktury byl cca od roku 1875 běžně používán u nových nástrojů, postavených na Moravě. Rejstříková traktura je však pneumatická.

Hodnotu varhan značně snižuje skutečnost, že podstatný počet rejstříků je neplnohodnotných – jsou vybudovány na principu extenze²² jako tzv. kombinované rejstříky. Existují zde tedy dvojice rejstříků (vždy stejného zvukového charakteru), které jsou odvozeny z jediné rejstříkové řady.²³ Při větším počtu těchto rejstříků se proto varhany částečně blíží „unitu“. Pouze čtyři rejstříky mají samostatnou řadu píšťal (Gamba 8', Mixtura 2 2/3', Flûte harmonique 8' a Vox celestis 8'). Reálně mají varhany celkem 11 (místo 18) zvukově odlišných rejstříků o celkovém počtu 769 píšťal. Tento princip dosáhnout s menším počtem píšťal, v tomto případě dvěma rejstříky z jedné píšťalové řady, znamenal jednak úsporu místa, ale také materiálu a tím podstatně nižší cenu nástroje. Tuto okolnost nevzal Josef Nešvera při srovnávání rozpočtů a dispozic obou návrhů na výstavbu tovačovských varhan v úvahu. Firma Karla Neussera totiž tento úsporný systém praktikovala v omezené míře pouze ve velké oktávě, aby tím ušetřila prostor ve varhanní skříni a cenu největších píšťal. Většinou ale vystavěla celé píšťalové řady rejstříků a nikdy výše uvedené rejstříkové extenze nepoužívala.

Při stavbě byly nové varhany „předpostaveny“ ve varhanním montážním sále v továrně bratří Riegerů, po té rozmontovány a z Krnova dopraveny vlakem na přerovské nádraží. Za jejich odvoz k tovačovskému kostelu bylo placeno sedm zlatých a dále dělníkům při dovozu a jejich stavbě 11 zlatých 20 krejcarů.²⁴ Montáž na kůru poté trvala pouze sedm dnů – od 4. do 10. srpna 1899 (včetně). U příležitosti postavení nových varhan se také objevila nezbytná potřeba položit na kůru (okolo varhan a po stranách) novou dřevěnou podlahu, která stála 27 zlatých 17 krejcarů.²⁵

Kolaudaci provedl arcidiecézní kolaudátor Josef Nešvera. Svěcení varhan se konalo 15. srpna 1899 na svátek Nanebevzetí Panny Marie.²⁶ Hrál na ně Jan Loyka (1827–1900), který byl v té době ředitelem kůru.

Roku 1918 byla provedena rekvizice části píšťal o váze 89,30 kg a ve výši 1 339,5 korun pro válečné účely. Tyto píšťaly byly doplněny 1. – 12. prosince 1927 za cenu 5 245 korun. Nebyly vyrobeny z varhanního kovu, ale ze zinku, který byl tehdy prosazován jako vhodný materiál a který byl také levnější. Jsou součástí varhan, bohužel, dodnes. Varhany byly při této příležitosti opraveny za 3 000 Kč.²⁷

V průběhu 20. století došlo ještě k několika dalším opravám a ladění tohoto nástroje, např. ve dnech 7. – 9. prosince 1936 pracovníkem firmy Rieger,²⁸ a v srpnu roku 1990 firmou Holiš – Bouček z Olomouce. Poslední oprava varhan (měchu, hracího stolu, vyčištění a ladění nástroje) se uskutečnila v srpnu v roce 2007. Provedl ji varhanář Štěpán Macháček z Krnova.²⁹ Bylo také přistoupeno k částečné změně dispozice na druhém manuálu – z extenze rejstříků Aeolina 8' a Fugara 4' na rejstříky téhož názvu – polohy 4' a 2'.

Z dnešního pohledu můžeme konstatovat, že jak Josef Nešvera, tak Ludevít Raimund Pazdírek byli sice praktickými varhaníky, do konstrukce tohoto nástroje však příliš nepronikli. Jelikož uvažovali v rámci tehdej-

ších estetických ideálů, co se týče varhanního zvuku, pouze obdivovali a prosazovali nové technické vymoženosti.³⁰ To je patrné rovněž z dalších Nešverových posudků např. na varhany Jana Tučka z Kutné Hory.³¹ Nástroje z předchozích období (z 18. a první poloviny 19. století) považovala řada tehdejších varhaníků často, bohužel, za bezcenné a zastaralé.³²

Srovnáme-li dnes dochované varhany z konce 19. století obou firem (Neusserovy a Riegerovy) je zřejmé, že Karel Neusser byl velmi zdatným varhanářem a vynálezavým konstruktérem (vytvářel např. zajímavé konstrukce píšťal), nepoužíval výše uvedené extenze rejstříků a také intonace jeho nástrojů byla celkově jemnější a prostorově nosnější.³³ Držel se spíše

18 V dopisu je také např. uvedeno: „*Důvody, pro které se [Neusser] dožebává práce a dodávky varhan, jsou příliš chatrné, ba odpuzující a jest to holou frází tvrzení, že to samé dílo a látku, které offerují br. Riegerovi, dodá poměrně o asi 10 % levněji.*“

19 Za tuto službu mu bylo zapláceno 10 zlatých a 80 krejcarů.

20 Tato částka uvedena na zadní stěně varhanní skříně. Ve školní kronice, II. díl, uložené ve Státním okresním archivu Přerov, je uvedeno 4 200 zlatých.

21 „Dle povolení nejdůstojnější knížecí arcibiskupské konzistoře v Olomouci 9. srpna 1899 čís. 14244 vydala se smluvená část za varhany 2 500 zl.“ Zbývající část byla zaplácena patrně později.

22 Termínem extenze (z lat. *extendere* – roztahovat, rozšiřovat) označují princip „tónového rozšíření“ píšťalové řady jednoho rejstříku v jednom manuálu, ze kterého jsou vytvořeny dva rejstříky stejného charakteru (viz následující poznámka). Od tohoto pojmu nutno odlišit transmisí (z lat. *transmittere* – přesazovat, překládat), kterou lze definovat jako využití jednoho rejstříku pomocí samostatné sklopky jak v manuálu, tak v pedálu.

23 Např. rejstřík Principal 8' a Octave 4' nejsou dvě samostatné rejstříkové řady, ale jsou tvořeny z jedné rejstříkové řady, která má rozsah manuálu (tj. 54 píšťal) + nahoře jednu oktávu (tj. 12 píšťal), tj. celkem 66 píšťal. Důsledkem pak je, že např. píšťala rejstříku Principal 8' na klávese c1 je tatáž píšťala jako na klávese c0 rejstříku Octave 4'. Zahrajeme-li dvojjzvuk a0 – a1 při obou zapnutých rejstřících (tj. Principal 8' Octave 4'), zazní reálně ne čtyři, ale pouze tři píšťaly.

24 Viz SOKAP – Farní účetní kniha kostela sv. Václava v Tovačově, s. 31.

25 Tamtéž.

26 Do tohoto dne se na varhany při mších nehrálo (13. srpna byla provedena Mše op. 21 č. 1 od Augusta Zangla, podle záznamu Jana Loyky na zadní straně obalu hudebniny, bez varhanního doprovodu). Při svěcení varhan při mši sv. zaznělo Ave Maria od Vojtěcha Říhovského (nar. 1871 Dub nad Moravou – zemřel 1950 Praha; v té době působil jako varhaník v Dubu nad Moravou) a patrně také ještě další skladby, o nichž se však nedochoval žádný záznam.

27 Tyto údaje jsou uvedeny na zadní stěně varhanní skříně.

28 Informace uvedena na zadní straně inventáře hudebnin tovačovského kůru tehdejšího regenschorim Karlem Pituchou.

29 Při opravě mu obětavě pomáhal místní varhaník Pavel Baďura.

30 Viz výše uvedené vyjádření Josefa Nešvery k rozpočtu Riegerových varhan: „...*s crescendo a decrescendem, se dodělá velikého efektu*“.

31 Např. vyjádření Josefa Nešvery k novým Tučkovým varhanám v kostele v Hošticích ze dne 23. července 1898: „*Pleno nástroje zní následkem převládání základních 8' rejstříků plně a mohutně a následkem Progrese (Mixtury), která v pravém poměru k ostatním rejstříkům intonována jest, leskuplně.*“

32 Viz Pazdírkův dopis faráři T. Mayerovi ze dne 12. října 1898: „...*škoda každé stovky, která se do starého stroje vrazí.*“

33 Karel Neusser získal cenné zkušenosti v letech 1866–1867 u významného rakouského varhanáře Josefa Loypa (1801–1877).

Prospekt varhan ve farním kostele sv. Václava v Tovačově

starších osvědčených principů. Firma Rieger byla tehdy naopak v určitém směru novátorstější, obchodně zdatnější.³⁴

I když jsou varhany v tovačovském kostele sv. Václava poplatné zvukovému ideálu konce 19. století, tovární výroba a obsahují rejstříkové extenze, působí zvukově (zvláště po poslední opravě) v rámci tohoto akusticky vhodného prostoru poměrně velmi dobře a pro interpreta inspirativně. Řemeslné vypracování mechanické hrací traktury je precizní a kvalitní, což zaručuje její funkčnost s minimální poruchovostí. Klávesy na druhém manuálu mají ale při stisku větší ponor. Naproti tomu pneumatická rejstříková traktura je v tomto ohledu problematictější a poruchovější (rejstříkové sklopky mají méně obvyklý tvar). Původní varhanní lavice je netypická – je neposuvná, přišroubovaná pevně k podlaze a má vysoké opěradlo.

Nástroje tohoto typu z druhé poloviny 19. století jsou sice tak říkajíc „poplatné době“, avšak z hlediska celkového vývoje varhan a jejich umělecko-historické hodnoty mají v kostelech také dnes své místo.

Dovoluji si vyslovit poděkování pracovníkům Státního okresního archivu Přerov – řediteli PhDr. Jiřímu Lapáčkovi a archivářkám Věře Fišmistrové a Jarmile Vohnické za rady, pomoc a ochotu při poskytování historických dokumentů ke studiu. Těž děkuji tovačovskému faráři P. ThDr. Milanu Mičo a Antonínu Indrákovi, kronikáři města Tovačova, za zpřístupnění archivních materiálů uložených na faře v Tovačově.

Tato studie vznikla na základě výzkumného záměru: Morava a svět: Umění v otevřeném multikulturním prostoru MSM 6198959225.

34 PLÁNSKÝ, B., a kol.: Krnov město královského nástroje. Krnov 2007, s. 60–62.

Jana Krejčová

Z historie Slavkova u Lipníku nad Bečvou

Původní gotický kostel ve Slavkově¹ údajně stál na východním návrší nad obcí a byl zasvěcený Nanebevzetí P. Marie.² Na oltáři se zmiňovala dřevěná socha (Bildsäule) P. Marie s Ježíškem.

Obec je známa již k roku 1447, kdy patřila k helfštýnskému panství, první zmínka o duchovní správě ve Slavkově se čini k roku 1592 v souvislosti s tehdejším majitelem Helfštýna Petrem Vokem z Rožmberka.³ V roce 1610, kdy Jiří starší Bruntálský postavil v Lipníku luteránský kostel pro Němce, povolal slavkovského fojta a nařídil mu, aby i slavkovští tento kostel navštěvovali. Po roce 1622 se protestantský slavkovský kostel stal filiálním k již katolickému lipenskému kostelu sv. Jakuba Většího, ale stejně lipenský farář dojížděl do Slavkova až do roku 1788 stále jen čtyřikrát za rok, samozřejmě pohřby v to nepočítaje. Bouráním starého zděného kostelíka v roce 1762 začala stavba nového.⁴ Jeho loď byla zaklenuta valenou klenbou a roku 1763 práce na novém kostele sv. Jana Křtitele skončily. Fara byla obnovena roku 1788, tehdy se také pomýšlelo na přifaření Rano-

- 1 Název obce svědčí o jejím slovanském původu, pravděpodobně šlo o Slávkovu ves. Takto Slavkov k roku 1238 zmiňuje v zápisu k roku 1926 P. Vincenc Vaněk v Pamětní knize, přičemž vycházel ze starší literatury (Wolný). – Ke Slavkovu (Schlock) patřily samoty Ve Žlebě (Im Grund) a Hošnice (Hoschnitz), do jeho farnosti patřil i Kozlov (Kozlau) a Ranošov (Prusinowitz). V roce 1941 se ke katolické víře ve Slavkově hlásilo 327 obyvatel, v Kozlově 509 a Ranošově 262, tj. celkem 1 098 obyvatel. Jen čtyři občané byli tehdy bez vyznání.
- 2 Kostel měl stát východně od obce, která se původně pravděpodobně rozkládala západnějším směrem na rozdíl od pozdější zástavby. Rozměry původního kostela Nanebevzetí P. Marie uvádí Wolný: 15 kroků délka, 11 šířka a čtyři sáhy výška. Mělo jít snad ještě o gotickou stavbu s dřevěnou věží, která nesla dva zvony. Loď s dřevěným stropem byla prosvětlena třemi úzkými okny. Na jediném oltáři s dřevěnými sloupy stávala dřevěná gotická (?) socha P. Marie, nad ní visel obraz sv. Vavřince, podlaha v kostele byla prkenná. Údaje uvádějí na základě Wolného Bađura, Bahner, Domes i P. V. Vaněk v zápisu v Pamětní knize jako převzatý údaj s odkazem na práci Černého a Váši. Vaněk dále uvádí, že „roku 1672 byly konány v kostele třikrát do roka služby Boží kněžimi z Lipníku, okolo kostela byl hřbitov. Kostel vlastnil jeden pozlacený stříbrný kalich, dvě kasule a jiné příslušenosti, pozemků neměl“.
- 3 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, Velkostatek Lipník nad Bečvou, 1364–1947, listina inv. č. 1, sign. 16, 1593, 28. dubna, Olomouc, Archleb z Kunovica a další prohlašují, že Jindřich Doudlebský z Doudleb jako zmocněnec Petra Voka z Rožmberka a jeho manželky Kateřiny prodal zámek Helfštejn a město Lipník s vesnicemi, mezi nimiž je jmenován i Slavkov, Hynkovi Bruntálskému z Vrbna za 190 560 zlatých.
- 4 P. V. Vaněk uvádí převzatý údaj (Černý – Váša): „Roku 1789 (!) založen náboženskou maticí a vystavěn kostel na místě, kde stávala kaple sv. Františka Serafinského.“ A dále: „Roku 1762 byl kostelík zbořen a na témž místě 1763 vystavěn jménem kostelním a pomocí občanů nynější kostel, 11 sáhů dlouhý, 6 sáhů široký, zce-
la klenutý.“ Stejně míry převzal i Domes, prvně je uvedl Wolný.

Předsunutá, nahoře zkrácená věž kostela sv. Františka Serafinského, foto autorka

šova a Kozlova.⁵ Dotace a paramenta byly v letech 1788–1790 do Slavkova přeneseny ze zrušené fary v Čelechovicích na Hané.⁶ Slavkovskému kostelu tak bylo z čelechovské nadace poukázáno 775 zlatých, k nimž doložil patron na denní potřebu dalších 30 zlatých 31 krejcarů. Patronát převzala a kongruu doplnila náboženská matice. Ročně zde mělo být slouženo 101 mší svatých. K zásadní změně došlo v roce 1868, kdy bylo změněno patrocini-um kostela, ten byl zasvěcen sv. Františku Serafinskému.⁷ Na hlavní oltář byl instalován obraz nového patrona kostela od Eliáše Ferdinanda Herberta z roku 1740.⁸

V roce 1830 byl kostel opraven a na účet náboženské matice pokryt šindelem. Opatřen byl dvěma oltáři, hlavní oltář z nadace patro-

na kostela byl pořízen roku 1841, vedlejší oltář daroval místní kurát P. Josef Kronský, který rovněž dal opravit kazatelnu a křtitelnici.

Kostel sv. Františka Serafinského se starým hřbitovem je situován v centru obce severně od hlavní cesty vedoucí z Lipníku k Zelenému kříži a dále do Kozlova. Jihovýchodně od kostela stála budova fary čp. 47, v jihozápadním směru do dnešních dnů stojí budova školy z roku 1905. Kostel je orientován, vystavěn byl na podélném půdorysu o délce 21 metrů a šířce 11 metrů, s odsazeným, pětiboce ukončeným kněžištěm, prosvětleným ze stran dvěma okny. V jeho závěru je osazena kamenná deska s iniciálami CFVD, dvěma vinařskými noži a letopočtem 1763.⁹ Sedlová, nad presbytářem zvalbená střecha byla při úpravě kostela v roce 1965 na kulturní dům pokryta plechem. Původně byla ale pokryta šindelem, pak břidlicí a v roce 1946 se nacházela v dobrém stavu na rozdíl od střechy nad sakristií.¹⁰ Střecha věže kostela byla ještě roku 1852 pokryta břidlicí a od počátku 20. století pozinkovaným plechem. Omítka na kostele stejně jako výmalba interiéru v době předávky kostela a fary se nacházely ve špatném stavu.

Z osy průčelí vystupuje masivní hranolová věž, prosvětlená nad hlavním vchodem jedním a ve zvonicovém patře třemi okny v půlkruhově zaklenutých špaletách. Do kostela se vchází pravouhlým vstupem v podvěží. Fasády lodi jsou prolomeny dvěma okny s půlkruhovým záklenkem. Sak-

ristie je přistavěna k severní straně presbytáře. Místo, na kterém kostel stojí, bylo obehnané kamennou zdí opatřenou proti hlavnímu vchodu do kostela železnou branou.¹¹

V pokladně z tvrdého dřeva se zámek, která byla součástí farního inventáře, se uchovávalo třiatřicet nadačních listů, cenné papíry, vkladní listy, spořitelní knížky, peníze na hotovosti apod.¹²

Zvonová věž nesla dva zvony o hmotnosti dva a půl a jeden a půl centu. Mešní zvonek vážil 25 funtů. Zvony byly shozeny z věže bleskem roku 1863, požár naštěstí nevznikl. Odevzdávka zvonů pro válečné účely se konala 24. října 1916. Jeden ze zvonů (113 kg) sundávali čtyři vojáci 20. října 1917, úhrada za jeden kilogram zvonoviny byla určena na čtyři koruny. Nový zvon Regina pacis o hmotnosti 102,20 kg byl pořízen již v květnu 1922. Nahoře byl opatřen nápisem „*Ad. Hiller's Wwe u. Sohn. Brünn*“. Na čelní straně uprostřed byl reliéf P. Marie s nápisem „*Ad honorem reginae pacis MDCCCXXII*“, na opačné straně pak nápis „*Sub par. Ign. Chytil et ant. loci Jos. Mück*“. Občané zaplatili 2 340 Kč, obec zaplatila 2 000 Kč a ostatní nesli náklady ve výši 500 Kč. Podruhé byly kostelní zvony sňaty 20. února 1942 a odvezeny k roztavení.

Zvoník Josef Schwarz upozornil faráře roku 1925, že ve věži jsou zcela shnilé trámy. Přestože peníze z ministerstva měly přijít až v roce 1927, začal tesař Schindler z Potštátu opravné práce o rok dříve. Věž sice opatřil novými trámy a oplechoval novým pozinkovaným plechem, práce ale nedokončil. Náklady na opravu kostela, fary a plotů byly tehdy spočítány na 32 058 Kč 79 haléřů. Nicméně se na sanktusovou věžičku umístil hromosvod a roku 1927 byly obě kostelní věže natřeny červenou barvou. Opravy kostela průběžně pokračovaly, roku 1928 byla vyměněna podlaha v sakristii a kostel byl zvenčí omítnut a olíčen nažloutlou barvou. Opravy byly schváleny, ovšem za týden po kolaudaci omítka z horní části věže opadala.

-
- 5 Badura. – Dle Izáka Slavkov již k roku 1464 patřil farností do Lipníku, pak je takto zmíněn k roku 1620. Izák uvádí vyfaření Slavkova k roku 1789, Pamětní kniha začíná rokem 1783. – P. V. Vaněk datuje založení kostela rokem 1789. – Catalogus Cleri pro rok 1949 uvádí vznik slavkovské kuracie v roce 1788, zánik 1946. Patro-nem kostela uvádí náboženskou matici.
 - 6 Pamětní kniha, zápis P. V. Vaňka. Ten u zápisů ze starší doby vycházel z Wolného.
 - 7 Catalogus Cleri 1868 uvádí ještě sv. Jana Křtitele, od ročníku 1869 je již veden jako kostel sv. Františka Serafinského.
 - 8 Eliáš Herbert, malíř v Novém Jičíně a Uherském Hradišti, narozen 1708, zemřel 1771.
 - 9 Deska souvisí s tehdejšíím majitelem lipenského panství, kterým byl v roce 1763 Carl Max von Dietrichstein, tj. Carl Fürst von Dietrichstein.
 - 10 SOKA Olomouc, O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946, inv. č. 30, sign. IIIe, Protokol o předání a převzetí fary, 1946. Dále jen SOKAO. K protokolu patřily přílohy: I. Popis kostela, II. Nově pořízený inventář ke dni odevzdávky, který ale bohužel chybí, III. Seznam kapitálů, IV. Seznam knih nacházejících se ve farním archivu a V. Inventář fary a hospodářských budov ve Slavkově u Lipníku nad Bečvou.
 - 11 Pamětní kniha, zápis P. V. Vaňka. I dále.
 - 12 Zápis v Pamětní knize: „*Tři nadační listy mešní a chudinské nadace faráře Wolneho, chudinské nadace arcibiskupa Kohna a nadace farního chudinského ústavu byly farním úřadem odevzdány konsistoři pro nadace a organisace v Liberci 17. 4. 1939. Potvrzení je vloženo mezi nadační listy.*“

Bývalá sakristie, foto autorka

Farníci se nechali již roku 1929 slyšet, že si přejí nové, větší zvony. Ovšem kampanolog Chrámového družstva z Pelhřimova Jaroslav Dobrovolský při expertíze zjistil, že „zrovna nad zvony se musí položit podlaha, by zvuk nezanikal v prostoru volném věžní střechy, dále musí se okenice opatřit žaluziemi dřevěnými místo dosavadního bednění, jež nepropouští zvukových vln“. Bylo dohodnuto pořídit dva zvony u doporučené firmy R. Manoušek a spol. v Brně-Husovicích, a to jeden laděný na cis² v přibližné hmotnosti 240 kg (dodán zvon o hmotnosti 223 kg, průměr 725 mm) a druhý laděný na e² asi o 147 kg (hmotnost dodržena, průměr 613 mm). Dodané zvony (při dopravě na místo mírně poškozené) byly nahoře opatřeny textem „R. Manoušek, Brunae 1929“, následovala blíže nespecifikovaná „ozdoba, v níž je též jubilejní medaile Šejnostova sv. Václava“. ¹³ V medaili po levé straně světcově nápis „Nedej zahynouti“, po pravé straně „nám i budoucím“. Asi uprostřed zvonu letopočet A. D. MCMXXIX. Nové zvony posvětil za přítomnosti farníků, přespolních a dvaadvaceti hostů světitel biskup ThDr. Josef Schinzel¹⁴ 24. listopadu 1929. Obec dala k této příležitosti postavit na silnici proti stavení čp. 6 (Anton Mück) slavnostní bránu, u kostela pak kazatelnu, ke slavnosti vyhrávaly dvě kapely. Zvony byly pojmenovány Sv. František z Assisi a Sv. Maria, čtyři kmotřenky při této příležitosti darovaly celkem 1 200 Kč na pořízení věžních hodin. Oba zvony přišly i s armaturou na 11 599,35 Kč a poprvé se jimi vyzvánělo (půl hodiny) za zemřelé a padlé občany Slavkova.

Zvon Regina pacis z roku 1922 byl za 2 040 Kč prodán farnímu úřadu v Krašovicích na Plzeňsku. Posledně byly na věži zavěšeny dva zvony z neušlechtilého kovu z roku 1942 a nad presbytářem ve věžičce se houpal malý sanktusník. ¹⁵

O varhanách ve slavkovském kostele mnoho nevíme. Šestnáct jejich cínových píšťal o hmotnosti 14,5 kg bylo roku 1919 zrekvírováno. V září 1935 se přikročilo k opravě varhan, ty byly rozebrány Aloisem Hykelem z Krumsína, důkladně vyčištěny, klapky byly podloženy, do 10 (12 ?) manuálů byly dodány nové dřevěné píšťaly a byly provedeny další menší opravy.

Pamětní kámen, foto autorka

Prizemní budova fary stála na půdorysu obdélníku,

svým vnějším vzhledem se nijak nelišila od jiných v tomto kraji. Napříč domem byla fara rozdělena chodbou na dvě pravidelné části, z nichž větší levá se dvěma prostornými světnicemi sloužila pro ubytování hostů. V pravé části žil farář ve dvou menších místnostech; zázemí s prádelnou, záchodem a kuchyní bylo situováno směrem do dvora. Voda byla vedena potrubím ze studny pod farou. Delší přední i zadní strana domu měla z každé strany chodby po třech oknech. Vybavení místností bylo prosté: dřevěné podlahy, dvoje kachlová kamna, sporák, měděný kotel na prádlo. Sklep, pravděpodobně zřízený později, byl mokrý, střecha byla pokryta břidlicí. Ve dvoře, do kterého vedla dvoukřídlá dřevěná vrata, stála stodola vystavěná z kamene a pokrytá z poloviny taškami a břidlicí. Vedle stodoly stál dřevník zbitý z desek a krytý taškami, zmiňovaný k roku 1843.¹⁶ V prodloužení fronty stodoly byl umístěn kurník, chlév pro dvě krávy a pícník, tamtéž byly i tři dřevěné kotce pro vepřový dobytek. Pozemek od okolí dělila kamenná zídka z roku 1843.

Fara vyhořela 7. května roku 1862, tedy v době, kdy ve Slavkově působil P. Anton Schneeweis.¹⁷ Tehdy shořela také střecha kostela, budova školy a patnáct domů. Roku 1910 se renovovala farní kuchyně, spíž a malý dřevěný pokoj, označovaný jako kabinet. Při kopání vodovodu do fary roku 1928 vytryskla ze země dvě silná zřídla. Při pracích se dále zjistilo, že farní budova byla vystavěna bez základů. K farskému hospodářství patřil tehdy „chlév, drůbežárna a ovčárna“. Slavkovský farář P. V. Vaněk zřídil na faře knihovnu, která stejně jako stávající obecní knihovna detašovaná ve

13 Sochař a medailér Josef Šejnost, narozen 30. května 1878 v Těšenově u Pelhřimova, zemřel 9. února 1941 v Praze.

14 ThDr. Josef Schinzel, narozen v Korunově u Krnova 15. března 1869, ordinován 5. července 1892, od 7. ledna 1932 olomouckým světicím biskupem, od 2. února 1944 kapitulním děkanem, zemřel 28. července 1944.

15 Pamětní kniha, zápis P. V. Vaňka. I dále.

16 Kůlna na dřevo byla postavena roku 1843 nákladem patrona.

17 V SOKA Olomouc je nezařazený pamětní záznam ze 7. května 1862, nalezený pod podlahou kostela ve Slavkově, na volné kartičce, pocházející z 50. let minulého století. Je uvedeno jen jméno pravděpodobného nálezce záznamu Františka Švédy, kterého známe coby přímluvce o záchranu kostela ve Staré Vodě.

P. K. Šamárek,
archiv autorky

škole, byla k dispozici všem zájemcům. V roce 1931 koupil pro kostel pozemek o rozloze 958 m² vedle farské zahrady u hřbitova. Farské obročí k roku 1946 pozůstávalo dle pozemkového archu ze 2 ha 76 m² rolí, z 48 a (?) 45 m² luk a 12 a (?) 26 m² zahrady. Farář obhospodařoval farní, kostelní a své pozemky, aby mohl uživit domácí zvířectvo. Z prodeje masa, příp. medu, ovoce aj. pak financoval farní, kostelní a případně své potřeby. V roce 1806 měl zdejší kurát pouze zahrádku o rozměru 121 čtverečních sáhů a užíval pole o devíti měřících. Louka dávala výnos jedné fůry sena.

Starý hřbitov, jak bývalo zvykem, obklopoval kostel, nové svaté pole bylo založeno roku 1848 na západním konci obce naproti farnímu pozemku. Hřbitov obklopený kamennou zídou byl zřízen na půdorysu kosodélníku, v jeho severozápadním koutu byla márnice. Přibližně ve středu zidky u místní komunikace byla brána, podél této ohradní zdi bylo vysázeno sedm lip.¹⁸ Uprostřed hřbitova stál kamenný kříž, hřbitov byl připsán kostelu (kostelní prostranství) č. parc. 422 a 58.¹⁹

Nedělemi, svátky a významnými událostmi, jako byl jubilejní rok 1900, výročí olomouckého dómu či výročí republiky, žila celá farnost společně. Slavkovští též dávali kostelu dary, např. roku 1894 sochu P. Marie Lurdské. Františka Hegerová,²⁰ matka P. Reinholda Hegera, faráře ve Spálově, věnovala sochu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Socha stála 40 K a byla postavena na hlavní oltář. V souvislosti se sochou je též zmíněno bratrstvo Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Později P. V. Vaněk uvádí: „V Hod Boží svato-dušní dne 8. června 1930 rozžihl ministrant svíce na hlavním oltáři před hrubou, přičemž neopatrností zapálil věnec kol sochy Božského Srdce Páně nad tabernáklem. Seběhl jsem rychle z kazatelny, zatím však už též přiběhl ze zadu Vojtěch Schwarz a strhl věnec, přičemž však spadla též socha Božského Srdce Páně a úplně se rozbila.“ Nová, dřevěná socha Nejsvětějšího Srdce Ježíšova byla o rok později pro slavkovský kostel zhotovena uměleckým sochařem Františkem Juráněm²¹ za 3 000 korun, částka byla vybrána od dárců. Svěcení se konalo 14. června 1931, slavkovský farář ve farní kronice detailně popisuje slavnostní průvod vypravený od kaple u rychty a průběh slavnosti.

Za hlavním oltářem zhotoveným z měkkého dřeva byl zavěšen obraz sv. Františka z Assisi, zvaného též František Serafinský, patrona kostela, provedený olejem. Druhý oltář, zasvěcený P. Marii Lurdské, byl umístěn na epistolní straně.

Kostelní mobiliář i inventář byl samozřejmě v průběhu let doplňován či vyměňován. Např. v roce 1842 daroval patron kostelu čtyři nové kasule, dobrodinci darovali baldachýn a dvě korouhve.²² Stříbra měl kostel k roku 1806 celkem 58 a půl lotu, bylo ale pravděpodobně odvedeno, protože v roce 1844 arcibiskup Maxmilián kardinál Sommerau-Beckh²³ po vizitaci daroval kostelu i postříbřenou konvici ke křtu a skříňku na hostie. K pozdějšímu vybavení kostela patřil plynový lustr, který jeho interiér osvětloval od

roku 1935 třemi sty svíčkami. Sochu sv. Antonína kostelu daroval v srpnu roku 1914 Mathias Mück, protějškovou sochu sv. Josefa zase Františka Hegerová. Novou monstranci v ceně 580 K dostal kostel roku 1905 a v roce 1906 nové stříbrné ciborium. Nová monstrance se nechala pozlatit a stará opravit v roce 1933. Farář P. V. Vaněk pořídil roku 1927 novou pískovcovou kropenku od firmy Semerák²⁴ v Olomouci namísto předešlé z mosazného plechu. Kalich pro všední dny nechal pozlatit roku 1930 u Karla Ziegelheima v Olomouci. Zároveň nechal na náklady farnic opravit u Františka Stádníka²⁵ zlatý mešní ornát. Díky Vilemíně Dreiseitlové a její dceři Vilemíně Knappové byly roku 1931 do kostela pořízeny dvě nové červené korouhve s obrazy sv. Antonína Paduánského a sv. Anny a sv. Jana Nepomuckého s bl. Anežkou Přemyslovnou. Dodala je firma Františka Stádníka z Olomouce za 1 000 korun, slavnostní svěcení se konalo 6. ledna 1932. Korouhve stály u lavic spolu se dvěma staršími ve fialové barvě. Po stěnách kostela bylo rozvěšeno čtrnáct zastavení křížové cesty. V tomtéž roce bylo pozlaceno na náklady raiffeisenky ciborium. Nové koberece obstaraly Berta Balharová a Marie Klitschová roku 1933. Dvě fialové korouhve se zlatými šňůrami, střapci a portami, jedna s obrazem sv. Rodiny a sv. Vojtěcha, druhá s P. Marií Svatohostýnskou a bl. Janem Sarkanderem, byly pořízeny na náklady Judity Stixové a Josefa Múcka st., dodala je osvědčená firma Františka Stádníka. Na potřebných drobných opravách mobiliáře a inventáře se podíleli farníci. K roku 1916 jsou např. zapsány i vánoční jesličky s 18 figurkami z terakoty (uvedeny ještě v posledním inventáři z roku 1942 stejně jako akordeon a harmonium), baldachýn, Boží hrob, obrazy křížové cesty a postní obraz Krista na kříži.²⁶

Ještě v roce 1946 byly v presbytáři dvě lavice a v lodi kostela sedmnáct lavic.²⁷ V popisu kostela stojí, že na evangelní straně byla zabudována přízední kazatelna a pod ní stála křtitelnice. Zpovědnice byla umístěna pod kůrem, který nesl varhany. Dlažba v kostele byla v posledních letech před jeho zrušením z umělého kamene, v sakristii a v předsíni byla podlaha dřevěná.

18 P. V. Vaněk v Pamětní knize: „*Těž jsem si vyprosil z městského lesa (lipenského) šest lípek a zasadil jsem je sám u zdi při novém hřbitově.*“ Některé z nich přežily do dnešních dnů.

19 SOKAO, O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946, inv. č. 21, sign. Ic, Hřbitov, 1902, 1932.

20 O P. Reinholdu Hegerovi viz dále.

21 František Juráš, umělecký sochař, narozen 25. listopadu 1870 v Příboře, autor mnoha pomníků padlým a mnoha hřbitovních pomníků na Příborsku.

22 Pamětní kniha, zápis P. V. Vaňka.

23 Arcibiskup olomoucký Maxmilián kardinál Sommerau-Beckh na stolci v letech 1837–1853.

24 Semerák, tj. Vojtěch Semerák, kameník v Olomouci, narozen 28. dubna 1876 v Žebletíně u Karlových Varů, zemřel 10. prosince 1944 v Olomouci. Jeho závod byl umístěn v Olomouci v prostoru před vlakovým nádražím.

25 Karel Stádník, obchodník s devocionáliemi a paramenty v Olomouci. Působil ještě během 2. světové války v Dómské ulici.

26 SOKAO, O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946, inv. č. 1, sign. Ia, Inventář kostela, 1916–1941.

27 SOKAO, O 7-24, Archiv fary Slavkov, inv. č. 30, sign. IIIe, Protokol o předání a převzetí fary, 5. září 1946. I dále.

Pomník Terezie Šamárkové, foto autorka

Opravy rozsáhlejšího charakteru se konaly ve 20. letech minulého století. Po prohlídce věže se zjistilo, že „*trámoví ve věži a zvl. trámy, na nichž spočívá celá vysoká střecha věžní, jsou úplně prohnílé, takže hrozí nebezpečí, že vršek spadne*“, hlásil 22. listopadu 1925 farář P. V. Vaněk Okresní politické správě v Hranicích a žádal o prohlédnutí odborníkem.²⁸

Hranická politická správa dostala od zemské politické správy příkaz nechat zpracovat rozpočet. Až v květnu následujícího roku znovu hlásil farář Vaněk, že střecha hrozí sesutím a 7. července doporučil státní inženýr, aby oprava střechy na věži byla neodkladně provedena, týž den byl sestaven rozpočet. V plánu bylo kompletní rozebrání střechy na věži kostela, kde byla stará plechová krytina (107,20

m²), udělat nové šalování střechy věže, pořídit novou krytinu z pozinkovaného plechu a opatřit ji dvojnásobným nátěrem, zřídit okénka ve věži, natřít sanktusovou věžičku, zřídit hromosvod s tyčí, obílit stěny kostela a věže, celkem 895,10 m² „*chatrné líčky znovu nahodit a vše dobrou fasádní barvou nalíčit*“, opravit římsu, pořídit novou prkennou podlahu do předsíně a sakristie, zatmelit a natřít kostelní dveře, otlouci a nově nastříkat 90 m² omítky ohradní zdi kostela, natřít železná mřížová vrata, opravit břidlicovou krytinu kostela. Na farní budově bylo třeba oškrábat starou omítku (220 m²) a stěny znovu nalíčit, opravit a natřít okapní žlaby, instalovat nová okna a natřít je. Bylo též třeba nově omítnout a nabílit stěny hospodářských budov, nově omítnout strop stáje, zhotovit nová vrata a laťový plot o délce 60 metrů. Takto přišly všechny opravy na kostele na 25 181,04, na faře 1 820 a na hospodářských budovách 5 057,75, tj. celkem 32 058,79 Kč. S pracemi se začalo v srpnu, tj. dříve, než přišlo stavební povolení. Na střeše pracoval tesařský mistr Karel Domes z Budišova.²⁹ Ještě 24. února 1927 psal P. V. Vaněk do Hranic a žádal o co nejrychlejší povolení k opravám. Dostal je v srpnu 1927, vyúčtování se provedlo v listopadu 1928 v plánované výši s připočítáním víceprací v hodnotě 1 110,50 Kč dle účtu Adolfa Schindlera z Potštátu, tj. celkem 33 169,29 Kč. Opravy na základě kolaudačního řízení schválil Zemský úřad v Brně 2. října 1929.

Hlavní oltář roku 1930 popisuje P. Vincenc Vaněk v Pamětní knize. Tehdy totiž požádal Chrámové družstvo v Pelhřimově o novou sochu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a hlavní oltář nechal kvůli jeho historické ceně dle doporučení družstva patrifkovat. Oprava, pozlacení a polychromování oltáře mělo přijít na 3 500 korun. Práci v květnu 1931 provedl k veliké nespokojenosti faráře malíř Adolf Stěhule³⁰ z Chrámového družstva v Pelhřimově.

Svaté misie se konaly roku 1912, na listopad roku 1926 povolal P. Vincenc Vaněk dominikány z Olomouce. Hlavním kazatelem byl tehdy P. Amand Dlapka.³¹ U příležitosti sv. misí byl vztyčen kříž. Farář Vaněk zapsal ve farní kronice: „*Všech kázání misijních se zúčastňovalo hojně věřících ze Slavkova, z Ranošova a z Kozlova, takže kostel byl vždy plný. Zvláště při svěcení kříže byl kostel zrovna natřískán, že se lidé nemohli ani hnouti. Ke sv. zpovědi přistoupilo 325 kajčníků, sv. hostií se podalo 564.*“ Další misie se konaly na podzim roku 1933, tehdy pozvání přijal premonstrát ThDr. P. Klement Žůrek,³² ředitel výchovného ústavu v Bílsku u Litovle. Misí se zúčastnila téměř celá farní obec.

Farnost vizitoval obvykle lipenský děkan, ovšem generální vizitaci prováděl arcibiskup. Výše jsme zmínili návštěvu Maxmiliána kardinála Sommerau-Beckha, 24. června 1901 vizitaci provedl olomoucký kníže-arcibiskup Theodor Kohn.³³ Posledním z arcibiskupů, kteří Slavkov vizitovali, byl Antonín Cyril Stojan.³⁴

Svátkem pro slavkovskou farnost bylo i 800leté jubileum olomouckého dómu, které se slavilo v celé arcidiecézi ve dnech 28. a 29. června 1931. Tehdy „*po deváté hodině večer, šli někteří až na Neplachov k byčí (!) louce (u Kamenné zdi) podívat se na slavnostní osvětlení Olomouce*“.

Při začlenění Slavkova do německé říše byla 10. října 1938 wehrmachtem obsazena jen horní část obce, následujícího roku byla hranice přeložena na její okraj.³⁵

Do Staré Vody ke sv. Anně Matce Starovodské Slavkovští naposledy putovali v roce 1939, potom byly poutě zakázány. Dobu po druhé světové válce Pamětní kniha již nepopisuje.

Vraťme se k počátku historie Slavkova. První písemná zmínka o obci pochází z roku 1447,³⁶ kdy Slavkov patřil k panství helfštýnskému. Po téměř 500 letech kultivování zdejších obyvatel, resp. v roce 1946, byla slav-

28 SOKA Přerov, Okresní úřad Hranice (1814) 1850–1945 (1955), inv. č. 1908, Věci stavební a technické, oprava kostela a fary, 1926–1929, karton 943. Dále jen SOKAP.

29 Stavební firma Karel Domes z Budišova (nad Budišovkou) opravovala ve 30. letech kostel sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě.

30 Adolf Stěhule, malíř a grafik, žák J. Bendy na uměleckoprůmyslové škole v Praze, narozen 2. května 1899 v Praze-Břevnově, datum úmrtí neznámé.

31 P. Amand Dlapka, OP, narozen 1892, ordinován 1916, zemřel neznámě kdy.

32 ThDr. P. Klement Žůrek, OPraem, narozen roku 1874 v Žeranovicích, ordinován 1896, zemřel neznámě kdy.

33 Arcibiskup olomoucký Theodor Kohn na stolci v letech 1893–1904.

34 Arcibiskup olomoucký Antonín Cyril Stojan na stolci v letech 1921–1923.

35 Bahner.

36 Bađura; Domes; Spáčil odkazuje na Die Landtafel des Markgrafthumes Mähren X, 575.

kovská farnost zrušena. Při předání a převzetí kostela a fary byl pořízen seznam věcí ponechaných na faře a Okresní národní výbor v Přerově byl požádán, aby vše bylo ponecháno jako fundus instructus, tj. tak, aby farnost mohla i nadále fungovat (!) jako doposud.

Poslední farář P. Ernst Schuster dne 5. září 1946 kostel i faru „na rozkaz nejdůstojnější arcibiskupské konsistoře v Olomouci“ protokolárně předal správci církevního majetku ve Slavkově P. Rudolfu Fridrichovi³⁷ a přejímateli, arcibiskupskému komisaři P. Františku Gélovi,³⁸ děkanovi a faráři soběchlebskému. Dle protokolu je „hlavní oltář z měkkého dřeva, na svatostánku socha Božského Srdce Páně. Za hlavním oltářem je obraz sv. patrona, provedený olejem. V kostele je ještě jeden oltář, na epištolní straně, P. M. Lurdské. V presbytáři jsou dvě lavice a v lodi kostela 17 lavic. Na evangelní straně je kazatelna a pod ní křtitelnice. U lavic jsou čtyři korouhve, dvě červené a dvě fialové. Po stěnách kostela je rozvěšeno 14 obrazů Křížové cesty. Pod kůrem je jedna zpodobnění a na kůru stojí varhany. Na věži jsou zavěšeny dva zvony z roku 1942 z neušlechtilého kovu. Nad presbytářem ve věži malý sanktusník. Dlažba v kostele je z umělého kamene, v sakristii a v předsíni je dlážka dřevěná. Místo, na kterém kostel stojí, je obeháno kamennou zdí s železnou branou proti hlavnímu vchodu do kostela.“ Bohužel zde není zmínka o dřevěné plastice P. Marie, příloha II v archivu chybí. Následují seznamy kapitolů a knih nacházejících se ve farním archivu a v příloze V se dočteme, jak vypadala fara se svými hospodářskými budovami:

- „1. Do fary vedou dvoukřídlové dveře a na dvůr rovněž, s horními světlíky.
2. Vlevo u vchodu pohostinka s třemi čtyřkřídlovými dvojitými okny, dřevěnou podlahou, hnědá kachlová kamna, dvojkřídlové spojovací dveře do světnice s okny do zahrady a na dvůr. Stav obou světnic dobrý.
3. Vpravo od vchodu je obývací světnice s jedním a druhá se dvěma čtyřkřídlovými dvojitými okny, podlahou hnědě natřenou, kachlová kamna v prvním pokoji, v druhém pokoji kamna nejsou. Spojovací dveře jednoduché se skleněnou vložkou. Stav dobrý.
4. Silné, plechem pobité dveře na půdu, kamenné schody, stav dobrý.
5. Jednoduché dveře z chodby do sklepa. Sklep je mokrý.
6. Z chodby na konci vpravo jednoduché dveře do prádelny, tam je kotel měděný, zazděný, okno s mřížemi do dvora. Vedle prádelny je záchod.
7. Z prádelny jednoduché dveře do kuchyně, v ní sporák, okno bez mřížů do dvora.
8. Celá farní budova zevně i uvnitř je v dobrém stavu. Krytina farní budovy je břidlice. Střecha v dobrém stavu.
9. Dvoukřídlová vrata, vchod do dvora, vrata ve špatném stavu.
10. Stodola z kamene, krytá na půl břidlicí a na půl taškami. Vedle stodoly dřevník z desek, krytý taškami. V prodloužení fronty stodoly je kurník, chlév pro dvě krávy a pícník. Stavba kamenná, krytá břidlicí. Ve dvoře stojí tři dřevěné kotce pro vepřový dobytek.
11. Voda do farní budovy se vede potrubím ze studny pod farou, čerpadlo kovové-ruční je na chodbě farní budovy.
12. Dům je ohrazen kamennou zdí.
13. Stav všech hospodářských budov je celkem dobrý.“

V Acta Archiepiscopalis Curiae Olomucensis z roku 1947 (č. j. 3861) byl zveřejněn seznam obcí, které jsou nebo budou vysídleny v souvislosti se zřízením vojenského prostoru.³⁹ Uvedeno bylo také jméno provizora, pověřeného správou konkrétní vysídlené farnosti. Pro Slavkov byl určen P. Josef Beneš, farář z Lipníku nad Bečvou. Snad proto byl písemný materiál slavkovské fary deponován ve farním úřadu v Lipníku nad Bečvou, kde zůstal do roku 1961. Soupis archiválií tam pořídil archivář PhDr. Ivan Krška, 25. září 1961 převzal materiál Okresní archiv v Olomouci. V září 1963 byl pak pořízen prozatímní inventární seznam.⁴⁰ Nejstarší zachovalou písemností je nadační listina z roku 1792, nejmladšími jsou protokoly o předání a převzetí fary, přílohy ke kostelním účtům a pojištění a výkazy obětních peněz, to vše z roku 1946. Další písemnosti jsou uloženy také v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě a na arcibiskupské konzistoři v Olomouci. Odtud víme, že již 24. května 1947 se o církevní inventář slavkovského kostela začal zajímat předseda Místního národního výboru v Ústí u Hranic Klement Anders.⁴¹ Tehdy dostal od kapitulní konzistoře v Olomouci povolení, aby přestěhoval některé věci ze Slavkova do kaple v Ústí. Přípis doplňovala poznámka o tom, že inventář zůstává majetkem kostela ve Slavkově, „...*můžete ho však užívat, jste však povinen udržovat ho v dobrém sta-*

Část slavkovského hřbitova, foto autorka

37 P. Rudolf Fridrich, narozen roku 1. srpna 1894 v Šišmě u Pavlovic (okr. Přerov), ordinován 1918, zemřel 18. května 1963.

38 SOKAO, O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946, inv. č. 30, sign. IIIe, Protokol o předání a převzetí fary, 1946. K protokolu patřily přílohy: I. Popis kostela, II. Nově pořízený inventář ke dni odevzdávky, který ale bohužel chybí, III. Seznam kapitálů, IV. Seznam knih nacházejících se ve farním archivu a V. Inventář fary a hospodářských budov ve Slavkově u Lipníku nad Bečvou.

39 Vojenský výcvikový tábor Moravský Beroun se sídlem ve Městě Libavé byl zřízen k 15. říjnu 1946 na základě zasedání vlády 17. září 1946. Datu zřízení předcházelo vysídlení německého obyvatelstva a také českých novosídlelců.

40 Z úvodu PhDr. Vladimíra Spáčila k fondu O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946.

41 Anders dle konzistorní korespondence, Andres dle Lapáček a Vykopalová, viz Ústí. Historie a současnost 1389–2006.

vu. O přestěhovaném inventáři pořídte přesný seznam, který zašlete kap. konzistoři. Toto pověření pozbývá platnosti dne 15. června 1947.“ Z důvodu nám neznámých komplikací se na konzistoř obrátil předseda MNV v Ústí Klement Anders: „*Prosíme o prodloužení povolení k přestěhování inventáře církevního z kostela ve Slavkově u Lipníku, které nám bylo uděleno přípisem ze dne 24. 5. t. r., č. 9.372, neboť podle sdělení p. faráře Beneše z Lipníku, který v uvedeném kostele vede duchovní správu, konají se v tomto kostele každou neděli bohoslužby pro vojenskou posádku Slavkova. K vybavení naší kaple potřebovali bychom z tohoto kostela následující církevní inventář: varhany, kostelní lavice, bohoslužebná roucha a bohoslužebné nádobí. Prosíme, aby platnost uděleného nám povolení byla prodloužena do té doby, kdybychom mohli se svolením p. faráře Beneše část inventáře přemístiti do naší nové kaple. Doufáme, že naši zdvořilé prosbě vyhovíte, a proto Vám předem za vaši laskavost děkujeme.*“ V konceptu konzistoře ze 4. července 1947, čj. 12.097, je uvedena částka 1 500 Kč, která se má zaplatit za odvoz předmětů určených pro kapli v Ústí. Stěhovací výlohy se týkají i věcí tam dříve dovezených, tj. varhan a lavic.

Římskokatolický farní úřad v Hranicích, resp. farář P. Antonín Bartošík⁴² příjem zásilky potvrdil: „*Potvrzuji příjem balíku, který obsahuje: jeden červený pluviál,⁴³ jeden pokrov, jednu kostelnickou rochetu, jednu malou plachtu, jednu velkou plachtu, jednu spodní plachtu, jedno antipendium bílé, jednu albu, jednu rochetu kněžskou, dvě ministrantské rochety, dvě ministrantské červené komže, jednu kostelnickou červenou komži. Peníze jsem již poslal.*“ A ještě 26. dubna 1949 farář zplnomocnil Ludvíka Zdráhalu, aby pro kapli v Ústí u Hranic převzal věžní hodiny. Ten příjem potvrdil při jejich převzetí 28. dubna 1949. V případě hodin ale nebylo doslovně uvedeno, že pocházely ze Slavkova, ostatně slavkovský kostel ani věžní hodiny neměl.

Ústecká kaple sv. Petra a Pavla byla postavena v letech 1940–1947 na pozemku Klementa Anderse, který byl poválečným předsedou Místního národního výboru v Ústí, základní kámen posvětil P. Antonín Bartošík. Svěcení provedl tehdejší generální vikář ThDr. Oldřich Karlík⁴⁴ 31. srpna 1947. „*V roce 1948 provedli tito členové (Kl. Andres, Ludvík Zdráhal, František Bagar a Ludvík Tomečka) sbírku na vybavení ze zrušeného kostela. Při sbírce bylo vybráno 48.000 Kčs, ze které byly pořízeny mimo jiné i vánoční jesličky. Pro kostel byl získán inventář, lavice a ostatní vybavení ze zrušených kostelů ve Slezsku z dnešního VVP Libavá.*“⁴⁵

Plnou moc na převzetí předmětů z kostelů ve Slavkově a Kozlově dostal 26. března 1947 od konzistoře též P. Josef Macík,⁴⁶ major duchovní služby v Olomouci. O přestěhovaných předmětech měl být pořízen přesný seznam, který měl být zaslán konzistoři. Pověření k převzetí mělo platnost do 30. dubna 1947. V zachovaném materiálu ovšem již není zpráva o tom, zda k odvezení předmětů došlo. Korespondenci o přesunech církevních předmětů vedl za konzistoř P. Stanislav Svoboda,⁴⁷ jmenovec slavkovského administrátora.

Obyvatelé, připravení v roce 1946 k odsunu, prošli sběrným táborem v Hranicích.⁴⁸ První transport 127 osob směřoval do Bad Karlshafenu an der Weser, druhý se 187 osobami do okresu Dillenburg. Čtyři rodiny směly zůstat, ovšem o rok později byly také nuceny opustit novou republiku.

Ještě před odsunem vzniklo na Hranicku první Pastevní družstvo se sídlem v Loučce, kam spadal i Slavkov, tehdy všichni obyvatelé s výjimkou tří rodin mohli zůstat ve svých domech. S budováním zemědělského statku se ve Slavkově začalo v roce 1960.⁴⁹ První komisař, který se projevoval jako vládnoucí despota, nechal zničit obecní dokumenty, druhý byl ve svém chování poněkud mírnější. Počáteční výměra obhospodařované plochy činila asi 110 ha. „*Postupným zúrodňováním ploch VVP, které byly v tehdejší době protkány sítěmi bunkrů a zákopů, ostatného drátu, rozryty od výbuchů granátů a bomb, bylo nutno upravit tak, aby mohly sloužit zemědělské výrobě.*“ Výstavbu nového statku ve Slavkově v letech 1962 a 1963 prováděly Vojenské stavby. V kronice Brigády socialistické práce Vojenských lesů a statků, Zemědělského statku Slavkov (BSP VLS ZS Slavkov) stojí, že ustavení kolektivu soutěžícího o titul BSP spadá do let 1956–1960, přičemž titul byl získán v roce 1965, další v roce 1974.

V padesátých letech minulého století byl kostel sv. Františka Serafinského devastován a v roce 1965 byl přestavěn na kulturní dům. Kostelní věž byla zbavena původního ukončení a zdi obepnula betonová omítka (tzv. břízolit). Do dnešních dnů zůstal v majetku Vojenských lesů a statků, Lipník nad Bečvou. Obec zanikla roku 1950, obnovena byla v roce 1964, dosídlení Slavkova bylo ukončeno v roce 1965, kdy také byl zvolen osadní výbor. Původní zástavba byla postupně zlikvidována. V 60. letech také byla sakristie upravena na bar, kostelní kůr na promítací místnost a presbytář byl vybaven vyvýšeným pódiem. Celý interiér byl upraven ve stylu 70. let a obložen dřevotřískou, aby se změnil v Kulturní dům. „*Posledními akcemi před koncem roku (1973) bylo započeti s úpravami místnosti pro výčep v Kulturním (!) domě, tzv. liščího doupěte, které si vyžádá větších úprav,*

42 P. Antonín Bartošik, narozen 1912, ordinován 1937, zemřel 5. července 1969.

43 Červený pluviál byl konzistoři uveden jako ornát. Pluviál je svrchní roucho, resp. široký vpředu otevřený k patám sahající plášť bez rukávů, používal se k liturgickým úkonům mimo mši svatou. Ornát čili kasule je liturgické oblečení pro mši svatou, obléká se na albu a štolu.

44 ThDr. Oldřich Karlík, sídelní kanovník (od roku 1940), narozen roku 1889 v nedalekých Tršicích, ordinován 5. července 1913, od roku 1937 řádný profesor Cyrilo-metodějské bohoslovecké fakulty v Olomouci, od roku 1944 kapitulní probošt, zemřel 7. ledna 1949 v Olomouci, pohřben v rodišti.

45 Autory nesprávně formulovaný údaj. Na vysvětlenou: část církevního inventáře byla svezena z území Vojenského tábora Moravský Beroun se sídlem ve Městě Libavé, který se po rozšíření transformoval na základě zákona č. 169/1949 Sb. o vojenských újezdech do Vojenského újezdu Libavá (k 1. červenci 1950). V obou případech pokrývá jen část Moravy, do Slezska nezasahuje. VVP, tj. vojenský výcvikový prostor, je vojenské teritorium, nacházející se na území vojenského újezdu, které je určeno pro plnění úkolů obrany státu. Více viz Krejčová.

46 Major P. Josef Macík, v roce 1948 byl přednostou duchovní služby v olomoucké věznicí. Narodil se 2. března 1906 v Podkopné Lhotě (farnost Trnava u Zlína), ordinován 1932, pozdější duchovní správce posádkového kostela P. Marie Sněžné v Olomouci, zemřel 9. ledna 1979.

47 P. Stanislav Svoboda, narozen 16. dubna 1913 v Čelčicích u Klenovic na Hané, ordinován 5. července 1938, v době od 1. prosince 1945 do 14. ledna 1951 vykonával funkci revidenta arcibiskupské konzistoře v Olomouci, zemřel 26. března 1975.

48 Bahner. I dále.

49 Domes.

aby se stalo onou *norou*.“ S pracemi se začalo 15. prosince a skončeno mělo být před statkovým plemem, což se také stalo, tj. 2. března 1974. Tehdejší kronikář věc uzavřel takto: „Práce zde bylo provedeno mnoho, kvalitně a také s velkým vkusem a smyslem pro hezkou věc.“ „Vylepšování“ obce průběžně pokračovalo, např. v roce 1977 byla dokončena umývací rampa pro všechny typy vozidel a přístřešek u benzínové čerpací stanice (a právě v souvislosti s tím zmizel pomník padlým v první světové válce). V roce 1978 bylo konstatováno, že „Společenské, kulturní a sportovní vyžití členů BSP je dáno do určité míry životními podmínkami, ve kterých členové BSP žijí. Osada Slavkov je na svoji dobu sice moderní sídliště,⁵⁰ ale malé. Žije zde 35 rodin, většinou mladí a střední generace. Proto mají lidé k sobě blízko, rozumí si a většinou žijí ve velmi přátelských vztazích. Je to podmíněno tím, že všichni jsou zaměstnanci zemědělské správy Slavkov, všichni jsou vlastně spolupracovníky a na sídlišti sousedy“. V roce 1980 se Slavkov stal místní částí Města Libavě.

Dříve nad životem v obci bděly postupně tři větrné mlýny, dva z nich zanikly v roce 1868, ten třetí byl postaven roku 1870.⁵¹ Nyní se nad Slavkovem tyčí vojenský objekt zabezpečující úkoly „stále vojenské spojovací sítě“. Území v okolí Slavkova je největším částečně zpřístupněným územím Vojenského újezdu Libavá.

Znamé pořadí duchovních správců

1789–1797, P. Martin Josef Blumenthal, rodák z Kroměříže, do Slavkova nastoupil roku 1789, předtím působil v Hradisku u Kroměříže. Narodil se v Kroměříži kol. roku 1748, ordinován 1772, zemřel 18. září 1796.

1. únor 1797 – leden 1812, P. Bernard Fitz, lokální kaplan, rodák z Přerova, vysvěcen roku 1778. Předtím sloužil v Čermné na Moravě, ze Slavkova odešel do Nákla a Slavkov byl přifařen do Jestřabí. Další údaje nezjištěny.

červen 1812 – duben 1815, P. Florian Ullrich. Naroden ve Vítkově 1790, ordinován 1795, roku 1830 je ještě zmiňován v Mošnově, zemřel asi roku 1831.
prosinec 1815 – únor 1841, P. Josef Kronský, kurát, narozen v Opavě 1783, ordinován 1808, zemřel neznámo kdy.

9. červen 1841 – září 1859, P. František Wisur, administrátor, narozen 1799 v Deštném, ordinován roku 1823, v září 1859 se stal titulárním farářem v Boršově u Moravské Třebové. Poslední léta trávil v Brně, zemřel jako konzistorní rada ve vysokém věku 27. listopadu 1893.

1859–1891, Anton Schneeweiss, kurát slavkovský, narozen 1810 v Dolní Roudné, ordinován roku 1838, dříve kooperátor v Jakartovicích, od roku 1884 mohl ve Slavkově užívat titulu farář. Zemřel jako emeritní farář ve Slavkově 26. dubna 1894 ve věku 84 let.

1891–1892, P. Friedrich Čermák, snad administrátor, který je ale v Catalogu Cleri uveden k roku 1891 u P. Marie Blahoslavené v Kroměříži a měl být přesunut do Rýmařova. Narodil se v Morkovicích roku 1865, ordinován 1887, zemřel neznámo kdy.

11. květen 1892 – 16. říjen 1902, Franz Neskora, kooperátor v Barnově, jmenován kurátem, autor několika modlitebních knížek. Narodil se roku

1853 ve Velkém Újezdě, ordinován 1878, zemřel 9. září 1922 jako emeritní farář ve svém rodišti.

11. listopad 1902–1908 (?), P. František Bátěk, farář v Loučce u Lipníku, ve Slavkově administrátorem, předtím byl kooperátorem ve Velké Bystřici. Narodil se ve Vojnicích roku 1864, ordinován byl roku 1890, zemřel 26. května 1912.
8. duben 1908 – červen 1908, P. František Kunovský, ze Slavkova odešel na místo kooperátora do Kojetína, posledně žil jako emeritní farář v Rejcharticích (u Šumperka). Narodil se roku 1874, ordinován 1889, zemřel 25. října 1933 v Suchohrdlech (brněnská diecéze).
16. červen 1908 – únor 1923, P. Ignác Chytil, kooperátor v Jevíčku, ze Slavkova odešel v lednu 1923 do Kunčic pod Ondřejníkem. Narodil se 17. prosince 1875 v Drahlově, ordinován byl roku 1899. Zemřel jako farář v Kroměříži 18. dubna 1940.
24. únor – květen 1923, P. Arnošt Hrabal, administrátorem ve Slavkově jen krátce. Při svém příchodu do Slavkova zapsal do Pamětní knihy: „24. února 1923 přesídlil pan farář Ignác Chytil do Kunčic pod Ondřejníkem. Zástupci obce a školní mládež se téhož dne zúčastnili oficiálního rozloučení s panem farářem. Při rozloučení promluvil pan nadučitel. Všichni přítomní byli k slzám dojati. Za administrátora ustanovili kaplana Arnošta Hrabala z Potštátu.“ Jeho situaci před příchodem a po odchodu ze Slavkova popisuje – Sv. – v příspěvku Trojí zrození básníka moravského lesa Arnošta Hrabala, otištěném v Rozhledech Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, r. 1979, č. 4.
P. Arnošt Hrabal se narodil 4. prosince 1886 v Buchlovicích, po teologických studiích v letech 1912–1914 navštěvoval grafickou školu ve Vídni, na pražské akademii byl v průběhu roku 1920 posluchačem Jakuba Obrovského. V roce 1924 se vrátil k uměleckým studiím, po roce 1925 opět působil jako duchovní správce v různých místech na severní Moravě, odkud pak musel za okupace odejít. V letech 1924–1926 jeho tvorba dosáhla vrcholu cyklem dvaadvaceti dřevorytů, nazvaným Lesy. Tento stav s největší pravděpodobností byl vyvolán jinými vlivy než krátkým působením ve Slavkově, tj. především jeho druhým pobytem na vídeňské grafické škole a vlivem prostředí, ve kterém se tehdy pohyboval. Na konci života působil tedy v rodných Buchlovicích až do roku 1966. Farář a vynikající grafik zemřel 30. prosince 1969. Soupis jeho grafického díla sepsal v roce 1966 PhDr. Josef Maliva.
22. květen 1923 – 1. duben 1935, P. Vincenc Vaněk, hlavní pisatel Pamětní knihy. Do Slavkova přišel ze Stříbrnic. Narodil se 16. července 1875 v Budišovicích, ordinován byl 5. července 1900. Ze Slavkova odešel roku 1935 do Prusinovic u Holešova. Zemřel 6. června 1957.
- duben – květen 1935, P. Josef Rozsypal, farář z Podhoří, zástup (exkurendo administrátor pro kuracii Slavkov). Narodil se roku 1896 v Záříčích, ordinován roku 1924, zemřel 13. ledna 1950.

50 Bylo postaveno sedm dvoupatrových domů po pěti bytech. Osmý dům s balkony byl postaven v letech 1991/1992.

51 Burian; Štěpán.

1. srpen – 18. listopad 1935, P. Karel Šamárek, administrátor, do Slavkova přišel z Kokor, kde byl kooperátorem. Po smrtelné nehodě své sestry odešel na vlastní žádost do Štramberku, pak do Rybí a dalších míst. V roce 1969 byl jmenován konzistorním radou. Narodil se ve Větkovicích ve Slezsku 3. prosince 1908, ordinován 1933, na odpočinku žil v Těškovicích a poslední léta u svého synovce P. Františka Krále na faře v Kelči. Byl druhým nejstarším knězem v arcidiecézi. Než 30. července 2000 ve Valašském Meziříčí ve vysokém věku 92 let zemřel, byl nejstarším knězem arcidiecéze. Pohřben byl v rodné obci. Děkuji paní Věře Rychtářové za fotografii P. Karla Šamářka.

listopad 1935 – březen 1936, P. Ladislav Loštický, zástup (exkurendo administrátor), byl farářem v Louče.

24. březen – říjen 1936, Karl Stanowsky, administrátor ve Velké Střelné, jmenován administrátorem pro kuracii Slavkov. Narodil se roku 1905, ordinován 1929, zemřel 13. března 1960.

květen 1936 – září 1936, P. Josef Schöberle, kooperátor v Rýmařově, přišel v květnu 1936 jako farář do Velké Střelné, odkud se tehdy spravovala kuracie Slavkov. Narodil se 17. srpna 1902 v Krasíkově u Tatenic, ordinován 5. července 1926, zemřel 2. srpna 1971. Jako konzistoriální auditor zmíněn k roku 1941. Poslední jeho farností u nás byla Velká Střelná, též zabraná do Vojenského újezdu Libavá. Odsunut byl do diecéze Augsburg.

1. říjen 1936 – 30. červen 1937, P. Stanislav Svoboda, administrátor v Louče, exkurendo administrátor ve Slavkově, krátce i administrátor. Ze Slavkova pak zase docházel do Loučky až do července 1937, kdy dostal do správy farnost Týn nad Bečvou. Narodil se 25. srpna 1904 v Sobůlkách u Kyjova, ordinován 1933. Působil v Ostravě-Vítkovicích, na Horní Bečvě, v Lipníku, po odchodu ze Slavkova v Týně nad Bečvou a Vracově. Konzistorním radou byl od roku 1969. Zemřel 29. prosince 1975.

15. červenec 1937 – říjen 1938, P. Alois Otzipka, administrátor kuracie ve Slavkově, kam přišel z Radiměře, předtím působil v Zábřehu a Šternberku, ze Slavkova odešel do duchovní správy do Štítů, kde byl 2. července 1941 zatčen pro režim kritizující kázání, od 25. září 1941 byl vězněm koncentračního tábora v Dachau, odtud propuštěn 9. dubna 1945. Po návratu se ujal předsednictví Národního výboru ve Šternberku, ve funkci dlouho nezustal, protože pravděpodobně po udání, že je knězem, mu příslušníci Národní bezpečnosti našli ve stole říšské marky. Vyžádal si roční zdravotní dovolenou, od 1. prosince 1946 byl provizorem pro Dolní Moravici a Dolní Velkruby, tj. Václavov, odkud přišel do Předměstí u Přerova, kde se 2. října 1949 ujal farnosti jako velmi agilní administrátor. K 15. březnu 1954 byl jmenován administrátorem ve Štáblovicích u Opavy, odtud byl přeložen do Hošťákovice u Hlučína, kde po těžké nemoci zemřel 5. května 1967. Pochován byl 9. května do rodinného hrobu v Kozmicích. Ještě dodejme, že se narodil roku 1904 v Kozmicích u Hlučína, vysvěcen byl v roce 1934 (1939). – V roce 1938 byl slavkovským kostelníkem a varhaníkem místní tesař Balhar.

V souvislosti se Slavkovem se v literatuře vyskytuje též P. Johann Hill, inspektor náboženství a emeritní katecheta, narozený 25. prosince 1877, vysvěcený 1901. Zemřel 11. listopadu 1939.

19. *prosinec 1938 – červenec 1942, P. Viktor Halfar*, přišel do Slavkova jako administrátor z Čermné na Moravě s povinností spravovat také exkurendo farnost Středolesí. Ze Slavkova odešel do Domašova nad Bystřicí na místo faráře. Narodil se roku 16. července 1896 v Darkovicích v Horním Slezsku, vysvěcen 23. dubna 1922, zemřel 25. března 1968.
- Červenec (?)1942 – 5. září 1946, P. Ernest Schuster*, poslední administrátor farnosti. Naroden v Úvalně 12. srpna 1913, ordinován 1938. Při přechodu fronty byl od Rusů bit a týrán. Odsunut byl v roce 1946, 5. září toho roku protokolárně předal kostel a faru správci církevního majetku ve Slavkově *P. Rudolfu Fridrichovi*, faráři v Loučce u Lipníku a arcibiskupskému komisaři *P. Františku Gélovi*. Arcibiskupský rada *P. František Géla* byl děkanem a farářem v Soběchlebích. Narodil se v Milostovicích 31. července 1885, ordinován 1. prosince 1907 (1936), zemřel 17. dubna 1960.
22. *září 1943–1946, P. Josef Beneš*, farář v Lipníku nad Bečvou, ustaven exkurendo pro kuracii Slavkov. Narodil se 29. ledna 1911 v Nových Dvorech u Hlinska, okres Přerov, ordinován byl roku 1935, působil v Uherském Hradišti, Kyjově, Domaníně, v době od 1. července 1943 do 24. července 1950 v Lipníku nad Bečvou. V Acta Archiepiscopalis Curiae Olomucensis z roku 1947, č. j. 3861, byl zveřejněn seznam obcí, které jsou nebo budou vysídleny, spolu se jménem provizora, který byl pověřený správou vysídlených farností. Slavkov u Lipníku krátce spravoval lipenský farář *P. Josef Beneš*. V roce 1948 byl jmenován viceděkanem, v letech 1950–1952 byl postaven mimo službu. Pak sloužil v Medlově, znovu v Lipníku nad Bečvou, od roku 1972 v Olomouci-Hodolanech. Konzistorním radou byl jmenován roku 1964, arcibiskupským radou roku 1971, roku 1972 působil v Olomouci-Hodolanech. Zemřel 16. srpna 1988.

Kněží – slavkovští rodáci

- P. Mathias Frölich*, narozen 20. října 1832, farářem u sv. Mořice v Olomouci roku 1901.
- ThDr. P. Mathias Heeger*, narozen 1825, ordinován 1849, v době studií byl teologickým adjunktem a lektorem Písma sv., již jako suplent přednášel biblickou archeologii, pak profesor religionistiky v Opavě, zemřel 26. prosince 1911 ve věku 87 let.
- P. Reinhold (Reinhard) Heeger*, narozen 3. února 1872, absolvent kroměřížského arcibiskupského gymnázia v roce 1894, v Olomouci vysvěcen 5. července 1898, naposledy farář v Branticích (Bransdorf), arcibiskupský rada. Po odsunu působil v Aigsbachu v řezenské diecézi, zemřel 7. prosince 1951. Oba kněží pocházeli z jedné rodiny, tj. z čp. 9.

Kaple, kříže, památník

1. Mannova kaplička (beim Peter Mann) stála přibližně mezi stavením čp. 20 a 51 na severozápadě obce blízce k cestě do Hošnice. Od Mannovy kapličky vycházela o různých slavnostech všechna procesí, směřující ke kostelu (svěcení misijního kříže, svěcení zvonů). Nějakou kapličku uvádí „u rychty“ k roku 1931 *P. Vincenc Vaněk*.

2. Jiná kaplička vyznačena při cestě vedoucí od obce přibližně jižním směrem. Je zakreslena v katastrální mapě.
3. Kamenný kříž před vraty kostela. Zmíněn v Pamětní knize u příležitosti svěcení sochy Božského Srdce Páně dne 14. června 1931.
4. Ripperův (?) kamenný kříž při cestě na severovýchod směrem ke gruntu čp. 41 (Hošnice), snad z roku 1900. Byl k němu složen kapitál 260 florénů.
5. Hegerův kamenný kříž, který založil Anton Heger. Kříž stojí pod hřbitovem na jižním okraji obce jako poslední.
6. Jiný Hegerův kamenný kříž pravděpodobně stál rovněž při jižním okraji obce, a to východním směrem jako poslední, v blízkosti Hegerova stavení.
7. Zwesperův kamenný kříž stál na jižním okraji obce. Při budování nové cesty v 70. letech minulého století byl silničáři odstraněn a rozřezán na desky, byl totiž zhotoven z černého mramoru.
8. Kamenný nadační kříž při cestě nad potokem Říka byl původně osazený litinovým křížem, jehož torzo je volně loženo v jeho blízkosti. Odstupňovaný sokl je v dolní části členěn půlkruhově zaklenutou nikou s reliéfem P. Marie na čelní straně. Dřík, stojící na předělové římsce, nese plastický nápis IHS. Nápis na podstavci: Gewidmet / von Ehegatten / Mathias / und / Victoria / Nowak / zur Erinnerung / an Ihr 30. Jähriges Jubiläum / 1893, na soklu E. Melnitzky, Olmütz (údaj Národního památkového ústavu, odborného pracoviště Olomouc). Na podzim roku 1925 byl poničen vichřicí, jeho horní část se v místě čepu ulomila a spadla tak šťastně, že se ani korpus nepoškodil. V dubnu 1926 kříž opravil kameník z firmy Havlásek a Michalec z Lipníku za 220 Kč a pozlacoval Ertl z Lipníku ho natřel za 300 Kč. Kříž měl roku 1925 nepatrné jmění, ale hotovost žádnou, celou opravu si proto zaplatil sedlák Jan Nowak.
9. Kamenný nadační kříž z roku 1906, označovaný jako Bei Schmieds, stál při cestě k Zelenému kříži. Torzo tohoto kříže se zachovalo, jeho odstupňovaný osmihranný podstavec, členěný půlkruhově ukončenou nikou s reliéfem P. Marie, je pod přesahující římsou, kopírující tvar podstavce, ozdoben vlysem s polychromovaným reliéfem vinné révy. Nápis na podstavci: Josef u. Amalia / Schmidt / Errichtet / im Jahre / 1906. Signován: Vinz. Koza, Mähr. Weisskirchen.
10. Hřbitovní kamenný kříž z roku 1939, postavený nákladem Ernsta a Judith Stixových. Stál ve středu hřbitova naproti hlavní bráně. Na podstavci, který se zachoval, je nápis: JHS / Gelobt / sei / Jesus Christus.
11. Kříž na místě smrtelné nehody slečny Terezie Šamárkové, sestry P. Karla Šamárka. Byl opatřený kamennou nápisovou deskou, která se nedochovala.
12. Misijní kříž, dřevěný, posvětil ho P. Amand Dlapka OP. „21. listopadu 1926 odpoledne při svěcení kříže neslo kříž v procesí ohromném 12 mláďenců, množství družiček malých i velkých tvořilo pak kol něho živý věnec.“ Na kříž přispěla mimo věřících též konzistoř (300 Kč) a částkou 200 Kč majitelka lipenského panství Antonie hraběnka Althanová (narozena 26. září 1856, zemřela 21. prosince 1933), kterou původně farář

žádal o dub na kříž. Ten nakonec dodal lesní úřad v Lipníku, dub stál 204 Kč. Farář P. V. Vaněk uvádí: „*Já jsem namaloval na kříž nápis Ret-te deine Seele, 1926 a stolař František Balhar písmena vydlabal do kříže a lakem emailovým natřel.*“ Kříž byl vybaven též klekátkem a textem s odpustky. Místo, kde stával, není přesně určeno, misijní kříže ale stávaly nejčastěji poblíž kostela.

13. Památník padlým vojínům. První světová válka poznamenala život v obci. Jako první na frontě zahynul 43letý Julius Heger, syn Františky Hegerové. Obec postavila padlým slavkovským mužům pomník, 3. června 1923 byl posvěcen P. Franzem Blaschkem z Bruntálu (narozen v Chrastové Lhotě u Březové nad Svitavou 15. srpna 1892, ordinován 5. července 1915, odsunut do diecéze Bamberg), který následně sloužil polní mši svatou pod lipami u Hegrova statku. Vysoký pomník z černého mramoru ve vrcholu opatřený plastikou orla byl postaven před školou uprostřed ohrádky z kamenných sloupků spojených dřevěným tyčkovým plotem. Ve 2. světové válce padlo 12 slavkovských mužů, dalších 11 je pohřšováno.

Při předávce kostela a fary roku 1946 byly odevzdány a přijaty tři reverzy na udržování křížů (bez specifikace).

Slavkovská škola

Autor vlastivědy lipenského okresu z roku 1919 J. Baďura uvádí, že škola byla ve Slavkově dříve nežli nová fara. Soudí tak z lipenské matriky, kde byl k roku 1749 jmenován Dorfschulmeister, tj. vesnický učitel. Dále ve svém díle zmiňuje, že zpočátku se vyučování ve Slavkově odbyvalo v soukromém domě na čísle 13, potom na čísle 14 a 11 (jeden z nich byl obecní dům, jak plyne ze zápisu v Pamětní knize) a až v roce 1815 postavil patron školní budovu na čísle 40. „*V květnu roku 1859 byla na opravu školy vypsána licitace na 333 zlatých 70 krejcarů*“ a budova byla obnovena, ovšem již roku 1862 lehla popelem. Až v roce 1905 byla postavena na tomtéž místě nová budova.

Baďura měl k ruce protokoly, dle kterých „*dostával učitel z dítěte v prvním oddělení jeden a půl krejcaru a v druhém oddělení dva krejcaru; dále měl rektorský plat tři kr., příspěvek na koledu 30 kr. a z každého domu za každou osobu k zpovědi jdoucí dvě vejce. Obec mu dávala sýpky pět mírek rži; na to sypali sedláci po šesti a zahradníci po třech mírkách. Po roce 1816 měl za varhanictví čtyři měřice obecního pole. Roku 1757 byl zde učitelem Jakub Folkner, pak se učitelé často střídali; nyní (tj. roku 1919) jest správcem školy Hugo Knirsch.*“

V olomoucké pobožce Zemského archivu v Opavě je uložen značný počet písemností, ze kterých se můžeme dozvědět o patronátních záležitostech školy ve Slavkově (1846), o stavbě budovy školy v letech 1806–1843, o stavbě a opravě školy v letech 1816–1846, o učitelích ve Slavkově, resp. jejich starostech, to vše v období let 1802–1846. V této korespondenci se vyskytují protokoly, žádosti, výkazy, jmenovací dekrety apod. Z Pamětní knihy víme, že v roce 1846 bylo ve Slavkově 53 domů, ve kterých žilo 409 obyvatel (182 mužů a 227 žen), 12 koní, 64 volů, 96 krav a 120 ovcí. Týž pramen uvádí, že roku 1863 žilo ve Slavkově 394 německých katolíků, z toho ško-

láků bylo pětáctyřicet. K 31. prosinci 1930 měl Slavkov 309 obyvatel, všichni byli katolického vyznání.

Pamětní kniha také uvádí, že ve Slavkově a Nové Vsi nad Odrou, která též patřila k lipenskému statku, byl zřízen (doba nespecifikována) fond ve výši 500 zlatých vídeňské měny na ošacení chudých školních dětí.

Nejstarší list nadepsaný Ausweis Schule in Schlock (Výkaz slavkovské školy) pochází z roku 1802, který má kolonky např. pro jméno a stáří. Věk dětí je udán ne datem narození, ale počtem roků a měsíců, tj. např. 7 4/12, tj. sedm let a čtyři měsíce. Ve výkazu je dále uvedeno jméno rodičů a vzeštně čp. domu, přičemž sloupec končí číslicí 50, to znamená, že v roce 1802 ve Slavkově snad nebylo více jak 50 domů. (Baďura uvádí k roku 1794 jen 46 chalup se 332 obyvateli, k roku 1900 již 56 čísel s 373 obyvateli, z nichž bylo 341 Němců a 32 Čechů, všichni katolíci.) Převážně je zde uložena korespondence adresovaná vrchnímu úřadu do Lipníku, jen dopis z 1. března 1834 podepsaný Johannem Mückem je adresovaný Knížecí arcibiskupské konzistoři.

Korespondence týkající se stavby školy obsahuje žádosti, rozpočty či licitační protokol, adresátem povětšinou byl opět vrchní úřad v Lipníku, resp. jeho centrální ředitelství. Uložena je zde kupní smlouva (Kauf-Kontrakt) z 27. října 1816. Zajímavý je také dokument nazvaný Kosten Anschlag (Odhad ceny) z 11. listopadu 1845, kde jsou vyčísleny práce zednické, tesařské, stolařské, zámečnické, sklenářské a kamnářské, to vše včetně materiálu. Konečná suma činila 89 fl. a 51 grošů.

Škola byla financována z náboženského fondu, k roku 1846 je ve Slavkově zmíněna triviální škola.

Přízemní školní budova postavená v centru obce na půdorysu protáhlého obdélníku svůj vzhled za léta své existence příliš nezměnila. Bývalo zvykem, že ve škole bydlel učitel se svou rodinou, pokud ji měl. Dnes již asi nelze zjistit, kterou stranu domu obýval a kde byla velká třída.

Studna na školní zahradě bývala nejvydatnějším zdrojem vody v obci, na ni byl také napojen vodovod do fary. Tak například v prosinci roku 1932, kdy „nastala velká nouze o vodu, takže téměř celá dědina chodila a jezdila v zimě pro vodu do školní studně, a protože ta nestačila už také v lednu a únoru 1933, museli (přichozí) u studně hodinu i dvě čekat, až trochu se tam opět nasbíralo vody,“ zaznamenává P. V. Vaněk. V důsledku sucha v březnu roku 1933 „sedláci zase začali jezdit pro vodu do školní studně“.

Zprávy o učitelích, byť sporé, máme také z Pamětní knihy. Tak „zdejší správce školy a varhaník Hugo Knirsch odešel 1. srpna 1930 na nové působíště jako nadučitel do Žiliny u Nového Jičína. Školní děti i občané se s ním srdečně loučili, a děti i dospělí i učitel slzeli. Též zdejší farář (P. Vincenc Vaněk) při tom se s ním loučil. Měl v něm vždy ve škole při výchově dětí péknou oporu. Nový zatímní správce Kurt Klevar, rodem z Fulneka, přišel před začátkem školního roku. Knirsch H. byl zde 26 let. Na dotaz sdělil nový učitel, že neumí hrát na varhany, proto jsem vybídl zdejšího stolaře Frant. Balhara, a ten projevil chuť, že by se učil, kdyby měl harmonium.“ A tak farář Vaněk harmonium zakoupil. „Zatím však nový učitel přece začal hrát varhany. Sdělil jsem mu, kolik dostává zde varhaník od obce, od farního úřadu a ze štoly a co vše dělal bývalý učitel a varhaník.“ Nový učitel hrál asi dva měsíce a pak se písemně hlásil u faráře i u obce o tak vysoký plat,

že nebylo možné mu takou částku vyplácet, a proto varhanictví složil. K harmoniu opět zasedl František Balhar. Tento „*nový učitel odstranil ve škole pozdrav Pochválen buď J. Kristus a zavedl nový pozdrav Pozdrav Bůh (Grüss Gott). Místo otčenáše zavedl jinou modlitbu nemastnou neslanou, ačkoliv hned na začátku roku šk. jsem prosil ho, aby se s dětmi modlil jako starý učitel Knirsch.*“

Kurt Klevar, který ve Slavkově zastával též místo pokladníka místní reiffesenky, odešel ze Slavkova v srpnu roku 1931 a v září již nastoupil nový správce školy Gustav Klein, který přišel ze Ženklaavy. Ten při příležitosti konání sv. misii přistoupil i se svou ženou ke sv. zpovědi a sv. přijímání.

Ruční práce ve Slavkově, Ranošově a Kozlově prokazatelně v roce 1933 vyučovala slečna Elsa Sýkorová, která z vlastní iniciativy opravila některé kusy bohoslužebných rouch pro kostel. Poté se nabídla se stejnou službou i paní učitelová Marie Kleinová, farář Vaněk ji tedy přidělil vyšití oltářní plachty pro mariánský oltář, což ona ráda vykonala. Učitel Gustav Klein působil ve Slavkově nejméně do roku 1936.

Ve dvou třídách se ve Slavkově začalo učit až od roku 1935, protože počet žáků překročil povolenou normu padesáti dětí pro jednu třídu, školou povinných dětí bylo tenkrát čtyřiapadesát. Prakticky se nadále vyučovalo v jedné třídě (místnosti), žáci se jen střídali, to znamená, že starší děti se učily dopoledne od půl osmé do půl jedné a mladší od jedné hodiny do pěti. Současně v souladu s nařízením ministerstva školství začal ve slavkovské škole vypomáhat praktikant. Přišel z Pohoře u Oder a bylo to jeho první místo. Jeho jméno neznáme, pisatel Pamětní knihy ho totiž zapomněl uvést.

K roku 1937 je ve farní kronice zmíněn bez dalších podrobností učitel František Zabejšek.

Obecní knihovna byla deponována ve škole. Jak shledal P. V. Vaněk, neobsahovala zrovna nejvhodnější literaturu, a proto farář založil v roce 1930 novou knihovnu na faře.

Náboženství ve škole vyučoval zdejší duchovní správce, který obstarával výuku nejen ve Slavkově, ale i v přífařených obcích Ranošově a Kozlově, kam pěšky docházel za každého počasí dvakrát týdně. Stávalo se, že mezi výukou v Ranošově a Slavkově měl farář dvě hodiny času, ve kterém musel dojít do druhé obce, převléci se, posilnit a připravit se na další hodinu. Jisté to byla náročná služba nejen v zimních podmínkách, kdy závěje zde dosahovaly až čtyř metrů. V dobách zastupování tuto cestu vykonávali také faráři z Loučky.

Společným působením zdejších učitelů a duchovních správců se podařilo vychovat několik generací poctivých, pracovitých, skromných a zbožných lidí. Před třiašedesáti lety byli tito naši spoluobčané odsunuti do sousedního Německa.

Prameny

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Olomouc

O 7-24, Archiv fary Slavkov, 1792–1946

inv. č. 1, sign. Ia, Inventář kostela, 1916–1941

inv. č. 21, sign. Ic, Hřbitov, 1902, 1932

inv. č. 30, sign. IIIe, Protokol o předání a převzetí fary, 1946

Zemský archiv v Opavě, Státní okresní archiv Přerov

Okresní úřad Hranice (1814) 1850–1945 (1955)

inv. č. 1908, Věci stavební a technické, oprava kostela a fary, 1926–1929, karton 943

Arcibiskupská konzistoř v Olomouci

Nepracovaný fond.

Římskokatolický farní úřad u sv. Jakuba v Lipníku nad Bečvou

Gedenk-Buch des Pfarrsprengels Schlock vom Jahre 1897 (1783–1944).

Citováno jako Pamětní kniha.

Archiv autorky

Nedatovaná katastrální mapa obce Slavkov (asi konec 19. století).

Vojenské lesy a statky Lipník nad Bečvou

Brigáda socialistické práce Vojenských lesů a statků, Zemědělské správy Slavkov. Kronika.

Literatura

Acta Archiepiscopalia Curiae Olomucensis. 1947, č. j. 3861.

Bađura, J.: *Vlastivěda moravská II. Místopis. Lipenský okres.* Brno 1919.

Bahner, F.: *Heimatbuch der Gemeinde Schlock.* Frankfurt am Main 1980.

Burian, V.: *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku. Windmühlen in Mähren und Schlesien.* Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci č. 7. VÚO, Olomouc 1965.

Catalogus venerabilis Cleri Archidioecesis olomucensis, různé ročníky.

Domes, K.: *Velký Újezd a okolí.* Ostrava, Profil 1974.

Izák, J.: *700 let farního kostela sv. Jakuba a duchovní správy v Lipníku nad Bečvou.* Lipník nad Bečvou, ŘK FÚ v Lipníku nad Bečvou, 1938.

Krejčová, J.: *Libavsko v letech 1945–1960 s přihlédnutím k osudu církevního majetku.* In: Poodří – časopis obyvatel horní Odry. Roč. 10, 2007, č. 3.

Mráček, J.: *Soudní okres lipenský.* In: Černý, Norbert, a kol.: *Historický místopis střední a severní Moravy. Vlastivědy střední a severní Moravy, díl II., část druhá.* Přerov, Učitel'ské jednoty v župě olomoucké, 1942.

Schlock. In: *Heimatbuch Kreis Bärn.* Marburg, Heimatkreis Bärn 1987.

Štěpán, J.: *Plány tří větrných mlýnů ve Slavkově z roku 1844 a v Paršovicích z roku 1848.* In: *Sborník Státního okresního archivu v Přerově,* 2006.

Ústí. Historie a současnost 1389–2006. Ústí, Obec Ústí 2006.

Wolný, G.: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften.* Vl. n., Brünn 1855–1859.

Jan Jirka

Antonín Dvořák a Přerovsko

Osobnost Antonína Dvořáka

Antonín Dvořák, který se narodil 8. září 1841 v Nelahozevsi, obci na sever od Prahy v blízkosti zámku Veltrusy, v rodině řezníka, byl vedle Bedřicha Smetany největší český hudební skladatel, pedagog a dirigent. Zemřel 1. května 1904 v Praze. Jako prvorozený měl původně převzít řeznickou živnost, a proto byl otcem v roce 1854 poslán na vyučení do Zlonic. Tam se mu však dostalo u regenschorihho A. Liehmanna dobrých základů ve hře na klavír, varhany a v hudební teorii. Proto od 16 let studoval na varhanické škole v Praze. Od roku 1891 byl profesorem a od 1901 ředitelem pražské konzervatoře, 16. června 1891 dostal titul „doctor honoris causa“ v Cambridgi. V tomtéž roce se stal čestným doktorem filozofie pražské české univerzity a řádným členem Česká akademie věd a umění císaře Františka Josefa I. Antonín Dvořák byl zakladatelem české moderní hudby. Po studiu na varhanické škole se stal violistou v Komzákové kapele, se kterou přešel v roce 1862 do Prozatímního divadla. Vystupoval později jako dirigent a klavírista svých děl. Na doporučení Johanna Brahmsa vydal v nakladatelství Simrock v Berlíně Moravské dvojzpěvy a I. řadu Slovanských tanců. V letech 1884–1896 podnikl devět uměleckých zájezdů do Anglie, kde řídil své skladby často komponované přímo pro anglické hudební festivaly. V letech 1892–1895 působil jako ředitel konzervatoře v New Yorku. Vychoval celou skladatelskou generaci, jako byl Josef Suk, Vítězslav Novák, Oskar Nedbal, Rudolf Karel a další. Jeho žákem na konzervatoři v Praze byl i dlouholetý ředitel Městské hudební školy v Přerově Karel Mařík.

Antonín Dvořák měl se svou manželkou Annou Čermákovou devět dětí, z nichž vychovali šest: Otylku (1878–1905), Annu (1880–1923), Magdalenu (1881–1952), Antonína (1883–1956), Otakara (1885–1961) a Aloisii, zvanou Zindu (1888–1967). Další nejmladší tři – Otakar, Josefa a Růžena – zemřely do dvou let věku v letech 1872 až 1876. Dvořákovou manželkou byla výborná zpěvačka a sestra operní pěvkyně Josefíny Čermákové, provdané za hraběte Václava Kounice, který sídlil na Vysoké, kde rodina Dvořáková pak často pobývala.

Antonín Dvořák nebyl nikdy v Přerově, ačkoliv jsem se původně domníval, že on – milovník parních lokomotiv – určitě navštívil přerovské nádraží, které bylo tehdy největší železniční stanicí v Rakousku-Uhersku a později v 1. republice. Dvořák však navštívil mnoho míst v okolí, jako byl Lipník nad Bečvou, Olomouc, Brno, Prostějov, Kroměříž, kde většinou dirigoval své slavné skladby, ale s Přerovem byl svázán až po své smrti od roku 1910, kdy si jeho dcera Magda vzala primáře přerovské nemocnice MUDr. Karla Šantrůčka a žila až do roku 1933 v Přerově. Manželé Šantrůčkovi se 7. března 1933 odstěhovali do Prahy-Modřan, Lysůvky č. 985.

Jablkové řezy od J.ulinhy.

10 dkg hladké mouky, 15 dkg tuků (z toho
5 dkg sádla), udělat plátek. Mléko vejce
1/8 l mléka, 2 dkg droždí, 1 utrojené
+ trochu soli, 15 dkg hladké mouky
(může se trochu přidat), udělat
druhou plátek a 3x přeložit.
Použít strouhanými jablky.

Recept na jablkový závin. Archiv autora

Dne 1. dubna 1913 zahájila provoz přerovská nemocnice, jejíž postavení přišlo město na 948 609 K a 60 hal., a ředitelem této nemocnice se stal chirurg MUDr. Karel Šantrůček, (* 4. 11. 1874 v Újezdci u Přerova, † 3. 3. 1959 v Praze), který stál v čele tohoto ústavu do roku 1933. K oddělení chirurgickému, kde byl primářem, si připojil oddělení infekční a rentgenovou stanici, protože 35 % pacientů bylo tuberkulozních. Kdy a kde se seznámil s Magdou Dvořákovou, jsme nezjistili. Víme, že Magda, které doma říkali Mařenka a která jako sopranistka zpívala sopránové party ve velkých kantátách svého otce, se narodila 17. srpna 1881 v Praze, tedy pět dnů po velkém požáru Národního divadla, a zemřela 25. března 1952 v Praze. V pražském Rudolfinu dne 25. března 1903 dirigoval Edvard Grieg na koncertu orchestru Německého zemského divadla svůj klavírní koncert a – moll a Sojvejšinu píseň, kterou zpívala Magda Dvořáková.

Víme bezpečně, že byli jako manželé (podle nalezeného písemného záznamu) přítomni v neznámé vesničce na Valašsku v neděli 5. června 1910, když tuto vesničku navštívil se svými přerovskými přáteli v rámci předvolební kampaně do říšského sněmu za poslance kandidující T. G. Masaryk. Na nalezeném pamětním záznamu, který uchovával prof. Josef Přidal ve svém atletickém archivu, jsou podepsáni Magda Dvořáková již jako Šantrůčková, její manžel MUDr. Šantrůček, majitelka továrny na cukrovinky z Přerova Terezie Hrubá, dále Vilemína Havránková, Anna Psotová s manželem a další hosté tohoto předvolebního shromáždění. Tam se zároveň v pamětním záznamu říká, že setkání na Valašsku bylo brzy po oslavě Masarykových šedesátin a Masaryk přijal „ve své známé skromnosti malé pohostinství – hrneček mléka s chlebem“, který donesli bratři Valentýn a František Sehnalovi.

Dvořákov večer.

/H. Handjšková, 18.X.1944/

1. Tři listky na památku.	Klavír - M. Kleinová.
2. Koncert H moll, 1. veta.	Čello - St. Ševčík, klavír - J. Jirka.
3. Milostná píseň 6., 4., 5., 7.	Spév - L. Jelínková, klavír - Dr. A. Jelínek.
4. Humoresky.	Klavír - V. Mačková, „ - Al. Rosenbreyerová.
5. Vzpomínání.	Viola - St. Kočí, klavír - B. Jemelková.
6. Biblické písně 1. díl.	Spév - F. Fídal, klavír - M. Kleinová.
7. 3 pastilkových obrázků. w/ baronáda w/ 18. kv. hora.	Klavír - B. Jemelková.
8. w/ humoreska, w/ slovenský tanec 2. 1.	Housle - J. Stein, klavír - M. Kleinová.
9. Biblické písně 2. díl.	Spév - M. Kleinová, klavír - B. Jemelková.
10. Scherzo na syntfonie 8 var.	Klavír - B. Jemelková, „ - M. Kleinová.
11. Aria Terzinky z Jakobína.	Spév - L. Jelínková, klavír - Dr. A. Jelínek.
12. Slovenský tanec 2. 2.	Flétna - St. Kočí, klavír - B. Jemelková.
13. Largo na syntfonie 1. moll.	Housle - J. Stein, klavír - M. Kleinová.
14. 3 moravských dvojspevů.	Spév - L. Jelínková, „ - Al. Rosenbreyerová, „ - M. Kleinová, „ - M. Kleinová.
15. Largo a scherzo s trin 3 moll.	Housle - J. Stein, čello - St. Ševčík, klavír - M. Kleinová.

Program vystoupení pěvecko-hudebního spolku Přerub v Přerově roku 1934.

Archiv autora

Do té doby spadá vyprávění JUDr. Miluše Umlaufové, dcery přerovského fotografa-amatéra, strojvedoucího Jindřicha Poštulky, která je provdána za ing. Karla Umlaufa z Prahy. Ta mně jednou vyprávěla o své přítelkyni paní Chvojkové, provdané za ing. Chvojku, žijícího v Praze, že rodina Chvojkových často navštěvovala Vysokou a z toho pobytu měla i mnoho fotografií. Matka Ing. Chvojky byla totiž sestrou primáře Šantrůčka, tedy švagrovou Dvořákovy dcery Magdy. Dcera manželů Šantrůčkových se provdala později za akademického malíře Augustina Mervarta, jehož obrazy jsou vystaveny v Galerii hl. m. Prahy a také v Přerově. Mervartovi měli vilu v Přerově vedle Šantrůčkových pod silnicí vedoucí k nemocnici.

A k Chvojkovým chodívala na návštěvy také Julinka Dvořáková, jejíž manžel Antonín Dvořák byl synem skladatele. A po ní má paní Miluše Umlaufová jako památku také recept na výborný štrúdl, podle kterého dodnes pečou. A na závěr si opakujeme známou větu: „Jak ten svět je jenom malý!“ A dodejme: „A život jak je krátký.“

Podíl Magdy Dvořákové na hudebním životě Přerova

Magda Dvořáková měla podíl na koncertu, který se konal 17. a 18. dubna 1909 v Přerově. Tam mužský pěvecký sbor Přerub a ženský sbor Vlasta posílený kandidátkami a studujícími, předvedl právě tak jako orchestr hudby c. a k. pěšího pluku č. 93 z Olomouce, doplněný ochotníky, kantátu Antonína Dvořáka „Svatební košile“, kde sopránový part zpívala slečna Magda Dvořáková, koncertní pěvkyně z Prahy, a pánové M. Lazar a L. Němeček z Brna. Magda už jako Šantrůčková absolvovala ještě další koncerty Přerubu, a sice 20. dubna 1911, když zpívala od Františka Neumannova sopránovou árii v mořské fantazii „Bouře“, op. 23, a ve Fibichově baladě „Meluzina“, op. 55 (poprvé provedeno na Moravě, německý text přeložený Adolfem Piskáčkem, když altový part zpívala Božena Tůmová z Brna, tenorový part na Moravě tehdy populární člen PSMU Stanislav Tauber a basový part Josef Šotka, finanční tajemník z Uherského Hradiště, za doprovodu České filharmonie).

Dne 22. dubna 1914 před začátkem prvního světového válečného požáru vystoupil na II. večeru komorní hudby v Přerově s přednáškou „O tvorbě a významu Mistra Dra. Antonína Dvořáka“ předseda spolku Přerub a sbormistr Ferdinand Vaněk, jako třetí bod programu zazpívala Magda Šantrůčková árii Terinky z opery Jakobín a Dvořákovy písně, za doprovodu učitele E. Beníška na klavír.

Omyly univerzitního profesora Jana Racka o dvořákovské aktivitě v Přerově

V roce 1941 ke stému výročí narozenin Antonína Dvořáka vyšel v Evropském vydavatelství Praha k tomuto výročí „Sborník AD 1841–1941“, ve kterém zveřejnil Jan Racek na straně 98 svůj článek „Antonín Dvořák a Morava“, kde píše: „Dvořák osvědčil svoji lásku k Moravě nejen částí své tvorby, již zasvětil moravským námětům, ale i svými četnými zájezdy do Brna, Olomouce, Kroměříže a na hanácký venkov. Je zajímavé, že Dvořák si zvláště oblíbil Hanou. Hudebně cílá zpěvná Haná, jeden z nejmuzikálnějších krajů Moravy, záhy zcela bezprostředně vycítuje a postřehuje velký dar hudební geniálnosti Dvořákovy a naproti tomu zase Dvořák je brzy okouzlen bodrou hudebností hanáckých měst, která se tak velkorysým způsobem starají o kult a propagaci Dvořákova díla na Moravě. A tak možno říct, že Dvořákovu lásku k Moravě živila a vzněcovala oddanost a nadšení, s jakým moravské spolky provozovaly jeho dílo.“

Dvořák po prvé osobně navštívil Moravu roku 1877, tehdy řídil své skladby v Olomouci. Již předtím byl v Lipníku n. B., kde se také zúčastnil studentské akademie. Tehdy se seznámil s několika moravskými studenty v Lipníku n. B., jako Josef Klvaňa, Karel Kozánek, Antonín a Hynek Babičkové, kteří se stali později propagátory Dvořákova díla na Moravě.“ Potom na

PĚVECKO-HUDEBNÍ SPOLEK „PŘERUB“
V PŘEROVĚ

DVORANA MĚST. DOMU NEDĚLE 15. DUBNA 1934

Dr. ANTONÍN DVOŘÁK:
(na paměť 30. výročí jeho úmrtí)

STABAT MATER

ORATORIUM PRO SOLI, SBOR, ORCHESTR A HARMONIUM OP. 58

SOLISTÉ:

p. Zdenka Špačková, operní pěvkyně z Moravské Ostravy
sl. Karla Běhalová, koncertní pěvkyně a učitelka solového
zpěvu Městské hudební školy „Přerub“

p. Stanislav Tauber, koncertní pěvec a solista PSMU z Brna
p. Jindřich Koutný, koncertní pěvec z Mor. Krumlova

SBORY:

60 členů smíšeného sboru Pěvecko-hudebního spolku
„Žerotín“ z Olomouce
80členný smíšený sbor Přerubu

ORCHESTR:

Městská hudba Runda pp. ochotníci

HARMONIUM:

p. Ing. František Hnilica

Diriguje JOŽKA GARDAVSKÝ, sbornistr Přerubu

*

ZAČÁTEK VE 90 HODIN

Tiskem Olomouc a Přerov

Program Dvořákova večera v roce 1940, 1. strana. Archiv autora

s. 102 píše o Brně, Olomouci a Prostějově a pak píše: „Naproti tomu nedaleký Přerov se věnoval téměř výlučně symfonické a komorní hudbě Dvořákově až na jediné provedení *Stabat mater* 19. prosince 1891. V Přerově důsledně udržoval dvořákovskou tradici známý hanácký skladatel Josef Čapka Drahloucký, který i celou svou tvorbou se bezvýhradně přiklonil k Dvořákově hudební řeči.“ Až potud citace zásadního článku Jana Racka, neboť ve svém hodnocení činnosti Přerova se autor článku před 67 léty

Dr. Ant. Dvořák: STABAT MATER.

(Provede na pondělí 30. výročí úmrtí Dr. Ant. Dvořáka „Přerub“ dne 19. dubna 1934 o 10. hodině večer ve velkém sále Městského domu.)

Toto grandiosní dílo Dvořákovy přínalo přes světové úspěchy ještě trudší za hranicemi. Text oratoria *Stabat mater* jest postická sekvence, za jejíhož autora jest označován francouzský Jacopone da Todi (narazil r. 1306). Lili byl a střípět matky Kristovy, stojí pod křížem, na němž umírá její syn. Pro svůj hluboký, lidský obsah bývá tato básně často vyhledávána hudebními skladateli různých dob, kteří verze o mateřské bolesti a tuzce odliši různěm hudebně. Byli to hlavně Palestrina, Astorga, Pergolesi, Haydn, Rossini, Verdi, Lachner, Kiel, z nejnovějších Moravan Francišek Maší a J. B. Foerster.

Dvořákovy *Stabat mater* op. 58 je první umělecký sňazou a moderně citěnou českou skladbou náboženskou, je základem českého stylu oratorního. Bylo to v září r. 1877, kdy krásná rodinná sňazá Místová upříliš těžký otrá. Provrznaný, zmlouvaný sňazník oznámila sňazkou se připravil sňaz o život ve věku 5 a půl roku. Dvořák je zmlouvan. Hledí uzdravit bolest a zapomenat v práci. Dokončuje instrumenzací Symfonických sňazí a pak se šťastně vrací k oratoriu *Stabat mater*, dříve již načrtnutému. V balonach matky Kristovy její vlastní sňazu. Právě tak jako byl Haydn a Hájekovy básně Dvořákovy Běle hory projevem upřímného vlastiznamení, je *Stabat mater* projevem hluboké iželčnosti Dvořákovy; v díle tomto vytvořil největší a nejvzrušenější modlitbu, která kdy v tónach byla napísána.

Stabat mater bylo po své provedení v Praze na Žofínské koncertě roku 1880 a řazy později si řazy vřadilová cestu třetím světém. R. 1882 je národní pítano v Budapešti a r. 1883 o velkonočních provedeno v Londýně na festivalu „Musical Society“. Z časa r. 1884 byl pozván Dvořák, aby při druhém provedení v Londýně v Albert Hallu sám své dílo řídil. Účastovalo sňazu více jak 900 pěvčů za doprovodu 170členného orchestru. Těžší 12.000 posluchačů bylo naslono a sňaz Dvořák byl velmi oceňován — vřaduje dořadu: „Je to věvec k neopřání.“ Tímto dílem si Dvořák Anglii šplně získal. Starobylí univerzita v Cambridge jej jmenuje svým čestným členem.

Kdo měl příležitost poslechnouti si krásná oratoria starých italských mistrů, vzpomene si při poslechu Dvořákovy *Stabat mater* na anděléky krásná, Svatá ješák díla, vznikli pod jemně, zářivý slunem Itálie. Je vřadit jest, že jich Dvořák ani dobře neznal, přece však se jim značně přiblížil. Ar je to st řazy krásný proud sborových zpěvů, nebo sňazem sborový kantilena, nach sňazová řaza, při všem je poslechal sňazivcem krásou a dokonalostí, a jakou zveřili své díla jen větší mistrů dob dřívě mistrych. U Dvořáka však to není napodobení, vše je nové a při tom tak krásé.

Dvořákovy *Stabat mater* je stavěno v 10 samostatných oddělech, v nichž jednotlivě hlasy sólového kvarteta a sbor sňazivě a v různých kombinacích jsou experimentovány. Zároveň jest také symfonický. Dvořák společně na vlastní hudební výraz a výrazem tím nás tlaměni obsah básně, nachce působiti emponem zřivového slova, které pro řazy čbocnostu při latinském textu by ani působiti nemohlo. Lidský hlas je ani vlastně jen důležitou součástíou výrazu orchestrálního. — Prvé provedení v Přerově bylo v r. 1891 za řazy J. Čapky-Dražborského. Jako sňazní úřadovatel: paní M. Krasová-Telčková, si M. Jungmannová, p. Julie. Hugo Richter a p. Richard Běk. — Zpěvaní texty vřadilové tak, jak si je pro své kompoziční účely vřadil sám Dvořák, opozitně někde občestně verzi řazyho mistry. Pro posluchače, kteří hlazně nemuzikují, vřadilové řazy text řazy — převod p. prof. Vlast. Dvořák.

Program Dvořákovy večera v roce 1940, 2. strana. Archiv autora

mýlil. Tomuto tvrzení odporuje Hudební slovník a provedení Dvořákových oratorií i kantát, jako byla Svatá Ludmila na text Jaroslava Vrchlického, třídlíné oratorium, poprvé provedené v Anglii, *Stabat mater* op. 28 na známé sekvence od Jacopone da Todi, dále *Requiem* op. 89 pro sólový kvartet, smíšený sbor a orchestr, které v Přerově byly provedeny.

Nejlépe to dokazuje „Stručný přehled dějin pěveckého spolku „PŘERUB“ v Přerově 1862 – 1932“ a další poznámky a výpisy ze zpráv otištěných

zahrála vojenská hudba z Olomouce ouverturu „Husitská“, 13. listopadu 1932 zazpívali pěvci Přerubu „Biblické písně“ jako panychidu za zemřelé členy. Dne 15. dubna 1934 se hrálo oratorium Stabat mater s latinským textem, který přeložil do češtiny do programu profesor gymnázia Vlastimil Dorazil.

Za války během okupace Němci pořádal Přerub často v dostatečném intervalu koncerty, aby oživil národní touhy občanů: 25. ledna 1942 dávali znovu Stabat mater, 24. května 1942 se konal koncert Přerubu, 4. dubna 1943 Kantátový koncert Přerubu, 13. února 1944 symfonický koncert Přerubu, 18. října 1944 Dvořákův večírek společnosti paní Randýskové.

Účast Přerovanů na propagaci Dvořákova díla.

Nebyla to jen účast občanů Přerova na koncertech s díly Antonína Dvořáka, ale i vlastní účast ve filharmonii Přerubu a ve sborech Přerubu, které dílo Dvořákově nacvičovaly. Mužský sbor čítající v roce 1932 celkem 61 mužů (13 v I. tenoru, 17 ve II. tenoru, 17 v I. basu a 14 ve II. basu a ženský sbor čítající v témže roce 61 žen – 32 sopránů a 29 altů) řídili postupně sbormistři Josef Čapka-Drahlovský, později mj. František Martínek, Ferdinand Vaněk, Emil Polman, Stanislav Kovanda, JUDr. Jindřich Hrbáček, Stanislav Žalud, Karel Mařík, JUDr. Miloš Vignati a ve válečném období za německé okupace Jožka Gardavský, po válce pak Oldřich Placar, Jan Kasal, Leoš Švagera, Jan Jarolím a tuto slavnou řadu zakončil v roce 1989 poslední sbormistr Přerubu PhDr. Jiří Zapletal, dodnes žijící a učící v Přerově. Nacvičili z Dvořákových mužských sborů známé sbory s názvem Hostina, Milenka travička, Pomluva, Pomořané, Přípověď lásky a Ztracená ovečka. Ve sboru zpívaly známé osobnosti, jako byl Bedřich Čech, doc. Alois Mazurek, Felix Talpa, Josef Vysloužil, Ing. František Hnilica, významný přerovský soudce – tenorista JUDr. Jaroslav Kober, MVDr. Alois Běhal, Josef Inderka, Richard Polame, Alexander Sagan, Olga Domesová, přední ochotnická herečka, a další, které sdružovaly další Přerovany – zpěváky, hudebníky a herce (např. ve sboru zpívala Anna Hapalová, v orchestru hrála na housle její dcera Vlasta Hapalová apod.). Mezi přispívajícími členy to byli významní obchodníci a úředníci, jako ředitel Nemocenské pojišťovny František Černoch, jehož syn houslista Dušan Černoch hrál v orchestru, a všichni aktivizovali zájem o dílo Antonína Dvořáka.

Autor tohoto článku sám byl ve 40. letech 20. století jako žák Přerubu dirigentem, klavíristou a korepeditorem doprovázejícím sólisty. Hrál ve vynikajících Dvořákových komorních skladbách na klavír, jako byla klavírní tria, klavírní kvarteta a slavné klavírní kvinteto, a tak propagoval Dvořákovy skladby jako mnoho jiných Přerovanů. Dne 8. října 1944 na Dvořákově večeru společnosti paní Kleinové doprovázel na klavír cellistu Stanislava Ševčíka, který hrál slavný Dvořákův koncert h-moll pro cello. Hrál také klavírní part nádherného klavírního kvinteta A dur op. 81 a v klavírním kvartetu Es-dur op. 87. Dne 7. července 1943 hrál Dvořákovy „Silhouetty“ č. 7 a 11 pro klavír v Městském domě na koncertě 26. listopadu 1944 v Přerově a 12. ledna 1944 dirigoval v Tovačově Dvořákovu Humoresku Ges dur a na koncertě 8. května 1944 doprovázel Věru Piškulovou, která zpívala Biblické písně č. 3 a 4, řídil dne 21. července 1945

v Tovačově předehru ke 3. jednání opery Čert a Káča. Také hrál na violu ve filharmonii Přerubu u prvního pultu s panem Hellerem Slovanské tance č. 2, 5, 8, 10 a 16 a absolvoval mnoho jiných koncertních vystoupení se skladbami Antonína Dvořáka, kromě skladeb Bedřicha Smetany a Franze Schuberta a jiných.

Epilog

V létě 1948 přišel profesor hranického gymnázia Vladimír Vyplék s nápadem, abychom uspořádali v blízkých lázních Teplice nad Bečvou koncert pro lázeňské hosty. Dohodli jsme odpolední koncert přerovského basisty a atleta MUDr. Jiřího Volejníka, který nedávno zpíval ve Smetanově síni Obecního domu v Praze basový part v oratoriu „Svatý Vojtěch“ od Adolfa Piskáčka (* 1. 8. 1924 v Praze, později pracoval jako pediatr a jako profesor dětského lékařství na olomoucké klinice Univerzity Palackého, † 6. 11. 1986 v Olomouci), doprovázet na klavír měl autor tohoto článku. Koncert byl stanoven na termín čtvrtek 12. srpna 1948.

Když jsme přijeli do lázní, šli jsme si prohlédnout místnost, kde měl být koncert a kde se již po obědě scházeli lázeňští hosté. Jak jsme vešli dovnitř, zjistil jsem, že mezi návštěvníky je také Jaroslav Kvapil (1868–1950), dramatik a básník, který byl autorem libreta k Dvořákově slavné operní pohádce „Rusalka“. Ihned jsem se rozhodl změnit připravený program koncertu a zařadil jsem slavnou árii vodníka. Úvodem jsem přítomného Mistra pozdravil a sdělil mu, že na jeho počest změníme program a doplníme o árii vodníka z Rusalky v provedení Dr. Volejníka. Tuto árii Volejník mistrovsky zazpíval a sklidili jsme od Mistra Kvapila gratulaci. Mimoto na pořadu zpíval mj. árii Bohuše z Jakobína, ale ta zanikla v efektu zařazené Rusalky. S osmdesátiletým autorem libreta jsme potom strávili po skončení koncertu ještě drahnou chvíli, než jsme se vlakem vrátili do Přerova. Potvrdilo se, že díla slavného Dvořáka žijí a budou žít.

Literatura

Antonín Dvořák: sborník k oslavě stoletých narozenin Antonína Dvořáka 1841–1941.

Praha 1941.

Berkovec, Jiří: Život plný hudby – Vyprávění o Antonínu Dvořákově. Praha 1996.

Sedmdesát let! Stručný přehled dějin pěveckého spolku Přerub v Přerově za uplynulých 70 let. 1862–1932. Přerov 1932.

Petr Kadlec

Život a dílo Emila Cigánka s přihlédnutím k jeho pobytu a působení v Hranicích

V dějinách města Hranic první poloviny 20. století nefiguruje mnoho osobností, které by do nich byly zapojeny výrazněji než protagonista tohoto krátkého příspěvku.

Přestože se Emil Cigánek nenarodil přímo v Hranicích a strávil zde „pouze“ necelou třetinu svého života, zapsal se díky svému působení ve funkci ředitele reálného gymnázia, účinkování ve zdejším kulturním, spolkovém i politickém dění nesmazatelně do místních dějin. Následující příspěvek mapuje život a dílo Emila Cigánka, středem zájmu je jeho působení v Hranicích v letech 1912–1939. Pokud se tímto alespoň částečně přispěje k Cigánkově „zviditelnění“ v očích odborné i široké laické veřejnosti, bude naplněn účel vzniku příspěvku.

Emil Cigánek.
Archiv autora

Mládí a studium

Emil Cigánek se narodil 31. prosince 1872 ve Staré Plesné ve Slezsku (dnes Plesná, okr. Ostrava-město).¹ Vyrůstal spolu s dalšími šesti sourozenci v katolické rodině místního nadučitele. Formování jeho osobnosti poznamenala již v raném věku nesmírně trpká životní zkušenost – ztráta otce, který zemřel v roce 1882 na skvrnitý tyfus. Starost o početné potomstvo tak zůstala na samotné Emilově matce. Při překonávání tohoto obtížného období pomáhala ovdovělé matce významně širší Cigánkova rodina. V březnu 1882 byl tehdy devítiletý Emil odeslán ke svému strýci do Moravské Ostravy, kde dokončil studium obecné školy. Zapsán zde byl do čtvrté třídy, avšak jeho příchodu sem předcházela ještě neúspěšný pokus o přijetí na německou reálku. Tento svůj neúspěch okomentoval později slovy: „*Pokus o přijetí na německou reálku se nezdařil pro mé chabé znalosti němčiny i pro mé mládí.*“²

Po absolvování pátého ročníku obecné školy a úspěšném složení přijímacích zkoušek nastoupil v roce 1883 na nově zřízené matiční gymnázium

- 1 Knihy nacionální profesorského sboru. SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice, inv. č. 91. Shodný údaj obsahují také osobní výkazy profesorů a dopis Emila Cigánka Místnímu národnímu výboru v Hranicích z 12. 6. 1948 se základními životopisnými údaji. SOKA Přerov, fond Archiv města Hranice (dále jen AM Hranice), kart. 68, inv. č. 680; Tamtéž, Kronika města Hranic za rok 1938, inv. č. 137.
- 2 Kronika města Hranic za rok 1938. SOKA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 137.

v Opavě, jež představovalo důležité centrum formování české inteligence před vznikem Československé republiky na území tzv. Rakouského Slezska i severní Moravy.³ Během osmi gymnaziálních let (1883–1891) na něj, stejně jako i na mnoho dalších, nepochybně působila osobnost Vincence Praska, který stál v čele tohoto ústavu v letech 1883–1895.⁴ Při studiu v Opavě si Cigánek vzhledem k obtížné finanční situaci rodiny musel vypořádat s kondicemi svých vrstevníků. Na svá studijní léta na opavském gymnáziu vzpomínal Cigánek po letech na stranách památníku vydaného k padesátému výročí založení této školy.⁵ Po zdárném vykonání maturitních zkoušek 16. června 1891 nastoupil na podzim téhož roku na c. k. teologickou fakultu v Olomouci. Zde se však nakonec nezdržel dlouho, neboť po úspěšném absolvování prvního ročníku přestoupil na filosofickou fakultu české univerzity do Prahy.

V akademických letech 1892/1893–1894/1895 zde studoval český a německý jazyk, což je jasným dokladem toho, že si své znalosti z němčiny během předchozího studia na gymnáziu v Opavě musel nesmírně rozšířit.⁶

V Novém Městě na Moravě (1895–1912)

Po absolutoriu na české univerzitě započal Emil Cigánek svou profesní dráhu na reálné škole v Novém Městě na Moravě.⁷ Nastoupil na ni 1. října 1895 nejprve jako suplující učitel, od 1. září 1898 pak po získání aproby pro český a německý jazyk pro reálné školy vyučoval již jako definitivní profesor.⁸ Na novoměstské reálce strávil nakonec téměř celých sedmáct let a působil na ní až do konce školního roku 1911/1912. Novému Městu na Moravě náleží v Cigánkově životě velmi významné místo. Založil zde rodinu, získával postupně potřebné zkušenosti v učitelské praxi a publikoval také svá první díla s vlastivědnou a literární tematikou. Do manželského života vstoupil s novoměstskou rodačkou Annou, roz. Čípkovou (narozenu 30. 10. 1881). Jejich svatba se konala 22. srpna 1899 a ze sňatku vzešlo celkem pět dětí – nejstarším dítětem byla dcera Anna (narozena 25. 7. 1900), následoval syn Ladislav (nar. 13. 10. 1901), druhá dcera Olga (nar. 12. 6. 1904) a synové Miloš (nar. 20. 12. 1906) a Bořivoj (nar. 21. 11. 1908).⁹

Z Cigánkovy poměrně bohaté tvorby, která se však ne vždy dočkala svého vydání tiskem, nelze opomenout tři drobné práce, jež vznikly právě v tomto období jeho života. Již v roce 1907 vydal společně s J. J. Píchou *Průvodce po Žďárských horách*. O rok později byl vydán spis *Perštýn a Nedvědice* a v posledním roce jeho působení na novoměstské reálce první část životopisné studie o spisovateli a řediteli této školy Leandru Čechovi, kterou dokončil v následujícím školním roce.¹⁰

Příchod do Hranic

Významným předělem v Cigánkově životě byl rok 1912, v němž jej vedle stěhování do jiného města, zabydlení a zvykání na nové prostředí čekal i profesní postup. V tomto roce jej hranický obecní výbor zvolil ředitelem nově otevřeného městského reálného gymnázia s českým vyučovacím jazykem, po němž se v Hranicích volalo již od převratných změn na místní

komunální politické scéně v roce 1903.¹¹ Otázka vzniku nového gymnaziálního ústavu ve městě se však z nejrůznějších důvodů nedostala více než osm let z roviny proklamací o jeho nezbytnosti v rámci petiční činnosti, projevů při různých příležitostech popř. stížností v regionálním tisku k praktickým krokům. Teprve v říjnu 1911 se tato záležitost dala na schůzi městské rady (18. 10.) znovu do pohybu a bylo usneseno otevřít první třídu reálného gymnázia ve školním roce 1912/1913. Toto rozhodnutí pak potvrdil na svém zasedání v březnu 1912 (23. 3.) i obecní výbor, jehož členové zároveň vyzvali městskou radu, aby mj. navrhla vhodného ředitele. Uchazeči o tento lukrativní post, mezi nimiž figuroval rovněž Emil Cigánek, se vedení města začali ozývat již v listopadu 1911 po zveřejnění záměru hranické radnice v tisku. Většího ohlasu se ale zpráva o plánovaném otevření českého gymnázia dočkala teprve v dubnu 1912. Celkový počet doložených uchazečů se dokonce ustálil až na jedenácti.¹²

Neexistuje doklad, který by přesně vymezoval kritéria pro výběr ředitele nového ústavu. Na základě rozboru dochovaných odmítnutých žádostí lze nepochybně říci, že vedle potřebné erudice a praxe hrála důležitou úlohu (zřejmě i rozhodující) také znalost místního prostředí a mimoškolní činnost – zejm. publikační, ale hlavně osvětová a veřejná – v „národním“, tedy českém duchu. Právě tento fakt rozhodl s největší pravděpodobností o tom, že se Cigánkovo jméno objevilo mezi třemi posledními kandidáty navrženými městskou radou obecnímu výboru ke konečnému výběru. Ten se usku-

- 3 Maticíni gymnázium v Opavě bylo otevřeno od školního roku 1883–1884. Není proto hodnověrný údaj o Cigánkově studiu zde v letech 1882–1891, jež se objevuje v jeho vzpomínkách. S touto mylnou informací pak dále pracovali i někteří autoři, např. NOVOTNÝ, L.: Vzpomínáme ředitele Emila Cigánka. In: Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic n. Bečvou 13, 1971, leden, s. 8; TÝŽ: Ředitel gymnázia Emil Cigánek. In: Přehled 2, 1991, 21, s. 4; BEDNÁŘ, V. – INDRA, B. – LAPÁČEK, J.: Kronikáři města Hranic. Hranice 2004, s. 98 (dále jen Kronikáři...).
- 4 Základní informace o tomto významném topografovi, historikovi, pedagogovi, účastníkovi i organizátorovi spolkového života podává Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Sešit 1. Opava – Ostrava 1993, s. 94–95.
- 5 CIGÁNEK, E.: Po padesáti letech. In: 1883–1933. Padesát let českého gymnázia v Opavě. Opava 1933, s. 60–65.
- 6 SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice, inv. č. 91.
- 7 Vyšší reálná škola v Novém Městě na Moravě existovala nejprve jako zemská, od 1. 1. 1904 jako státní.
- 8 Aprobaci pro výše uvedené předměty získal 13. 6. 1898.
- 9 SOKA Přerov, fond AM Hranice, kart. 68, inv. č. 680.
- 10 Průvodce po Žďárských horách. Nové Město na M. 1907 (s J. J. Píchou); Perštiny a Nedvědice. Nové Město na M. 1908; Leander Čech. Životopisný nástin. In: Devátá roční zpráva c. k. vyšší reálné školy v Novém Městě za školní rok 1911–12. Nové Město 1912, s. 3–17; Leander Čech – dokončení. In: Desátá roční zpráva c. k. vyšší reálné školy v Novém Městě za školní rok 1912–1913. Nové Město 1913, s. 3–13.
- 11 Požadavek na zřízení českých paralelek při dosavadním ústavu, nebo samostatného gymnázia s českým vyučovacím jazykem figuroval mezi projednávanými a jednomyslně schválenými návrhy městské rady již na čtvrté schůzi obecního výboru, která se konala po vítězství dosavadní české menšiny v komunálních volbách. Zasedání obecního výboru ze dne 18. 9. 1903. SOKA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 144.
- 12 Paradoxně právě Cigánkova žádost, kterou však nepochybně poslal, mezi dochovanými není. Veškeré žádosti uchazečů o ředitelské místo na nově zřizované gymnázium jsou uloženy v SOKA Přerov, fond AM Hranice, kart. 68, inv. č. 681.

tečnil 28. května 1912 a hraničtí zastupitelé rozhodli o Cigánkově provi-
zorním jmenování ředitelem. Při výběru rozhodně nevítežil uchazeč neje-
rudovanější nebo nejzkušenější.¹³ Ostatní neporazila ani osobnost, která
by se nejlépe orientovala v místním prostředí či byla nejvíce publikačně
činná. Vítězem se podle všeho stal ten, kdo dokázal lépe než druzí pře-
svědčit vedení města Hranic o svém nacionálně českém postoji, resp. jeho
pevnosti a „dostatečném“ angažování v českém kulturním, veřejném popř.
osvětovém životě.¹⁴ Potvrzuje to do jisté míry také sám Cigánek v dopise
adresovaném hranickému starostovi JUDr. Františku Šromotovi, v němž
reaguje na své zvolení: *„Bude mou snahou, abych svou prací při správě ústa-
vu i v jiných směrech, pokud mně to bude možno, přispěl k dovršení a upev-
nění Vašeho životního díla, osvobození Hranic z rukou německých.“*¹⁵

Teprve druhý den (29. 5.) po rozhodnutí obecního výboru o Cigánkově
zvolení do funkce ředitele městská rada oficiálně požádala ministerstvo
kultu a vyučování o povolení otevřít ústav a uvést Cigánka do čela pláno-
vaného městského reálného gymnázia. Bylo to opravdu na poslední chvíli,
neboť podle platných regulí bylo nutné o povolení otevřít novou školu v pří-
slušném školním roce zažádat nejpozději tři měsíce před jeho začátkem.
Poté začalo relativně dlouhé čekání na odpověď. To nebylo příjemné nejen
pro vedení města, ale samozřejmě i pro samotného Cigánka, jenž byl stá-
le pracovně vázán v Novém Městě na Moravě. Jasnou v záležitosti zřízení
nového gymnázia v Hranicích bylo až po 20. srpnu 1912, kdy bylo oficiál-
ně povoleno výnosem ministerstva kultu a vyučování. Nelze však tvrdit,
že by se v období květen – srpen 1912 zastavily přípravné práce, nebo
dokonce ustalo navázané spojení mezi vedením města a profesorem Cigá-
kem. Naopak! Nejzávažnější proměny doznala nepochybně otázka umístě-
ní budoucího ústavu, neboť dům čp. 35 na Školním náměstí (později U fary)
byl nahrazen po „dohodě“ s německou školní radou budovou německé chla-
pecké obecné školy na Motošíně. Zamítnuta byla i stížnost zástupců míst-
ní německé menšiny (Franz Kalmann a spol.) adresovaná moravskému
místodržitelství a zemskému výboru, jež byla namířena proti rozhodnutí
obecního výboru z 23. března toho roku.

Cigánek se pochopitelně nepřestával zajímat o dění v Hranicích a s vede-
ním města udržoval korespondenční styk. Již na počátku července se dota-
zoval, v jakém stádiu je zřízení gymnázia. Radil představitelům města, aby
zveřejnili informaci o svém záměru (otevření školy již ve školním roce
1912/1913) v místním tisku. Dával instrukce týkající se vnitřní dispozice
školní budovy (počtu a velikosti místností) a vybavení jednotlivých míst-
ností. Vzorem mu při tom byla novoměstská reálka a městské reálné gym-
názium v Moravských Budějovicích. Vyjadřoval se dokonce také o zájem-
cích na učitelská místa.¹⁶ Tato aktivita byla logickým vyústěním dobové
situace, kdy nebylo možné ztrácet čas a pouze pasivně vyčkávat na roz-
hodnutí ministerstva. Bylo třeba urychleně jednat a neprodleně řešit prak-
tické záležitosti spojené se vznikem nové školy (výběr vyučujících, opatře-
ní školních pomůcek, vnitřní vybavení tříd aj.).

Ministerské povolení z 20. srpna 1912 mělo strategický význam nejen
pro průběh a pokračování dalších příprav na otevření školy, ale i pro Cigán-
ka samotného. Ten byl o jeho udělení informován 22. srpna dopisem od
městské rady, jež ho současně žádala o brzké přestěhování do Hranic a pře-

vzetí přípravných prací. Hozenou rukavicí Cigánek pozvednul a ve své odpovědi ohlásil svůj příjezd na 26. srpna 1912.¹⁷ V té době ještě nebylo zdaleka jisté, kde bude působit v nadcházejícím školním roce, protože žádost hranické městské rady na ministerstvo kultu a vyučování, aby dostal povolení k řízení ústavu, byla odeslána teprve 28. srpna. Úřední definitivní povolení ředitelského místa se mu dostalo až zmocněním moravské zemské školní rady, uděleným na základě ministerského výnosu těsně před začátkem školního roku.¹⁸ Od konce srpna 1912 tedy Cigánek bydlel v Hranicích, městě, o němž sice jistě slyšával jako malé dítě od svého otce, ale které pro něj i jeho rodinu bylo přece jen cizím prostředím.¹⁹ Do nového města se nepřistěhoval sám, neboť jej následovala celá jeho rodina – manželka Anna a pět dětí ve věku 3–12 let.

První léta ve funkci ředitele gymnázia (1912–1918)

Slavnostní otevření městského reálného gymnázia se konalo 19. září 1912 za účasti vedoucích představitelů města, zástupců místních úřadů, rodičů nastupujících studentů i široké veřejnosti.²⁰ O dva dny později byla zahájena pravidelná výuka a do lavic prvního ročníku usedlo celkem 48 zájemců o studium, ve stejný den byli také obecním výborem ustanoveni zbývající členové učitelského sboru. Nastala další fáze ve vývoji gymnaziálního školství v Hranicích, neboť zde vedle nově zřízeného ústavu existovalo ještě státní, tzv. klasické osmileté gymnázium s německým vyučovacím jazykem, jehož historie sahala až do roku 1871. Od roku 1912 v Hranicích koexistovala dvě gymnázia, která se od sebe zásadně odlišovala svým zřizovatelem, vyučovacím jazykem a způsobem organizace výuky. Nemožila si proto konkurovat, naopak se vhodně doplňovala. Velmi rozdílný byl přítom postoj vedení města k oběma ústavům.

13 Na rozdíl od některých jiných uchazečů měl Cigánek kratší učitelskou praxi, nesložil rigorózní zkoušku a jeho aprobace pro český a německý jazyk pro gymnázia proběhla úspěšně až 26. 5. 1912.

14 Nebylo úmyslem autora vysloveným názorem jakkoli zpochybnit Cigánkovy nesporné kvality a předpoklady pro vedení školy, jež se ostatně prokazatelně projevy při jeho působení v Hranicích. Svým tvrzení však chtěl při znalosti kvalit (vzdělání, zkušeností aj.) odmítnutých uchazečů poukázat na „politiku“ vedení města při výběru ředitele pro novou školu, jež měla s ohledem na místní nacionálně heterogenní prostředí a dobovou situaci pro jeho české představitele doslova strategický význam.

15 SOKA Přerov, fond AM Hranice, kart. 68, inv. č. 681.

16 Dopisy Emila Cigánka městské radě v Hranicích z 2. 7., 22. 7. a 24. 7. 1912. SOKA Přerov, fond AM Hranice, kart. 68, inv. č. 681.

17 Dopis Emila Cigánka městské radě v Hranicích z 24. 8. 1912. Tamtéž.

18 Výnos ministerstva kultu a vyučování ze dne 13. 9. 1912, povolení od Zemské školní rady v Brně (dále jen ZŠR) bylo uděleno 20. 9. 1912.

19 Cigánkův otec sice pocházel z nedalekých Partutovic, ale po studiích ve Staré Vodě, Lipníku nad Bečvou a učitelské praxi v rodných Partutovicích se dostal jako učitelský pomocník do Staré Plesné, kde se také oženil a usadil. Neexistují doklady o návštěvě mladého Emila v Hranicích. Sám Cigánek ve svých vzpomínkách ani nic podobného nepotvrzuje, naopak se jasně vyjadřuje v opačném smyslu.

20 Podrobněji o slavnostním otevření gymnázia např. Otevření českého reálného gymnasia v Hranicích. In: Hlasy z Pobečví [ze dne 21. 9. 1912] 14, 1912, 38, s. 1; CIGÁNEK, E.: Snahy města o českou střední školu. In: 1. výroční zpráva Městského reálného gymnasia v Hranicích za školní rok 1912–13. Hranice 1913, s. 7–8.

Cigánek se po svém nástupu do čela gymnázia ocitl v poměrně nesnadné pozici. V prvé řadě si musel se svou rodinou zvykat na zcela nové prostředí. Stal se ředitelem školy, jež byla doslova vysněnou pro českou mluvící elitu hranické obce. Z titulu zastávané funkce se proto ocitl pod velmi pečlivým drobnohledem místní městské rady, obecních zastupitelů, ale i široké veřejnosti z Hranic a blízkého okolí. Navíc neměl s vedoucí pozicí doposud žádné zkušenosti. Nelze opomenout ani důležitý fakt, že se nová škola teprve formovala, s přibývajícím počtem žáků postupně rozšiřovala, a bylo tudíž nutné reagovat nesmírně pohotově a přitom adekvátně na její vzrůstající potřeby. Cigánek se však dokázal velmi dobře vyrovnat se všemi vnějšími tlaky i problémy, s nimiž se musel ve své funkci potýkat. Celých 21 let byl ředitelem, jenž vedl vzorně hranické gymnázium a představoval významný faktor rozvoje a růstu prestiže ústavu.

Doslova „prubířským kamenem“ pro něj bylo bezesporu právě prvních šest let úřadování. V prvních dvou školních letech se postupně otevřely dva ročníky, byly založeny a začaly se rozšiřovat školní knihovny – učitelská a žákovská – i sbírky učebních pomůcek. Od počátku existence reálného gymnázia se rozvíjel také systém podpory jeho studentů. Utvářel se učitelský sbor, jehož členové si zvykali na nové prostředí i kolegy, podobně jako Cigánek na vedení podobného kolektivu a školy vůbec.

Zcela specifické a velmi problematické období vývoje gymnázia představovala válečná léta 1914–1918, která pochopitelně kladla větší nároky na jeho vedení. Zřizovatelem školy bylo město, jehož primární starostí se v této obtížné době zcela logicky stalo zabezpečení chodu města jako celku. To však neznamená, že by přestalo podporovat „své“ gymnázium. Formující se ústav se ale musel více spolehnout „sám na sebe“ při řešení praktických problémů spojených s realizací výuky a každodenním životem (obsazování učitelských míst, poskytnutí místnosti aj.). Závěrečnou instancí v rozhodování zůstávalo i nadále vedení města, ale díky nesmírně flexibilnímu, organizačně velmi zdatnému řediteli Cigánkovi mělo značně usnadněnou pozici a jednalo ve většině případů pouze o předem pečlivě připravených záležitostech.

Opravdu výrazný zásah do výuky na gymnáziu představovala nutnost přemístit školu z původní budovy na *Motošíně*. Důvodem bylo využívání dosavadních prostor školy erárem, nejprve pro účely odvodního střediska, po odchodu zeměbranců k umístění rezervní vojenské nemocnice. Pro gymnázium to znamenalo jediné – bylo třeba urychleně nalézt vhodné místo, kde by se mohla v blízkém se školním roce konat výuka. Tento problém byl vyřešen uvolněním dvou místností v tehdejší radnici, v jejichž improvizovaných podmínkách pak probíhala výuka až do návratu gymnázia do původní budovy na počátku listopadu 1915.²¹ První světová válka přinesla „Cigánkově“ gymnáziu i další nesnáz, s níž se muselo vyrovnat. Několikrát byla krátkodobě omezena nebo úplně přerušena výuka určitých předmětů (obzvláště tělesné výchovy, latiny, německého a francouzského jazyka nebo kreslení), protože chyběli příslušní vyučující.²² Od počátku školního roku 1914/1915 scházeli v učitelském sboru Albert Hrab, Karel Koupil a Richard Hapala a žádný z nich se během války potom již na gymnázium nevrátil.²³ V otázce personálního složení profesorského sboru se městské reálné gymnázium ve srovnání s ústavem s německým vyučovacím jazykem nacházelo v horší pozici. Nemělo totiž „pouze“ nalézt náhradu za nepřítomné uči-

tele, ale v souvislosti s tím, že se postupně rozšiřovalo (během války otevřeny 3. až 7. ročník), bylo zapotřebí ještě dále doplňovat nedostatečné složení profesorského sboru. Hlavní odpovědnost za zdárné vyřešení tohoto dlouhodobého problému spočívala právě na Cigánkovi, který jej dokázal úspěšně ve spolupráci s vedením města řešit.

O tom, zda uspěl Emil Cigánek v prvních šesti letech vykonávání své ředitelské funkce, nesvědčí jen pozitivní hodnocení jeho i celé školy během inspekčních návštěv gymnázia, ale zejména nezpochybnitelný fakt, že se přes značně improvizované podmínky podařilo zajistit zdárný chod školy a její každoroční rozšiřování.²⁴

Ředitelem gymnázia v éře první republiky (1918–1933)

Vznik československého státu představoval významný mezník v dějinách hranického školství, v jejich rámci pak pochopitelně i gymnaziálního. Obecně lze říci, že se v Hranicích podobně jako na jiných místech nové republiky projevovala tendence na jedné straně evidentní podpory v zakládání, resp. vydržování škol s českým vyučovacím jazykem, na druhé straně byly příznačné snahy o vyrovnání disproporce mezi počtem škol (v hranickém případě aplikováno také u tříd nižšího i středního školství, na nichž se vyučovalo česky, a menšinovými ústavami, především těmi německými.²⁵ Prostředkem k němu byla vedle zvyšování počtu českých také redukce ostatních škol (tříd), zejména německých. Tato forma byla zároveň nejlevnější, neboť uvolněné prostory byly využívány k umístění tříd rozšiřovaných, popř. nově zakládaných českých škol v dané lokalitě. Jedním z měst, kde se projevil výše naznačený trend, byly rovněž Hranice.²⁶ V místním gymnaziálním školství probíhaly v letech 1918 až 1922 paralelně tři procesy, mezi nimiž prokazatelně existovala přímá souvislost. Jednalo se o úsilí o likvidaci zdejšího státního gymnázia s německým vyučovacím jazykem, postátnění českého městského reálného ústavu a konečné vyřešení velmi ožehavé otázky umístění druhé jmenované školy. Právě v tomto období se Cigánek výrazně angažoval ve prospěch zájmů „svého“ gymnázia, a náleží mu proto významný podíl na výsledcích, jichž bylo dosaženo.

-
- 21 Vyučování v původní budově probíhalo opět od 3. 11. 1915. Třetí výroční zpráva Městského reálného gymnasia v Hranicích za školní rok 1914–5 a 1915–6. Hranice 1916, s. 3. Velmi výstižný popis provizorních prostor podal zemský školní inspektor Alois Vlk v protokolu po své inspekci reálného gymnázia. Inspekční protokol z 24. 4. 1915. SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice, inv. č. 90.
 - 22 Patrně nejhorší situace nastala ve školním roce 1917/1918, kdy byl až do Vánoc omezen počet hodin hned u čtyř předmětů najednou (latina, čeština, němčina a francouzština). Pátá výroční zpráva Městského reálného gymnasia v Hranicích za škol. rok 1917–18. Hranice 1918, s. 4. Jinými důvody neuskutečnění výuky byla také dočasná účast vyučujících při aprovizačních, popř. rekvičních pracích.
 - 23 Kvůli absenci Richarda Hapaly se na gymnáziu ve školním roce 1914/1915 nevyučovalo zpěvu, jenž byl ve škole nepovinným předmětem. Jeho výuka byla obnovena až v následujícím roce díky příchodu Františka Béma, resp. Vladimíra Hapaly.
 - 24 Inspekční protokoly z let 1913–1918. SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice, inv. č. 90.
 - 25 Obecně ke školské problematice po vzniku Československé republiky ve zkratce, ale velmi výstižně KÁRNÍK, Z.: České země v éře první republiky (1918–1938). Díl první. Vznik, budování a zlatá éra republiky (1919–1929). Praha 2000, s. 187–190.

Snahy o převedení městského reálného gymnázia do státní správy pramenily z neschopnosti města podílet se i nadále na financování tak nákladného „podniku“, jakým tento ústav bezesporu byl. Postátnění školy představovalo důležitý předpoklad nejen pro další rozvoj školy, ale vzhledem k finančním možnostem města také zvyšovalo šanci na zachování její existence. Myšlenka na převedení do státní správy vzešla zřejmě z hranického Národního výboru, který se ustavil již 29. října 1918 a v prvních týdnech československého státu převzal de facto rozhodující úlohu samosprávných orgánů (obecního výboru a městské rady), které se v počátečním období nové republiky scházely jen velmi sporadicky.²⁷ Mezi jeho zástupci figurovali čelní představitelé místního politického, hospodářského a kulturního života a středoškolské instituce zastupoval na jeho zasedáních právě Cigánek. Na řešení školských otázek byl v listopadu 1918 při Národním výboru zřízen školský odbor, jehož členem byl vedle Cigánka také odborný učitel Josef Šindel.²⁸ Právě odsud se s největší pravděpodobností přenesla myšlenka postátnit reálné gymnázium na zasedání městské rady (26. 11. 1918) a obecního výboru (28. 11.), na němž bylo rozhodnuto podat žádost na ministerstvo školství a národní osvěty. Úsilí převést školu pod správu státu nepřinášelo dlouho žádný konkrétní výsledek, což vedlo ke vzniku iniciativy profesorského sboru gymnázia i jeho ředitele.²⁹ Posun v celé záležitosti nastal teprve v lednu 1920, kdy bylo ministerským výnosem konečně rozhodnuto o převedení gymnázia do státní správy. Definitivního potvrzení smlouvy se státem se však město dočkalo až v červenci 1921.³⁰ Na základě toho pak bylo gymnázium převedeno ze správy obce do státní zpětně s platností od 1. ledna 1920, ke stejnému datu bylo následně na konci roku 1921 provedeno rovněž vyúčtování s hranickou obcí. Jak vidno, Emil Cigánek stál zřejmě nejen u samotného počátku úsilí o postátnění, ale zároveň během něj také sám vyvíjel iniciativu k jeho co nejrychlejšímu uskutečnění.

Otázka převedení městského reálného gymnázia do správy státu měla přímou souvislost se snahou o zrušení místního státního gymnázia s německým vyučovacím jazykem a s konečným vyřešením problému umístění rozšiřujícího se reálného ústavu. Existence dvou gymnaziálních ústavů, navíc jednoho německého, financovaných ze státních prostředků ve městě o velikosti Hranic (podle sčítání z roku 1921 měly 9 303 obyvatel), by byla pro stát jistě přílišným přepychem. Tento fakt tak poněkud znesnadňoval pozici hranických představitelů při vyjednávání se státními úřady. Zástupci města si toho byli vědomi, a zřejmě hlavně proto vyvíjeli již od počátku roku 1919 úsilí o uzavření německého gymnázia.³¹ Kýženeho výsledku však bylo dosaženo až na základě ministerského výnosu z června 1920.³² Likvidace dosavadního státního ústavu hrála důležitou roli i z jiného důvodu, jenž byl ale s výše uvedeným úzce spjat. V souvislosti s tím, že od počátku existence reálného gymnázia narůstal počet jeho studentů a tříd, bylo nutné nalézt pro něj adekvátní prostory, neboť kapacita budovy na Motošíně se stala po několika letech fungování již naprosto nedostačující.³³ Navíc důležitý argument pro postátnění představovalo také umístění popř. stav školní budovy, protože státní úřady neměly zájem vynakládat další značné prostředky na její výstavbu, nebo významnou rekonstrukci. Při řešení problémů souvisejících se školní budovou se od počátku výrazným způsobem angažoval právě ředitel gymnázia Cigánek. Hlavně on se stal krátce po

vzniku Československé republiky hlavním propagátorem myšlenky umístit realné gymnázium do uvolněných prostor po Vyšší vojenské realné škole, jež byla součástí rozsáhlého komplexu staveb bývalých rakousko-uherských vojenských ústavů.³⁴ V písemném styku byl přímo s ministerstvem národní obrany, v jehož čele stál Václav Klofáč, který svým nařízením nejprve povolil převedení všech místností bývalé reálky (s výjimkou čtyř místností určených pro případné potřeby místního vojenského velitelství) i s jejich úplným zařazením do správy reálného gymnázia.³⁵ Ve velmi krátké době však byla celá věc přehodnocena a gymnáziu byly ponechány pouze tělocvična se sbírkami a místnosti určené pro výuku fyziky, resp. chemie. Zde poté probíhala ve zbývající části školního roku 1918/1919 výuka příslušných předmětů.³⁶ Definitivní konec úvah o využití areálu vojenských ústavů pro účely gymnázia (i hranických škol obecně) přineslo srpnové zasedání obecního výboru, na němž byli jeho členové informováni, že v kom-

-
- 26 Nejzávažnějšími změnami, k nimž zde došlo v oblasti školství během prvních let Československé republiky, byl konec bývalých rakousko-uherských vojenských ústavů (1918), založení Československé vojenské akademie na jejich místě (1920), zrušení Vyšší lesnické školy s německým vyučovacím jazykem (1921) a přestěhování české střední lesnické školy do jejich prostor (od 1920), významná redukce nižšího německého školství (1919–1924) a současně uskutečňované rozšiřování českého nižšího školství, likvidace obecné židovské školy (1919) a státního gymnázia (1922).
- 27 V říjnu se sešli členové Národního výboru dvakrát, v listopadu sedmkrát a v prosinci čtyřikrát. Obecní výbor zasedal v nových poměrech poprvé 28. 11. 1918, poté až 28. 1. 1919. Rada města Hranic se sešla v období od 28. října do konce roku 1918 pouze třikrát.
- 28 Školský odbor vznikl na schůzi Národního výboru dne 17. 11. 1918.
- 29 Zástupci z řad profesorského sboru adresovali 31. 5. 1919 dopis (resp. žádost) na ministerstvo školství a národní osvěty, Cigánek byl v kontaktu s Ústředním spolkem českých profesorů v Praze (viz odpověď tohoto spolku Cigánkovi z 5. 9. 1919). SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice, kart. 6, inv. č. 115; Tamtéž, fond Cigánek Emil, kart. 1, inv. č. 7.
- 30 Výnos ministerstva školství a národní osvěty z 8. 1. 1920 čís. 59505. Potvrzení smlouvy výnosem ZŠR z 26. 7. 1921 čís. 26331.
- 31 Zasedání obecního výboru z 28. 1. 1919. Protokolní kniha o schůzích obecního výboru 1912–1933. SOKA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 145. Ze zápisu o tomto zasedání je zřejmé, že si hraničtí zastupitelé byli jasně vědomi přímé souvislosti a důležitosti otázky zrušení německého gymnázia a postátnění českého, když se usnesli, aby bylo zakročeno na příslušných místech proti „německému gymnáziu, aby bylo uzavřeno jako zbytečné a náklad tím ušetřený věnován byl na postátnění městského reálného gymnasia v Hranicích“.
- 32 Výnos ministerstva školství a národní osvěty ze 14. 6. 1920 čís. 26966.
- 33 Zcela jasně se v tomto smyslu vyjádřil již v roce 1913 při své inspekci zemský školní inspektor Alois Vlk, když o školní budově konstatoval: „Vyhovuje i polohou i rozsahem pro nižší třídy gymnasia (bez poboček) měrou uspokojivou.“
- 34 S uvolněným areálem se v hranickém prostředí počítalo jako s místem pro nižší (obecné a měšťanské) české školy, příp. městské reálné gymnázium.
- 35 Nařízení ministra národní obrany z 28. 2. 1919 adresované ředitelství městského reálného gymnázia, které bylo jeho řediteli doručeno 3. 3. 1919. SOKA, fond Cigánek Emil, kart. 1, inv. č. 7.
- 36 Z kontextu zápisků Emila Cigánka vyplývá, že se ještě 3. 3. (příp. 4. 3.) 1919 vydal i s rozkazem na místní vojenské velitelství, které prozatím spravovalo areál bývalé vojenské reálky. Zde mu však byl předložen nový rozkaz od ministra Klofáče, který rušil platnost předchozího (z 28. 2. 1919).

plexu budov bude od 1. ledna 1920 zřízena „*dvouletá vojenská akademie*“.³⁷ Reálné gymnázium se ale nových prostor nakonec přece jen dočkalo. Po školních letech 1918/1919 a 1919/1920, kdy výuka probíhala ve více objektech, se před zahájením školního roku 1920/1921 přestěhovalo gymnázium jako celek do objektu německých škol u fary, uvolněného po „dohodě“ s německou místní školní radou. Svého konečného a doposud posledního umístění se škola dočkala až na základě ministerského rozhodnutí z 20. srpna 1921, kdy bylo povoleno přestěhovat nedávno postátněný ústav do budovy státního gymnázia s německým vyučovacím jazykem, o jehož osudu bylo rozhodnuto již od června 1920. Po školním roce 1921/1922, který, jak uvedl Cigánek „...*prožily svorně pod jednou střechou*“, se jediným uživatelem objektu stalo pouze státní reálné gymnázium.³⁸

Konsolidace profesorského sboru v poválečném období (1918–1922) provedená pod Cigánkovým vedením, jeho osobní účast, iniciativa, organizační schopnosti a kontakty s představiteli místní politické scény v úsilí o postátnění gymnázia a definitivní vyřešení otázky umístění ústavu položily pevný základ pro zdárný rozvoj školy v době první Československé republiky.

Cigánek stál v čele gymnázia až do konce školního roku 1932/1933 a pod jeho vedením se ustálilo složení profesorského sboru, začaly se konat každoroční maturitní zkoušky (od školního roku 1919/1920), dále se také rozvíjel systém podpory studentů. V něm sice nedošlo k zásadní proměně ve formě poskytované pomoci, ale změnila se jeho organizace – původní Podpůrný fond gymnasijní, který byl přičleněn ke Školskému spolku Galaš, se v roce 1920 přetransformoval na Spolek pro podporu chudých studujících českého reálného gymnasia v Hranicích. V roce 1930 se uskutečnila další změna stanov a názvu spolku a vznikl Spolek přátel střední školy v Hranicích. V čele obou podpůrných spolků stál až do svého odchodu z aktivní služby právě Cigánek.³⁹ Postupně také rostla prestiž ústavu, jehož absolventi se začali uplatňovat od dvacátých let v praktickém životě, nebo pokračovali v dalším studiu na vysokých školách. Příklad hranického reálného gymnázia jasně potvrdil, že schopné a stabilní vedení je jednou z důležitých podmínek rozvoje každé instituce. U sledovaného gymnázia byl jeho zosobněním ředitel Emil Cigánek.

Vedení gymnázia opustil Cigánek na vlastní žádost na konci školního roku 1932/1933, kdy odešel nejprve na dovolenou změněnou od 31. prosince 1933 na trvalý odpočinek.⁴⁰ Po celou dobu úřadování ve funkci ředitele nebyly vůči Cigánkovi žádné námitky a s jeho prací panovala spokojenost. Sám Cigánek byl se svým účinkováním rovněž spokojen, stejně jako s pracovním kolektivem, v jehož čele stál.⁴¹ Jeho dočasným nástupcem se stal profesor Karel Koupil, jenž působil ve funkci zatímčasně správce až do nástupu nového ředitele Floriána Beneše ve školním roce 1934/1935. Svůj odchod do penze, uskutečněný ne zcela dobrovolně, okomentoval Cigánek po letech slovy: „*Do výslužby jsem odešel na vlastní žádost, když se naléhalo na zaměstnance starší 60 let, aby ustoupili mladším kandidátům, ačkoli jsem se cítil tělesně i duševně zcela způsobilým k další službě.*“⁴² Po ukončení aktivní kariéry se Cigánek rozhodl usadit v Hranicích, městě, k němuž během 21 let svého působení velmi přilnul a s jehož děním byl úzce spjat.

Mimoškolní činnost, aktivity v důchodě, rodina a zájmy⁴³

Emil Cigánek nepatřil v žádném případě mezi osobnosti, které by trávi-ly veškerý čas mimo svou hlavní pracovní činnost pouze pasivním odpočín-kem.⁴⁴ I když práce ředitele reálného gymnázia byla nesmírně vyčerpávající, odpovědná a časově náročná, zapojoval se velmi aktivně – jako účastník i organizátor – do hranického spolkového, kulturního a do jisté míry také politického života. Již krátce po svém příchodu do Hranic byl zvolen členem besedního výboru nejvýznamnějšího místního spolku Občanské besedy „Jurik“ (22. 2. 1913) a na stejné schůzi jej chtěli někteří členové dokonce ustanovit starostou spolku. Tuto iniciativu Cigánek zcela v duchu své přirozené skromnosti odmítl, a byl proto zvolen „pouze“ náměstkem (místostarostou) spolku. Funkci náměstka poté vykonával až do svého zvolení starostou v roce 1922 (23. 9.). Jako vedoucímú představitelem Občanské besedy „Jurik“ náležel Cigánkovi velký podíl na její obrodě a přeměně na pěvecký a hudební spolek. V čele besedy stál až do svého odchodu z Hranic v roce 1939.⁴⁵ Jinými místy, v nichž se výrazně angažoval, byla kuratoria městského muzea a místní hudební školy. Jeho bohatých zkušeností a schopností využívaly také odbory zřizované při obecním zastupitelstvu – školský a kulturní. Činný byl rovněž v okresním osvětovém sboru, kde zastával post místopředsedy. Jako předseda působil v Knihovním spolku a téměř šestnáct let (1920–1936) také v Knihovni radě města Hranic.⁴⁶ Již od svého příchodu do Hranic v roce 1912 byl Cigánek aktivním členem hranického Sokola. O svém působení v této tělovýchovné organizaci se krátce, avšak poměrně výstižně vyjádřil v úvodu památníku věnovaného jejím dějinám: „*Nebyl jsem sice mezi vedoucími členy Sokola, ale po celých 25 let (1912–1937, pozn.*

37 Zasedání obecního výboru z 22. 8. 1919.

38 Ve školním roce 1921/1922 se v jedné budově nacházely třídy českého ústavu a zbývající třídy německého gymnázia (třetí, čtvrtá a osmá). Státní gymnázium s německým vyučovacím jazykem již nebylo ve školním roce 1922/1923 oproti původním předpokladům otevřeno.

39 Nahrazen byl pro školní rok 1933/1934 dr. Aloisem Němcem. Od roku 1934 se stal předsedou spolku nový ředitel školy Florián Beneš.

40 Cigánkova žádost o trvalý odpočinek byla schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty ze 14. 9. 1933 čís. 99. 092/33 – II/3. I zde byly oceněny jeho zásluhy při vedení gymnázia.

41 Potvrzuje to např. Cigánkův pozdrav učitelkému sboru a studentům při jeho loučení 31. 12. 1933. SOkA Přerov, fond Gymnázium Hranice, kart. 8, inv. č. 120.

42 Kronika města Hranic za rok 1938. SOkA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 137.

43 V této kapitole se nevěnuji Cigánkově činnosti publikační, nevydaným pracím a excerptům k hranickým dějinám, které jsou předmětem samostatné kapitoly věnované jeho tvorbě. Určitou výjimkou je jen zařazení tvorby kronikářské, jež však souvisela s jeho prací ve funkci kronikáře. Nezmiňuji rovněž jeho působení v podpůrných spolcích gymnázia, o nichž již bylo pojednáno na jiném místě.

44 V následujícím textu se zaměřuji ve shodě s předmětem zájmu tohoto příspěvku jen na Cigánkovy aktivity v době jeho působení v Hranicích (1912–1939).

45 Dne 23. ledna 1933 byl Cigánek zvolen dokonce čestným členem spolku. Kronika Občanské besedy „Jurik“ v Hranicích 1862–1938. SOkA Přerov, fond Občanská beseda „Jurik“, inv. č. 1.

46 Do knihovni rady byl zvolen na zasedání obecního zastupitelstva z 1. 10. 1920 na návrh výboru Knihovního spolku. V jejím čele stál až do července 1936. SOkA Přerov, fond AM Hranice, kart. 135, inv. č. 945.

*autora) jsem jeho členem, účastnil jsem se v té době všech významných podniků sokolských a bedlivě sledoval, kde k tomu byla příležitost, život Jednoty.*⁴⁷ Cigánkovy aktivity směřovaly i do oblasti sportovní, neboť sport patřil mezi jeho oblíbené zájmové činnosti. Již ve svém mládí se věnoval lyžování, postupně dal přednost tenisu, plavání a bruslení.⁴⁸ V roce 1923 se jeho výborné organizační schopnosti uplatnily i na sportovním poli, neboť stanul jako předseda v čele tenisového odboru SK Hranice, oddílu, v němž patřil mezi nejlepší reprezentanty svého času také jeho nejmladší syn Bořivoj. Do politického života v Hranicích zasáhl vedle své činnosti v odborech pracujících při obecním zastupitelstvu (školském a kulturním) zřejmě nejvíce v roce 1918, resp. v prvních měsících po vzniku republiky v rámci činnosti zřízeného Národního výboru a jeho školského odboru. S vedoucími představiteli města byl až do postátnění školy vzhledem k zastávané funkci ředitele ústavu, jehož zřizovatelem bylo město, v pravidelném pracovním styku. Navázané kontakty s řadou z nich nebyly zpretrhány ani v dalším období, změnil se pouze jejich charakter: z pracovních schůzek se stala setkání při různých kulturně společenských příležitostech, popř. přátelské návštěvy.

Spolkového života a společensko-sportovního dění se v Hranicích účastnila vedle samotného Cigánka i celá jeho rodina. Manželka Anna byla členkou místní Národní jednoty. Oba manželé pak společně zpívali v pěveckém sboru Jurik a navštěvovali pravidelně také místní českou společnost, která se scházela v Besedě, Tunelu, Kufru, u Skřídlů a později i v hotelu Brno. Také Cigánkovy děti, jež úspěšně absolvovaly „otcovo“ gymnázium, byly svými rodiči vedeny ke sportovní a kulturní činnosti.⁴⁹ Kromě členství v místním Sokolu a Junáku se věnovaly hudbě v hranickém orchestru a sboru.⁵⁰ V profesním životě na sebe ze všech Cigánkových dětí upozornil a do dějin se nejvýrazněji zapsal zcela nepochybně syn Ladislav (1901–1975), jenž sehrál důležitou úlohu v procesu formování technické inteligence na Slovensku ve 40. až 70. letech 20. století.⁵¹

Významnou zájmovou oblast Emila Cigánka, které se však s ohledem na pracovní zaneprázdnění a bohaté mimoškolní aktivity mohl ve větší míře věnovat až po svém odchodu do penze, představovala vlastivědná práce, především regionální dějiny 19. a 20. století. S problematikou tzv. soudobých dějin úzce souvisí jeho činnost ve funkci kronikáře města Hranic. Touto úlohou byl pověřen v květnu 1935 a měl navázat na práci, kterou před ním vykonal Čeněk Kramoliš (1862–1949), jehož zápisky končily dubnem 1935.⁵² Cigánek se však rozhodl zahájit svůj záznam hranických událostí již od začátku tohoto roku. S jeho nástupem do funkce kronikáře se zásadně změnila forma vedení kroniky – nově byla psána na stroji na volné listy. Tyto měly být po třech letech svázány do pevné knihy. První Cigánkem psaná kronika obsahuje zápisy o dění v Hranicích i blízkém okolí v letech 1935–1937.⁵³ Autorovi se v ní podařilo poměrně úspěšně začlenit regionální události do obecných souvislostí. Pro kroniku je charakteristická pečlivost záznamů a přehlednost. Svým zpracováním vypovídá nejen o přehledu svého autora, ale i o jeho značném smyslu pro systematickosti. Obdobnou charakteristiku je možné uplatnit rovněž pro druhý svazek kroniky zpracovávané Cigánkem, která obsahovala zápisy z roku 1938. K tomuto svazku byl navíc později připojen dopis adresovaný místnímu národnímu výboru z 12. června 1948, v němž Cigánek uvedl svá základní

životopisná data a poskytl poznámky s vlastními vzpomínkami na dění v Hranicích v letech 1938 a 1939, popisující sugestivně atmosféru ve městě i kontroverzní téma soudobých vztahů mezi místními Čechy a Němci.⁵⁴

Dílo vydané a rukopisné

Předkládaná studie se zaměřila především na životní osudy a činnost Emila Cigánka v různých sférách lidských aktivit. Není úmyslem se věnovat detailnímu rozboru jeho tvorby, která by si jej jistě zasloužila. Současně však nelze Cigánkovo dílo zcela ignorovat, neboť bez něj by obraz jeho života nebyl zdaleka úplný. Následující text se proto pokusí alespoň nastínit tématické zaměření Cigánkova vydaného i nevydaného díla a poukázat na jeho rozsah.

Cigánkova tvorba úzce souvisela s jeho zájmem o vlastivědnou problematiku regionu, v němž zrovna pracoval a žil. Ještě před odchodem z Nového Města na Moravě vyšly tiskem tři drobné práce, ale stěžejní část jeho publikační činnosti byla úzce spjata zejména s pobytem v Hranicích (1912–1939).⁵⁵ Doménou jeho badatelského zájmu byly hlavně hranické dějiny po roce 1800, druhé těžiště potom představovala osobnost místního významného osvícence Josefa Heřmana Agapita Gallaše (1756–1840).

V hranických dějinách 19. a 20. století věnoval Cigánek svou pozornost převážně dějinám zdejšího nižšího i středního školství, komunální politiky, spolkovému životu a německé menšině. Místními dějinami se začal zabývat již krátce po svém příchodu do Hranic, kdy se v souvislosti s vykonáváním funkce ředitele nově zřízeného gymnázia pokusil zrekapitulovat historii úsilí o zřízení této školy. Výsledkem byl jeho příspěvek „Snahy města Hranic o českou střední školu“, jenž byl otištěn v první výroční zprávě reálného gymnázia v roce 1913.⁵⁶ Na stejném místě zveřejnil na konci 20. let také další dva články věnované dějinám gymnaziálního školství v Hranicích. Nejprve se v roce 1928 ohlédl v článku „Deset let našeho ústavu za republiky

47 Padesát let Sokola Hranice 1887–1937. Památník Sokola v Hranicích vydaný v padesátém roce trvání jednoty. Uspoř. Emil Cigánek. Přerov 1937, s. 7.

48 První ředitel českého reál. gymnasia v Hranicích šedesátníkem. In: Přehled [z 1. 1. 1933] 4, 1933, 1, s. 2.

49 Nejstarší Anna navštěvovala gymnázium v letech 1914–1920, když byla na základě přijímací zkoušky přijata do třetí třídy školního roku 1914/1915. Ladislav zde vystudoval všech osm ročníků v letech 1912–1920. Studium v celé délce absolvovali také mladší Olga (v letech 1915–1923), Miloš (1917–1925) a nejmladší Bořivoj (1919–1927). Příslušné hlavní katalogy gymnázia. SOKA Přerov, fond Gymnázium Hranice.

50 CIGÁNEK, B.: Vyrůstali jsme na gymnasiu... In: Zpravodaj města Hranic a lázní Teplic n. Bečvou 13, 1971, leden, s. 10.

51 Základní životopisná data a výběrová bibliografie Ladislava Cigánka viz KADLEC, P.: Cigánek, Ladislav. In: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Nová řada. Sešit 11. (23). Ostrava 2008, s. 22–23. Tamtéž je zveřejněn i biogram Emila Cigánka (s. 21–22).

52 Podrobněji o osobě Čeňka Kramoliše BEDNÁŘ, V. – INDRA, B. – LAPÁČEK, J.: Kronikáři..., s. 94–98.

53 Kronika města Hranic za léta 1935–1937. SOKA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 136.

54 Úplný text Cigánkových vzpomínek na léta 1938 a 1939 přístupněji v publikaci BEDNÁŘ, V. – INDRA, B. – LAPÁČEK, J.: Kronikáři..., s. 102–114.

55 Citace Cigánkových děl, vytvořených před jeho příchodem do Hranice viz pozn. č. 10.

56 Snahy města Hranic o českou střední školu. In: 1. výroční zpráva Městského reálného gymnasia v Hranicích za školní rok 1912–13. Hranice 1913, s. 3–8.

1918–1928“ za uplynulou dekadou ústavu, v jehož čele stál.⁵⁷ Vedle stěžejních otázek ohledně umístění a postátnění školy zde pojednal krátce také o školních slavnostech, studentech (a jejich podpoře) a vyučujících. O rok později se ve stati „Střední škola v Hranicích. 50 let německého gymnasia“ zabýval starším hranickým gymnáziem.⁵⁸ V tomto případě se jedná o studii víceméně analytického charakteru, která je nepochybně faktograficky přínosná. Poměrně velký prostor je v ní věnován pojednání o školní budově, dále upřel Cigánek svou pozornost zejména na studenty a profesorský sbor. I když název článku naznačuje, že jeho předmětem by mělo být v podstatě celé období existence tohoto gymnázia, zabýval se jeho autor ve větší míře pouze (a to ještě velmi stručně) léty 1871–1884. Cigánek se při psaní výše uvedeného příspěvku nedokázal bohužel na několika místech plně oprostít od nacionálního cítění, což mu pak nedovolilo ocenit nesporný význam této školy, čímž poněkud znehodnotil vynaložené úsilí. K problematice zdejšího gymnaziálního školství se znovu v rozsáhlejších díle vrátil v roce 1937 na stranách památníku vydaného při příležitosti 25. výročí založení českého reálného gymnázia v Hranicích. První ze dvou jeho zde otištěných studií pojednává o událostech, které předcházely založení tohoto ústavu, druhá vznikem gymnázia v roce 1871 a jeho osudy v prvních letech existence.⁵⁹

Obecně lze konstatovat, že se Cigánkova badatelská aktivita i publikační činnost koncentrovaly hlavně do 30. let, vyvrcholily však teprve v jeho důchodového věku, kdy jim mohl věnovat přece jen více času než v předchozím období. Důkazem toho je mj. celá řada článků o dějinách hranického školství, spolkovém životě či o osobnosti J. H. A. Gallaše, vycházejících na stránkách regionálního tisku.⁶⁰ Gallaš, resp. knihovna, kterou založil ve městě v roce 1811 (hlavně její vznik a fungování), je předmětem statě „Gallašova knihovna“, bezesporu nejvýznamnějšího Cigánkova příspěvku k tomuto tématu, jenž byl zveřejněn na stranách výroční zprávy gymnázia z roku 1930.⁶¹ Tiskem vyšel také obsáhlý památník o vzniku a vývoji hranického spolku Sokol, jehož vypracováním byl Cigánek pověřen.⁶² Více než stostránkové dílo vytvořené na základě dostupné prameně základny je opět velmi precizně zpracováno a splnilo v době svého vzniku zcela jistě svůj účel – být důstojným vylíčením dějin a oslavou spolku v roce jeho padesátiletého výročí.

Doposud ne úplně známou a doceněnou oblast Cigánkovy činnosti představují jeho dílo rukopisné, excerpta a poznámky k hranickým dějinám. Vydání se nedočkala např. rozsáhlá Kronika Občanské besedy „Jurik“ v Hranicích 1862–1938 (284 s.), v níž autor podal syntetický obraz dějin tohoto spolku od založení v roce 1862 až po svůj odchod z něj (1939).⁶³ Pro starší období mu byly pramenem vedle zápisů ze zasedání členů spolku také zápisy ze zasedání městského zastupitelstva, tištěné prameny ve formě denního tisku, publikovaných vzpomínek aj. V tomto spise několikrát prokázal snahu o kritické vylíčení událostí, mistry se však nedokázal vyvarovat určitých nepřesností (např. tvrzení, že Občanská beseda byla nejstarším hranickým spolkem). Významnou součástí díla je rovněž přiložený životopis představitele hranické kulturní scény druhé poloviny 20. a první poloviny 30. let 20. století Hynka Keppla (1858–1934).

Z nevelké pozůstalosti Emila Cigánka, která je uložena v přerovském okresním archívu a obsahuje materiály vzniklé v letech 1913–1941, je na tomto místě nutné vyzdvihnout a ocenit alespoň jeho rozsáhlá excerpta,

popř. poznámky k dějinám města od počátku 19. století až do konce 30. let 20. století.⁶⁴ Obsahují hlavně záznamy o činnosti obecního výboru a rady, představitelích místní politické scény, kulturním a spolkovém životě, dění ve městě po vzniku Československa, německé menšině v Hranicích v období první republiky aj.⁶⁵

Odchod z Hranic a závěr života (1939–1949)

Přestože byl Cigánek při svém odchodu do důchodu rozhodnutý, že v Hranicích stráví zbytek života, byl vnějšími okolnostmi nakonec donucen tento svůj původní záměr změnit. Na konci června 1939 se odstěhoval za rodinou do Pardubic, kde žil s výjimkou krátkého intermezza v Hořejším Vrchlabí až do své smrti. Sám Cigánek se o příčinách odchodu z Hranic vyjádřil poměrně jasně v dopise z roku 1948, jenž obsahuje jeho základní životopisná data: „*Události let 1938 a 1939 mne přiměly ke změně bydliště, rodina totiž dospěla a děti všechny byly usazeny mimo Hranice. Po německé okupaci mi bylo jasné, že návštěvy dětí a styk s nimi budou skoro nemožné, a proto jsem změnil své původní rozhodnutí a přestěhoval se za dcerou (Oljou) a nejmladším synem (Bořivojem) do Pardubic.*“⁶⁶ O tom, že

57 Deset let našeho ústavu za republiky 1918–1928. In: 8. (od založení ústavu 15.) výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Hranicích za šk. rok 1927–1928. Hranice 1928, s. 5–14.

58 Střední škola v Hranicích. 50 let německého gymnasia. In: 9. (od založení ústavu 16.) výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Hranicích za šk. rok 1928–1929. Hranice 1929, s. 3–11.

59 CIGÁNEK, E.: Založení českého městského reálného gymnasia v Hranicích roku 1912. In: 25 let českého státního reálného gymnasia v Hranicích 1912–1937. 51 let prvního gymnasia v Hranicích 1871–1922. Hranice 1937, s. 4–15; České obecní reálné gymnasium 1871–2; Německé gymnasium. In: Tamtéž, s. 74–87.

60 Za zmínku stojí např. CIGÁNEK, E.: Sedmdesát let Besedy Jurik 1862–1932. In: Přehled [z 25. 3. 1932] 3, 1932, 13, s. 1–3; Tamtéž [1. 4. 1932] 3, 1932, 14, s. 2; Tamtéž, [8. 4. 1932] 3, 1932, 15, s. 1–2; Gallaš o teplickém údolí (r. 1828). In: Lázeňský zpravodaj uhličitých lázní Teplice nad Bečvou (dále jen LZULT) 3, 1934, 3, s. 1; Gallaš o teplickém údolí (r. 1828). In: Tamtéž 3, 1934, 8, s. 1; V Hranicích před 40 lety [Boj o českou školu]. In: Přehled [ze 17. 4. 1936] 6, 1936, 16, s. 1; Tamtéž [24. 4. 1936] 6, 1936, 17, s. 1–2; Temtéz [1. 5. 1936] 6, 1936, 18, s. 1; Tamtéž [15. 5. 1936] 6, 1936, 20, s. 5; Tamtéž [5. 6. 1936] 6, 1936, 23, s. 5; Gallaš o svém otci. In: Přehled [ze dne 2. 2. 1940] 10, 1940, 5, s. 2; Tamtéž [9. 2. 1940] 10, 1940, 6, s. 2.

61 CIGÁNEK, E.: Gallašova knihovna. In: 10. výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Hranicích za šk. rok 1929–30. Hranice 1930, s. 3–19.

62 Padesát let Sokola Hranice 1887–1937. Památník Sokola v Hranicích vydaný v padesátém roce trvání jednoty. Uspoř. Emil Cigánek. Přerov 1937.

63 Kronika Občanské besedy „Jurik“ v Hranicích 1862–1938. SOkA Přerov, fond Občanská beseda „Jurik“ v Hranicích, inv. č. 1. Kronika je dovedena posledním zápisem až do 23. 5. 1939.

64 Pozůstalost Emila Cigánka je uložena ve SOkA Přerov, fond Cigánek Emil.

65 SOkA Přerov, fond Cigánek Emil, inv. č. 7–9. Cigánkova excerpta a poznámky se podobně jako jeho veškerá činnost i tvorba vyznačují značnou pečlivostí a smyslem pro systematickosti. Jejich význam však spočívá především v tom, že umožňují poznat šíři Cigánkových aktivit, zájmy, zastávané názory (i převládající dobový názor), nebo jeho vztah k Hranicím a jejich obyvatelům. Přestože se záznamy vyznačují poměrně velkou spolehlivostí, nebylo by vhodné považovat, resp. využívat je pro zachování objektivitu a někdy také faktografické správnosti bez konfrontace s jinými prameny jako primárního pramene pro poznání hranických dějin.

pro něj nebylo rozhodně jednoduché opustit město a jeho obyvatele, k nimž si vytvořil během necelých 27 let silný citový vztah, se zmiňuje na jiném místě téhož dopisu: „*S těžkým srdcem jsem odjížděl 28. června z Hranic, abych blíže rodiny vyčkával dalšího vývoje událostí.*“ Do jisté míry mohl Cigánkův smutek při odchodu z Hranic nepatrně zmírnit snad pouze fakt, že se hranické poměry na konci 30. let značně lišily od doby jeho příchodu, popř. prvních let jeho působení zde. Rovněž po ukončení aktivní služby zůstával i nadále nesmírně činnou osobou a bedlivě vnímal místní poměry. Mohl být znechucen překážkami při vedení kroniky, soudobým stavem komunální politiky stejně jako vztahem hranické radnice ke kultuře vůbec. Jiný problém vyplýval z faktu, že Hranice byly městem a centrem oblasti s významným zastoupením německé menšiny. Bylo zde tedy jen velmi obtížné (pro osobnost Cigánkova rozhledu obzvlášť) nezaznamenat výraznou proměnu ve zdejších česko-německých vztazích, ke které docházelo během 30. let, s větší intenzitou pak pochopitelně na jejich konci.

Ani Cigánkovým odchodem z Hranic nebylo zcela přerušeno pouto, které se během let vytvořilo mezi ním, městem a jeho obyvateli. Dále se aktivně zajímal o jejich osudy a z nového bydliště sledoval v rámci svých možností vývoj zdejších poměrů.

Cigánkova pouť životem skončila ve věku 76 let v Pardubicích 2. července 1949. Pohřební obřad této významné postavy hranických dějin se konal v tamním krematoriu o čtyři dny později.

Závěrem

S odchodem Emila Cigánka z Hranic v červnu 1939 opustila město jedna z významných postav jeho dějin první poloviny 20. století. Vedle svého úspěšného účinkování v čele reálného gymnázia, pro místní region tolik důležitého ústavu, se Cigánek výrazným způsobem zapojil také do hranického kulturního, spolkového a částečně také politického i sportovního života. Pro gymnázium byl nepochybně jedním z rozhodujících faktorů, které jej pomohly udržet v nesnadných prvních letech existence, a v prvorepublikovém období garantem jeho zdárného rozvoje. Svým působením na škole, v místních spolcích, kuratoriích, odborech zřizovaných při obecním zastupitelstvu a jiných organizacích patřil ve své době k předním osobnostem, které měly vliv na různé sféry života obyvatel města. K Hranicím a Hraničanům si Cigánek vytvořil během svého pobytu vřelý vztah a pevné citové pouto, které nebylo zpřetrháno ani po jeho odstěhování do Pardubic.

Do historie Hranic se zapsal navždy i jiným způsobem – bohatou vydanou i rukopisnou tvorbou, věnovanou zejména jejich dějinám 19. a 20. století, která se doposud podle názoru autora příspěvku zcela nedočkala svého oprávněného ocenění.

Tento krátký článek se pokusil vylíčit životní osudy Emila Cigánka, postihnout celou šíři aktivit i rozmanitost jeho tvorby a poukázat na Cigánkův přínos a význam pro Hranice, město, v němž během svého působení zanechal trvalou a výraznou stopu. Snad se podařilo naplnit záměr autora a osobnost Emila Cigánka se dočkala svého zaslouženého zviditelnění a náležitého ocenění.

66 Dopis Emila Cigánka Místnímu národnímu výboru v Hranicích z 12. 6. 1948. Kronika města Hranic za rok 1938. SOKA Přerov, fond AM Hranice, inv. č. 137.

Věra Fišmistrová

Sága přerovských rodů. Firma Kyjovští a firma Vrba & Pražák

Při procházce Přerovem, který se necelými 50 000 obyvateli řadí ke středně velkým městům, nelze minout náměstí T. G. Masaryka.¹ Náměstí o rozloze 5 571 m² je v současnosti známé veřejnosti mimo jiné kontroverzní kašnou s šest metrů vysokým sloupem, postavenou v rámci rekonstrukce náměstí v roce 2002 podle návrhu akademického sochař Alexise Appla. Na náměstí se především nachází Městský dům v novorenesančním slohu s bohatou štukovou výzdobou a prvky secese, dále radnice v západní části, budova bývalého Okresního stavebního podniku (OSP) s prodejnou Emos a úřadovnamí přerovského magistrátu, ale též několik prodejen a obchodů.² Při pohledu na četné zrekonstruované domy, opatřené novou fasádou, se snad někteří z nás zamyslí a položí si otázku, jak asi vypadalo náměstí v dobách minulých, jaké tu stávaly budovy na severní straně náměstí před asanací, kdo zde žil a pracoval. V minulosti náměstí sehrálo významnou roli hospodářskou i politickou. Marně bychom tady dnes hledali podloubí, není stopa po pranýři či šerhovně (vězení), která bývala v místech pozdějšího domu lékárníka Matouše. Do současnosti si náměstí zachovalo svůj nepravidelný čtvercový půdorys s komunikačními přístupy, nacházejícími se v jednotlivých nárožních dispozicích tohoto prostoru.

Od 2. poloviny 19. století, v důsledku zavádění železniční dopravy, docházelo v Přerově k rychlému hospodářskému růstu. Příjezdem prvního vlaku na přerovské nádraží v roce 1841 se typické hanácké zemědělské město stalo nejen důležitou železniční křižovatkou, ale též místem podnikání, nabízejícího řadu nových pracovních příležitostí, čímž se zařadilo mezi vyspělá města na Moravě. Rostl počet obyvatel, rozmach zaznamenalo živnostenské podnikání. Zvyšující se podnikatelské aktivity řemeslníků, obchodníků i továrníků si žádaly vznik řady nových peněžních ústavů, rozšiřovala se síť škol i výrobních podniků, dílen či provozoven. Město se přizpůsobovalo technickému pokroku, současně docházelo k rozvoji soukromé výstavby, vznikaly nové obchody, prodejny, hostince. Zatímco se kolem roku 1888 na přerovském Horním náměstí nacházel okresní soud, berní úřad a notářství, na Dolním náměstí (dnes náměstí T. G. Masaryka) se soustřeďoval běžný život města a jeho obyvatelstva. V úterý a čtvrtek se zde konaly týdenní trhy a čtyři trhy výroční. Náměstí bylo místem společenských akcí, pořádaných četnými přerovskými spolky. Naproti radnici sídlila řemeslnicko-živnostenská beseda a Sokol, úřadovala zde městská spo-

1 Vedle náměstí T. G. Masaryka se v Přerově nachází v současnosti dále náměstí Horní, Žerotínovo, Přerovského povstání, Svobody, Františka Rasche.

2 Základní kámen ke stavbě Záloženského domu na Dolním náměstí byl položen 1. 5. 1896. Budova Okresního stavebního podniku Přerov na dnešním náměstí T. G. Masaryka byla dána do provozu 1. 5. 1969.

řitelna a zastavárna. Náměstí lemovaly domy, které patřily nejzámožnějším měšťanům. Nacházela se zde tiskárna společenstva, okresní záložna, dvě lékárny, tři advokátní kanceláře, knihkupectví (Ant. Michálek, František Zlámal), hostince a kavárny (Kozánek, Mazáč, Petřík a další), řada firem a obchodů.

Na **severní uliční frontě** náměstí vedle objektu bývalého Okresního stavebního podniku směrem k Mostní ulici býval obchod s dámskými látkami a módním zbožím rodiny Kyjovských (dům stojí dosud). Dále tu byl obchod L. Sobola s módním zbožím pro pány a obuví „U města Paříže“, založený 1884. V roce 1914 tehdejší majitel Otokar Sobol obchod značně zvětšil, byl i spolumajitelem továrny na prádlo „Triola“ v Praze. Působilo tu vydavatelství Národních novin, obchod Cecílie Majerové, Petříkova vinárna, obchod železem, kuchyňským nádobím a veškerým železářským zbožím, sklad střelných zbraní a loveckých potřeb Vojtěcha Netopila (dříve Leopold Petřík).

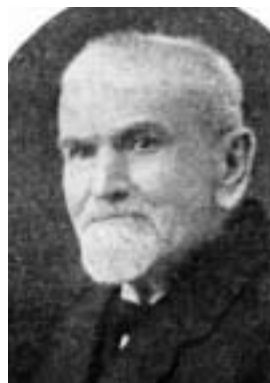
Ve **východní** části náměstí dosud stojí dvouposchodová budova s podloubím z roku 1901, kde býval koloniální obchod Karla Kozánka „s pražírnou kávy s vedením elektrickým, výrobou likérů, prodejem zboží osadnického, materiálního a mouky“, který převzal od H. Frübauera (dnes vietnamská prodejna s oděvy a obuví), vpravo od obchodu byl umístěn závod se sukнем Vrba & Pražák. Vedle v lékárně „U zlatého orla“ Hynka Psoty, čp. 223, se též nacházely místnosti, které využívaly ke své činnosti přerovské spolky. V levé části domu byl ve svých počátcích umístěn i obchod J. a S. Kyjovských (v současnosti probíhá rekonstrukce objektu), vedle, čp. 222, měl Vilém Vignati obchod se střížním a módním zbožím, vlastní výrobou módních a vyšívávaných šátků včetně továrního skladu koberců a záclon. Obchod převzal v roce 1892 od A. Mühlberga, v době vzniku měl sedm zaměstnanců. V sousedství byla Jedličkova prodejna hodin a zlatnického zboží.

Na **j jižní straně** náměstí prodával Jindřich Stratil ve svém obchodě „delikatesní zboží“, v jeho sousedství byla lékárna „U anděla strážce“, jejíž majitelkou v roce 1930 byla Anna Mücková, vdova po lékárníkovi (dnes je v tomto objektu bufet). Dále zde byl výše zmiňovaný Záloženský dům z roku 1897 (dnešní Městský dům) „s výbornou kuchyní, výtečnými nápoji, pokoji, mírnými cenami a obsluhou vzornou“, což dokladují reklamy v dobovém tisku. Původně zde stál starý nárožní hostinec „U bílého koníčka“, určitou dobu zde byla umístěna i drogerie s prodejem automobilového benzínu, vedle drogerie byl vchod do místností přerovského Čtenářského spolku. Poblíž náměstí stojí farní kostel sv. Vavřince s kaplí Bolestné P. Marie, vedle, na rohu Dolního náměstí a Školní ulice (dnes Bratrská ul.) stávala budova z roku 1840, kde byla umístěna škola, později pošta. V letech 1923–1925 byl na tomto místě postaven nový objekt (čp. 114, Bratrská ul. 3 a Kratochvílova ul. č 4) „s nejmoderněji vybudovanou telefonní a telegrafní centrálou, jejíž výstavbu si vymohlo obchodnictvo spolu s průmyslem, živnostmi a peněžními ústavy“ (pro poštovní dopravu sloužil poštovní úřad na nádraží). Ve starém objektu našla po určitou dobu své místo i obchodní škola (později umístěna na Horní náměstí čp. 10, po 1. sv. válce přestěhována do školy v Palackého ulici).

Západní frontu náměstí tvoří objekty bývalé Okresní, následně Územní vojenské správy Přerov (ÚVS), čp. 84. V minulosti se zde vedle cukrárny Petra Jelínka „s výrobou veškerých druhů cukrovinek v cenách nejlev-

nějších“ nacházely různé prodejny (později Sobolův obchod s elegantními klobouky, výtečným prádlem, anglickými kravatami, trvanlivou obuví, deštníky). Vedle, v čp. 83, č. o. 4, perníkář a voskář František Šofrle prodával i rakve a všechny pohřební potřeby, v čp. 82 byl „nejlépe zásobený obchod se smíšeným zbožím J. Vavroucha“, vedlejší dům čp. 81, č. o. 2, vlastnila obec (později využíván pro stavební úřad a policejní úřad), radnice měla čp. 80, č. o. 1. Sortiment nabízeného zboží v krámcích na náměstí byl opravdu různorodý.³

Ve svém příspěvku bych chtěla vysledovat historický vývoj rodinného podnikání dvou přerovských závodů, firmy Kyjovský a firmy Vrba & Pražák, zaměřit se na životní osudy, radosti i strasti majitelů a jejich rodinných příslušníků. Oba tyto podniky měly v minulosti sídlo právě na největším přerovském náměstí. V severovýchodní části náměstí T. G. Masaryka dosud stojí dům čp. 66, č. o. 15, který vlastnili Kyjovští, ve východní části je to pak dům čp. 224, č. o. 13, stále patřící potomkům jednoho z původních majitelů firmy, Františka Vrby st. Firmu Vrba & Pražák zná převážná většina Přerovanů. Shodou okolností obě tyto firmy podnikaly a prosadily se v textilní odvětví. V roce 2009 uplynulo 150 let od začátku podnikatelských snah rodiny Kyjovských, firma Vrba & Pražák, která neodmyslitelně patří k Přerovu, byla založena před 100 lety.

Jan Kyjovský,
SOKA Přerov

Josef Kyjovský,
SOKA Přerov

Firma Kyjovských

V průběhu 19. a první poloviny 20. století se v Přerově vystřídal několik generací Kyjovských, kteří zde patřili mezi známé podnikatelské rody. Módní velkozávod J. a S. Kyjovský znali nejen Přerované, ale občané celého okresu. Prosperita tohoto textilního závodu byla zajištěna ohromným výběrem zboží prvotřídní jakosti, všech bavlněných výrobků, hedvábí a vlněných látek. Zájem a odbyt zaručovaly výhodné ceny nabízeného sor-

3 Viz č. 2. Vznik nových továren, např. První moravský akciový pivovar se sladovnou, cukrovaru bratří Skenů, strojnické továrny se slévánou Ed. Kokory, J. Krátký, Vitoušek a Calábek, Vítěz, Sofka a spol., Weiglůva továrna na kočáry, dále mydlárny, mlýny, První moravská rolnická akciová továrna na soustředěná hnojiva a lučebniny a řada dalších. DRECHSLER, A. – FÍŠMISTROVÁ, V. – LAPÁČEK, J.: Dějiny města Přerova v datech. Přerov 2006, s. 88–90. Viz též Přerov a okolí, průvodce. Přerov 1935. BEDNÁŘÍK, V.: Přerov na starých pohlednicích. Přerov 1996. Adresář města Přerova, 1900, Bayerův ilustrovaný průvodce Přerovem a nejnovější adresář, rok 1904, 1907, 1911, Adresář soudního okresu Přerov, 1932. V objektu býv. ÚVS jsou v současnosti sklady a zkušebny Vokálu a Synkopy, další místnosti využívá městská policie (Klub mladých strážníků-Rexáci).

Jaroslav Kyjovský,
SOKA Přerov

Stanislav Kyjovský,
SOKA Přerov

timentu. Zákazníci měli možnost vybírat si zboží i ve zvláštním oddělení koberců a záclon, k dispozici byly též celé výbavy pro nevěsty.⁴ Zakladatelem rodinné podnikatelské tradice se stal Jan Kyjovský, který včas zareagoval na nově se vytvářející ekonomické vztahy a obchodem se solí dosáhl značných úspěchů. Již v roce 1859 založil v Přerově dobře prosperující kupecký dům.⁵

Jan měl staršího bratra Václava, který se, podobně jako jejich další bratr František, po otci Františkovi Kyjovském st. vyučil zámečnickem. Václav toto řemeslo vykonával jen krátce. Když se oženil a založil rodinu, je následně v matrikách narození u jeho potomků uváděno povolání obchodník, kramář, hrstkař, krupař, v neposlední řadě obchodník s pivem a výčepem lihovin. Obchod provozoval v přerovské Mostní ul. čp. 49, kde rodina i bydlela (domek stál poblíž řeky Bečvy, v místech dnes již asanované staré sokolovny, pozdějšího kina JAS). V manželství se narodilo 12 dětí (osm děvčat a čtyři chlapci), většina z nich ale v dětství zemřela. Významného postavení na Moravě dosáhl jeho syn Vojtěch, dobrý a vyhledávaný advokát, politik, poslanec, člen agrární, později republikánské strany, bojovník za pozemkovou reformu. Po převratu v roce 1918 se stal členem prvního Revolučního národního shromáždění a byl pověřen čestným a odpovědným úkolem – vypracováním první čs. ústavy. Poslaneckou funkci za svou stranu vykonával do roku 1920. Následně měl být jmenován

ministrem, tento post údajně odmítl z rodinných důvodů. Žil v Brně, kde byl předsedou dozorčí rady Národní záložny zemědělské, členem správní rady a následně prezidentem Moravské banky, stál v čele Starobrněnského pivovaru, Svazu průmyslu papírenského, zasedal též ve správní radě Jihlavských mlýnů, byl předsedou správní rady Moravských oceláren a železáren v Olomouci, v roce 1931 reprezentoval Československo na 16. mezinárodním kongresu Chambers of Commerce. Od roku 1938 byl konzulem Estonska pro zemi Moravsko-slezskou a pro Slovensko, za zásluhy o jeho propagaci u nás byl estonskou vládou vyznamenán řádem Červeného orla. Zajímal se o veřejný život, byl členem Autoklubu, Rotary klubu a dalších organizací. Ve své době patřil k elitě národa, k významným budovatelům hospodářských základů i politických dějin Moravy. O osudech potomků Václava Kyjovského st., byť jsou též velice zajímavé, se zmiňuji jen okrajově, jelikož předmětem mého badatelského snažení byla rodina jeho bratra Jana.⁶

Jan Kyjovský dosáhl lepšího postavení než bratr Václav. Byl činný i veřejně, stal se zakládajícím členem Úvěrního spolku záložna přerovská a zakládajícím členem pěveckého spolku Přerub.⁷ Od kdy přesně se v Pře-

- 4 Přerov, Přerovsko-Kojetínsko, 1933, s. 236.
- 5 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále ZAOpo), Rodná matrika římsko-katolické fary Přerov (dále ŘK fara), inv. č. 7195, sign. Pr-I-7, s. 266 – Johann Evangelista Kigowski, * 21. 12. 1840 Přerov č. 519, otec Franz Kigowski, domkař a zámečnick * 1801, matka Marianna, * 1802, dcera zemřelého maloměšťana Tomáše Březiny a jeho manželky Pavliny. Viz též SOKA Přerov, fond Policejní přihlášky Přerov, rodinný list, Jan Kyjovský, * 20. 12. 1840 Přerov, soukromník, † 22. 7. 1930, Dolní nám. 66 (č. o. 14), dcera Jaroslava, * 28. 2. 1882 Přerov, syn Josef, * 15. 6. 1886, Turovice-Holešov, obchodník. Totéž, rodinný list Jaroslav Kyjovský, * 18. 12. 1863 Přerov, soukromník, † 7. 5. 1941, bytem Masarykovo náměstí 10 (od 26. 8. 1919 Masarykovo nám. 14, Jateční 3), v Přerově od roku 1894, bratr Stanislav, * 7. 10. 1875 Přerov, sestra Jaroslava, * 12. 2. 1882 Turovice-Holešov, soukromnice, sestra Terezie, * 26. 9. 1884 Turovice-Holešov (provdaná za Vlad. Vitěze). Totéž, Josef Kyjovský, * 15. 6. 1886 Turovice-Holešov, obchodník, bytem Masarykovo nám. č. 14, přihlášen 1. 4. 1918 z vojny, manželka Josefa, roz. Grušková, * 1. 11. 1893 Přerov, dcery Alice, * 23. 5. 1920 Přerov, Naděžda, * 4. 1. 1923 Přerov (provdaná za Jana Béma, * 25. 4. 1906). Totéž, Stanislav Kyjovský, * 7. 10. 1875 Přerov, bytem Masarykovo nám. č. 14, společník firmy, manželka Marie, roz. Veselá, * 9. 5. 1895 Přerov, od 11. 8. 1926 Máchova 1560-11. Totéž, policejní přihláška Jaroslava Kyjovská, * 12. 2. 1883 Přerov, soukromnice, bytem Přerov, Jateční 3 (otec Jan Kyjovský a Františka, roz. Ptáčková), 20. 12. 1947 přesídlila do Rokytnice u Přerova (Charita).
- 6 ZAOpo, Rodná matrika ŘK fary Přerov, inv. č. 7195, sign. Pr-I-7, s. 223 – Wenzl Kiowsky /Kigowski/, * 25. 9. 1838 Přerov, č. 518, otec Franz Kigowski, domkař a zámečnick, * 1801, matka Marianna, * 1802, dcera zemřelého maloměšťana Tomáše Březiny a jeho manželky Pavliny, doplněno datum úmrtí 19. 11. 1905 (měli syny Václava, Jana a Františka, který byl podobně jako otec zámečnickem, dcery Mariannu a Marinu). Václavovi se v manželství s Marií, roz. Mohaplovou, * 1844, narodilo 12 dětí, přežilo 5 (dcery Amalie, Leopoldina, Marie a Anděla, syn Vojtěch). Tamtéž, Rodná matrika ŘK fary Přerov, inv. č. 7200, sign. Pr-I-12, s. 14 – Vojtěch Václav Kyjovský, * 9. 4. 1884 Přerov č. 49, otec Václav Kyjovský, hrstník v Přerově, matka Maria, dcera Jana Mohapla, řezníka v Přerově. Tamtéž, Oddací matrika ŘK fary Přerov, inv. č. 9922, sign. Pr-I-38, s. 249 – JUDr. Vojtěch Kyjovský, advokátní koncipient v Brně, * 1884, dne 18. 11. 1909 uzavřel sňatek s Annou, roz. Adamcovou, dcerou profesora a ředitele Zemské vyšší hospodářské školy v Přerově Ing. Jana Adamce (*1855 až †1925), zakladatele Akc. továrny na strojená hnojiva a lučebniny v Přerově, čestný občan Přerova. Viz Státní okresní archiv Přerov (dále SOKA Přerov), Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1890, Přerov, čp. 49, Mostní ul., majitel domu Václav Kyjovský, * 25. 9. 1838 Přerov, manželka Marie, roz. Mohaplová, * 14. 3. 1844, dcery Amalie * 29. 6. 1866, Leopoldina * 12. 2. 1867, Marie * 18. 8. 1873, * Anděla 2. 3. 1882, syn Vojtěch * 9. 4. 1884, zapsány jsou i 2 kozy. Totéž, rok 1900, dopsáno „výčep lihovin“. Viz též Archiv města Brno (AM), fond Národní výbor města Brna – kartotéka domovského práva, 1850–1948, B 1/39, k. č. 206, fond Sbor národní bezpečnosti – policejní evidence obyvatel Brna, 1918–1953, Z 1, JUDr. Vojtěch Kyjovský, advokát, * 9. 4. 1884 Přerov, † 13. 12. 1948 Brno (rodiče Marie a Václav Kyjovští), manželka Anna Adamcová, * 24. 7. 1889 Přerov, sňatek uzavřen v Přerově 18. 11. 1909 (zemřeli v Brně, ostatky převezeny do Přerova a pohřbeny v rodinné hrobce Jana a Žofie Adamcových, odd. IV). Děti: 1. syn Vojtěch, * 23. 4. 1911 Brno, JUDr., advokát, manželka Milada Prokopová, * 4. 6. 1915 Vídeň, 2. syn Milan Vladislav, * 19. 6. 1922 Brandýs nad Orlicí, JUDr., advokát, manželka Eva Velišková, * 4. 2. 1926. Viz též SOKA Přerov, Sběrka rkp., inv. č. 122, k. č. 9, s. 26–36 (Vojtěch Kyjovský). Kronika rodu Kyjovských a spřízněných rodin, zpracovala Božena Kyjovská-Fialová, Brno 1983. Autorka se zabývá převážně brněnskou větví rodu Kyjovských.
- 7 První moravská záložna vznikla v Přerově v roce 1860 pod názvem „Záložní pokladnice v Přerově“, od 29. 10. 1873 přejmenovaná na Úvěrní spolek záložna Přerovská. Pěvecký spolek Přerub založen v Přerově v roce 1862 (podobně i přerovský čtenářský spolek).

Dnešní náměstí T. G. Masaryka, objekt lékárny Hynka Psoty s prodejnou Kyjovských, 1909, SOkA Prerov

rově zdržoval, není jasné. Jan Kyjovský byl ženatý, v manželství s Františkou, roz. Ptáčkovou, se narodilo sedm dětí.⁸

Kyjovští a Opava

Podnikatelské snahy této rodiny jsou spojeny nejen s Prerovem, ale též s Opavou. Prvorozený syn Jana Kyjovského Jaroslav se vyučil ve Vídni a zde pracoval v předních textilních a módních závodech dvanáct let. Co ho vedlo k tomu, aby realizoval své nabyté zkušenosti zprvu právě ve slezské Opavě, kde z naspořených peněz založil módní závod, se zjistit nepodařilo. Od 1. srpna 1889 provozoval opavskou firmu spolu s bratrem Ladislavem.⁹ Ladislav Kyjovský spojil s Opavou nejen profesní, ale i osobní život. Dne 25. dubna 1893 se na tamním proboštví oženil s Adolfinou, roz. Strakoschovou.¹⁰ Jelikož by obchod pravděpodobně obě rodiny neuživil, byla firma po vzájemné dohodě a souhlasu bratrů k 1. lednu 1894 rozpuštěna. Aktiva a pasiva k témuž dni převzal Ladislav Kyjovský, jelikož jeho bratr Jaroslav hodlal realizovat další podnikatelské záměry a plány na Moravě. Firmě L. Kyjovský „Obchod bílým a krátkým zbožím, prýmkařství a galanterie“ v Opavě, Horní nám. č. 51, která byla téhož roku zapsána do firemního rejstříku, se dařilo. Později, k 1. lednu 1932, se Ladislav Kyjovský vzdal vedení podniku ve prospěch svého syna Rudolfa, který pokračoval v rodinné tradici. Firma nadále nesla název L. Kyjovský a během okupace sídlila v Opavě, Adolf Hitler Ring 51. V polovině roku 1941 obdržela plnou moc k zastupování firmy (a zároveň byla zapsána do obchodníku rejstříku) Valerie Kyjovská, manželka Ing. Rudolfa Kyjovského, který dostal povolávací

rozkaz k wehrmachtu (pěší pluk č. 354 v Altkirchu).¹¹ Situace po skončení války byla složitá, podobně jako celé válečné období. Ing. Rudolf Kyjovský, majitel firmy L. Kyjovský, Obchod galanteriím zbožím v Opavě, nám. Dr. Ed. Beneše č. 51, byl s rodinou odsunut. Dům, v němž byl závod provozován, vyhořel a následně byl zbourán (dnešní ulice Mezi trhy).¹² Firma byla konfiskována dle dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 z 25. října 1948. Národní správa zavedena nebyla, setrvaly problémy s výmazem firmy.

- 8 Františka Kyjovská, dcera Vojtěcha Ptáčka, mlynáře z Grygova, *1844. V manželství s Janem Kyjovským, * 1838, se narodil syn **Jaroslav**, * 18. 12. 1863 Přerov, † 7. 5. 1941, **Stanislav**, * 7. 10. 1875 Přerov (manželka Marie, roz. Veselá, * 9. 5. 1895 Přerov), **Milena**, *29. 3. 1881 Přerov (viz sč. lidu, Přerov, 1900), **Jaroslava**, * 12. 2. 1882 (1883) Turovice-Holešov, 20. 12. 1947 přesídlila do Rokytnice (Charita), **Terezie**, * 26. 9. 1884 Turovice-Holešov (provdaná za Vlad. Vítěze), **Josef**, * 15. 6. 1886 Turovice-Holešov (manželka Josefa, roz. Grušková, * 1. 11. 1893, dcery Alice, Naděžda), **Ladislav** Kyjovský, * 31. 7. 1865 Přerov, (manželka Adolfiná, * 28. 3. 1869 Opava, dcery Margareta, *24. 1. 1898 Opava, Helena, * 11. 5. 1900 Opava, syn Rudolf, * 8. 7. 1903 Opava). Viz též SOKA Přerov, Sbírka rkp., inv. č. 122, k. č. 9, s. 6–9. Kronika rodu Kyjovských a správných rodin, zpracovala Božena Kyjovská-Fialová, Brno 1983.
- 9 Zemský archiv v Opavě (dále ZA v Opavě), fond KS Opava, firemní spisy, sig. A III 235 (Firma L. Kyjovský, Opava, Adolf Hitler Ring 51), spis mj. obsahuje bilanci firmy L. Kyjovský, zapsané v rejstříku firem od roku 1894, předmět závodu „krátké zboží, pryžkařství, galanterie a bílé zboží“, protokol z 9. 1. 1894 se zápisem, že od 1. 8. 1889 provozovali firmu v Opavě bratři Jaroslav a Ladislav Kyjovští, k 1. 1. 1894 firma rozpuštěna, nový majitel Ladislav Kyjovský, v roce 1932 proveden výmaz majitele Ladislava Kyjovského, nový majitel Ing. Rudolf Kyjovský, přiložen Úřední list ZÚ v Brně, č. 31, 8. 2. 1932, přípis z 27. 6. 1941 o udělení plné moci Valeriei Kyjovské.
10. ZA v Opavě, Ř-K fara Opava, proboštství, sign. Op-I-42, 25. 4. 1893, ženich Ladislaus Kyjovský, Čech, občan v Opavě (syn Johanna Kyjovského, zahradníka v Hranicích a Františky, roz. Ptáčkové), nevěsta Adolfiná Strakošová (†17. 3. 1940), dcera Filipa Strakoše, majitele domu v Opavě. Viz č. 8. Viz též SOKA Opava, fond OÚ Opava, i. č. 540, k. č. 432, sčítání lidu, 1921, Opava, Horní nám. č. 51 (staré čp. 128), byt č. 4. Ladislav Kyjovský, * 31. 7. 1865 Přerov, národnost česká, manželka Adolfiná, * 28. 3. 1869 Opava, spolu s dětmi národnost německá – dcery Margareta, *24. 1. 1898 Opava, vedla domácnost, Helena, * 11. 5. 1900 Opava, pracovala v obchodě u majitele, syn Rudolf, * 8. 7. 1903 Opava (pokřtěn 19. 7. 1903 Rudolf Johann Josef), sezdán 8. 6. 1933 České Bílsko (něm. Bielitz, dnes Polsko) s Valeriei Fischerovou. Tamtéž, fond OÚ Opava, fasc. č. 156, Domovská matrika Opavy, rok 1891, Bäckengasse (dnes Pekařská) čp. 16, č. o. 116, Jaroslav Kyjovský, * 18. 12. 1863 Přerov, Morava. Tamtéž, fasc. č. 278, Domovská matrika Opavy, rok 1901, Oberring (Horní náměstí) čp. 51, č. o. 140 (zde byl i obchod – dnes ul. Mezi trhy), Ladislav Kyjovský, manželka Adolfiná, roz. Strakošová, dcery Marie, Margareta a Helena, syn Rudolf, tamtéž, fasc. č. 406, Domovská matrika Opavy, rok 1911, Oberring čp. 51, č. o. 140 (později č. 128), Ladislav a Adolfiná Kyjovští, dcery Marie, Margareta, Helena, bratr Josef, * 15. 7. 1886 Turovice u Bystřice p. H., a Otilie Strakošová.
- 11 SOKA Opava, policejní přihláška Valeriei Kyjovské, roz. Fischerové, národnost německá, * 4. 1. 1910 Bílsko, manžel Rudolf, * 8. 7. 1903 Opava, bydliště nové Opava, Školní ul. 4, v podnájmu u Marie Glassnerové, starý byt vyhořel, předchozí bydliště Opava, Horní nám. 51, děti Helmut, * 19. 11. 1938, Brigitta, * 27. 5. 1941, dále samostatná policejní přihláška ze 13. 8. 1945 – Markéta Kyjovská (sestra Rudolfa), svobodná, prodavačka, * 24. 1. 1898 Opava, národnost německá, rodiče Ladislav Kyjovský a Adolfiná, bytem Opava, Ostrožná 40, další samostatná přihláška z 27. 4. 1946 Markéta Kyjovská, prodavačka, Opava, Ostrožná 40, v podnájmu u p. Fischerové, předchozí bydliště Opava, Horní nám. 51, na zadní straně dokladu záznam o odhlášení 6. 8. 1946, Německo, odsun, americké pásmo, transport č. 68217.

Obchod Kyjovských v domě lékárníka H. Psoty, SOkA Přerov

Usnesením Krajského soudu (KS) v Opavě z 10. srpna 1948 byla sice firma z obchodního rejstříku (OR) vymazána, následně ale Zemský soud v Brně toto usnesení zrušil. Definitivně byla firma L. Kyjovský vymazána v rejstříku pro zánik živnosti z moci úřední 13. září 1950. O dalších osudech odsunutě opavské větve Kyjovských není nic známo.¹³

Kyjovští a Přerov

Jaroslav Kyjovský po předání opavské firmy bratru Ladislavovi v roce 1894 jako správný podnikatel patrně „vytušil“ možnosti a silný tržní potenciál, který skýtal rozšiřující se a vzrůstající se Přerov, a proto i zde, ve svém rodném městě, uplatnil své schopnosti a ambice. Návrat tohoto obchodníka do rodného města, kde již v průběhu roku 1893 zřídil nový módní obchod, se ukázal jako mimořádně zdařilý počín, což se potvrdilo v následujících letech. Podnik zdárně přestál obě války a nebyl znárodnovacích procesů v 50. letech minulého století, snad bychom se s firmou Kyjovských setkávali dodnes.

Jaroslav Kyjovský firmu zprvu provozoval v domě významné přerovské osobnosti, měšťana a lékárníka Hynka Psoty a jeho manželky Amálie na Dolním nám. čp. 223, č. o. 11.¹⁴ Po roce 1910 došlo ke změně; firmu vedli

Obchodní dům Kyjovský, rok 1933, SOKA Přerov

- 12 Viz č. 9. ZA v Opavě, fond KS Opava, firemní spisy, sig. A III 235 (Firma L. Kyjovský), též přípis Ústředního NV zemského hlavního města Opavy KS v Opavě o odsunu Ing. Rudolfa Kyjovského, firma vyhořela, NS nebyla zavedena. Přípisem z 10. 9. 1947 BS v Opavě nedala souhlas k výmazu firmy z OR, dokud nebudou zaplacený daňové nedoplatky u opavského berního úřadu. Viz dále SOKA Opava, fond ÚNV, č. 102, žádost Markéty Kyjovské ze 7. 2. 1946 o zachování, příp. vrácení čs. st. občanství (v letech 1916–1938 prodavačka ve firmě u svého otce Ladislava Kyjovského, během okupace 1938–1945 prodavačka ve firmě bratra Rudolfa, přiložen její rodný a křestní list, měsíční výdělek 100 RM, státní příslušnost nabyla okupací, při sčítání lidu v roce 1930 se hlásila k národnosti německé – otec Čech, matka Němka). Markéta dle dekrety prezidenta republiky z 2. 8. 1945, č. 33 Sb., ztratila čs. státní občanství a též právo domovské. Přípis ÚNV zemského hlavního města Opava: Markéta byla odsunuta 6. 8. 1946 do Německa, americké pásmo, transport č. 68217, čj. 2325/46. Přiloženy kartotéční lístky Sběrného střediska ÚNV Opava – bezpečnostního referátu o odsunu Margarety, dále i Kyjovské Valerie, * 4. 1. 1910, manželky Rudolfa Kyjovského, děti Helmuta, * 19. 11. 1938, žák, a Brigity, * 27. 5. 1945, vysídlení 11. 8. 1945 do ruského pásma, transport č. 7557.
- 13 Viz č. 12, úřední záznam z 13. 9. 1950 o výmazu firmy z moci úřední.
- 14 SOKA Přerov, Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1900, Přerov, Dolní nám. čp. 223, vlastník domu Hynek a Amálie Psoťovi, 3 byty (1. byt Psoťovi, 2. Josef Karlovský, magistr farmacie v Psoťově lékárně, byt č. 3 obývali sourozenci Jaroslav, Milena a Stanislav Kyjovští, trvale přítomní od roku 1893, poznámka – Kyjovský, obchod střížním zbožím). Tamtéž, Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1910, Přerov, Dolní nám. čp. 223, č. o. 11, vlastník domu Amálie Psoťová, vdova, dále zde v přízemí bydleli sourozenci Jaroslav, Stanislav a Terezie Kyjovští, obchod látkami (obchod střížním zbožím). Tamtéž, Sčítací operáty, rok 1910, Přerov, Dolní nám. čp. 66, č. o. 14, byt č. 3 Jan Kyjovský, vdovec, děti Jaroslava a Josef (v domě celkem 10 bytů, dále zde byly dvě obchodní místnosti, majitelé v domě nebydlí). Tamtéž, Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1921, Přerov čp. 66, č. o. 14, majitel domu Jaroslav Kyjovský, kupec, celkem 8 bytů (byt č. 1 Jaroslav Kyjovský, svobodný, byt č. 2 Josef Kyjovský, majitel závodu J. a S. Kyjovský – Obchodní dům v Přerově, manželka Josefa, dcera Alice, byt č. 3 Stanislav Kyjovský, svobodný, majitel závodu, v bytě č. 4 žil Jan Kyjovský, býv. zahradník, soukromník, vdovec, s dcerou Jaroslavou).

Modní velkozávod J. & S. KYJOVSKÝ V PŘEROVĚ

Největší a nejlevnější nákupní pramen střední Moravy.
Tovární sklad dámských látek.
Velkoměstský výběr.

 <p>Etamíny. Hedvábí. Plátna. Kanafasy. Zefíry. Damašky. Záclony. Ložní souvpravy.</p> 	<p>Jak se sčítá »medvědí veba?« 1. pád: kdo? co? Vězte, že medvědí veba nejlepší, co možno chutí, prádlo jemné, trvanlivé dáte si z ní zhotovit. 2. pád: koho? čeho? Cena sč medvědí veby než bílou dražší je, desetkrát trvanlivější prádlo z ní se užije. 3. pád: komu? čemu? Při prádle medvědí vebě hospodyňka chválu vzdá, neb to prádlo vyčehlené lip než nové vypadá. 4. pád: koho? co? Sifon nad medvědí vebu laciněji koupený vyprán, apretury zhaven vypadá jak odřený. 5. pádem voříme. Užíváním nahradí se tentu rozdíl ceny sám. Sláva ti, medvědí vebou! skoro věčně trváš nám. 6. pád: o kom? o čem? Pověst chvalná leť světem o medvědí vebě teď, proto si ji na prádlo již opatřiti každý hleď! 7. pád: kým? čím? Volá chytrá hospodyňka: sem a medvědí vebou sem! neboť ví že bude mít poklad v prádelníku svém.</p>	 <p>Nákrčníky. Límce. Šle. Košile. Deštníky. Koberce. Linoleum. Pletené kabáty.</p>
---	--	--

Úplné vybavy pro nevěsty.

Volná přehlídka denně docházejících novinek v nových svět-
lých místnostech.

Inzerát v knize V. Bartovský, Hranice a lázně Teplice, 1924

jeho mladší bratři Josef a Stanislav, též obchodníci v Přerově, kteří se vyučili obchodnímu řemeslu u bratra Ladislava v Opavě. Právě tehdy se podnik dostal do povědomí veřejnosti pod názvem „J. a S. Kyjovský“. Dne 28.

prosince 1911 žádali bratři Okresní hejtmanství (OH) v Přerově o vydání živnostenského listu pro živnost obchodní, kterou od 1. ledna 1912 hodlali i nadále provozovat v domě lékárníka Psoty. Veřejná obchodní společnost (VOS) nesla název „J. a S. Kyjovský“, předmětem závodu byl „Obchod smíšeným zbožím“. Zároveň žádali o zapsání firmy do obchodního rejstříku „A“ při Krajském soudu v Olomouci. V žádosti uvedli, že oba společníci jsou svéprávnými rakouskými občany, čímž vyhověli všeobecným podmínkám živnostenského řádu pro provozování svobodné živnosti. K zastupování společnosti byli oprávněni oba veřejní společníci kolektivně.¹⁵

Podnik se rozšiřoval, zákazníků přibývalo. Z důvodu nedostatku prostor proto bratři zamýšleli přestěhovat svůj závod z domu lékárníka Psoty do vlastního domu na tehdejší Masarykově náměstí č. 14 (dnes náměstí T. G. Masaryka), který se nacházel v jeho severovýchodní části (roh náměstí a začátek ulice Mostní). Nashromážděný kapitál tak následně účelně investovali k rozšíření rodinného podniku a zlepšení obchodních možností. Po zrušení starého hostince „U zeleného stromu“ a dvou dalších závodů zabrali v roce 1913 celý dům a pořídili novou pasáž s 16 moderními výklady.¹⁶ Podnikání se slibně rozvíjelo. Do života mladých podnikatelů ale neblaze zasáhla 1. světová válka v letech 1914–1918. V jednom dni obdrželi povolávací rozkazy nejen oba bratři, ale i převážná většina spolupracovníků. Vedení firmy se proto opětovně ujal jejich nejstarší bratr Jaroslav se svým téměř osmdesátiletým otcem Janem Kyjovským. Firma válku přežila, bližší podrobnosti o omezeném provozu ve válečných letech neznáme. Krátce po válce Jaroslav odevzdal závod zpět svým bratrům, kteří se šťastně ve zdraví vrátili domů. Stěžejním úkolem staronových majitelů byla rychlá obnova obchodu v podmínkách nově vzniklé Československé republiky. Poválečná doba si vyžádala čilý stavební ruch, rozvíjela se doprava i veškerá průmyslová výroba, rostla poptávka po textilním zboží. Záhy se okruh zákazníků tak rozšířil, že Kyjovští byli nuceni provést přístavbu moderního traktu se skleněnou střechou, později postavit novou písařnu a instalovat ústřední topení do celého domu. Zatímco Josef Kyjovský cestoval po Anglii, Francii, Švýcarsku, Německu, Itálii, Holandsku, Maďarsku, Jugoslávii, Polsku, Turecku a Rumunsku, kde získával zkušenosti a vědomosti o textilním oboru a především o módních trendech v Evropě pro nadcházející období, jeho bratr Stanislav se doma staral a usiloval o rozkvět závodu. Podnik si získal přízeň nejen u Přerovanů, ale i veřejnosti celého okolí, zaujal přední místo módního a textilního velkozávodu na Přerovsku.¹⁷

15 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 808, k. č. 533. Živnost provozovali v Přerově, Dolním náměstí č. 11. Dne 10. 8. 1943 byl proveden při KS v Olomouci u fy J. a S. Kyjovský výmaz veřejného společníka Stanislava Kyjovského a nově zapsána A. Kyjovská. Viz dále ZAOpO, fond KS Olomouc, sig. A I 292, poř. č. 1556, k. č. 956. Viz též ZAOpO, fond OŽK Olomouc (obchodní a živnostenská komora), inv. č. 438, k. č. 121.

16 Památník společenstva hostinských v Přerově, 1885–1935, s. 174. Hostinec „U zeleného stromu“ byl malý, ale velmi dobrý a výnosný, byl stanovištěm formanů, kteří se ve velkém počtu do Přerova sjížděli. V roce 1900 zde byl hostinským Josef Dvořák (viz Adresář města Přerova, rok 1900), posledním hostinským před zrušením byl Josef Hroch, pozdější majitel domu a restaurace „U Hrochů“ na Masarykově náměstí. Viz též MMPř-Stavební úřad, stavební spis domu čp. 66 (viz Protokol z 12. 2. 1914 ohledně povolení k rozšíření stávajícího krámu a přeměně hostinských místností na skladiště u domu čp. 66).

Výstavba nového objektu v letech 1938–1939

Jelikož firma prosperovala, učinil Josef Kyjovský zásadní rozhodnutí, týkající se výstavby nového objektu na místě stávajícího starého domu. Zcela nový třípatrový, „velkoměstsky vyzírající obchodní dům firmy Kyjovský, který značně pozměnil vzhled fronty domů nejen z hlavního přerovského náměstí, ale také od nové sokolovny“ byl postavený na Masarykově nám. č. 14 (dnes č. o. 15, čp. 66), na pozemku p. č. 125 náležejícím právem vlastnickým Josefu Kyjovskému. S novostavbou bylo započato 8. srpna 1938, dokončena byla 20. listopadu 1939. Plány datované červnem 1938 vyhotovil známý a vyhledávaný přerovský stavitel a projektant Ing. architekt Alois Pilc. Tyto souhlasily se skutečným provedením stavby, což 14. prosince 1939 za městský stavební úřad ověřil a potvrdil přerovský stavitel Stanislav Andrlík. Objekt se podařilo zdárně dokončit i přes nepříznivou hospodářskou situaci, způsobenou okupací republiky. Po dokončení stavby protektorátní úřady pouze nařídily rozšířit vozovku před domem čp. 66 na 6,30 m.¹⁸ Ani

během výstavby nového objektu nebyla firma dána do klidu. Prodejna byla přesunuta do volné obchodní místnosti v domě čp. 84, č. o. 5, v západní části náměstí T. G. Masaryka, který město Přerov právě odkupovalo od Otokara Sobola (prodejna U města Paříže). Sobol prostory pronajal Josefu Kyjovskému za měsíční nájem 900 korun do doby, až mu obec zaplatí kupní cenu za odprodávané nemovitosti. Následně město Přerov ponechalo Kyjovské v nájmu za 1 000 korun měsíčně. Ve smlouvě se Josef Kyjovský zavázal, že nebude vystavovat ani prodávat podobné zboží, které měla v nabídce i Sobolova prodejna. Firma J. Kyjovský se z těchto prostor vystěhovala až po úplném dokončení vlastní novostavby.¹⁹

Živnostenský list, SOkA Přerov, fond ONV Přerov

Okupace

V roce 1940 zaznamenáváme u firmy „J. a S. Kyjovský“ změnu na „Obchod módním a střížním zbožím“. V říjnu téhož roku žádali společníci o změnu v předmětu podnikání na „Obchod krátkým, střížním a módním zbožím“. Živnostenské oprávnění dle platných směrnic plně opravňovalo k provozování obchodu a prodeje krátkého, střížního a módního zboží. Obchodník, který vlastnil živnostenský list na obchod se smíšeným zbožím, byl tak oprávněn k prodeji veškerého volně prodejného zboží, které nebylo vázáno na zvláštní povolení či koncesi, což se prodeje textilií netýkalo. K 31. červenci 1943 vystoupil Stanislav Kyjovský z veřejné obchodní společnosti „J. a S. Kyjovský“ v Přerově, zapsané pod AI 292/1, a souhlasil, aby podnik vedl zbývající společník Josef Kyjovský spolu s nově vstupující společnicí Alicí Kyjovskou, bývalou korespondentkou a účetní firmy J. a S. Kyjovský. K zastupování firmy byl oprávněn každý společník samostatně.²⁰

-
- 17 Viz Katastrální úřad Přerov (dále KÚ), výpis z katastru nemovitostí, velkoměstský dům č. 66, s nímž bylo spojeno i právo výčepu piva a vína, jeden z původních majitelů Johann Janda, dále nezl. Oldřich Janda, viz tržová smlouva ze 17. 9. 1906, č. d. 2189, kterou se vkládá právo vlastnické na Jaroslava Kyjovského, dále tržová smlouva z 20. 3. 1928, č. d. 1360, právo vlastnické se vkládá na Josefa Kyjovského. Viz též č. 4. Viz MMPr-Stavební úřad, stavební spis domu čp. 66, komisionelní jednání z 12. 3. 1925 o povolení přestavby a přístavby části stavení v Jateční ul. a přístavby písárny v domě čp. 66, stížnost J. Kyjovského proti neudělení povolení k postavení výkladní skříně v Mostní ul., o kterou žádal i majitel sousední novostavby Bohuslav Jordán, rok 1932. Povolení k obývání nového třípatrového obytného domu, vystavěného na místě jednopatrového domu čp. 66, stavební plocha č. 125, Přerov, Masarykovo nám. č. o. 14, 17. 1. 1940. Viz též Přerov a okolí, průvodce. Přerov 1935, s. 88 (kolem roku 1930 měla firma 13 zaměstnanců).
- 18 SOKA Přerov, fond Berní správa (BS) Přerov, čp. 66, č. o. 14, Josef Kyjovský, osvobození novostavby od daní, povolení k užívání. Tamtéž, fond AM Přerova, matrika příslušníků města, 1919–1935, poř. č. 79, Josef Kyjovský, * 15. 6. 1886 Turovice, obchodník, dříve příslušný do Hranic, bytem Přerov, náměstí Svobody č. 14, manželka Josefa, dcery Alice a Naděžda. Ing. architekt Alois Pilc (*1892 – †1965), autor řady projektů sokoloven, škol, domů, pavilony na Středomoravské výstavě v Přerově v roce 1936, spolupracoval s ochotníky (autor výprav), zabýval se i činností pedagogickou. Viz Obzor, 21. 6. 1939, s. 2 (Přerov mění svou tvář).
- 19 Viz č. 18, BS, dům čp. 84, č. o. 5, Dolní náměstí, přiložen plánec domu z roku 1891, stavitel Vilém Žák, vlastník domu Josef Blažek, bývalý objekt Územní (dříve okresní) vojenské správy (dále ÚVS) – vojáci se vystěhovali koncem roku 2002, objekt užívá město. Viz též SOKA Přerov, Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1910, Přerov, čp. 84, č. o. 5, dům Dolní nám. a jedno vedlejší stavení v Bratrské ul., v přízemí bydlel Petr Jelínek, cukrářství, vedlejší stavení Marie Bartlová, švadlena, poznámka: mimo uvedené jsou místnosti v 1. patře pronajaty jako kancelářské místnosti akc. továrny na umělá hnojiva a v přízemí tři obchodní místnosti p. Šeferla a pí Wiedermannové, kteří v domě nebydlí (dle dochované fotografie tyto prostory během výstavby nového domu v letech 1938–1939 užívala fa Kyjovští). Tamtéž, čp. 84, č. o. 2 Otokar Sobol, obchodník, obchod módním zbožím pro pány „U města Paříže“ (obchod založen 1884, zprvu se nacházel ve stejné budově jako obchod Kyjovských na rohu Mostní ulice a Dolního náměstí, později se přestěhoval do domu na rohu Bratrské ul. a Dolního nám., kde byla později ÚVS). Viz též Magistrát města Přerova (dále MMPr) – Stavební úřad, smlouva a zápis o nájemném, při jednání přítomni starosta města Fr. Lančík, náměstek starosty P. Alois Čáp, stavební spis, dům čp. 84. Tamtéž, stavební spis domu čp. 66, přiloženy plány domu, kde vedle obchodu byly ve vyšších patrech byty.

Prodejna Kyjovských, asi 1920, foto Oldřich Kohoutek

Po skončení 2. světové války došlo na území republiky ke změnám ve skladbě průmyslu i obchodu. Firma Kyjovských zdárně přečkala krušné válečné roky. V mírových podmínkách se obchodu dařilo. Provozovateli firmy „Obchod smíšeným zbožím“ v Přerově, Masarykovo nám. 11, čp. 66, a pokračovateli rodinné tradice byli nadále Josef Kyjovský spolu s dcerou Alicí Kyjovskou. Podobně jako při vzniku obchodu převážnou část personálu tvořili rodinní příslušníci.²¹

Únor 1948 ve vývoji firmy

V rámci celospolečenských změn po únoru 1948 docházelo k omezení činnosti či úplné likvidaci soukromých živností, nejdůležitější průmyslové podniky, závody a továrny všech odvětví národního hospodářství byly zestátněny či konfiskovány. Dne 20. ledna 1949 oznámilo vedení „Módního domu J. a S. Kyjovský“ přerovskému okresnímu národnímu výboru, že dnem 31. prosince 1948 byla dána živnost do klidu. Z obchodního rejstříku byla firma Kyjovský vymazána dle § 4 a 5 z. č. 22/19 Sb. dne 11. září 1951.²² Již 4. října 1948 vzal ONV v Přerově na vědomí sdělení n. p. NARPA Praha o zřízení detailní prodejny s prodejem papírnického zboží a kancelářských potřeb v Přerově, Masarykovo nám. č. 15 (§ 17, odst. 3 dekret č. 100/1945 Sb. ve znění z. č. 114/1948 Sb.). Tato skutečnost byla poznačena ve zvláštním „Oddílu živnostenského rejstříku“ města Přerova, položka NP-48.²³ V pozdějších letech se v obchodě vedle papírnického sortimentu prodávaly i hračky. Po roce 1989 byl obchod restituován a vrácen potomkům původních majitelů. V 90. letech minulého století zde byl v přízemí umístěn obchod se sportovními potřebami a papírnictvím „Alice“, v rohové části domu zasa-

Březen 1939, vpravo prozatímní prodejna Kyjovských, SOkA Přerov, Sběrka foto

hující do Mostní ulice bývalo zlatnictví. Původní objekt zůstal do dnešních dnů téměř beze změny obdobně jako sortiment prodávaného zboží. V současné době má přízemní prodejní prostory (Sport-Hračky-Papírnictví) již 12 let v pronájmu Blanka Vlková (Firma Vlková Sdružení). Menší prodejnu (DARKA) si pronajala Zuzana Jandová. Místo zlatnického je zde nabízeno zboží dárkové (alkohol, cukrovinky, sklo, porcelán). Ve vyšších patrech domu je vedle několika bytů umístěno kadeřnictví a nehtové studio.²⁴

20 ZAOpO, fond KS Olomouc, sing. A I 292, poř. č. 1556, k. č. 956, přiložený dotazník BS z 30. 9. 1940. Viz č. 14 a 15, Alice Kyjovská (dcera Josefa Kyjovského, * 23. 5. 1920 Přerov, ve spisu nesprávně uváděno jméno Alena).

21 ZAOpO, fond OŽK Olomouc, inv. č. 438, k. č. 121, Sčítací listy živností, dotazník z 16. 3. 1948, firma J. a S. Kyjovský – veřejný společník Josef Kyjovský, * 15. 6. 1886 Turovice, a Alice Kyjovská, * 20. 5. 1920 Přerov, živnost provozují osobně, předmět podnikání Obchod smíšeným zbožím, sídlo Přerov, Masarykovo nám. čp. 66 (Alice se neprovdala, po ztrátě majetku po roce 1948 byla úřednicí v přerovském pivovaru), viz č. 20 (nesprávně uváděno jméno Alena).

22 SOkA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 808, k. č. 533 (Narpa, Kyjovský). Viz též ZAOpO, fond KS Olomouc, inv. č. 1397, k. č. 87 (Výmaz firmy z OR dle § 4 a 5 z. č. 22/48 Sb.).

23 Viz č. 22. V obvodě ONV Přerov měl n. p. Narpa Praha dvě prodejny (Masarykovo nám. 15, prodejna 1107, vedoucí Lanc, dále v Pasáži, prodejna 1126, vedoucí Prchal).

24 KÚ Přerov, výpis z katastru nemovitostí, současným majitelem domu čp. 66 (zastavěná plocha a nádvoří, p. č. 197, výměra 539 m²) je Jiří Bém, Praha, darovací smlouva z 29. 6. 2000 (Jiří syn Naděždy Bémové, roz. Kyjovské, dcery Josefa Kyjovského, prvorozená dcera Alice neprovdaná, bezdětná, zemřela v únoru 2003 doma v Přerově). Viz též č. 5, 21.

Nový Módní dům Kyjovských, asi 1940, foto Oldřich Kohoutek

Firma Vrba & Pražák

Budoucí zakladatel přerovské firmy František Vrba pocházel z chudobných poměrů. Jeho otec, malý zemědělec z jižních Čech, živil 12 dětí. Po ukončení obecné školy údajně dostal František od maminky tašku s buchtami a jednu zlatku na cestu do učení. Za tento obnos dojel vlakem až do Přerova. Vystoupil na nádraží, dal se první ulicí doprava a zastavil se u výkladní skříně dobře vedeného židovského obchodu s textilem, na které byla umístěna cedulka s textem: „Přijme se mravný hoch do učení.“ František Vrba coby mravný hoch měl štěstí, že byl starým obchodníkem do učení přijat a mohl se tak vyučit řemeslu. V pozdějších letech se rozhodl osamostatnit a zřídit vlastní živnost.

Když 1. února 1909 František Vrba se svým společníkem Ladislavem Pražákem založili v Přerově, Dolní nám. č. 2, odborný závod sukrem a krejčovskými přípravami, v krátkém čase patřila tato firma k předním a vyhledávaným závodům tohoto druhu. Společníkem byl bratr Františkovy matky Ladislav Pražák, který byl mimořádně nadaný na obchodování, uměl jednat s lidmi, byl oblíbený a zákazníky vyhledávaný.²⁵ Tato veřejná obchodní společnost byla zapsaná do obchodního rejstříku při Krajském soudu v Olomouci 13. srpna 1910, poř. číslo 284. Živnostenský list vystavilo Okresní hejtmánství v Přerově 4. října 1910, č. 20.076/G, firma byla zapsána do seznamu svobodných živností pod č. 129.²⁶

Střední Morava neměla v té době dostatek dobrých a odborných podniků, kde by samostatně pracující krejčí a krejčovské závody mohli nakupovat látky a všechny potřeby pro své řemeslo. I Prostějov jako středisko oděvníckého průmyslu na Moravě měl v tomto oboru citelný nedostatek. Tuto naléhavou potřebu vycítili oba podnikatelé a založili odborný závod, který měl tento nedostatek v krejčovském řemesle odstranit. František Vrba spolu s Ladislavem Pražákem vložili do vínku svého snažení „starou kupeckou poctivost, solidnost, bezvadnou jakost zboží a mírné ceny“. Brzy se ukázalo, že toto se stalo základem obchodního podnikání a jeho stability. Důvěra nakupujících z města i obcí vzrůstala, podniku se dařilo, poptávka po zboží a následně jeho odbyt rostl. Oba pánové proto společnými silami rozšířili prodej látek a příprav pro krejčovské závody i zasílatelskou formou.

František Vrba,
SOKA Přerov

Ladislav Pražák,
SOKA Přerov

- 25 BERGMANOVÁ, Vlasta: *Textilana v obrazech a datech*. Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 133–135. Viz dále podklady, které poskytl Michael Vrba. ZAOPo, fond KS Olomouc, inv. č. 1397, k. č. 87, sídlo VOS v roce 1910 Přerov, Dolní nám. č. 2 (dnes se ale jedná o Wilsonovu ul. č. o. 2, čp. 151, rohový dům na jižní straně náměstí T. G. Masaryka, zasahující do ul. Wilsonovy, jehož majitelem je občan vietnamské národnosti) – v současnosti je zde umístěna realitní kancelář STING, vedle prodejna KOUPELNY. Viz SOKA Přerov, fond Policejní přihlášky Přerov, Ohlašovací list, **František Vrba, obchodník**, *6. 7. 1884 Hrádek, p. o. Uh. Brod, svobodný, přistěhoval se do Přerova 22. 4. 1911, Ferdinandská č. 4, dále Rodinný list František Vrba, * 6. 7. 1884 Hrádek, obchodník, manželka Zdeňka, * 27. 3. 1888 Vyprachtice – Lanškroun, synové **Zdeněk**, * 8. 6. 1912 Přerov († duben 2006 Liberec), úředník, **František**, * 20. 2. 1915 Přerov († 9. 7. 1981 Přerov), dcera **Věra**, * 27. 8. 1916 (provdaná v Přerově za Rostislava Polednu), bytem Kratochvílova 3, od 1. 9. 1924 Masarykovo nám. č. 12. Dále **Rodinný list, Ladislav Pražák**, * 6. 6. 1883 Vyprachtice u Lanškrouna, obchodník, manželka Otilie, * 1888 Žamberk, (manželství u KS v Chebu rozlučeno 17. 7. 1934), II. manželka Jana, * 29. 1. 1887 Přerov, bytem Masarykovo nám. 12. Ve fondu dále uloženy policejní přihlášky Jindřich Vrba, * 10. 5. 1904 Hrádek, obch. zástupce, manželka Milada, děti Milada a Jindřich, přihlášení 22. 10. 1925 z Hrádku, bytem Přerov, Masarykovo nám. 12, od 28. 6. 1930 Kratochvílova 14, 1. 4. 1931 Sušilova 20, 1. 11. 1933 Velká Dlážka 36. Rodinný list Ladislav Vrba, *23. 5. 1906 Hrádek, účetní, manželka Bohumila, roz Balášová, děti Eva a Ladislav, bytem Masarykovo 12, od 10. 8. 1932 Žerotínovo nám. 19, od 1. 7. 1940 Nové nábřeží 3. Policejní přihláška, František Vrba, * 4. 11. 1923 Lipník n. B., bytem Přerov, Dolní nám. č. 13, rodiče Aleš Vrba a Matylda, roz. Krejčířová, v podnájmu u Lad. Pražáka, příchod 17. 7. 1943 z Lipníka n. B., 1944 a 1945 odhlášen do Lipníka n. B.
- 26 Viz též č. 25. SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 812, k. č. 533. Příložen úřední záznam z 26. 8. 1910, kdy se dostavil na OH v Přerově Ladislav Pražák a přihlásil živnost „Vrba & Pražák“, kterou hodlal provozovat s Františkem Vrbou v Přerově, Dolní náměstí.

	Sukna - Panské látky	
	Časové novinky	
	<small>v každém období v časovém výběru doporučuje</small>	
	odborný velkozávod	
VRBA A PRAŽÁK		
V PŘEROVĚ.		
	Společníci	
	první české továrny na modní látky	
	v Rochlicí.	
	Látky na praktické školní obleky za	
	opravdu levné ceny.	

Inzerát v Přerovském obzoru, 2. 9. 1911, SOkA Přerov

V konkurenčním boji s četnými německými firmami v období rakousko-uherské monarchie bylo potřeba velké prozíravosti a vytrvalosti. Českému podniku Vrba & Pražák se dařilo úspěšně překonat řadu těžkostí. Okruh zákazníků se rozšířil do všech zemí koruny české. Slibně se rozvíjející podnikatelské úsilí ochromila 1. světová válka. Oba majitelé obdrželi povolávací rozkaz. I přes tyto potíže závod po celou dobu války pracoval v rámci daných možností. Během vojenské služby nadřízení zjistili, že František je odborníkem přes látky a textil. Z toho důvodu pracoval v Brně ve vojenských skladech, které zajišťovaly oblékání armády.

Poválečné období ve vývoji firmy

V roce 1918, po skončení války, se oba podnikatelé znovu postavili do čela podniku. Válka zcela rozvrátila hospodářské poměry. František Vrba a Ladislav Pražák se nevzdali a společnými silami se snažili překonat veškeré překážky poválečné doby a v nových podmínkách mladého státu zcela obnovit a oživit svůj obchod. V té době pracovali v jejich malém obchodě v Přerově čtyři prodáváči. Společníci navázali na starou dobrou pověst své firmy, která jim v následujících letech zajistila rozšíření okruhu zákazníků po celé republice. Ve své práci se řídili heslem „Náš zákazník, náš pán“. Firma se stala největším podnikem nejen v Přerově a okolí, ale i v celém Československu. Dobrá pověst doprovázela závod „od Šumavy k Tatrám“. Prodej místní i zasílatelský zdárně narůstal i z důvodu širokého sortimentu nabízeného zboží a bezkonkurenčně nízkých cen.²⁷ Prudký rozmach závodu a poptávka po zboží donutil majitele zřídit v roce 1923 na Masarykově

Sukna Vrba & Pražák, asi 1915–1917, SOkA Přerov, Sběrka pohlednic

náměstí moderní obchodní dům s kanceláři, obchodními i pracovními místnostmi (vzorkovna) a moderním technickým vybavením. Na základě kupní smlouvy z 23. června 1922 totiž získali František Vrba spolu s Ladislavem Pražákem dům čp. 224, jehož původními vlastníky byli Amalie a Joachim Tschiasny.²⁷ První rekonstrukce objektu byla dokončena 15. srpna 1924, další adaptace provozu proběhla během roku 1928 a umožnila další rozmach závodu. Přestavbou prošla hlavní budova, některé nové místnosti vznikly úpravou dosud neobyvatelné půdy, provedena byla nástavba celého nového 2. patra. Dům čp. 224 původně pozůstával ze samostatné jednopatrové přední budovy, ve dvorním traktu ze samostatné přízemní a ze samostatné jednopatrové budovy. Z těchto objektů byla při přestavbě, dokončené v roce 1924, zbořena jedna část jednopatrové přední budovy, část přízemí a 1. patra do dvora zůstala původní, beze změny zůstaly i dvorní budovy. Následně v průběhu roku 1928 byly provedeny další stavební změny. V přízemí přední budovy došlo k vybourání některých zdí, provedena nástavba 1. patra nad dvorní přízemní budovou a přístavbou v přízemní části došlo ke spojení s budovou přední. V zadní jednopatrové budově (bývalá sýpka) ve dvoře byla dokončena adaptace 1. patra na byt již v roce 1923.

27 Přerov, Přerovsko-Kojetínsko, 1933, s. 198–199. Viz též Kronika řemesel, obchodu, živností a výroby v oblasti Obchodní a živnostenské komory v Olomouci, 1942, s. 86 (Vrba a Pražák, obchod sukem, textilním zbožím, krejčovskými přípravami a potřebami ve velkém i malém v Přerově).

28 KÚ Přerov, výpis z katastru nemovitostí, čp. 224, p. č. 308, zastavěná plocha a nádvoří 719 m², č. d. 1292/22. Viz též SOkA Přerov, Sčítací operáty ze sčítání lidu, rok 1921, Přerov, čp. 224, č. o. 12, majitel Joachim Tschiasny, 4 byty (1. byt V. Netopil, obchodník železem, 2. Ant. Grégr, 3. Berta Maršovská, 4. Josef Zelenka).

Firma Vrba & Pražák, 1933, SOKA Přerov

Původní stará jednopatrová budova měla v přízemí plochu 403,64 m², stejnou plochu mělo i 1. patro, po přístavbě přibýlo 2. patro o ploše 232,80 m².²⁹

V průběhu následujících let byl závod rozšířen a vybudován tak, že jeho služeb využíval obrovský počet nakupujících. Pro město Přerov měl závod kromě značného významu hospodářského i velký význam propagační, protože zákazníci z domova i ze zahraničí dojíždějí sem za nákupem tak přispívali i k cizineckému ruchu.

Sociální záležitosti

Firma vzorně pečovala po stránce sociální o své zaměstnance, pro které vystavěla v 30. roce svého trvání činžovní dům, vybavený moderním komfortem, čímž zajistila jejich rodinám dobré bydlení za nepatrný poplatek. V květnu 1939 vyplatila svým zaměstnancům jednorázovou drahotní výpomoc ve výši měsíčního platu. Některým byla výpomoc spravedlivě odstupňována dle délky zaměstnání v podniku.³⁰ Zároveň byl na základě § 12 ř. z. č. 134 z 15. listopadu 1867 o právu spolčovacím založen spolek „Vzdělávací a tělovýchovné sdružení zaměstnanců firmy Vrba & Pražák v Přerově“, jehož stanovy byly schváleny výměrem Zemského úřadu v Brně z 20. října 1939 čj. 41.015/III-13/1939. Zakladateli byli Oldřich Ryšánek a Jindřich

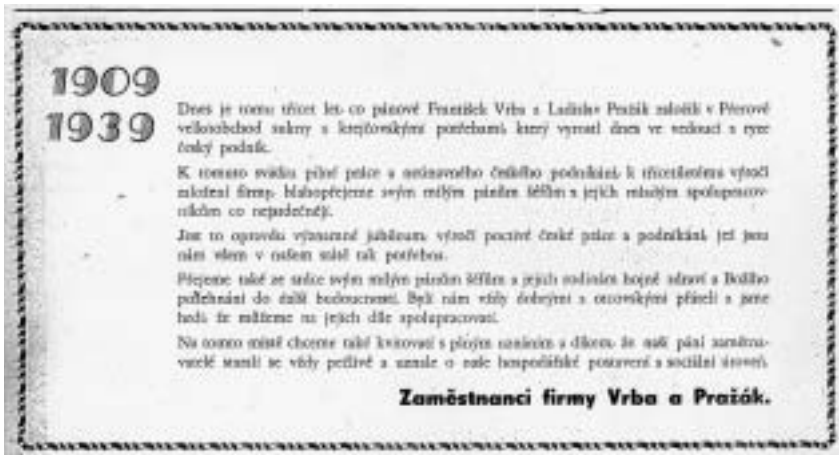
Firma Vrba & Pražák, prodejní místnost, 1933, SOKA Přerov

Vrba, který byl na ustavující valné hromadě (VH) konané 6. prosince 1939 v restauraci p. Metelky v Přerově, ul. B. Němcové, zvolen předsedou. V roce 1943 ho ve funkci vystřídal Václav Vlach. Spolek, jehož účelem bylo „*usilovati a šířiti mezi zaměstnanci vzdělání ve směru odborném, kulturním, sociálním, hospodářském a propagovati spolupráci a přátelství a tak podporovati úkol závodu předepsaný živnostenským řádem, usilovati o tělesné zdokonalení svého členstva a jejich rodinných příslušníků...*“, vyvíjel činnost do konce roku 1945. Dle rozhodnutí valné hromady, konané 1. prosince 1945 v restauraci akciového pivovaru v Přerově, se spolek rozešel formálně a jeho jmění připadlo nově ustavenému spolku „Podpůrný fond zaměstnanců firmy Vrba & Pražák“ v čele s předsedou Františkem Zikmundem, kterého vystřídal Hynek Koutný. Stanovy byly schváleny Zemským národním výborem v Brně 18. března 1946 čj. 10558/II/6. Účelem spolku byla péče o zvýšení životní úrovně zaměstnanců firmy, poskytování dobrovolných výpomocí členům spolku při dlouhodobé nemoci, úrazu, při narození dítěte, při úmrtí, na rekreaci, udělovány byly sociální podpory zestárlým členům, při poskytování lékařské péče či v rámci sociální pomoci dětem, jejich umístění a příspěvek na jesle apod. Jelikož spolek „Podpůrný fond zaměstnanců Textilia n. p., prodejna TEP 724311 v Přerově“ nevyvíjel činnost, usnesli se členové na své poslední schůzi 1. června 1952 na jeho likvidaci. Okresní národní výbor v Přerově vzal na vědomí oznámení z 15. března 1954 o dobrovolném rozchodu. Následně byl spolek vymazán ze spolkového katastru. Jeho majetek činil 334 854 Kčs vázaných vkladů.³¹

29 SOKA Přerov, fond BS Přerov, čp. 224, č. o. 13, rozhodnutí o dočasném osvobození od daně domovní, místopis domu s umístěním jednotlivých místností, přílohy 2 původní plány domu z roku 1869 a 1874, stavitel neuveden. Viz též MMPr. – Stavební úřad, stavební spis, dům čp. 224, přípisy a plány fy „Vrba & Pražák“.

30 Viz č. 27. Dále MMPr-St. úřad, firma vystavěla pro své zaměstnance třípatrový činžovní dům o 16 bytech na nábřeží Legií, dnešní nábřeží Dr. E. Beneše 8, čp. 2354, stavební povolení 21. 8. 1939, povolení k užívání 6. 7. 1940. Majiteli domu jsou potomci pův. majitelů. Děkuji Pavlu Šlezingerovi z MMPr-St. úřad za poskytnutí údajů o domech čp. 66 a 224 a především za pomoc v orientaci č. o. domů na nám. T. G. Masaryka, které se v průběhu let měnily (došlo k jejich posunu). Viz dále Haná, 1. 2. 1939, s. 5, Obzor, 4. 6. 1939, s. 4.

31 SOKA Přerov, fond ONV Přerov, spolky, inv. č. 690, k. č. 383 (Vzdělávací a tělovýchovné sdružení fy Vrba & Pražák, 1939-1949), dále inv. č. 690, k. č. 384 (Podpůrný fond zaměstnanců firmy Vrba & Pražák, 1946-1954). Viz též č. 25 (policejní přihláška Jindřich Vrba). Viz dále Obzor, 21. 6. 1939, s. 2, 27. 10. 1939, s. 3.

Poděkování zaměstnanců, Haná, 1. 2. 1939, SOkA Přerov

Okupace

Od doby, kdy začali majitelé podnik provozovat, doznal tento obor mnoha změn. Technický pokrok přinesl nové suroviny, módní trendy a nové zásady v oblékání způsobily, že zákazníci požadovali jiné druhy látek. Zvýšená byla též poptávka krejčovských závodů po podšívkových a ozdobných kožešinách. Firma zásobovala široký okruh zákazníků na území celého protektorátu Čechy a Morava a z větší části střední a malé konfekcionáře a krejčovské závody. Služeb firmy využívali i zákazníci ze Slovenska, kam bylo exportováno tamním krejčím značné množství látek. Všichni požadovali po firmě široký výběr všeho zboží, které potřebovali k provozu svých živností. Se zřetelem na platné předpisy byla firma povinna plynule dodávat svým zákazníkům požadované zboží. Aby byl rozsah živnostenského oprávnění v souladu s požadavky zákazníků a rozvoji prodejními poměry v tomto oboru, žádali majitelé o rozšíření svého živnostenského podnikání a o provozování samostatné obchodní činnosti s názvem „Odborný závod sukнем a přípravami krejčovskými, prodej textilního zboží, podšívkových a ozdobových kožešin ve velkém i malém“. Během okupace měla živnost stanoviště v Přerově, čp. 224, náměstí Adolfa Hitlera č. o. 12. Obchodní grémium v Přerově i ministerstvo obchodu povolilo firmě v říjnu 1940 obchod s prodejem výše uvedeného zboží a přislíbilo vydání živnostenského listu za předpokladu dodržení platných předpisů. Živnostenský list byl firmě Vrba & Pražák (Tuch- und Schneiderzugehöre-Fachgeschäft) vydán 10. ledna 1941. Z důvodu uspokojení potřeb zákazníků včetně služeb zasílatelského závodu zvýšila firma počet zaměstnanců.³² Po skončení 2. světové války byli nadále společníky firmy František Vrba a Ladislav Pražák. Se zpětnou účinností, od 1. ledna 1947, přistoupili do firmy další dva veřejní společníci, Zdeněk Vrba a František Vrba ml., synové jednoho ze zakladatelů firmy Františka Vrby st. Noví společníci nevniesli do společnosti žádný vklad, ale „pouze a jedině svou pili a pracovní sílu...“ Právo zastupovat společnost měli vedle stávajících i tito dva noví společníci.³³

Dům textilu, kolem roku 1970, SOkA Písek, Sběrka foto

Zdeněk Vrba

Zdeněk Vrba (* 8. 6. 1912 Písek, † duben 2006 Liberec) absolvoval v Písku pět tříd obecné školy a čtyři třídy reálného gymnázia, bratr František studoval na měšťance. Jelikož Ladislav Pražák, společník Františka Vrby st. a strýc Františka a Zdeňka, byl bezdětný, uvažovalo se o bratrech jako o nástupcích ve firmě. Bylo potřeba, aby jeden z hochů ovládal účetnictví.

- 32 SOkA Písek, inv. č. 812, k. č. 533. Změna při firmě zapsána v OR při KS v Olomouci, odd. V., 4. 2. 1941. Tamtéž, fond OkÚ Písek, živnostenský rejstřík „A“, č. 1549, 10. 2. 1940, VOS Vrba & Pražák, nákup a prodej textilních odpadků a vlny, č. 1599, 1. 10. 1941, protokolovaná firma Vrba & Pražák, obchod se suknem, krejč. přípravami a potřebami, textilním zbožím, znárodněno 1949. Tamtéž, fond OkÚ Písek, živnostenský rejstřík, svobodné živnosti A, poř. č. 1549, 1599. Viz dále ZAO-pO, fond OŽK, inv. č. 438, k. č. 127, Sčítací listy živností a dotazník, VOS Vrba & Pražák, zástupce Fr. Vrba. Živn. list (Gewerbeschein) vydal OkÚ Písek 10. 1. 1941, č. 344. Dále ZAO-pO, fond KS Olomouc, inv. č. 1397, k. č. 87. Viz též SOkA Písek, inv. č. 196, k. č. 151. Po roce 1935 měla firma 34 zaměstnance, v roce 1938 54, rok 1939 59, 1940 a 1941 57, 1942 43, 1943 39, 1944 37, 1945 40 zaměstnanců. Viz též Obzor, 21. 3. 1939, s. 3.
- 33 ZAO-pO, fond KS Olomouc, inv. č. 1397, k. č. 87. Přiloženo osvědčení o státní a národní spolehlivosti z 29. 11. 1947: Zdeněk Vrba, * 8. 6. 1912 Písek, příslušný do obce Hrádek na Vlárské dráze, pol. okres Uh. Brod, obchodník, bytem Písek, Masarykovo nám., totéž František Vrba ml., * 20. 2. 1915 Písek, příslušný tamtéž, obchodník, bytem Písek, Masarykovo nám., osvědčení o čs. st. občanství z roku 1946 František Vrba, soukromý úředník, *20. 2. 1915 Písek, bytem Písek, totéž jeho manželka Zora, roz. Langová, * 23. 11. 1920 Brno, synové František a Tomáš, dcera Zdeňka. Totéž, Zdeněk Vrba, soukromý úředník, * 8. 6. 1912 Písek, bytem Písek, manželka Zora, roz. Zvěřinová, * 16. 8. 1916 Bystřice n. Pernštýnem, dcera Zora.

Zdeněk Vrba uprostřed

Zdeněk Vrba proto nastoupil na Obchodní akademii v Olomouci, zatímco František studoval textil v Ústí nad Orlicí. Po složení zkoušky dospělosti se Zdeněk dále učil obchodním příručím a prodával u pultu v obchodě svého otce. V sobotu a neděli museli být oba bratři u jednání s firmami, které nabízely své výrobky. Tehdy firma Vrba & Pražák zásobovala na 3 500 krejčovských závodů, své kolekce zasílala též do Jugoslávie, Venezuely a Řecka. Tomuto způsobu obchodování, který byl už zavedený v německo-rakouských obchodech, se říkalo „KARTA“. Jednalo se vlastně o zasílatelský obchod, který sloužil k zásobování krejčovských závodů. Tento druh obchodu se postupně rozvinul do vysoce specializovaného oboru, který umožňoval i malému krejčímu v zapadlé vesničce předložit zákazníkovi velký výběr oděvních materiálů. Krejčí šli na míru a byli schopni zákazníkovi poskytnout i informace o právě panující módě. V té době firma vydávala vzorníky oděvních materiálů a krejčovských potřeb, které bratři sami vyráběli. Obchod se rozrůstal a bylo třeba se též zabývat vlnou, jelikož firma nakupovala výrobky z Anglie. František Vrba st. poslal syna Zdeňka do mezinárodní školy určené pro zahraniční zákazníky – Scottish Wool Technical College. Stal se řádným posluchačem Vysoké školy textilní ve Skotsku (Galashiels Woolen Technical College), kde složil státní zkoušku. V roce 1932 musel Skotsko opustit z důvodu nástupu vojenské služby, kterou ukončil o dva roky později v hodnosti důstojníka. Poté nastoupil u firmy Aerotex, která byla odborným závodem sukrem a krejčovskými přípravami a exportní dům v Přerově. Zprvu pracoval jako prodavač a obchodní

zástupce, záhy převzal nákup a manipulaci vlněného zboží, vedení korekčního oddělení a exportu. Spolupracoval se všemi továrnami čs. textilního průmyslu. V roce 1934 vykonal doplňovací maturitní zkoušku z latiny a filozofie a stal se posluchačem Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Studoval při zaměstnání a v červenci 1949 dosáhl titulu doktora práv. Několikrát pracovně cestoval do zahraničí (Belgie, Anglie, Skotsko, Francie). Během okupace stále pracoval u firmy Aerotex, která zůstala ryze českou firmou, a proto byla vystavena kontrolám a šikanování. Druhá světová válka podstatně narušila zavedený chod obchodu, ale nezrušila ho. Ve firmě pracovalo 48 lidí, obchod prosperoval. Ke změnám došlo v roce 1948, obchod byl znárodněn. Po roce 1945 odešel Zdeněk Vrba do Aše, kde se stal národním správcem textilní továrny, pak působil v Textiláně Liberec ve funkci vedoucího ústřední desinatéry, později na úseku technicko-ekonomických informací, dalších dvacet let byl vedoucím marketingu. Až do znárodnění měl současně firmu v Přerově, kam jezdil prodávat.

Za socialistického hospodaření byl Zdeněk jako syn obchodníka zavřený. Z celkového trestu šesti let byl po čtyřech letech za vzorné chování propuštěn.

Ve své branži byl Zdeněk Vrba vysoce uznávaným odborníkem. Jeho celoživotním posláním byl vlnářský obor, podílel se na uspořádání vlnářského katalogu, na světové výstavě EXPO 1958 působil jako garant expozice za vlnářský průmysl. Výrazně se zapsal do historie Textilany Liberec, kde pracoval do roku 1987, textilu se ale věnoval až dokonce svého života.³⁴

František Vrba ml.

František Vrba ml. (*20. 2. 1915 Přerov, † 9. 7. 1981 Přerov) po ukončení docházky na obecné škole v Přerově (1921–1926) a reálném gymnáziu (1926–1930), studoval na odborné škole tkalcovské v Ústí nad Orlicí (1930–1932) a střední průmyslové škole textilní v Brně (III. a IV. ročník, 1934, maturita), abiturientský kurs při Obchodní akademii v Olomouci (1934–1935). V letech 1935–1936 pracoval jako dělník v textilní továrně A. Schmal v Brně. Zde se seznámil s problematikou kvality textilních výrobků, což byl základ k vybudování specializovaného oddělení (zkoušení jakosti dodaných textilií pro zlepšení služby zákazníkům). Od roku 1937 působil u firmy Vrba & Pražák jako obchodní úředník, v letech 1939–1949 byl nákupčím u této firmy, v letech 1949–1951 vedoucím exportního oddělení firmy Justex Prostějov. Po znárodnění své firmy pracoval v letech 1951–1968 jako zámečnický u n. p. Moravostav Přerov, v letech 1968–1971 byl vedoucím skladu zámečnicků tamtéž, od roku 1971 až do odchodu do důchodu 20. února 1975 pracoval u n. p. Stavomontáže Olomouc jako technický úředník – zavaděč nové techniky. V zaměstnání byl členem zlepšovatelské komise, sám podal několik zlepšovacích návrhů.

Před okupací byl členem Sokola Přerov, v roce 1932 spoluzakladatelem košíkové. Po osvobození vlasti až do své nemoci aktivně pracoval v tělovýchovných organizacích (rozhodčí odbíjené). V roce 1959 vznikl jeho zásluhou krasobruslařský oddíl, který byl v tomtéž roce začleněn do TJ Spartak

34 BERGMANOVÁ, Vlasta: *Textilana v obrazech a datech*. Technická univerzita v Liberci, 2008, s. 133–135. Viz též č. 25, 32.

František Vrba ml.,
SOkA Přerov

Přerovské strojírný. Již před válkou se zabýval lukostřelbou a po skončení války založil tento oddíl u TJ Lokomotiva Přerov. Věnoval se též metané (lidový sport alpských horalů), která zahájila svou činnost v Přerově v roce 1939 s kotouči zhotovenými firmou Zapadlo pro Sokol Přerov dle vzorku, který přivezl František Vrba ze slovenské Tatranské Lomnice. V Lipníku nad Bečvou uvedl v činnost oddíl softbalu. Zasloužil se o pořádání turnajů v minigolfu za účasti přerovských i přespolních závodníků. V roce 1962 obdržel čestné uznání III. stupně za obětavou práci v tělovýchovné jednotě, v roce 1974 diplom za dlouholetou obětavou práci na úseku masové tělesné výchovy a sportu při příležitosti 25. výročí založení sportovních her mládeže.³⁵

1945–1951

V mírových podmínkách došlo k oživení a rozvoji živnostenstva. Toto období rozmachu a podpory ze strany tehdejší vládnoucí politické moci ale trvalo jen do února 1948, kdy se postupně z živnostníka stával třídní nepřítel. Asi polovina živností v zemi se náhle stala kapitalistickými podniky, poprvé byl jasně definován fenomén kapitalisty jako osoby zaměstnávající více než jednu pracovní sílu. Právě na podzim 1948 došlo k obratu v živnostenské politice KSČ, která vytýčila trend omezování a zatlačování kapitalistických živlů. Na tuto změnu politiky vůči živnostníkům jich část reagovala hromadným rušením živností a odchodem do národních podniků. V letech 1948–1960 se komunistům podařilo soukromý malovýrobní sektor rozbít a větší část podnikatelů převést do „vyšších forem podnikání“, do komunálních, státních a družstevních podniků, přestože ještě na manifestačním sjezdu čs. živnostnictva 23. května 1948 v Praze ministr průmyslu Zdeněk Fierlinger živnostníkům slíbil veškerou podporu ze strany vládních orgánů. Již na prvním zasedání vlády po únoru 1948 prohlásil: „*Nyní se otevírá zlatý věk řemeslu a drobnému podnikání vůbec... .. Budu advokátem všech poctivých řemeslníků.*“ Následné negativní změny se dotkly i přerovských podniků a obchodů. Firma Vrba & Pražák zaměstnávala k 31. prosinci 1947 celkem 44 osoby (26 mužských soukromých zaměstnanců, 11 ženských soukromých zaměstnankyň, 2 dělníci, 3 dělnice, 2 kupeční učni). Od roku 1909 provozovala prodej sukna, textilního zboží, příprav a potřeb pro krejčí a podobné živnosti nejen formou zasílatelskou, též dodávala zboží úřadům, ústavům, měla bohaté zkušenosti z provozu podniku, dokonale vyškolené a zapracované zaměstnance, rozsáhlé provozní místnosti a zařízení. Zboží dodávala více než 2 000 krejčovským mistrům z Moravy a přilehlých oblastí. Firma vybudovala dokonalou prodejní organizaci, včetně vlastních moderních a levných bytů pro zaměstnance. Zabývala se též vývozem textilního zboží do ciziny (v roce 1946 obnášel export 2 640 370,95 Kčs, v roce 1947 již 3 823 343,28 Kčs). Za posledních 10 let činil obrat 242 862 928, 89 Kčs. Přestože se firmě dařilo, ministerstvo jí vyhláškou

č. 1333 z 23. prosince 1947 uložilo, aby veškeré textilní zboží, uvedené v nařízeném soupisu zásob k 31. prosinci 1947, bylo bezodkladně dodáno firmě R. Hinne, textil, Prostějov. Okresní národní výbor v Přerově se ale firmy zastal a požádal ministerstvo, aby tato byla v nově plánované distribuci textilu zařazena mezi oblastní úřadovny jako speciální podnik pro obchod krejčovskými potřebami, čemuž bylo vyhověno. Následně po únorových událostech 1948 musel Okresní národní výbor v Přerově na základě dekretu prezidenta republiky z 19. května 1945, č. 5 Sb., zavést k 1. březnu 1948 ve firmě Vrba & Pražák, velkoobchod textilem, sídlo v Přerově, prozatímní národní správu. Podnik totiž spadal svým rozsahem a povahou činnosti mezi podniky, u kterých byl vysloven na celostátním sjezdu odborů a závodních rad, konaném 22. února 1948 v Praze, požadavek na znárodnění. Plynulý chod výroby a hospodářského života údajně vyžadoval, aby správa všech podniků přicházejících v úvahu pro další znárodnění byla přenesena z dosavadního majitele na osobu jinou a aby do podniku byla zavedena národní správa (NS) dle §3 dekretu č. 5/45 Sb.³⁶ Národní správa zavedená k jmenované firmě výměrem ministerstva vnitřního obchodu ze 17. března 1948 byla výměrem téhož ministerstva z 9. června 1949 zrušena a národní správci odvoláni. Následně byla firma Vrba & Pražák vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu č. 1841 z 28. července 1948 znárodněna a vyhláškou č. 1842 z 30. července 1948 začleněna do n. p. TEXTILIA. Dne 29. listopadu 1949 obdržel Okresní národní výbor v Přerově od akciové společnosti CENTROTEX Praha, výsadní společnosti pro dovoz a vývoz čs. textilního a oděvního průmyslu, sdělení, že exportní oddělení firmy Vrba & Pražák, národní správa Přerov, bude převzato národní správou firmy JUSTEX Prostějov. Dne 10. ledna 1950 obdržel přerovský okresní národní výbor sdělení Textilie, n. p. Praha o zřízení 12 prodejen TEP n. p. Textilia v obvodu zdejšího národního výboru, mj. prodejna TEP, č. 724301 (dříve Vrba & Pražák, Přerov). Předmět podnikání tohoto národního podniku byl stanoven vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu č. 3521 z 29. prosince 1948, což byl „velkoobchod a maloobchod s veškerým textilním zbožím včetně konfekce, dále s kožišinami, kloboučnickým zbožím včetně polotovarů a příprav pro modistky, s módními doplňky a výstrojní a textilní galantérií, s umělými květinami, bytovými textiliemi, podlahovými a stolními krytinami a příbuzným zbožím“. V dubnu 1951 oznámila Textilia, n. p. Přerov, Masarykovo nám. (dříve Vrba & Pražák) přerovskému okresnímu národnímu výboru provedení změn v distribuční síti prodejen TEP na přerovském okrese. Samotná firma s dlouholetou tradicí Vrba & Pražák zanikla a byla vymazána z obchodního rejstříku při Okresním soudu v Olomouci č. 6. června 1951.

35 SOKA Přerov, fond Kulturní místopis Přerovska, František Vrba. Viz č. 25, 32.

36 Viz č. 32. Přiložen opis výměru min. vnitřního obchodu z 19. 3. 1948 o zavedení národní správy a jmenování národního správce (správce Karel Bedřich, Praha, zmocněncem pro přímý výkon funkce národního správce jmenován Antonín Horák, Přerov). Viz SOKA Přerov, fond ONV Přerov, inv. č. 778, k. č. 491 (MVO – výměr o zavedení NS), inv. č. 196, k. č. 151. Viz též KÚ Přerov, výpis z katastru nemovitostí (záznam o vložení práva vlastnického pro Textilii, n. p., rok 1948). Viz též MAREK, Pavel: České živnostnictvo 1945–1960. Brno 2006.

Současnost

Prodej textilního zboží, oděvů, prádla, kobereců, záclon a galanterie se v prostorách s menšími či většími zásahy udržel několik dalších desetiletí. V rámci restituce získali v roce 1991 objekt zpět potomci původních majitelů, z nichž někteří obývají 2. patro budovy č. o. 13. Od roku 1992, kdy proběhly v prostorách první opravy (nová střecha, fasáda, okna), měl obchod v nájmu Textil Ostrava. Od září 1996 dům na náměstí T. G. Masaryka, známý pod názvem „Pražák“, procházel celkovou rekonstrukcí. Po jejím ukončení měla budova přibližně stejný vzhled, jakým se pyšnila v meziválečném období, a to především v části vstupu do objektu. Brněnská firma Centex a. s., která si dům pronajala od majitelů na dobu deseti let, se tak chtěla vrátit ke starým dobrým tradicím původního obchodního domu Vrba & Pražák a nabízet zákazníkům textilní zboží, oděvní doplňky, střihovou službu, úpravu oděvů a zakázkové krejčovství. Společnost vznikla transformací státního podniku Textil a Oděvy Brno. Nájemní smlouva s problematickou firmou Centex trvala pouze do roku 1999, kdy byla předčasně ukončena.³⁷ Od roku 2000 do současnosti využívá přízemní prodejní prostory Obchodního domu VRBA & PRAŽÁK pobočka firmy Elektro Spáčil (centrála Obchodního domu Spáčil, Újezd u Brna), v 1. patře objektu sídlí firma Michael Vrba, která navazuje na dlouholetou tradici obchodu s textílem. Specializuje se na nákup a prodej pánské a dámské konfekce. V nabídce je dále prodej dětských oděvů, spodního prádla, oblečení pro volný čas a mladou módu, dámských halenek, triček, šátků, šál a rukavic, pánských košil, kravat, opasek a dalších doplňků, pyžam, županů. V současné době jsou v objektu tři byty (jeden byt v I. patře, dva byty ve II. patře), v I. patře jsou dále umístěny dvě kanceláře, které jsou pronajaty (JUDr. I. Kohoutková, advokátní kancelář, dále realitní kancelář Larefei), ve dvorním traktu (spojeno s hlavní budovou skleníkem, takže již neexistuje klasičtý dvůr) se nacházejí skladové prostory obou firem.³⁸

37 Viz Nové Přerovsko, č. 3, 11. 10. 1996, s. 3. Další informace od p. Michaela Vrby.

38 Viz č. 31, 32. Viz KÚ Přerov, výpis z katastru nemovitostí. Dle listiny o převodu majetku podniků ze 17. 1. 1952 bylo vloženo vlastnické právo pro Čs. stát – Oděvní obchod v Olomouci, n. p., podnikové ředitelství v Prostějově. Majitelem domu č. 224, p. č. 308, zastavěná plocha a nádvoří o výměře 719 m², bylo šest spoluvlastníků: Zdeněk, Tomáš, František Vrbovi, František a Rostislav Polednovi, Zdenka Nováková. Od června 2009 došlo ke změně, jediným vlastníkem je Ing. Vrba Tomáš s manželkou Marií (bývalí spoluvlastníci vyplaceni). Objekt využívá ke svému podnikání jejich syn Michael Vrba, vnuk Františka Vrby ml.

Josef Voltr

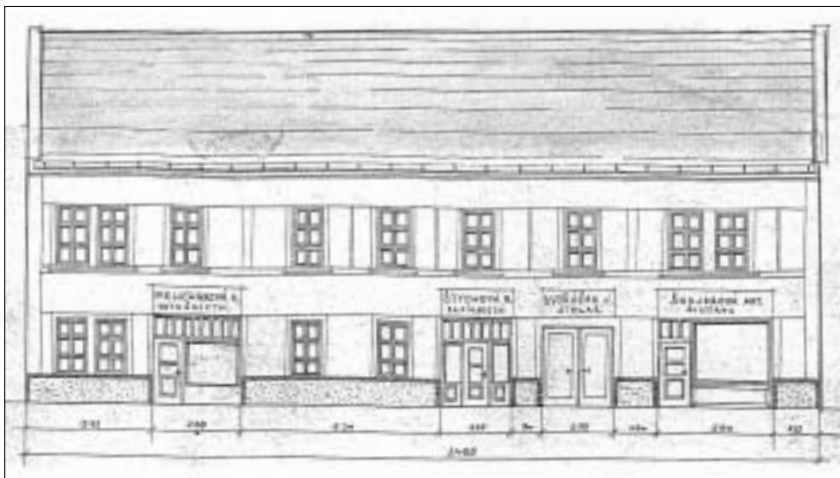
Výroba kluzáků v Přerově 1933–1937

Místní skupina Masarykovy letecké ligy (MLL) byla v Přerově založena 13. ledna 1927. V prvních letech své existence se věnovala hlavně propagaci letectví. V březnu 1928 pořádala leteckou výstavu v aule gymnázia, ve spolupráci s Propagační letkou MLL z Olomouce zorganizovala letecké dny v září 1929 a znovu v září 1930. Tyto akce byly úspěšné, co se týče počtu návštěvníků, ale k žádným aktivitám přerovských občanů ve směru k praktickému létání nevedly, zrovna tak jako nadšené články v přerovských novinách „Obzor“ věnované celostátnímu plachtařskému kurzu, který probíhal v létě roku 1931 na Chomýži poblíž Bystřice pod Hostýnem, nebo přelet větroně řízeného Janem Hrbkem v aerovleku za letounem Š-10 nad městem v červnu 1932.

K zásadnímu obratu k lepšímu došlo v Přerově začátkem roku 1933. Dne 15. února byl při místní skupině MLL založen „plachtový odbor“ a jeho předsedou byl, zřejmě na doporučení olomoucké župy MLL, zvolen Jan Hrbek, zaměstnanec Hlavních leteckých dílen (HLD) Olomouc a zkušený plachtařský instruktor. Další příznivou okolností bylo, že v té době dva synové stolařského mistra Josefa Dvořáčka, Josef a Jaroslav (19 a 18 let), začali v dílně na Palackého ulici se stavbou kluzáku podle plánu v časopise MLL „Letec“. Jan Hrbek se o tom dověděl a nabídl chlapcům, aby postavili kluzák jeho konstrukce. Nabídka byla přijata s tím, že přerovská skupina MLL bude financovat materiál, potah a kovové součástky a zařídí oběma chlapcům bezplatně plachtařský výcvik. Práci, pod dohledem Jana Hrbka, měli dát chlapci zdarma. Celkové náklady byly odhadnuty na 3 000 Kč. Chlapci pilně pracovali a koncem léta byl kluzák připraven k zalétnutí. Úspěšný zálet provedl Jan Hrbek 25. září 1933 na vojenském cvičišti nad Újezdcem čtyřmi starty na gumovém laně. Během několika dnů potom byl zahájen první plachtařský kurz se 17 účastníky.

Kluzák byl další verzí předchozího Hrbkova „Albatrosa“ odvozeného z německého typu „Hol's der Teufel“ (tzv. „praotce kluzáků“), s nímž se Hrbek zřejmě seznámil při svém pobytu v kurzu na Wasserkuppe. „Albatros“ byl v Olomouci vyroben celkem ve třech kusech a osvědčil se ve výcviku už ve zmíněném kurzu na Chomýži. V Přerově vyrobený kluzák byl celodřevěný polosamonosný hornoplošník s rámovým trupem, měl základní rozměry stejné jako původní typ, ale jiný profil nosné plochy, mírně upravenou směrovku a konce křidel. První vyrobený kus měl odnímatelnou přední část gondoly, další už, označované jako Přerov II a III gondolu celou pevnou. Měl lepší letové vlastnosti (klouzavost) a byl obratnější než srovnatelný, tehdy v Československu v licenci hojně vyráběný německý typ „Zögling“.

Slavnostní křest prvního v Přerově vyrobeného letounu se konal v neděli 15. října 1933 dopoledne před leteckým dnem. Přítomni byli starosta města, zástupce vojenské posádky, funkcionáři MLL. Kluzák byl umístěn na

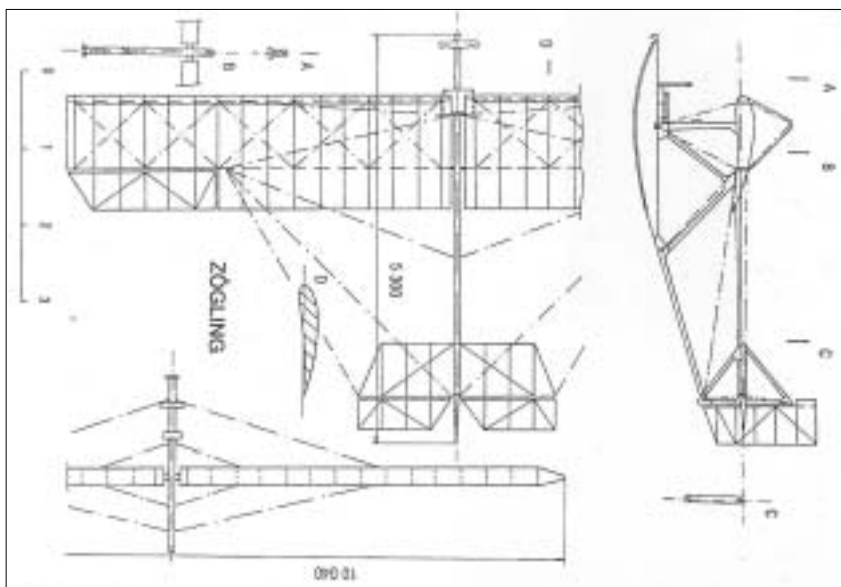
Ve dvoře domu byla stolařská dílna Josefa Dvořáčka. SOkA Přerov

ověněné tribuně, na směřovce měl znak města, na přídi jméno „Přerov“. První promluvil okresní hejtman a paní továrníková Vilma Jašková, sestra plukovníka Karla Janouška, kluzák pokřtila jménem „Přerov“, hrála se hymna. První start podnikl na gumovém laně Jan Hrbek a po něm slečna Anny Hornová, sympatická plachtařka německé národnosti ze Zábřehu, mj. byla to druhá žena v Československu, která měla plachtařský odznak stupně „C“.

Pro přerovské plachtaře byly postupně vyrobeny celkem tři kluzáky typu „Přerov“. První z nich odchoval ve čtyřech kurzech téměř stovku plachtařů-začátečnicků a byl poškozen poprvé 18. července 1934 při skládání zkoušky „B“ na letišti Na hrázi v Kroměříži a podruhé 11. listopadu při létání na cvičišti nad Újezdcem. Při tehdejšímu způsobu výcviku docházelo k poškození letounů často, výhodou ovšem byla snadná oprava. Druhý kluzák byl postaven pro národní plachtařskou soutěž, která se konala na Rané u Loun v srpnu 1934. Tam byl poškozen plachtařem z Prahy a v dílně Josefa Dvořáčka bylo pro něj na objednávku ústředí MLL vyrobeno náhradní křídlo za 1 300 Kč. Na obou těchto kluzácích se létalo na soutěži v Přerově v srpnu 1935. Třetí kluzák byl vyroben v roce 1937 a pokřtěn jménem „Přerov III“ na velké slavnosti, která se konala 20. června 1937 na náměstí T. G. Masaryka v Přerově. Vedle něho stál jeho starší bratr, Přerov II. Hlavní projev měla opět Vilma Jašková.

První vyrobený kluzák byl patrně vyřazen z provozu už před rokem 1937, protože podle pamětníků byly na začátku německé okupace v hangáru na cvičišti uloženy Přerov II a Přerov III a Morava, větroň zakoupený od Jana Hrbka v roce 1937.

Výroba kluzáků ve stolařské dílně Josefa Dvořáčka ve dvoře domu na ulici Palackého čp. 102, roh ulice Boženy Němcové, pokračovala v dalších čtyřech letech. Neexistuje žádná dokumentace o počtu kluzáků v Přerově vyrobených. Podle údajů v tisku jich bylo deset až dvanáct. Někdy se výroby kluzáku účastnili zástupci objednavatele, jak tomu bylo v případě plach-

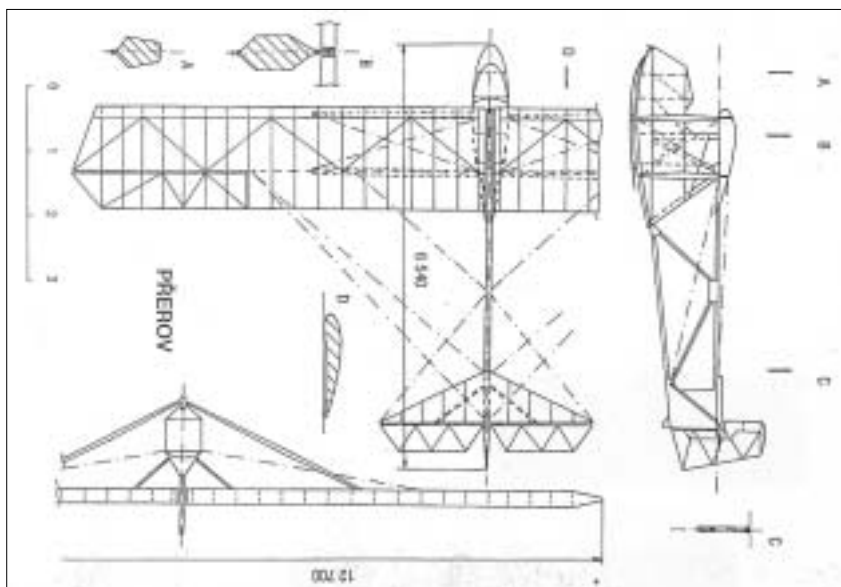

Kluzák „Zögling“. Konstruktéři Fritz Stamer, Alexander Lippisch, rok vzniku 1930, Německo

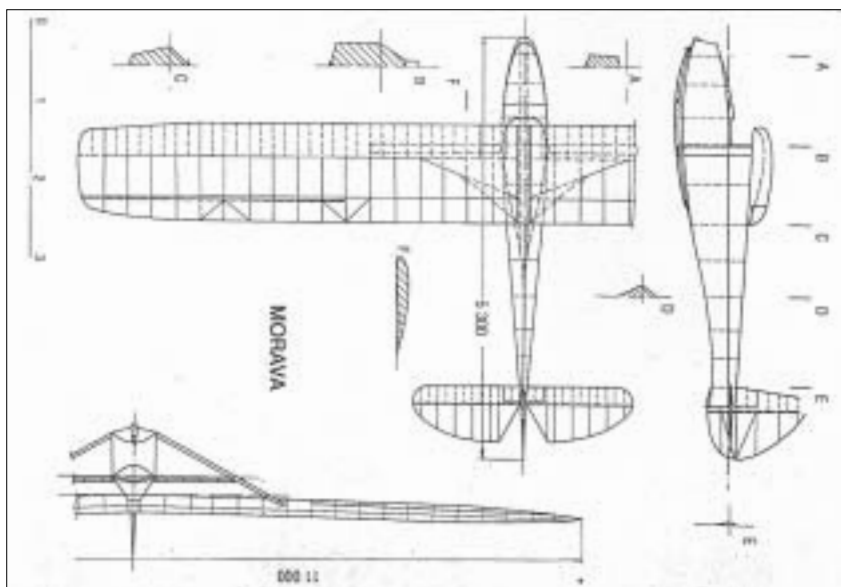
tařů z Kroměříže a Bystrice pod Hostýnem. Je známo, že co se týče typu Přerov, byly vyrobeny po jednom kusu pro Prostějov, Bystrici pod Hostýnem (pokřtěn „Skřivan“ v roce 1936), Lipník nad Bečvou (pokřtěn „Lipník“ v roce 1936). Kluzáky typu Přerov si vyrobili letečtí nadšenci dalších plachtových odborů (tehdejší používaný název) místních skupin MLL v okolí Přerova. Bylo to usnadněno tím, že Jan Hrbek prodával za 80 Kč potřebnou výrobní dokumentaci. Např. v Kelči to byli Josef Švébiš a Karel Vinklar. Kluzák, který jim zalétnul Jan Hrbek, byl na malé slavnosti 20. října 1934 pokřtěn jménem „Kelč“. V Novém Hrozenkově to byli Cyril Vrážel a Emil Seige. Tam byl kluzák úspěšně zalétnut na jaře 1937 a na leteckém dni 8. srpna 1937 pokřtěn jménem „Javorník“. Ve Státní odborné dřevařské škole ve Valašském Meziříčí si místní plachtaři, členové MLL, s porozuměním ředitele vyrobili ve školních dílnách nejprve typ „Zögling“, ale pak přešli na tehdy oblíbené obratné „Přerovy“, kterých vyrobili postupně tři kusy. Je dokumentováno, že koncem roku 1934 bylo v Československu v provozu už pět kluzáků „Přerov“.

V dílně Josefa Dvořáčka byly podle objednávek vyráběny v licenci také už zmíněné kluzáky německého typu „Zögling“. Jeho konstruktéry byli Fritz Stamer a později velice známý Alexander Lippisch, rok vzniku 1930. Měl o dva metry menší rozpětí křídel než „Přerov“ a nebyl vybaven gondolou. Známe je jeden určený pro Kroměříž, zalétnutý Janem Hrbkem v březnu 1935 v Přerově, další byl vyrobený pro Prostějov. V roce 1934 bylo v Československu v provozu 27 Zöglingů.

Starší ze synů pana Dvořáčka, Josef, pracoval později v Leteckých dílnách MLL ve Zlíně, mladší Jaroslav (Láďa) složil už v září 1934 v době před

Kluzák „Přerov“. Konstruktor Jan Hrbek, rok vzniku 1933

Větroň „Morava“. Konstruktor Jan Hrbek, rok vzniku 1933

celostátní plachtařskou soutěži na Rané zkoušku stupně „C“ a byl při zavádění výroby kluzáků v dílnách MLL u firmy Sodomka ve Vysokém Mýtě.

V Přerově v dílnách uměleckého truhlářství bratří Bartákových na Žerotínově náměstí č. 22 byly také vyrobeny v roce 1933 dřevěné díly pro poslední Hrbkovu konstrukci, větroň „Morava“. (Paní Vlasta Bartáková absolvo-

vala plachtařský kurz v Olomouci v roce 1931, pak začala létat i s letouny motorovými. Přátelila se s Janem Hrbkem). Větroň byl dokončen v Olomouci a proslavil se tím, že s ním Jan Hrbek vykonal 7. října 1933 první přelet aerovletem z Olomouce do Přerova. Na tzv. I. závodech plachtařů MLL na Rané v září roku 1934 získala „Morava“ 2. cenu v soutěži o „původní čs. konstrukci“. Ceny věnoval J. A. Baťa.

Dílny Josefa Dvořáčka využil Jan Hrbek při kurzech plachtařských instruktorů v květnu 1934 a červenci 1935. Po teoretických přednáškách následovala exkurze do dílny včetně účasti na stavbě letounů.

V prvních měsících po válce byly prováděny v této dílně menší opravy kořistních větroňů, patrně i vzhledem k tomu, že mladší z obou bratří Jaroslav (Láďa) Dvořáček byl vedoucí osobností bezmotorového létání-plachtění v Přerově po skončení války.

Ve stolařské dílně Josefa Dvořáčka na dvoře domu čp. 102 v Palackého ulici se vyráběl nábytek ještě několik let po válce, datum ukončení výroby nebylo zjištěno. Při úpravách ulice v sedmdesátých letech došlo k demolicí domu a na a části pozemku v ulici Boženy Němcové byl postaven panelový dům. Josef Dvořáček se dožil 90 let, zemřel v roce 1982.

Dodatek

Jan Hrbek, letecký konstruktér, plachtařský instruktor

Narodil se 12. března 1901 v Pískově u Uničova. Od září 1916, když začal studovat na průmyslové škole v Přerově, bydlel nejprve u své tety Filomeny Klasové na Horním náměstí čp. 6 a potom se svou matkou Marií v nájemním domě v Kozlovské ulici č. 32. V roce 1920 ukončil studium na průmyslovce a 1. září 1920 odešel „na zkušenou“ do světa.

Pravděpodobně od roku 1926 byl zaměstnán jako konstruktér v Hlavních leteckých dílnách v Olomouci. Bydlel v Olomouci v ulici Na Šibeniku č. 46 (v době německé okupace od října 1940 Zeppelingasse) s manželkou Marií a dcerou Maruškou.

Koncem léta 1930 absolvoval na stipendium 10 000 Kč od MLL úspěšně kurz bezmotorového létání-plachtění na známé Wasserkuppe v pohoří Rhön v Německu, kde bylo tehdy plachtění na nejvyšší světové úrovni. Tento postup nebyl ničím výjimečným, např. Ing. Ludvík Elsnic a brněnský plachtařský instruktor František Kotiba a další získali stupeň „C“ a kvalifikaci instruktora v roce 1931 v plachtařském středisku Grunau na německé straně Krkonoš (nyní Ježow Sudecki poblíž města Jelenia Góra na území Polska). Pro zajímavost je možno uvést, že šest plachtařů z Československa s větroni Tulák, Duha a VSB 35 se zúčastnili Mezinárodního mistrovství Německa na Wasserkuppe ještě v roce 1937.

Jako zaměstnanec hlavních leteckých dílen se Jan Hrbek věnoval mimo své práce konstruování kluzáků. Byl to v roce 1931 Albatros, odvozený od německého Hol's der Teufel a v roce 1933 jeho další verze Přerov, dále větroň Morava v témže roce. Zalétával „své“ kluzáky, případně i další vyrobené v Olomouci i mimo Přerov. Byl také úspěšným plachtařským instruktorem, vedoucím plachtařských kurzů až do německé okupace. Bylo jeho zásluhou, že truhlářská dílna Josefa Dvořáčka v Přerově, Palackého ulice, vyráběla v letech 1933 až 1937 kvalitní kluzáky a že na „cvičáku“ nad Újezdem, který ostatně on také vybral jako vhodný plachtařský terén, byl

Jan Hrbek, plachtařský instruktor a konstruktér větroňů. Archiv odbočky 22 Svazu letců ČR Přerov

v roce 1934 postaven hangár. Na jeho podnět se v únoru 1934 konalo v Přerově setkání předních plachtařů z Prahy (mj. Ing. Ludvík Elsnic, Pavel Rodovský), Brna a Zlína. Účastníkům setkání byly předvedeny kluzák Přerov a Hrbkova Morava, své první výrobky, větroň Zlín II a kluzák Zlín III, jim představil zástupce Leteckých dílen MLL ve Zlíně Ing. Dohnálek. V říjnu téhož roku se sešla v Městském domě porada plachtařů z Přerova, Kroměříže, Bystřice pod Hostýnem a Kelče. Přerov byl v té době, i když neoficiálně, střediskem plachtařů na střední Moravě. Plachtařských kurzů v Přerově vedených Janem Hrbkem se zúčastnili i plachtaři z Kroměříže a Prostějova, což umož-

nilo založení plachtařských odborů v těchto městech, např. v Kroměříži to bylo 16. října, v Kelči 16. srpna, v Lipníku 21. října, vše v roce 1934.

Hrbek se věnoval i publikační činnosti. Psal odborné články do časopisu MLL Letec a v letech 1938 a 1939 vyšly dvě jeho příručky věnované plachtění.

Po německé okupaci bylo koncem roku 1939 osazenstvu HLD v Olomouci oznámeno, že dílny budou převedeny jako závod 2 pod pražský LETOV. Všichni zaměstnanci dostali od ministerstva národní obrany k 31. prosinci 1939 výpověď s tím, že mohou dál zůstat v zaměstnání za dosavadních platových podmínek. Dá se předpokládat, že Jan Hrbek nechtěl pracovat pro Němce a v dílnách nezůstal, už ve školním roce 1939–1940 nastoupil do zaměstnání na Vyšší průmyslové škole v Přerově, Havlíčkova ul., jako učitel, ve funkci dílenského mistra. Bydliště nezměnil, ve škole zůstal v pedagogických funkcích i po válce, jeden rok zastával i místo učitele tělovýchovy a ruštiny. Není dokumentováno, zda a jak mnoho se v té době zajímal o létání. Zemřel v roce 1952.

Letecká činnost

- Vedoucí modelářského kurzu MLL při HLD v Olomouci, duben–červen 1928

- Plachtařský kurz v Německu (Mühlhausen, Wasserkuppe/Rhön) srpen–říjen 1930
- Pilotní referent Ústředního plachtového odboru MLL, leden 1931
- Vedoucí instruktor Školy bezmotorového létání MLL na Chomýži 29. 7. až 23. 8. 1931
- Kurz v aerovleku v Německu (Griesheim), 10. až 20. března 1932
- První aerovlek v Československu 6. června 1932 v Olomouci, první aerovlek (přelet Olomouc–Přerov) s kluzákem čs. konstrukce, jeho Moravou, 7. října 1933
- Vedoucí placht. odboru Místní skupiny MLL v Přerově od 15. února 1933 do 27. ledna 1934
- Účastník I. národní soutěže plachtařů na Rané v roce 1934
- Vedoucí kurzu plachtařských instruktorů v Přerově v květnu 1934 a v červenci 1935
- Vedoucí kurzu plachtařů olomoucké župy MLL 24. 7. až 15. 8. 1938 na Uhřínově

Vydané publikace autora Jana Hrbka

- Plachtění. Příručka pro piloty větroňů. Letecká knihovna, řada odborná a modelářská, sv. 16. Praha, Česká grafická unie 1939. 139 s.
- Stavba kluzáků a větroňů. Dílenská příručka. Letecká knihovna, řada odborná a modelářská, sv. 11. Praha, Česká grafická unie 1938. 132 s.

Prameny a literatura

Fondy Státního okresního archivu Přerov.

Obzor, roč. 1933 až 1937.

Letec, roč. 1933 (Měsíčník Masarykovy letecké ligy).

Vejvoda L.: Sportovní bezmotorová letadla v ČSR. Knižnice LaK 2001.

Emanuel Kutálek

Polní opevnění na Moravě a opěrný bod Přerov

I. Vojenské opevnění na Moravě

Na přelomu roků 1944/1945 šířila německá propaganda zprávy o nasazení nových tajných zbraní, které přinesou zvrat na bojištích. Nacisté současně doufali, že mezi Spojenci dojde k rozkolu.

Vlivem rozsáhlých územních ztrát v roce 1944 nacisté pozbývali svá průmyslová střediska. K těm posledním, které ještě ovládali, patřil Protektorát s ostravskou průmyslovou oblastí. O ní generál Becker prohlásil: „Pokud ztratíme Ostravu, ztratíme Německo.“ Proto byla učiněna rozsáhlá opatření k její záchraně, jež byla svěřena skupině armád Mitte maršála Schörnera. Protektorát se tak znovu stal válečnou oblastí. Poprvé tomu bylo v roce 1939, kdy sloužil jako nástupní prostor 14. armádě k útoku na Polsko. K uklidnění vnitropolitické situace měla přispět i rekonstrukce protektorátní vlády.

Na jaře 1945 byly německé branné síly v Protektorátu rozděleny na tři skupiny: první představovaly teritoriální jednotky (gestapo, policie, zbraně SS), druhou oddílly proti partyzánům, konečně třetí byly jednotky wehrmachtu, jejichž úkolem bylo v konečné fázi bojů převést do 15. května statisíce ustupujících vojáků do americké zóny, která dle jejich představ měla být za řekami Vltavou a Labem.

Útoky na Moravu se očekávaly jednak ze severu, jednak z jihu. Oba prostory, spojené Moravskou bránou, byly geograficky rozdílné. Hornatý sever, prostor IV. Ukrajinského frontu, mimořádně vhodný pro obranu, omezil předpokládané útoky jen na dva směry: první měl vést z polské Strumieně na Ostravu, Olomouc a Prahu, vedlejší sledoval tok Váhu ve směru na Žilinu – Kroměříž – Olomouc, kde mělo dojít k setkání obou frontů.

Oblast jižní Moravy – prostor II. Ukrajinského frontu – protkaná řekami Moravou, Dyjí, Svitavou a Svatkou, které v době jarního tání rozšířily svá řečiště až na 2 km v délce mnoha kilometrů, tvořila spolu s lužními lesy a polními opevněními těžko zdolatelnou překážku. I zde byly možné jen dva útočné směry: jeden vedl na Lanžhot – Brno a odtud na Vyškov – Prostějov – Olomouc. Druhý sledoval tok Moravy po obou jejích březích na Břeclav – Hodonín – Uherské Hradiště – Kroměříž a měl proniknout do týlu nepřítele. Pro wehrmacht bylo důležité udržet střed země v linii Znojmo – Brno – Hranice – Ostrava po její hustou silniční a železniční síť. K tomu měla sloužit výstavba polních opevnění, která na některých místech byla zahájena již v prosinci 1944.

O tom, jaká důležitost byla přikládána jejich výstavbě, svědčí dopis Adolfa Hitlera K. H. Frankovi, ve kterém ho činil odpovědným za splnění tohoto úkolu. Organizační zabezpečení výstavby bylo dáno směrnicemi pově-

řence státního tajemníka 12. ledna 1945. V naší oblasti se to týkalo okresů Olomouc, Přerov, Hranice, Valašské Meziříčí a Frýdek-Místek. První povolávací příkazy obdrželo již 4. ledna 1945 celkem 50 000 pracovníků. Nastoupilo ale jen 43 700. Na požadovanou kvotu byly počty doplněny z místních zdrojů. Velitelství opevňovacích prací původně sídlilo v Hranicích, později bylo přemístěno do Prostějova.

Předzvěstí vybudování moravských opevnění bylo koncem roku 1944 vyslání 11 000 pracovníků zemědělských profesí na stavbu Dolnorakouského valu v délce 35 km k Neziderskému jezeru na dobu deseti týdnů. Menší počet pracovníků byl nasazen i na výstavbu obranného valu podél Odry ve Slezsku. Pokud se týká střední a severní Moravy, bylo v lednu 1945 přiděleno 28 500 zákopníků na tyto úseky: Dolní Újezd, Lipník, Choryně, Lešná, Frenštát, údolí Čeladné a Ostravice. Dalších 15 000 pracovníků pracovalo v prostoru Radvanice, Lipník, Hranice, Hustopeče nad Bečvou, Valašské Meziříčí. Urychleně se budovala i opevnění na řece Moravě: Tovačov, Kojetín, Kroměříž, Napajedla, Uherský Brod. Stavby kolem Boskovic, Olomouce, Židlochovic a Suchdolu si vyžádaly dalších 11 000 zákopníků. Ani tato čísla nebyla konečná, a tak stavy byly doplňovány pracovníky z blízkého okolí. Čerstvé síly do Bruntálu, Děhylova, Háje, Benešova, Suchdolu a Těšína přicházely ještě v dubnu 1945.

Zatímco pro severní Moravu byly typické železobetonové pevnůstky, Morava jižní byla charakterizována systémem opěrných bodů. K jejich výstavbě bylo využito vhodného terénu (Malé Karpaty, Pavlovské vrchy, okolí Ratiškovice a Čejkovic), vodních toků, železničních náspů, lesíků i obytné zástavby (vesnice, města). Opěrné body, doplněné soustavou polních opevnění (protitankové příkopy, zákopy, okopy, drátěné překážky, minová pole na předpokládaných směrech tankových útoků), byly od sebe vzdáleny 2–5 km a chráněny posádkami o síle až dvou praporů. Měly kruhovou obranu, vzájemně se podporovaly palbou. Hlavní zbraní byla děla protitanková a protiletadlová, případně i tanky. Velká pozornost tomuto typu opevnění byla věnována hlavně v okolí Lanžhota – Tvrdomic – Kostic a Týnce, odkud hrozilo největší nebezpečí útoku na Brno. Proto zde bylo položeno mnoho minových polí a podél řek drátěné překážky. Silně byl opevněn i střední tok Moravy (vodní pevnosti Tovačov – Kojetín – Kroměříž – Napajedla – Uherský Brod). Zvláštností bojů na jižní Moravě byla přítomnost smíšené divize gen. Plijeva. Její jezdecké oddíly se vyznačovaly značnou pohyblivostí, velkou manévrovací schopností, což usnadňovalo proniknutí do týlu nepřítele v těžko schůdném terénu (bahno, lesy) s následným rychlým průlomem fronty tankovými jednotkami. Při této příležitosti nutno vzpomenout bojů u Mikulova, kde vyhořel zámek, ve kterém byly uskládněny cenné archeologické památky z Předmostí.

Bojovalo se nejen v terénu, ale i v obcích. Rozsah jejich opevnění byl závislý na vojenském významu. Předpolí mělo opevnění podobné prostoru opěrných bodů. V ulicích pak byly barikády, zákopy, nárožní domy byly přeměněny ve střelecká hnízda. Nechyběla ani dělostřelecká stanoviště, drátěné překážky a podminování důležitých budov a mostů.

Vedle českých zákopníků pracovali na opevněních i maďarští vojáci, odvolaní z fronty pro nespolehlivost. Nemale procento tvořili váleční zajatci především Rudé armády a Velké Británie. Asi 100 000 dělníků vybudo-

valo v lednu až dubnu 1945 několik pásem obrany. Jejich kostru tvořila na Moravě Ostravská závora, pokračující na západ uzavíracím pásmem Jeseňníky. Podél Moravy vedla linie Nibelungů – Marchstellung, rozdělená na severní a jižní část. Střed Moravy chránil Moravský val. Základem obrany brněnské oblasti byla dvě pásma. Vnější procházelo Ořechovem, Rajhradem, Židlochovicemi, Klobouky a Ždánickým lesem. Vnitřní pásmo bylo v bezprostřední blízkosti Brna a dotýkalo se Žabětína, Lískovce, Horních Heršpic, Líšně, Podolí. Souvislý protitankový příkop spojoval Podolí – Šlapanice – Telnici a řeku Cázavu. V podhůří Českomoravské vysočiny to byla pásma Znojmo – Dolní Kounice a Slavonice – Jemnice – Třebíč – Velké Meziříčí. Posledním opevněním na rozhraní Čech a Moravy bylo České uzavírací pásmo, jehož západní hranici tvořila města Jihlava – Havlíčkův Brod – Pardubice – tok Labe až k Mělníku. Minová pole a barikády na silnicích představovaly závěrečnou fázi obrany před ústupem. Taktika spálené země ARLZ (uvolnění, vyklizení, ochromení a zničení) byla praktikována v omezeném rozsahu.

Moravu ze severu a severozápadu chránila Ostravská závora, tvořená dvěma pásy železobetonových pevnůstek, vystavěných v letech 1936–1938. Základní typy představovaly lehké řopíky s posádkou tří až pěti mužů a těžké sruby se 30 muži. Na jeden km v 1. linii připadalo 5–7 řopíků a v odstupu 600 m ve 2. sledu to bylo 2–5 řopíků. Počet srubů a jejich umístění bylo závislé na terénních podmínkách. Tyto pevnůstky byly doplněny soustavou polních opevnění a tvořily linii Smolkov – Darkovice – Benešov – Bohumín a linii Krnov – Opava – Ostrava sledující tok Opavy. O tom, jak velkým přínosem byly pro wehrmacht tyto pevnůstky, svědčí skutečnost, že přímé útoky na ně ztroskotaly, což prodloužilo boje o celé dva měsíce. To bylo důvodem k personální změně ve funkci velitele IV. Ukrajinského frontu, kdy generál Petrov byl vystřídán generálem Jeremenkem a hlavní směr útoku byl přeložen na pravé křídlo frontu. Rudá armáda dosáhla Olomouce místo v půli února teprve 8. května. Nutno připomenout ještě jednu zvláštnost zjištěnou na Opavsku. Na loukách v okolí Kout byla vybudována atrapa Vítkovických železáren pro oklamání bombardérů 15. letecké armády USA.

Na jih od Ostravy byla tři pásma polních opevnění: první vedlo podél Olše ke Karvině – Českému Těšínu – Mostům – Žilíně, druhé kopírovalo Ostravici směrem na Frýdek-Místek – Bílá, kde se napojovalo na pásmo chránící horské přechody na Slovensko. Konečně třetí směřovalo od Jistebníku na Suchdol a Kunčice u Hranic a bylo spojené s linií Nový Jičín – Vsetín – Valašské Klobouky. Posledním pásmem ve středu země byl Moravský val, budovaný 11 000 pracovníky a rozdělený na tři úseky: první byl Dolní Újezd – Lipník, druhý pokračoval od Týna na Valšovice – Kelč – Komárovice a třetí vedl od Juřinky na Vysokou a silnici Frenštát – Rožnov a přecházel do údolí Čeladné a Ostravice. O důležitosti důkladného opevnění svědčí skutečnost, že úsek Rybník – Český Těšín bránilo v pásmu 60 km z počátku sedm divizí a dalších 110 km po Liptovský Mikuláš pouze tři. Později se jejich počet zvýšil na Ostravsku až na 22 divizí a hloubka obrany dosáhla 50 km. Města Hranice a Lipník představovala poslední opěrné body v Moravské bráně. Obě byla chráněna protitankovými příkopy ze severní strany, v ulicích barikádami a na některých místech byla

i minová pole. Přechody Hostýnských hor měla chránit plní opevnění na výšinách kolem Bystrice pod Hostýnem.

Výstavba zákopů na sebe soustředila pozornost leteckého průzkumu. Následující hloubkové nálety si vyžádaly i několik obětí z řad zákopníků. To byl jeden z důvodů, proč koncem války docházelo k častým dezercím.

O průběhu opevňovacích prací v prostoru Přerov, Hranice, Lipník, Bystřice pod Hostýnem i vodních pevností na Moravě byla průběžně informována Rudá armáda partyzány brigády Jana Žižky a skupinou Viktor. Celou oblast si kontrolovala Rudá armáda také prostřednictvím výsadek (Solovjov – Uherské Hradiště, Javor II – Těšín, Bohuš – Přerov, Orel – Holešov a Javor III – Vsetín, Valašské Meziříčí).

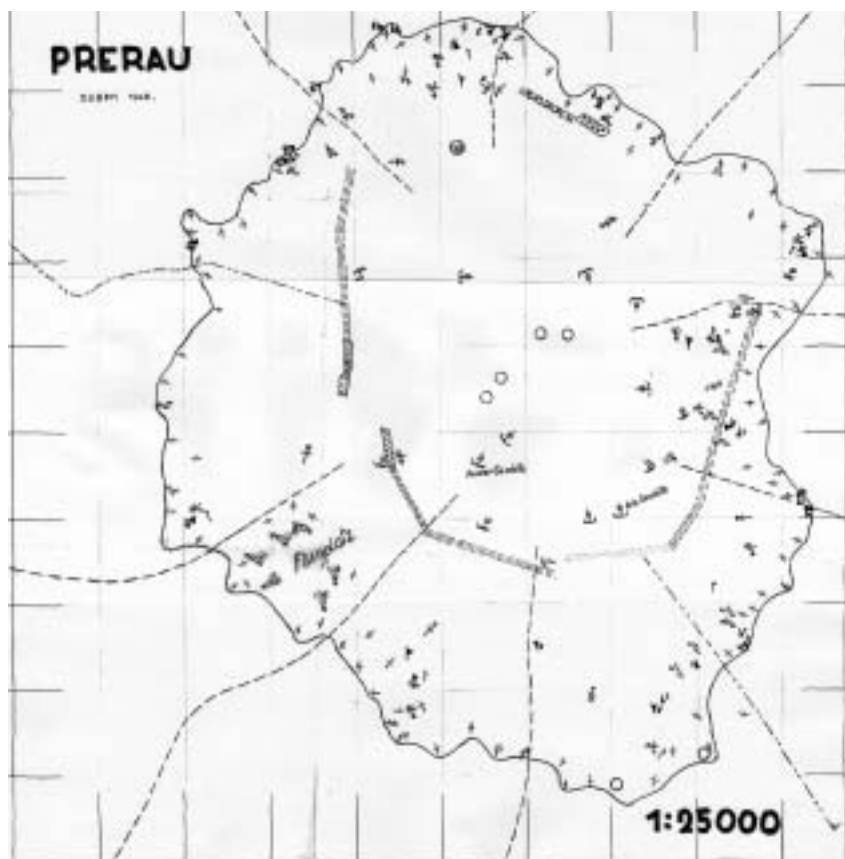
II. Vojenské opevnění Přerova a okolí

Poznatky o opevněních kolem Přerova jsou ze dvou zdrojů. Jednak jsou to vzpomínky pamětníků, kteří mě informovali o zákopech na Švédských šancích, Želatovském kopci (zde za války vojenská střelnice) a dělostřeleckých postaveních na Čekyňském kopci. Přímý účastník výstavby mě informoval o protitankovém příkopu Tovačov – Určice, jiný zase o příkopu a minovém poli Tlumačov – Kvasice. Z vlastních poznatků vím o krátkém protitankovém příkopu u podjezdu v Předmostí a zákopu v těže obci na rozcestí Kokory – lom Žernová.

Druhým zdrojem byly dokumenty Státního okresního archivu Přerov. Ty jsou stručné a zmiňují se jen všeobecně o opevněních na levém břehu Bečvy a o opevněních na východ od Přerova (snad Oldřichov, Sušice, Pavlovice, což ale pamětníci nepotvrzují). Poválečná mapa Přerova zaznamenává pouze barikády na ulicích města (18 míst), z vojenských objektů jen sídla velitelství (gymnázium, nádraží, obchodní akademie), kasárny policie (SME), sídla gestapa (Máchova ulice a restaurace Michalov – skupina Olza, Č. Těšín), telefonní centrálu Anne-Marie (pošta). Dále jsou zakreslena místa ozbrojených střetů (11), místa, kde padli odbojáři, a místa dopadu leteckých bomb 20. listopadu 1944.

Daleko zajímavější byl plánek, který jsem měl možnost si v archivu prohlédnout. Měřítko bylo 1 : 25 000 s označením Prerau, duben 1945, K. Rosmus. Objekt na plánu měl přibližně oválný tvar s vlnitým okrajem a délkou os 7 a 9 km. Ovál byl rozdělen 10 přerušovanými čarami na nepravidelné úseky. V jednom z nich byl nápis Flugplatz, další dva nesly označení Geschütz. Uvnitř oválu byly čtyři podlouhlé obdélníky v celkové délce cca 10 km, které byly z části vytečkované (minová pole), z části prázdné (protitankové příkopy). Obdélníky tvořily nepravidelný a neuzavřený osmiúhelník, ve kterém byly značky osmi zakopaných tanků a čtyř objektů určených k demolici. Znak šesti protiletadlových děl byly soustředěny v prostoru Flugplatz. Většina značek ostatních druhů zbraní byla rozmístěna mezi obdélníky a obvodem objektu, především na jižní a západní straně.

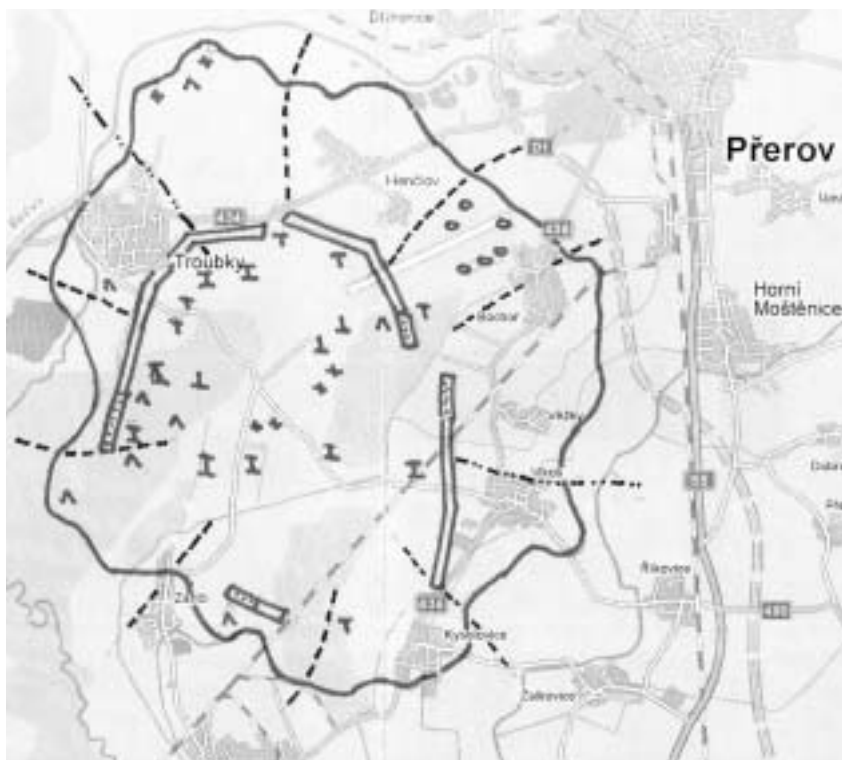
Srovnáním charakteristických rysů opěrných bodů wehrmachtu běžně užívaných na bojištích v severní Africe a Normandii s plánkem v archivu byla zjištěna shoda v kruhové obraně, výrazně zastoupení protitankových a protiletadlových děl. Dle počtu zbraní zakreslených na plánu lze říci, že síla posádky mohla být 1–2 prapory. Také využití vhodného terénu

Plán se zakreslením opevnění kolem Přerova

při plánování objektu (řeka, železniční trať) odpovídalo údajům v literatuře a zvyšovalo obranyschopnost objektu. Je pravděpodobné, že objekt zakreslený na plánu představuje opěrný bod většího rozsahu. Přihlédneme-li k opevnění Hranic a Lipníku, obcí Oldřichov, Sušice, Pavlovice a vodních pevností (Tovačov, Kojetín, Kroměříž, Napajedla), měl by být přerovský bod součástí obrany střední Moravy, kde dominantní postavení měla hrát Olomouc (dopravní křižovatka, konečná stanice obranných linií Jeseníků). Protitankový příkop kol celého města, opevnění sahající až 15 km od centra města, využití tereziánských pevností kumulace dělostřelectva, množství skladů zbraní a munice – Michalský výpad, ASO stadion – učinila z Olomouce nejdokonaleji opevněné město Moravy. Obdobné postavení mělo i Brno.

Vybudování tak rozsáhlého počtu obranných zařízení na střední Moravě bylo pro wehrmacht nutností. Touto oblastí totiž procházely dvě poslední ústupové cesty německých jednotek: Přerov – Prostějov – Boskovice a Lipník – Šternberk – Mohelnice – Svitavy.

Plánek opevnění u Přerova, zorientovaný dle skutečnosti. SOkA Přerov

Zbývalo umístit ještě opěrný bod do mapy Přerova a okolí na levém břehu Bečvy. Vznikl ale problém. Přiložením plánu a mapy na sebe jsou Flugplatz a letiště na opačných stranách (jihozápad a severovýchod). Navíc obvodová čára opěrného bodu protíná obce Kyselovice, Bochoř, Troubky a Flugplatz je umístěn na samém okraji Záříčí a dotýká se silnice, vedoucí do Troubek a je vzdálen 6–7 km od Bečvy, což je asi dvojnásobek vzdálenosti letiště předválečného. Pokud se ale plánek obrátí a jeho dolní okraj se stane horním, jih se stane severem a západ východem, pak se Flugplatz a letiště kryjí (umístění na severovýchodě) a protitankový příkop je jen za humny Troubek a Vlkoše. V tomto případě jsou ale nápisy na plánu převrácené a navíc K. Rosmus, pozdější předseda ONV, byl v té době (duben 1945) ještě vězněm koncentračního tábora Bayreuth, pobočka Creussen, a vrátil se domů až 6. června 1945.

Rychlý spád událostí zřejmě znemožnil vybudovat opěrný bod v prostoru letiště. A tak Luftwaffe využívala startovací plochu až do 3. května 1945, kdy poslední tři letky FW 190 (7., 8., 9.) 10. bitevního pluku odlétly. Travnatá plocha byla rozorána a budovy zničeny. Je ale podivné, že řada jiných opěrných bodů v okolí byla vybudována a byla bojově využita.

Archiválie

Státní okresní archiv Přerov, fond ČSPB Přerov – okresní výbor, sign. 1/5473 (Zákopy kolem Přerova)

Literatura

Aby nebyli zapomenuti. Kojetín 2005.

Bartoš, František: Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939–1945. Olomouc 1997.

Bednář, Václav – Indra, Bohumír – Lapáček, Jiří: Kronikáři města Hranice. Hranice 2004.

Burian, Václav: Boje v moravskoslezském prostoru a osvobození Olomouckého kraje roku 1945. Olomouc 1958.

Carrel, Paul: Útok na pevnost Evropa. Brno 2008.

Cekl, Jan: Kraj, jímž táhla válka. Olomouc 1945.

Collier, Richard: Válka v poušti. Praha 2001.

Jamnický, Branislav: Osvobození Moravy. Brno 1964.

Konečný, Zdeněk – Mainuš, František: Osvobození Severomoravského kraje ve světle kronik. Ostrava 1962.

Koutek, Jaroslav: Tichá fronta. Praha 1985.

Kriebel, Rainer: V bitvách Afrika Korpsu. Brno 2004.

Museli pracovat pro Říši. Praha 2004.

Rajlich, Jiří: Luftwaffe in detail. Prague 2000.

Sacher, Vilém: Pod rozstříleným praporem. Praha 1991.

Šolc, Jiří: Za frontou na východě. Cheb 2003.

Historie a plastické modelářství

12/95 Tanková bitva Čelčice-Klenovice

6/97 Tanková bitva na Hané

9/99 Konec Wehrmachtu v Čechách

7/98 Boje o Brno

Pavel Kopeček

Odbojové skupiny Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942

Struktura Petičního výboru Věrní zůstaneme na Přerovsku a počátky jeho odbojové činnosti

Brzy po obsazení zbytku českých zemí nacistickým Německem v březnu 1939 začaly vznikat první české odbojové skupiny, jejichž členové byli odhodláni bojovat proti německé okupaci. Významné místo v počáteční fázi okupace zaujímala odbojová organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ), která představovala ve spektru českého hnutí odporu jeho levicově demokratickou složku. PVVZ se začal vytvářet na jaře roku 1939 a jeho základnu i vedoucí kádry tvořili zejména pracovníci z okruhu Dělnické akademie (např. filozof a politolog Josef Fischer, národohospodář Wolfgang Janekovec), YMCY (právníci Rudolf Mareš a Jaroslav Valenta), svobodných zednářů (advokát Karel Bondy), Ženské národní rady (Anna Pollertová, Milada Horáková) aj. Významnou úlohu v činnosti PVVZ hrály odbojové skupiny železničářů, poštovních zaměstnanců a kovodělníků. PVVZ rozvíjel velice aktivní zpravodajskou a agitační činnost, podílel se na organizování protinacistických akcí (28. říjen 1939), ilegálních odchodů do zahraničí a sabotážní činnosti. Jeho programovou platformou se stal dokument „Za svobodu, do nového Československa“, který předpokládal rozsáhlé politické a ekonomické reformy v poválečné ČSR. Struktura PVVZ měla být budována jednak „horizontálně“ (tj. od center do jednotlivých krajů, okresů a měst), jednak „vertikálně“ (skupiny železničářů, poštovních zaměstnanců apod.)¹ V praxi samozřejmě na místní úrovni docházelo – jak uvidíme v případě Přerovska – k prolínání obou principů a k překrývání jednotlivých skupin.

Přerov hrál v plánech i praktické činnosti odbojových organizací důležitou úlohu – bylo to město se silnou českou vlasteneckou tradicí, s podniky významnými pro válečnou výrobu (Optikotechna, Středomoravské elektrárny) a s velmi důležitým železničním uzlem. Přístup k železnici byl pro český odboj v řadě ohledů klíčový, ať už šlo o tajnou přepravu osob přes hranice, distribuci ilegálního tisku, zpravodajství nebo sabotážní činnost. Důležitost Přerova a pravděpodobně i sílu místního odboje si uvědomovali i nacisté při výstavbě svého bezpečnostního aparátu v protektorátu Čechy

1 Celkově o PVVZ viz např. KURAL, V.: Vlastenci proti okupaci, Praha 1997. VRA-BEC, V.: Antifašistický odboj – zmařené naděje, Praha 1992. O PVVZ na Moravě přehledně viz ŠTĚPÁNEK, Z. – VAŠEK, F.: Moravská pětka. In: Rok 1942 v českém odboji, Praha 1999, s. 5–55.

František Lančík se synem, 1941. SOKA Přerov

a Morava, a tak zde byla v druhé polovině dubna 1939 zřízena pobočka olomoucké služebny gestapa a po reorganizaci v létě 1941 dokonce jedna z venkovních služeben nacistické tajné státní policie.

V Přerově existovalo buněk napojených na jednotlivá centra PVVZ několik, jejich členové byli mezi sebou propojeni příbuzensky (např. Marie Dřevojánková byla sestrou Hermíny Lančíkové a Oldřich Pour švagrem Rudolfa Smutka – viz níže) nebo profesně (zejména šlo o učitele, poštovní úředníky, železničáře, zaměstnance Středomoravských elektráren a Optikotechny) a také předválečným členstvím ve stejných organizacích (zejména sociálně demokratická strana a Dělnická tělovýchovná jednota, ale i Sokol a Československá obec legionářská).

Lze konstatovat, že značná část neaktivnějších členů PVVZ byla součástí předválečné přerovské politické a kulturní elity v nejlepší smyslu tohoto slova. V tomto početně poměrně úzkém okruhu, kde prakticky každý každého znal, byly možnosti konspirace při ilegální práci poměrně ztížené, na druhé straně i pronikání agentů nacistických bezpečnostních složek do tohoto prostředí bylo velmi znesnadněno. Řada přerovských členů PVVZ byla zapojena i v jiných odbojových organizacích, zejména v Obráně národa, proto je u řady odbojových akcí prakticky nemožné a v podstatě i neúčelné snažit se zpětně rozlišit, zda byly zabezpečovány přerovskou Obránou národa, sokolskou ilegální skupinou nebo PVVZ.

Mezi neaktivnější skupiny PVVZ na Moravě patřila buňka, složená z členů sociálně demokratické strany, kterou na jaře 1939 založil poslední předokupační starosta Přerova František Lančík. (V některých pramenech a literatuře je tato skupina označována názvem Nová cesta, ale tento název vznikl až po válce.) František Lančík sehrál významnou úlohu při odbojové aktivizaci bývalých členů sociálně demokratické strany na Přerovsku, když svolal začátkem června 1939 do lesů nad Veselíčkem tajnou schůzku, na níž instruoval spolehlivé funkcionáře sociálně demokratické strany

o provádění ilegální činnosti, opatrování výbušnin, zpravodajství, distribuci ilegálních tiskovin apod.² Až do svého odvolání z funkce starosty se František Lančík snažil v Přerově minimalizovat působení místních extrémistických živlů, např. se mu podařilo s pomocí městské policie zabránit plánovanému vypálení místní synagogy.

Zpočátku se Lančíkova odbojová skupina zaměřovala zejména na rozmnožování a distribuci letáků, které byly dodávány z Prahy prostřednictvím železničních zaměstnanců Karla Smělíka a Augustina Bečáka. K rozmnožování těchto ilegálních tiskovin docházelo na bývalém cyklostylu sociálně demokratické strany ukrytém v domě Aloise Ryšavého v Újezdci u Přerova. Přes další členy rodiny Lančíkovy se pak letáky dostávaly ke spolehlivým lidem na Kojetínsku, Lipnicku a Holešovsku.³ Zde je vhodné uvést, že Augustin Bečák se společně s dalším přerovským železničářem Václavem Čurdou podíleli i na rozmnožování a distribuci ilegálního časopisu Český kurýr, vydávaného v Praze redaktorem Venkova Rostislavem Korčákem.

Odbojová činnost Františka Lančíka na Přerovsku ovšem neměla mít příliš dlouhého trvání. V souvislosti s předpokládaným vypuknutím války německé bezpečnostní složky připravovaly zatýkání eventuálních odpůrců nacistického režimu v protektorátu Čechy a Morava (tzv. akce Albrecht I.). František Lančík byl varován svým německým známým, že mu hrozí zatčení, a proto se rozhodl uprchnout za hranice. Po krátkém ukrytí v Beskydech přešel za pomoci členů své odbojové skupiny na konci srpna 1939 hranice na Slovensko a přes Maďarsko a Jugoslávii se dostal do francouzského Agde, kde vstoupil do formující se československé armády.⁴ Za účast v boji proti fašismu zaplatila rodina Františka Lančíka velmi vysokou cenu. Jeho syn Jaroslav zahynul v noci z 1. na 2. července 1941 jako příslušník 311. čs. bombardovací peruté při náletu na přístav Cherbourg a jeho manželka Hermína Lančíková a dcera Eva byly za odbojovou činnost popraveny v Kounicových kolejích v průběhu 2. stanného práva.

Po útěku Františka Lančíka za hranice vedli jeho přerovskou odbojovou skupinu učitelka Růžena Stoklásková a vlakmistr Českých drah Karel Smělík. Kromě nich se ilegální práce účastnili ještě další železničář Josef Konečný a revident vlakové pošty Oldřich Pour, který představoval propojení na odbojovou skupinu na přerovské nádražní poště (viz níže). Z bezpečnostních důvodů byly přerušeny styky s členy místních organizací sociální demokracie v jednotlivých obcích přerovského okresu, kteří se původně na odbojové práci rovněž podíleli. (Zde tedy vidíme realističtější tendenci než u Obrany národa, která se naopak snažila rychle vytvořit co nejrozsáhlejší organizaci, a tím do značné míry předurčila své brzké odhalení.)

V náplni odbojové činnosti této přerovské skupiny PVVZ šlo zejména o rozšiřování ilegálních tiskovin, sbírky na pomoc rodinám zatčených a popravených (v tomto úsilí se angažovala zejména přerovská učitelka Anna Šimková a její manžel František Šimek, duchovní pravoslavné církv-

2 Státní okresní archiv Přerov (dále SOKA Přerov), fond Český svaz protifašistických bojovníků Přerov (dále ČSPB Přerov), 1/5372/1986 – vzpomínky Františka Lančíka.

3 Vzpomínky Františka Lančíka, Kultura Přerova (dále KP), červenec 1966, s. 50–53.

4 Tamtéž.

Růžena Stoklásková.
MZA Brno

ve na odpočinku), zpravodajskou činnost na železnici a v přerovských továrnách a organizování přechodů hranic.

Nejaktivnější členkou skupiny byla Růžena Stoklásková, která při svých častých cestách do Brna a do Prahy – kam jezdila jako funkcionářka České obce učitelské a na schůze Ženské národní rady – udržovala spojení s vedením PVVZ, předávala zjištěné zpravodajské údaje a přivážela pokyny a ilegální tiskoviny.⁵ Růžena Stoklásková byla rovněž zapojena i v přerovské Obraně národa.

Přerovská skupina PVVZ byla v kontaktu s obdobnými buňkami v Olomouci (úředník bytového družstva v Hodolanech Josef Teplý), Prostějově (redaktor Vojtěch Outrata) a v Hranicích (učitel Jaromír Pukl a knihař Alois Schützer).

Z pražského vedení PVVZ spojení s Přerovem udržovali zejména Karel Bondy a Wolfgang Jankovec, v brněnském centru PVVZ měl střední Moravu na starosti profesor brněnské techniky Josef Grňa. Růžena Stoklásková byla předválečnou činitelkou Dělnické akademie, odkud se znala s Volfgangem Jankovcem a ten ji seznámil s Karlem Bondym. Vedoucí brněnští i pražští představitelé PVVZ Přerov často navštěvovali, ke schůzkám Josefa Teplého, Vojtěcha Outraty a Růženy Stokláskové s Volfgangem Jankovcem docházelo mj. i v Olomouci v Národním domě. V případě potřeby zaslali okresní vedoucí PVVZ do Prahy písemná hlášení na krycí adresu: Jiří Bubeníček, Praha VIII, Dirksova 1686.⁶

Významnou postavou v činnosti PVVZ v Přerově byl až do zatčení v květnu 1940 obchodník s uhlím a místostarosta přerovského Sokola František Skopal. Právě na jeho příkladu je možné názorně dokumentovat prolínání a splývání činnosti různých odbojových center a skupin. Skopalova ilegální aktivita byla skutečně mnohostranná a rozsáhlá. Stál v čele přerovské tzv. politické skupiny Obrany národa, spolupracoval se Zemským národním výborem v Brně a s řadou sokolských skupin na Moravě (např. i v Olomouci), v rámci tzv. Národního výboru udržoval kontakty s přerovským okresním výborem ilegální KSČ. Díky Skopalovi a jeho spolupracovníkům se Přerov stal důležitým uzlem tajných přechodů hranic z protektorátu a také místem, kde byly organizovány sabotáže v železniční dopravě.⁷

František Skopal rovněž budoval na Přerovsku zpravodajskou síť, která se snažila obsáhnout klíčové regionální hospodářské a vojenské objekty. Měl k tomu poměrně značné možnosti, mj. i proto, že se jako člen městské rady staral o ubytování německých jednotek v Přerově. Z hlediska tématu zpracovávaného v této studii jsou důležité zejména Skopalovy kontakty v přerovské Optikotechně, kde mu důležité informace o výrobě optických přístrojů pro německou armádu opatrovali účetní Eduard Janeček a tajemník ředitele podniku Vladimír Mazal.⁸

Skopalovo spojení vedlo i do Středomoravských elektráren (SME), v nichž ilegálně pracovali zejména ředitel SME inženýr Jan Polách a účet-

ní Marie Dřevojánková. Jejich možnosti při zpravodajské činnosti byly rovněž poměrně rozsáhlé, protože Středomoravské elektrárny zásobovaly proudem asi třetinu Moravy, a díky tomu měli zaměstnanci SME přístup do řady průmyslových podniků důležitých pro válečnou výrobu. Do shromažďování zpravodajských údajů byli kromě Jana Polácha a Marie Dřevojánkové zapojeni i další zaměstnanci SME – např. Bohuslav Šída nebo Vladimír Vincena. Těto odbojové buňce se rovněž podařilo v dílnách SME postavit dvě vysílačky, které nesly označení „Svobodná Haná“ a „Na zdar“ a byly určeny k propagačnímu protinacistickému vysílání. (Gestapo je později označilo jako „protiněmecké štvavé vysílačky“.) Hlavní zásluhu na jejich postavení měl legionář z 1. světové války Jan Polách, který v tomto ohledu spolupracoval i s odbojovými skupinami ve Valašském Meziříčí. Spojkou mezi Přerovem a Valašským Meziříčím byl montér SME Antonín Zahradníček, který se výrazně podílel i na výstavbě a provozu vysílaček.⁹

Na přelomu let 1939/1940 se přerovští odbojáři pokusili vytvořit podmínky pro navázání radiového spojení se zahraničím, když po synovi Františka Lančíka Jaroslavovi, který tehdy přechal přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie, poslali šifrovací kód a seznam vlnových délek svých stanic. Jaroslav Lančík skutečně tyto materiály předal 8. března 1940 na velitelství čs. jednotek ve francouzském Agde.¹⁰ Bohužel přes veškeré vynaložené úsilí přesahovalo radiové spojení se zahraničím možnosti přerovského odboje a zůstalo jen ve fázi pokusů, což je potvrzeno mj. i svědectvím profesora Josefa Grni, který ve své vzpomínkové knize jednoznačně uvádí, že radiové spojení Ústředního vedení odboje domácího se zahraničím bylo udržováno pouze přes pražskou

Karel Smělík.
SOKA Přerov

František Skopal.
SOKA Přerov

- 5 Vzpomínky Josefa Konečného, KP, únor 1966, s. 22-23 a SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4767/1985 – dopis Josefa Konečného Karlu Rosmusovi. KOPŘIVOVÁ, M.: Pokroková učitelka Růžena Stoklásková. Přerov 1967, s. 30.
- 6 O kontaktech J. Grni s přerovským odbojem viz GRŇA, J.: Sedm roků na domácí frontě, Brno 1968, s. 55 aj. O návštěvách V. Jankovce v Přerově viz vzpomínky Marie Zedníčkové, KP, duben 1966, s. 15–16 a Marie Pourové, tamtéž, s. 16–17. O schůzkách v Národním domě viz BARTOŠ, J.: Ilegální síť Petičního výboru Věrní zůstaneme a Moravské pětky na střední Moravě. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 1999, č. 278, s. 3.
- 7 Podrobně viz KOPEČEK, P.: Obrana národa a sokolský odboj na Přerovsku v období okupace. Sborník SOKA Přerov, 2000, s. 88–91.
- 8 Vzpomínky Eduarda Janečka, KP, říjen 1966, s. 104.
- 9 Vzpomínky Marie Poláchové, KP, duben 1966, s. 17–18.
- 10 SOKA Přerov, pozůstalost Františka Lančíka, i. č. 14.

Marie Dřevojánková.
SOKA Přerov

Jan Polách. SOKA Přerov

vysílačku SPARTA I. (Vzhledem ke Grňovým rozsáhlým kontaktům s přerovským odbojem je prakticky vyloučeno, že by nevěděl o radiostanici pracující v Přerově.)¹¹

Dalším důležitým centrem odbojové činnosti PVVZ byla pošta na přerovském vlakovém nádraží. I zde se začala odbojová činnost organizovat už brzy po začátku okupace. Hlavními postavami byli poštovní úředníci Antonín Česal, Oldřich Pour, Rudolf Smutek, Otto Weigl a Josef Tuschl. V počátečním období jejich činnost úzce souvisela s odbojovými aktivitami Františka Skopala, na kterého se poštovní skupina napojila v květnu 1939. Zapojení poštovních zaměstnanců do ilegální činnosti umožnilo českému odboji vytvořit pružné „vnitřní spoje“ v protektorátu a zabezpečit pravidelný kurýrní styk se zahraničím. Toto spojení směřovalo od července do září 1939 zejména do Polska (Krakov, Lodž), ale i do Francie, Velké Británie a Nizozemí. Těmito kanály byly odesílány zpravodajské informace, ale i valuty a zlato pro české uprchlíky a židovské emigranty. Po vypuknutí války a porážce Polska se klíčovou pro kurýrní spojení se zahraničím stala jihovýchodní trasa do Jugoslávie, kterou byli rovněž převáděni uprchlíci z protektorátu. Na odsunu těchto osob, který probíhal zejména přes Lipov a Veselí na Moravě, spolupracovala přerovská poštovní buňka s obdobnými skupinami v Ostravě (Jaroslav Dobrovolný) a Hodoníně (František Janík).

I přerovská poštovní skupina původně pracovala pro Obranu národa, ale v dubnu 1940 po drtvivých úderech gestapa proti této organizaci se přes Františka Skopala zkontaktovala s poštovní sítí PVVZ a udržovala spojení s jedním z jejích hlavních organizátorů, pražským poštovním úředníkem a bývalým legionářem Ferdinandem Malinou.

Náplní činnosti přerovské poštovní skupiny byla i mj. přeprava ilegálních tiskovin, ničení udavačských dopisů adresovaných gestapu a rovněž i zpravodajská činnost, která měla velmi rozsáhlý systematický záběr. Každý člen buňky si vytvářel kolem sebe síť důvěrníků, složenou zejména ze zaměstnanců jiných poštovních úřadů. Tak např. spolupracovníky Antonína Česala byli František Čermák z Olomouce, Valentin Matyáš z Hranic, Josef Hladil z Přerova, Vladimír Hrazdil ze Zlína a Klement Michalík z Hodonína.

Podobné kontakty si budovali i další členové přerovské poštovní skupiny. Zjištěné zpravodajské údaje, které se týkaly zejména důvěrných informací zjištěných v poštovním styku, plánů důležitých železničních uzlů, síly, rozmístění a přesunu německých vojenských sil, činnosti kolaborantské

organizace Vlajka a válečné výroby v průmyslových závodech, byly zasilány na krycí adresy v Praze.¹²

Členové přerovské poštovní skupiny se podíleli i na sabotážní aktivitě, např. Rudolf Smutek z Prahy přepravoval a distribuoval speciální kuličky se smirkovým papírem, které byly určeny pro poškozování ložisek železničních vagónů.

Kromě Petičního výboru Věrní zůstaneme spolupracovali členové přerovské poštovní buňky i s další skupinou domácího odboje, která nesla název Modrý kruh-Avala. S touto organizací, jež vyvíjela činnost zejména v Praze a na Říčansku, propojovala buňku na přerovské nádražní poště – a tím vlastně i další přerovské skupiny – osoba pražského úředníka vlakové pošty Františka Rendla, který často Přerov navštěvoval a spolupracoval zejména s Rudolfem Smutkem.¹³

Rudolf Smutek.
SOKA Přerov

První ztráty

V závěru roku 1939 se gestapu zdařil první rozsáhlý úder proti odbojovým sítím v protektorátu Čechy a Morava. Došlo k rozbití struktury Obrany národa a těžce bylo zasaženo i Politické ústředí, naproti tomu PVVZ byl postižen nepoměrně méně a v následujícím období se stal páteří národního odboje v českých zemích. Odbojové hnutí prokázalo v dané situaci značnou schopnost regenerace a na rozhraní dubna a května 1940 byl vytvořen koordinační orgán tří nejdůležitějších národních odbojových organizací (tj. Obrany národa, Politického ústředí a Petičního výboru Věrní zůstaneme), který nesl název Ústřední vedení odboje domácího (ÚVOD).¹⁴

Obnovování přerušovaných spojení si vyžadovalo značné úsilí, a to jak na úrovni centrálních odbojových orgánů, tak i v jednotlivých regionech. Kolem poloviny dubna 1940 se ve venkovském bytě profesora Josefa Grni v Ratajích na Kroměřížsku objevila spojka vedení PVVZ, která dostala za úkol obnovit po zatýkání přerušené spojení pražského vedení PVVZ s Brnem. Karel Bondy prostřednictvím této spojky, kterou byla doktorka Milada Horáková, pozval Josefa Grňa do Přerova. Zde se v zahradním domku Františka Skopala uskutečnila ilegální schůzka, na které byli přítomni kromě majitele i Josef Grňa, Wolfgang Jankovec a Karel Bondy. Kromě jiného zde byly projednávány i otázky sjednocování a řízení odbojových skupin.¹⁵

Josef Grňa si představoval, že v Přerově vznikne jakési teritoriální středisko PVVZ pro řízení činnosti v celé oblasti střední Moravy, narazil ale v této otázce na odpor Františka Skopala, který prosazoval samostatné napojení jednotlivých místních skupin na vyšší odbojová centra. Nebyl to jediný nesou-

11 GRŇA, J.: c. d., s. 64.

12 SOKA Přerov, SPB Přerov, 1/5603/1986 – vzpomínky A. Česala.

13 GEBHART, J. – HÁJKOVÁ, A. – KUKÍK, J.: 2245 dní odporu. Praha 1980, s. 205.

14 Podrobně o vzniku ÚVOD viz KURAL, V.: Vlastenci proti okupaci, c. d.

15 VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: Předpoklady vzniku Moravské pětky. Časopis Matice moravské (dále ČMM), 1998, č. 1, s. 81.

lad, který mezi Josefem Grňou a Františkem Skopalem existoval. Josef Grňa a jeho hlavní přerovská spolupracovnice Růžena Stoklásková měli také určité výhrady vůči některým příliš „veřejným“ metodám Skopalovy odbojové práce, a proto se snažili nepropojovat činnost jednotlivých přerovských buněk PVVZ, aby případné odhalení jedné z nich nestrhlo s sebou i ostatní.¹⁶

Prohloubit konspiraci bylo nutné tím spíše, že i přerovský odboj byl postižen zatýkáním gestapa. Dne 4. prosince 1939 byl v Přerově zatčen okresní velitel Obrany národa kapitán Evžen Vašíček a do září 1940 byli postupně gestapem zajištěni všichni členové přerovského okresního vedení Obrany národa. Došlo i k narušení přechodových kanálů do zahraničí, např. na začátku roku 1940 musel uprchnout přes hranice učitel Jaromír Hlubík z Lipova, jeden z hlavních organizátorů ilegálních přechodů hranic, který přímo spolupracoval s přerovskými odbojovými pracovníky. Ti ovšem ve své činnosti pokračovali – přes Přerov odešli do emigrace např. ohrožení generálové Antonín Hasal a Jaroslav Čihák-Znamenáček, jehož útěk se uskutečnil v průběhu ledna 1940.¹⁷

Důležitost kurýrního spojení s okupovanou vlastí si samozřejmě uvědomovali i představitelé československé emigrace. Bělehradská skupina čs. odboje, vedená majorem generálního štábu Jaroslavem Hájíčkem a majorem Jaroslavem Kašparem-Pátým, vyslala v druhé polovině března 1940 do protektorátu kurýra Jana Zemka, který 26. března 1940 navštívil v Přerově Františka Skopala, předal mu dopisy od vedení bělehradské skupiny a nové instrukce pro organizaci přechodů hranic.¹⁸

Po Hlubíkově útěku došlo k určitým změnám v ilegální činnosti i z iniciativy domácích odbojářů. Rotmistr František Janík si do Lipova pozval na organizační schůzku své přerovské spolupracovníky Jana Polácha, Rudolfa Smutka, Bohuslava Zedníčka a Jana Skopala (syn Františka Skopala). Zdá se, že právě v téže době navštívili Františka Skopala v Přerově i dva důstojníci z pražského ústředí Obrany národa, z nichž jeden vystupoval jako major Pobera. Toto krycí jméno používal podplukovník Josef Mašín, jeden z čelních představitelů „druhé garnitury“ vedení Obrany národa.¹⁹

Rozsáhlá a rozmanitá odbojová činnost Františka Skopala skončila 27. května 1940 jeho zatčením na schůzi přerovské městské rady. Stalo se tak v souvislosti s akcí gestapa proti struktuře ilegální KSČ na střední Moravě, která probíhala od března 1940. Jak už bylo uvedeno výše, existoval na Přerovsku koordinační orgán jednotlivých odbojových směrů, který nesl označení Národní výbor a který projednával jejich vzájemnou spolupráci v odbojových akcích (např. při podpoře rodin zatčených). Při vyšetřování činnosti přerovského ilegálního okresního výboru KSČ narazilo gestapo i na stopy spolupráce mezi komunisty a přerovskou Obranou národa při přípravě oslav 28. října 1939. Za Obranu národa projednával tuto spolupráci František Skopal, a proto nyní došlo k jeho zatčení.²⁰

Zpočátku gestapo nepřipisovalo jeho osobě zvláštní význam a František Skopal byl držen v mírném režimu ve věznici Okresního soudu v Přerově, situace se ale změnila v souvislosti s dalším vyšetřováním činnosti Obrany národa. Gestapo v létě 1940 odhalilo tajný sklad zbraní Obrany národa ve Věrovanech a narazilo i na další stopy, které vedly do Přerova od vyšších center odboje. Nacistickému bezpečnostnímu aparátu se ale stejně

nakonec podařilo zdokumentovat pouze malou část odbojové aktivity Františka Skopala – zejména organizační napojení na vyšší centra Obrany národa a částečně i zpravodajskou činnost – ale i to stačilo k tomu, aby byl společně s olomouckými sokolskými funkcionáři O. Smrčkou a M. Václavikem 4. listopadu 1942 odsouzen k trestu smrti a 12. března 1943 ve Vratislavi popraven.

Při vyšetřování se František Skopal choval statečně, ve svých výpovědích uváděl pouze jména těch, které už gestapo znalo, nebo byli v ilegalitě či v emigraci. Z jeho rozsáhlé převaděčské činnosti mu byla prokázána pouze pomoc při odchodu nadporučíka letectva Stanislava Příbyla, zaměstnance Zbrojovky Brno, který byl zatčen v Rakousku.²¹ Díky Skopalově mlčenlivosti zůstala neodhalena i činnost ostatních buněk PVVZ v Přerově, které tak mohly pokračovat v odbojové aktivitě. (Když ve svých pamětech Josef Grňa napsal, že v průběhu roku 1940 utrpěla síť PVVZ na Moravě jediné ztráty právě v Přerově, měl tím na mysli právě zatčení Františka Skopala a některých jeho spolupracovníků.)

První polovina roku 1940 výrazně změnila situaci odbojového hnutí na Přerovsku. Po paralyzování Obrany národa i komunistického odboje zde zůstal z centrálně řízených sítí pouze Petiční výbor Věrní zůstaneme. Než si všimneme dalšího strukturálního vývoje odbojového hnutí na Přerovsku, zaměříme se krátce na vztahy mezi jeho národní a komunistickou větví v období let 1939–1940. Je zajímavé, že zatímco v poválečných vzpomínkách přeživších přerovských odbojářů nechybějí svědectví o konkrétní spolupráci mezi Obranou národa (respektive sokolským odbojem, na jehož platformě byla Obrana národa na Přerovsku organizována) a ilegální KSČ, zmínky o bližších kontaktech mezi komunistickým odbojem a buňkami PVVZ chybí – snad s výjimkou společné účasti v již zmíněném Národním výboru. Za touto skutečností lze hledat několik důvodů.

Především co se týče počtu zapojených osob, byly buňky PVVZ z uvedených odbojových organizací relativně nejméně početné a k tomu na ně nacistické represe zejména v průběhu 1. a 2. stanného práva dopadla nejdrastičtěji. Takřka všichni vedoucí představitelé přerovských buněk PVVZ zahynuli, proto po válce nemohli svá svědectví – na rozdíl od vedoucích činitelů KSČ a ON – poskytnout.

Další pravděpodobnou příčinou chybějících svědectví o spolupráci mezi PVVZ a ilegální KSČ mohla být i snaha o maximální utajení odbojové činnosti a nepropojování jednotlivých skupin, která byla pro přerovské buňky PVVZ charakteristická – s již výše zmíněnou výjimkou Františka Skopala.

16 GRŇA, J.: c. d., s. 54–55. Nejasné ovšem zůstává přesné datum této schůzky. Grňa ve svých pamětech uvádí období kolem Vánoc roku 1940, což je ovšem zjevně nesprávné, protože už od května 1940 byl František Skopal ve vězení.

17 Vzpomínky Emílie Skopalové, KP, srpen 1966, s. 63. V literatuře viz GEBHART, J. – HÁJKOVÁ, A. – KUKLÍK, J.: c. d., s. 61.

18 ZEMEK, J.: Z Veselí nad Moravou do Bělehradu, In: Morava v boji proti fašismu. I, Brno 1987, s. 111.

19 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/2159/1982 – obžalovací spis Františka Skopala (český překlad).

20 Nebylo bezejmenných hrdinů, I, Přerov 1985, s. 36.

21 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/2159/1982.

Konečně nelze vyloučit ani vliv politického napětí přetrvávajícího z předválečné doby ve vztazích mezi komunisty a sociálními demokraty, ke kterým značná část členů PVVZ patřila. V tomto ohledu je zajímavé i poválečné svědectví druhého velitele Obrany národa v okrese Přerov kapitána Evžena Vašíčka, který začátkem listopadu 1939 dostal od krajského velitelství Obrany národa v Olomouci pokyn rozšířit spolupráci i s jinými odbojovými skupinami v Přerově, jmenovitě se skupinou členů bývalé sociálně demokratické strany (tj. PVVZ) a rovněž i s komunisty. Přes svého hlavního spolupracovníka PhMr. Františka Kočího si Evžen Vašíček domluvil schůzku s členem odbojové skupiny PVVZ na nádražní poště Oldřichem Pourrem, na které byly projednány zásady vzájemné spolupráce. Pour na této schůzce prohlásil, že v současné době o činnosti ilegální KSČ nic neví. K tomu je vhodné ještě podotknout, že podle svědectví pamětníků se Oldřich Pour vyznačoval silně antikomunistickými a antisovětskými názory.²²

K dokreslení celé situace je nutné ještě uvést, že v této době, tj. na podzim 1939, prožívala přerovská organizace ilegální KSČ vnitřní krizi, která byla způsobena rozdílnými postoji jejich jednotlivých členů k paktu o neútočení mezi SSSR a nacistickým Německem a k pokynům Kominterny a moskevského vedení KSČ, které z tohoto paktu vyplývaly. Tato krize byla nakonec „vyřešena“ ve shodě s tehdejší oficiální linií komunistického odboje výměnou dosavadního vedoucího ilegálního OV KSČ Rudolfa Kováře (z konspiračních důvodů nešlo o předválečného člena komunistické strany) za dlouholetého předválečného funkcionáře KSČ Františka Řeháčka, který byl zřejmě ochoten bezvýhradně respektovat ideový obrat komunistického odboje vyplývající z pokynů Kominterny a moskevského vedení KSČ. Politické hledisko tak bylo do značné míry nadřazeno bezpečnostnímu.²³

Regenerace Obrany národa

Po těžkých úderech gestapa na konci roku 1939 a v první polovině roku 1940 se na Moravě začala regenerovat činnost Obrany národa. Jako její nástupnické organizace vynikly zejména dvě odbojové sítě – v čele jedné stanul profesor Benešovy techniky dr. Ing. František Píšek, univerzitní profesor Masarykovy univerzity PhDr. Vladimír Groh a dr. Václav Bureš, profesor obchodní akademie. Druhou skupinu vedli sekretář Masarykovy univerzity Jaroslav Trumpeš a učitel z Chrlic František Bednář. (Zajímavé je, že Josef Grňa ve svých pamětech popírá návaznost těchto skupin na původní Obranu národa z roku 1939. Zdá se, že je to způsobeno i Grňovým poválečným skeptickým postojem vůči metodám Obrany národa, na jejíž činnosti se ovšem v období okupace sám výrazně podílel.) V průběhu roku 1941 se činnost těchto dvou nástupnických skupin ON propojila s činností moravské sítě Petičního výboru Věrní zůstaneme a na schůzce v Brně v první polovině března 1941 bylo vytvořené společné vedení moravského odboje – gestapem později označované jako Moravská pětka. Členy tohoto řídicího orgánu byli Josef Grňa, Václav Bureš, Jaroslav Trumpeš, Eduard Berka a Bedřich Koblížek.²⁴

Na rozdíl od „původní“ Obrany národa z roku 1939, která se snažila o co nejrychlejší vytvoření rozsáhlé „armády v podzemí“, připravené pro brzké

povstání proti nacistickým okupantům, vytvářela Moravská pětka v jednotlivých místech spíše jen jednotlivé buňky, připravené stát se v příhodnou chvíli zárodkem rozsáhlejšího odbojového hnutí. Tento vývoj se odrazil i na Přerovsku, kde se začala vytvářet nová odbojová struktura, vedená učitelem Josefem Pavlánem, obchodním úředníkem přerovské Optikotechny Vladimírem Mazalem a účetním ve stejném podniku Eduardem Janečkem. (Poslední dva jmenovaní byli – jak už bylo uvedeno výše – původně členy zpravodajské sítě Františka Skopala.)

Tato přerovská skupina, která se začala vytvářet na přelomu let 1940 a 1941, byla ze strany Moravské pětky ideově i organizačně řízena profesorem Josefem Grňou a učitelem Františkem Bednářem. Podle pozdějšího zjištění gestapa získal Pavlán Mazala pro odbojovou činnost v dubnu 1941 a ustanovil ho svým zástupcem. Rovněž ho seznámil s Františkem Bednářem, který oba instruoval o zásadách výstavby odbojové organizace. Jejich úkolem bylo především získat spolupracovníky v nejdůležitějších regionálních centrech. Mazalovi se skutečně podařilo tento úkol splnit, a tak se odbojová činnost rozvíjela i v Lipníku, kde se představitelem odbojové organizace stal úředník spořitelny Jan Krejčíř, dále v Holešově (MUDr. Milošlav Zlámal) a v Hranicích (MUDr. Emil Čermák a pokladník spořitelny Stanislav Vejmolá). Problémy ovšem vznikly v Kojetíně, kde se Mazalovi nepodařilo nikoho získat. Pavlán slíbil, že se pokusí tuto mezeru zacelit. Nakonec se důvěrníkem Obrany národa v Kojetíně stal Vojtěch Drbal, jehož činnost se ale vázala spíše přímo na Františka Bednáře než na přerovské vedení skupiny.

Při jedné z prvních ilegálních schůzek v bytě Eduarda Janečka, která se podle gestapa měla konat v srpnu nebo září 1941, složili členové skupiny přísahu věrnosti do rukou Josefa Grni. Deklarovaným cílem odbojové skupiny mělo být narušování zázemí nacistického Německa, zpomalování přepravy důležitého vojenského materiálu apod. Konkrétní praktickou náplní činnosti skupiny bylo ale především zpravodajství, zaměřené zejména na přesuny německých vojenských jednotek a vojenského materiálu v oblasti střední a východní Moravy.²⁵

Důležitým úkolem, který provázel činnost Obrany národa od jejího vzniku, byla příprava povstání a plány převzetí moci ve chvíli zhroucení nebo výrazného oslabení nacistického Německa. Zde ovšem vyvstával logický problém spjatý s novou koncepcí výstavby ilegální organizace. Na jedné straně zapojení jen několika osob do odbojové činnosti přinášelo lepší konspiraci, na straně druhé neumožňovalo v případě překotného vývoje událostí dobře organizovanou a předem připravenou povstaleckou akci. Se zajímavým podnětem, jak vyřešit toto dilema, přišel MUDr. Emil Čermák, který byl v Hranicích velitelem protiletdecké ochrany. Navrhl zapojit do povstá-

22 Vzpomínky Evžena Vašíčka, KP, duben 1967, s. 183–185. Vzpomínky Antonína Horáka, archiv autora.

23 Vzpomínky Františka Vodsloně, KP, srpen 1966, s. 66.

24 Podrobně viz VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: Předpoklady vzniku Moravské pětky. ČMM, 1998, č. 1, s. 71–94.

25 Vzpomínky Eduarda Janečka, KP, říjen 1966, s. 10. SOkA Přerov, SPB Přerov, 1/4756/1985 – vzpomínky Jana Krejčíře. SOkA Přerov, SPB Přerov, 2/5692/1986 – obžalovací spis Vladimíra Mazala (kopie).

ní členy této služby, kteří by do té doby ani nemuseli být o ilegální činnosti informováni.²⁶

Po vytvoření Moravské pětky, ve které se spojilo vedení nejvýznamnějších odbojových skupin na Moravě, mělo dojít i ke sblížení v nižších člancích odbojové struktury. Proto v Přerově propojil Josef Grňa Josefa Pavlána s Růženou Stokláskovou.²⁷ Konkrétní spolupráce mezi jejich skupinami se realizovala zejména v tom, že členové Pavlánovy skupiny zasílali zjištěné zpravodajské údaje do pražského ústředí právě prostřednictvím Růženy Stokláskové.

Na jednotlivé složky Moravské pětky byli napojeni i další odbojoví pracovníci z přerovského regionu. V její tzv. lékařské sekci vedené MUDr. Janem Florianem pracoval přerovský lékař MUDr. Václav Skalák, kapacita na vnitřní choroby. Jeho rekreační chata na Vičanově v Hostýnských horách sloužila jako jedno z přechodných útočišť lidí přepravovaných odbojem za hranice. Ke stejnému účelu byl využíván i výletní hostinec Františka Kubiče na nedalekém Tesáku.²⁸ Dalším významným kontaktem Moravské pětky v přerovském regionu byl učitel Jaromír Pukl z Hranic, který udržoval kontakty s jedním z jejich vedoucích představitelů Františkem Píškem.²⁹ Konečně na obnovující se vojenskou složku Obrany národa byli v Přerově napojeni plukovník generálního štábu František Rakovčík a major Hynek Kokojan. Plukovník Rakovčík měl být v případě protinacistického povstání velitelem oblasti Morava-sever.³⁰

Spolupráce s výsadky ze SSSR

Jedním z vrcholů činnosti přerovských buněk PVVZ byla spolupráce s parašutistickými výsadky ze SSSR, které na střední Moravě působily v létě a na podzim roku 1941. Vzhledem k tomu, že historie těchto desantů je poměrně podrobně zpracována v dosavadní odborné literatuře, soustředíme se zde především na spolupráci přerovských odbojářů s těmito parašutisty.³¹

Po vypuknutí sovětsko-německého konfliktu v červnu 1941 vyslala sovětská bezpečnostní služba NKVD na konci srpna 1941 na území protektorátu Čechy a Morava devítičlenný výsadek, složený z tzv. hvězdářů. Šlo o československé občany, orientované radikálně levicově až komunisticky, kteří se na území SSSR dostali v září 1939 při ústupu československé vojenské jednotky z poraženého Polska, po určité době se od této jednotky oddělili a dali se k dispozici sovětským orgánům. Tento výsadek – původně rozdělený do tří skupin – odletěl do akce z letiště Brovary u Kyjeva v noci z 30. na 31. srpna 1941. Parašutisty, kteří měli zpravodajské a sabotážní úkoly, pronásledovala smůla. Kvůli poškození svého letadla protiletadlovou palbou museli neplánovaně seskočit nedaleko Varšavy a poté se přemísťovat do prostoru svého nasazení po zemi. Tři z nich byli při přesunu zatčeni, ostatním se podařilo překročit protektorátní hranice a zahájit přípravu plnění svých úkolů.

Jedním z těchto výsadkářů byl Karel Hovůrka, rodák z Přerova, člen a cvičitel místní Dělnické tělovýchovné jednoty (DTJ), který uprchl v červnu 1939 do emigrace a v Polsku vstoupil do československé zahraniční armády. Nyní se tedy 11. září 1941 objevil znovu v Přerově v bytě své mat-

ky. Brzy se mu podařilo získat řadu spolupracovníků, zejména z řad Sokola a sociálně demokratické strany, kteří zabezpečovali jeho pobyt a pomáhali mu s plněním sabotážních a zpravodajských úkolů. Značná část z nich byla už předtím zapojena právě do ilegální činnosti PVVZ.

Po většinu doby svého přerovského pobytu se Karel Hovůrka ukrýval v zahradním ateliéru akademického sochaře Františka Mádleho v ulici Svisle, do kterého se dalo nepozorovaně přijít přilehlými zahradami. Hovůrkovo zásobování potravinami a dalšími životními nezbytnostmi obstarávaly zejména sokolské pracovnice Anna Řezníčková a Růžena Hanzlíková, bankovky o vysoké hodnotě, které parašutista dostal před odletem, mu proměnil ředitel místní pobočky Moravské banky Bohumil Zedníček, jenž se už předtím podílel na řadě akcí odboje, mj. na tajných přechodech do zahraničí a podpoře rodin popravených a vězňených. Pomoc při šifrování rádiových depeší Karlu Hovůrkovi nabídla manželka zatčeného Františka Skopala Emílie Skopalová.³²

Do kontaktu s Karlem Hovůrkou se dostala i odbojová buňka ve Středomoravských elektrárnách, jejímiž hlavními představiteli byla účetní Marie Dřevojánková a ředitel SME Jan Polách, kteří parašutistovi opatřovali součástky k opravě jeho vysílačky. Karel Hovůrka začal rovněž z Přerova navazovat kontakty s ostatními parašutisty, kteří se ukrývali na různých místech Moravy. Společně se dvěma z nich – Josefem Vodičkou a Ferdinandem Čihánkem – zahájil i plánování diverzních akcí v těsné blízkosti Přerova, jejichž cílem mělo být zničení transformační stanice Středomoravských elektráren v Dluhonicích a skladiště pohonných hmot v Horní Moštěnici.

Plán zničení transformační stanice v Dluhonicích zpracovala Marie Dřevojánková a pro akci ve skladišti pohonných hmot v Horní Moštěnici byl získán strážmistr Jan Procházka, člen protektorátního četnictva, které skladiště hlídalo. (V případě Jana Procházky šlo o bývalého člena Obrany národa.) Potřebné výbušniny měl opatřit příručí firmy Netopil a místonáčelník přerovského Sokola Antonín Michálek, který už v roce 1939 získá-

Karel Hovůrka.
SOKA Přerov

26 Tamtéž.

27 GRŇA, J.: c. d., s. 95.

28 Vzpomínky Vlasty Skalákové, KP, říjen 1966, s. 89–91.

29 Bratrem Jaromíra Pukla byl štábní kapitán Václav Pukl, v letech 1939–1940 okresní velitel Obrany národa v Hranicích. Václav Pukl byl zatčen 27. února 1940 a o tři roky později 19. února 1943 popraven ve Vratislavi.

30 SOKA Přerov, sbírka jednotlivin – „Akce Viktor“, dotazníky k odbojové činnosti.

31 Podrobně k těmto výsadbům viz např. BENČÍK, A. – KURAL, V.: Zpravodajové generála Píky a ti druzí. Praha 1991, RICHTER, K.: A v zádech měli smrt. Třebíč 1997; HALAMA, V.: Chronologie zrady. In: Morava v boji proti fašismu II, Brno 1990, s. 37–68, KOPEČEK, P.: Se smrtí na dosah. Přerov 2000, MERCOVÁ, M. – ZEZULOVÁ, J.: Dřínov 1941 – Osudy padákového výsadku S1/R. Dřínov 2006.

32 Vzpomínky Františky Hovůrkové-Ticháčkové, KP, únor 1968, s. 2–4.

Bohuslav Němec.
SOkA Přerov

Václav Skalák.
SOkA Přerov

val zbraně pro Obranu národa.³³ Manželé Dřevojánkovi rovněž poskytli ve svém bytě v Přerově ve Wilsonově ulici úkryt dalšímu z parašutistů Josefu Vodičkovi. (Rodina Kojeckých ve vesnici Buk nedaleko Přerova připravila pro Vodičku náhradní ubytování, které ale pro rychlý spád událostí nakonec nebylo využito.) Po provedení destrukcí se počítalo s tím, že se Karel Hovúrka z Přerova přemístí, aby unikl předpokládanému rozsáhlému pátrání nacistických bezpečnostních složek. Jeho novou oblastí působnosti se mělo stát Valašské Meziříčí, kde působili další spolupracovníci přerovské odbojové skupiny. K tomu už ale nedošlo.

Ve stejné době, kdy se zde objevil výsadek Karla Hovúrky, dostal se Přerov do centra pozornosti i další parašutistické skupiny vyslané ze SSSR. Šlo o výsadek S-1/R, který ve složení nadporučík Bohuslav Němec (velitel skupiny), rotný František Brauner, rotný František Ryš a desátník Jan Kasík přistál v noci z 9. na 10. září 1941 u Dřínova na Kroměřížsku. Na rozdíl od výsadku Karla Hovúrky, který byl vyslán sovětskou bezpečnostní službou NKVD, podléhali členové S-1 československé vojenské misi, která pod vedením plukovníka Heliodora Píky zastupovala v SSSR zájmy československé exilové vlády v Londýně a řídila na sovětském území formování československých vojenských jednotek. (Už předtím v noci z 30. na 31. srpna odletěla do akce tříčlenná slovenská část výsadku S-1 s označením N, která ale skončila tragicky. Díky navigačnímu omylu parašutisté seskočili u maďarského Miskolce, jeden z nich se při nevydařeném dopadu zabil a zbylí dva byli záhy zatčeni maďarskými bezpečnostními orgány.)

Stejně jako u Karla Hovúrky sehrály i u členů S-1 významnou úlohu jejich osobní vazby na Přerov, a to zejména u velitele výsadku Bohuslava Němce. On sám se sice 2. listopadu 1913 narodil v Olomouci jako syn železničáře Jana Němce, ale brzy poté se jeho rodina přestěhovala do Přerova. Bohuslav Němec absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích, politicky měl v rodinné tradici blízko k sociální demokracii a byl členem DTJ. Okupace českých zemí nacistickým Německem ho zastihla u jeho vojenského útvaru – 41. pěšího pluku v Čadci. Po demobilizaci se vrátil ke svým rodičům, kteří bydleli v Přerově ve Štefánikově ulici. Společně se svým otcem a bratrem se zapojil do vznikající vojenské odbojové organizace Obrana národa. Díky jeho obeznámení se slovenským prostředím ho ilegální organizace nasazovala na Slovensku jako kurýra a zpravodajce. V květnu 1939 byl při jedné ze svých kurýrních cest zřejmě náhodou v Ostravě zatčen a po propuštění uprchl v červenci téhož roku do Polska, kde se připojil ke vznikající československé jednotce v Krakově. Prodělal s ní ústup do SSSR a po

vypuknutí sovětsko-německého konfliktu se přihlásil do zpravodajsko-sabotážního kurzu, který vedli důstojníci československé vojenské mise v SSSR. Výsadek S-1, kterému velel, měl na území Moravy a Slovenska plnit sabotážní a zpravodajské úkoly.³⁴

Při seskoku u Dřínova došlo k rozptýlení parašutistů a Bohuslav Němec se samostatně vydal ke svým rodičům do Přerova. Zde získal řadu spolupracovníků, z nichž řada byla už předtím angažována v odbojové činnosti. František Drbal, ředitel Měšťanské školy Karolíny Světlé, který Bohuslava Němce před válkou učil, ho odvedl do bytu ředitele SME Jana Polácha. (V téže době Polách zahájil spolupráci i s výsadkem Karla Hovůrky.) Mezi členy přerovského odboje vyvstala hned zpočátku nutnost opatřit Němcovi nové ubytování, protože v bytě svých rodičů se nemohl z bezpečnostních důvodů příliš zdržovat a celkově nežádoucí byl i jeho soustavný pobyt v Přerově, kde ho poměrně značný okruh lidí znal z předválečného období. Proto mu manželka inženýra Polácha Marie Poláčková našla úkryt v nedalekém Brodku u Přerova ve vile obchodníka Jana Skopala. Odbojáři tam velitele výsadku přesunuli 14. září 1941, když předtím přenocoval u Poláchů.³⁵

V Brodku ovšem vznikly potíže, protože Jan Skopal momentálně nebyl přítomen a jeho manželka nebyla do jeho odbojové činnosti příliš zasvěcena. Proto další člen odbojové skupiny, přerovský lékař MUDr. František Šťastný, odvezl parašutistu svým automobilem do hostince Františka Kubiče na Tesáku v Hostýnských horách. Až v průběhu následujících dní po poradě členů odbojové skupiny došlo k opětovnému přemístění velitele výsadku S-1 do Brodku, kde se u Jana Skopala ukrýval až do začátku října 1941.³⁶

Jan Skopal byl synem již mnohokrát zmíněného Františka Skopala, přerovského obchodníka s uhlím a významného odbojového pracovníka sokolského odboje, Obrany národa a Petičního výboru Věrní zůstaneme. Rovněž Jan Skopal byl široce zapojen do ilegální činnosti a podle svědectví pamětníků se vyznačoval velkou odvahou a nebál se přijmout i značné riziko.³⁷ To prokázal po zatčení svého otce, když se ho gestapo pokusilo přimět ke spolupráci. Podle poválečné výpovědi člena olomouckého gestapa Kurta Raunera Jan Skopal skutečně konfidentský závazek členovi olomoucké služebny gestapa kriminálnímu tajemníkovi Josefu Hummelovi podepsal a dodával mu bezvýznamné zprávy. Skutečně důležitá činnost Jana Skopala v odbojovém hnutí zůstávala přitom gestapu utajena.

I když je nutno k poválečným svědectvím členů gestapa přistupovat nesmírně opatrně, v tomto případě lze Raunerovi věřit. Zdrojem zkreslení a vědomých lží v poválečných výpovědích členů gestapa jsou totiž zejména dva motivy – snaha maximálně se zbavit odpovědnosti za spáchané zločiny a pokusy některých vyšetřujících pomocí zmanipulovaných svědectví zatčených členů gestapa nebo konfidentů očernit osoby politicky či jinak

33 Vzpomínky Růženy Hanzlíkové, KP, duben 1966, s. 18–20.

34 Vzpomínky Jana Němce, KP, prosinec 1967, s. 287. Památníky a pamětní desky protifašistického odboje v okrese Přerov. Přerov 1985, s. 45.

35 Vzpomínky Marie Poláčkové, KP, duben 1966, s. 17–18.

36 Vzpomínky Marie Skopalové-Prokešové, KP, únor 1968, s. 9–10. SOkA Přerov, ČSPB Přerov, 1/1983/1979 – první parašutisté ze SSSR.

37 SOkA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4415/1984 – vzpomínky Františka Skopala.

nepohodlné. V Raunerově výpovědi týkající se Jana Skopala oba tyto moti-
vy chybějí. Skopalova záležitost se Raunera přímo netýkala a nijak mu
nepřítěžovala, proto v ní neměl důvod lhát. Tato výpověď Skopala navíc
nijak neočernuje, líčí ho jako člověka, který gestapo klamal, dodával mu
bezvýznamné zprávy a nakonec mu úspěšně unikl.³⁸ Gestapo poté, co Sko-
palovu dvojí hru na konci října 1941 odhalilo díky svému konfidentovi Fer-
dinandu Čihánkovi, považovalo ji za svoji velkou blamáž a zahájilo po
uprchlém Janu Skopalovi rozsáhlé pátrání.

Ze Skopalovy vily zahájil Bohuslav Němec navazování kontaktů s členy
odbojových skupin, vesměs patřících do sítě Ústředního vedení odboje
domácího, s úmyslem vytvořit podmínky pro splnění svých úkolů. Dalším
místem ilegálních schůzek se stal již zmíněný hostinec Františka Kubiče
na Tesáku v Hostýnských horách. Tento hostinec přerovská ilegální orga-
nizace často používala jako místo přechodného pobytu pro lidi, kterým
zabezpečovala útek za hranice. Šlo o nenápadné místo v turistické oblas-
ti, kde přítomnost neznámých lidí nevyvolávala nežádoucí pozornost.

V době příchodu parašutistů na Přerovsko se zde ukrývali angličtí letci
Thomas Ross a Kenneth Wright, kteří uprchli začátkem dubna 1941 ze
zajateckého tábora u Frankfurtu nad Mohanem a našli útočiště u českého
odboje. Poštovní zaměstnanci Rudolf Smutek a František Rendl je v kvě-
tnu 1941 nejdříve převezli do Smutkova bytu v Havlíčkově ulici v Přerově
a odtud na Tesák do Kubičova hostince, odkud měli být přepraveni za hra-
nice. Situaci komplikovalo Wrightovo zranění nohy, které mu na Tesáku
léčili přerovští lékaři František Štastný a Jan Lacina.

Mnohem větší překážky v odchodu obou letců za hranice ovšem posta-
vily dramatické mezinárodní události. V dubnu 1941 německá armáda
ovládla Jugoslávii a přerušila tím dosud dobře fungující trasu ilegálních
přechodů českého odboje, která vedla přes Slovensko a Maďarsko právě do
Jugoslávie. Za těchto okolností byl odchod anglických letců touto trasou
nemožný a jejich pobyt v Kubičově hostinci se stal zbytečný. Na začátku
října 1941 byli proto přepraveni do Prahy. Ilegální organizace hledala jiné
možnosti jejich přesunu do zahraničí, bohužel neúspěšně, a oba letci byli
6. října 1941 zatčeni v průběhu velké akce gestapa proti síti Ústředního
vedení odboje domácích.³⁹

Kubičův hostinec se tedy stal jedním z míst, která využíval Bohuslav
Němec k ilegálním schůzkám. K dalším kontaktům – jak už bylo uvedeno
– docházelo v Přerově a ve vile Jana Skopala v Brodce u Přerova. Podle
Skopalova poválečného svědectví byli k Bohuslavu Němcovi dopravováni
odbojoví pracovníci z Ostravy, Brna i jiných míst. Kromě toho velitel výsad-
ku S-1 uskutečňoval sám řadu cest, a to zejména s MUDr. Františkem
Štastným, který měl jako obvodní lékař k dispozici automobil.

Bohuslav Němec Františka Štastného rovněž požádal, aby se pokusil zni-
čit stopy po přistání parašutistů u Dřínova (tj. zejména padáky). Tento pokus
byl ale neuskutečnitelný a vlastně i zbytečný, protože gestapo brzy po sesko-
ku parašutistů padáky objevilo a místo seskoku hlídalo, což Štastný zjistil
od svého známého, velitele četnické stanice v Němčicích nad Hanou.⁴⁰

Z již popsaných přerovských skupin Bohuslav Němec úzce spolupraco-
val s členy skupiny PVVZ vedené vlakmistrem Karlem Smělíkem a učitel-
kou Růženou Stokláskovou. Toto spojení bylo navázáno díky členu PVVZ

Josefu Konečnému, který byl na přítomnost Bohuslava Němce upozorněn jeho otcem Janem Němcem, s nímž pracoval v železničních dílnách.

Po navázání spojení s výsadkáři z desantu S-1 v září 1941 se činnost členů této přerovské skupiny PVVZ ještě zintenzívnila a došlo také k užšímu propojení s dalšími přerovskými odbojáři. Skupina se také personálně rozšířila – do ilegální práce v ní byli zapojeni i otec velitele výsadku Jan Němec, učitel František Drbal a inženýr Jan Polách.⁴¹ Je ale zajímavé, že se do kontaktu s Bohuslavem Němcem pravděpodobně nedostaly nejvýznamnější postavy této skupiny – tj. Karel Smělík a Růžena Stoklásková. S tímto faktem pravděpodobně souvisí i skutečnost, že profesor Josef Grňa, jehož hlavními kontakty v Přerově v této době byli právě Růžena Stoklásková a Karel Smělík, dostal přesnější zprávu o objevení parašutistů na střední Moravě až prostřednictvím pražského ÚVODu a nikoliv prostřednictvím své přerovské sítě (viz dále).

Zásluhou inženýra Jana Polácha se velitel výsadku S-1 zkontaktoval i s odbojovou buňkou na přerovské nádražní poště. Její člen Rudolf Smutek Bohuslavu Němcovi opatřil padělaný průkaz na jeho krycí jméno a později zabezpečoval parašutistovy přesuny a kontakty s dalšími ilegálními pracovníky. Další poštovní zaměstnanec Oldřich Pour veliteli S-1 nabídl, že mu „umožní spojení s Moskvou přes Londýn“.⁴² Tuto Pourovu nabídku lze vyložit poměrně jednoznačně tak, že informuje Ústřední vedení odboje domácího a to přes svoji vysílačku uvědomí londýnské ústředí odboje. Oldřich Pour zřejmě svůj slib splnil, protože profesor Josef Grňa ve svých pamětech potvrzuje, že ÚVOD bylo o výsadkářích informováno.⁴³ Do kontaktu s Bohuslavem Němcem se dostal i pražský úředník vlakové pošty František Rendl, který propojoval přerovský odboj s organizací Modrý kruh-Avala.

Třetí přerovskou buňkou PVVZ, která zahájila spolupráci s výsadkem S-1, byla skupina ve Středomoravských elektrárnách, jejímiž hlavními osobnostmi byli účetní Marie Dřevojánková a inženýr Jan Polách. Ten se po přistání výsadku S-1 stal důležitým článkem zpravodajské sítě, kterou Bohuslav Němec na Přerovsku budoval, a rovněž se angažoval ve snaze výsadku navázat rádiospojení se zahraniční centrálou. Marie Dřevojánková, která se od Jana Polácha dozvěděla o přítomnosti Bohuslava Němce v Přerově, slíbila veliteli S-1 poskytnout svůj byt jako úkryt, ale nakonec tento slib nemohla dodržet, protože byla právě plně vázána spoluprací s výsadkem Karla Hovůrky.

Do zorného pole přerovských odbojářů se kromě Bohuslava Němce brzy dostali i další dva členové výsadku S-1 – rotný František Brauner a četař František Ryš, kteří se kolem 15. září 1941 odděleně vypravili do Přerova za svým velitelem. Zde oba navštívili rodiče Bohuslava Němce a byli učí-

38 ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 176/47 – Kurt Rauner, výpověď K. Rautera (12. 11. 1945).

39 Ve vzpomínkách přerovských účastníků odboje se informace o skrývání letců objevují velmi často, viz např. vzpomínky Růženy Smutkové, KP, duben 1966, s. 14–15. V literatuře viz NĚMEČEK, J.: Mašinové. Praha 1998, s. 140.

40 Vzpomínky Františka Štastného, KP, červenec 1966, s. 59.

41 Vzpomínky Josefa Konečného, KP, únor 1966, s. 22–23.

42 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2a/2154/1982 – zpráva pobočky tajné státní policie v Mor. Ostravě o potírání výsadkových agentů z 10. 12. 1941.

43 GRŇA, J.: c. d., s. 108.

neúspěšné. Přesto byla zahraniční centra československého odboje o osudech výsadků v hrubých rysech informována.

Dne 21. září 1941 odvysílala rádiová stanice SPARTA I, která pracovala pro Ústřední vedení odboje domácího a byla tehdy umístěna v Praze-Jinonicích, depeši pro londýnské centrum odboje, ve které rámcově informovala o osudech moravské části výsadku S-1. V depeši se uváděla fakta o nálezů padáků a ručních granátů bezpečnostními orgány u Dřínova, o ukrytí tři parašutistů (tj. F. Ryše, F. Braunera a B. Němce, mimo zatím zůstával čtvrtý parašutista Jan Kasík) členy domácího odboje a o poškození vysílačky výsadku.⁴⁶ Je zřejmé, že pramenem pro tuto depeši musely být informace odbojářů ze střední Moravy, konkrétně z Přerovska a Kroměřížska.

Další zpráva SPARTY I týkající se parašutistů vysazovaných ze SSSR došla do Londýna ve dnech 24. a 25. září 1941. Obsahovala údaje o těch parašutistech NKVD a slovenské části S-1, kteří při seskoku zahynuli nebo byli dopadeni na území Polska, Maďarska a Slovenska. Zpráva hodnotila uskutečněné výsadkové operace ze SSSR silně pesimisticky a v podstatě konstatovala jejich neúspěch. Podle charakteru uváděných skutečností je vysoce pravděpodobné, že informačním pramenem byl v tomto případě pověstný agent čs. rozvědky Paul Thümmel (A-54).⁴⁷

Parašutista František Brauner po přerovském setkání se svým druhem Františkem Ryšem odjel 16. září do Brna a odtud do Kroměříže, kde se napojil na místní odbojovou skupinu. Do Přerova se za svým velitelem Bohuslavem Němcem znovu vypravil 25. září a prostřednictvím Marie Polákové se s ním skutečně setkal ve vile Jana Skopala v Brodce u Přerova. Předtím přespál v bytě dalšího přerovského odbojáře, ředitele přerovské pobočky Moravské banky Bohumila Zedníčka, který – jak už bylo uvedeno – spolupracoval i s výsadkem Karla Hovůrky.⁴⁸

Další den došlo k osudové události, která měla mít později tragické následky pro některé přerovské spolupracovníky parašutistů a v konečném důsledku i pro výsadek S-1. František Brauner a Bohuslav Němec se na přerovském vlakovém nádraží náhodně setkali se svým bývalým druhem ze Sovětského svazu – parašutistou výsadku NKVD Ferdinandem Čihánkem. Při rozhovoru se vzájemně rámcově informovali o svých osudech a úkolech. Olomoucké gestapo díky tomu po Čihánkově zradě získalo mj. pravá jména dvou parašutistů z výsadku S-1, a tím i důležitý záchytný bod v pátrání po nich.

Pokud hodnotíme působení výsadku S-1 i členů desantů NKVD v protektorátu do konce září 1941, je možné konstatovat, že bylo v podstatě úspěšné. Nacistické bezpečnostní složky sice zaregistrovaly přistání desantu S-1 u Dřínova, ale žádného z výsadkářů nedopadly (Předtím ovšem už skončilo tragicky přistání slovenské části S-1 a někteří členové výsadku NKVD byli zatčeni v Polsku a na Slovensku.) Parašutisté zahájili aktivní činnost, uchytili se v síti domácího odboje a získali velké množství oběta-

44 Vzpomínky Magdalény Riedlové, KP, únor 1968, s. 7.

45 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986 – obžalovací spis Rajmunda Navrátila a skupiny jeho podporovatelů.

46 BENČÍK, A. – KURAL, V.: Zpravodajové generála Píky a ti druzí, c. d., s. 59.

47 KOKOŠKA, J. – KOKOŠKA S.: Spor o agenta A-54. Praha 1994, s. 265.

48 Vzpomínky Marie Zedníčkové, KP, duben 1966, s. 15–16.

vých spolupracovníků v různých moravských regionech. Vážným problémem zůstávalo ovšem přímé rádiové spojení se zahraničními centrály, které se nepodařilo navázat.

První stanné právo

Dne 28. září 1941 se stal zastupujícím říšským protektorem Reinhard Heydrich. Okamžitě po svém příchodu do protektorátu vyhlásil stanné právo, jehož nejrůznějším prvkem byly stanné soudy, které do 20. ledna 1942, kdy bylo stanné právo zrušeno, odsoudily 486 osob k trestu smrti a 2 242 k předání do koncentračního tábora. První skutečně provedené rozsudky smrti byly ohlášeny ještě 28. září 1941 a příští den vylepeny na smutně proslulých červených vyhláškách. Pod dojmem tohoto těžkého úderu reality se morálně nepevný parašutista Ferdinand Čihánek rozhodl zachránit si život za cenu zrady svých kamarádů a spolupracovníků a 30. září 1941 se dobrovolně přihlásil na olomoucké služebně gestapa, kde vypověděl vše o okolnostech svého působení v SSSR i v protektorátu a nabídl svou pomoc při dopadení ostatních parašutistů.

Pro olomoucké gestapo byl Čihánekův čin mimořádně významný, protože tím získalo do ruky nečekanou zbraň k boji proti výsadkářům a jejich podporovatelským sítím. Jeho předchozí činnost v tomto směru byla totiž dosti neúspěšná. Zaznamenalo sice díky nalezeným padákům seskok moravské části výsadku S-1 v noci z 9. na 10. října u Dřínova, ale to bylo všechno. Parašutisty se vypátrat nepodařilo. O nedostatcích v koordinaci spolupráce uvnitř gestapa svědčí, že brněnská řídicí úřadovna měla sice k dispozici výpovědi některých členů výsadků ze SSSR, zatčených na Slovensku, v Polsku a Maďarsku, ale neposkytla je příslušným podřízeným venkovským služebnám.⁴⁹ (Např. olomoucká služebna gestapa na začátku října 1941 ještě pátrala v Morávce po parašutistovi Rudolfu Koloničném, který už byl takřka před měsícem zatčen.) Příležitosti nabídnuté Čihánkovou zradou začalo gestapo okamžitě využívat. Hlavní roli při likvidaci Restlova a Hovůrkova výsadku sehrála jeho olomoucká služebna, zatímco členové přerovské služebny, zřízené teprve 1. září 1941, plnili pouze pomocnou úlohu.

Vedením akce proti výsadkářům byl pověřen člen olomouckého gestapa, vrchní kriminální tajemník J. Rimkus, a ještě 30. září večer olomoučtí gestapáci s Ferdinandem Čihánkem objížděli a prověřovali některá místa, kde byli parašutisté ukrýváni. K akci proti výsadkářům mělo dojít na Čihánkovo naléhání už následujícího dne. Hlavním cílem mělo být zatčení parašutistů Karla Hovůrky a Josefa Vodičky, o němž Čihánek věděl, že má tuto noc přespat u Hovůrky v Přerově a následujícího dne odvézt do Hodonína členům zpravodajské sítě vyslačku.

Ráno 1. října 1941 vyrazila dvěma auty z Olomouce do Přerova zvláštní skupina – gestapáci J. Rimkus, A. Bartl, K. Rauner, Schlesinger, J. Sander, Stratil a konfident Ferdinand Čihánek. Jejich cílem bylo přerovské nádraží, kde hodlali zatknout Josefa Vodičku, který se měl přesunout do Hodonína vlakem.⁵⁰ Na nádraží byla důvěra gestapáků v Čihánka podrobená těžké zkoušce, protože Vodičky se nedočkali. Ten sice skutečně ten den ráno odjel směrem k Hodonínu, ale ne vlakem, jak se domníval Čihánek, nýbrž na kole.

Aby své „nedopatření“ s Vodičkou napravil, navrhl Čihánek olomouckým gestapákům zatknout na nádraží bratra Karla Hovůrky Jana, který tam byl zaměstnán a který svému bratrovi pomáhal v ilegální činnosti. Jan Hovůrka byl tedy okamžitě zatčen a odvezen na přerovskou služebnu. Pak gestapo přistoupilo k akci proti Karlu Hovůrkovi.

Karel Hovůrka tu noc přespal u své matky v přerovské ulici Ke Kapličce č. 5. V bytě byla ráno přítomna ještě jeho matka Františka Tichácková-Hovůrková a nevlastní bratr, třináctiletý Oldřich Ticháček. Parašutista se měl – jak už bylo uvedeno výše – v blízké době přesunout na Valašsko a rozvíjet svou činnost odtud. Jeho matka mu na jeho přání šla ráno 1. října do města koupit novou aktovku. U klášterní školy na Šířavě ji zatkli tři členové přerovského gestapa – B. Loibner, Hartl a B. Carman.

Asi v sedm hodin ráno olomoucké gestapo zahájilo akci v bytě v ulici Ke Kapličce. Nejprve šel obhlédnout situaci Ferdinand Čihánek. Získal od nic netušícího Karla Hovůrky informace o Vodičkově cestě do Hodonína a pak se vrátil k čekajícím gestapákům.

Parašutistovo zatčení měli provést J. Rimkus, K. Rauner a Schlesinger, ostatní olomoučtí gestapáci zajišťovali byt zvenčí. Když Čihánek smluvným způsobem zaklepal na dveře, otevřel mu Oldřich Ticháček. Gestapáci vtrhli do bytu a zaútočili na pokoj, kde se zdržoval Karel Hovůrka. Kurt Rauner otevřel dveře pokoje a vyzval Hovůrku, který ležel na posteli, aby se vzdal. Zaskočenému parašutistovi se podařilo proti Raunerovi vystřelit dvě rány z pistole a zranit ho na ruce. Rimkus a Rauner palbu opětovali a smrtelně zraněný Hovůrka upadl na podlahu.⁵¹

Akce tak pro gestapáky neskončila úplným zdarem, protože chtěli zatknout Hovůrku živého. Díky parašutistovu statečnému jednání tak gestapo neodhalilo některé jeho spolupracovníky, např. Emílii Skopalovou, o kterých Čihánek nevěděl a jejichž jména ostatní zatčení odbojáři při výsledcích utajili.

K mrtvému Karlu Hovůrkovi byl přivolán v průběhu dopoledne kvůli ohledání těla MUDr. Jaromír Dlouhý, který konstatoval, že parašutistu usmrtila střela, která mu prolétla ústy, a to bez znetvoření obličeje. Právě tento zvláštní způsob zranění vyvolává otazníky nad tím, zda Hovůrku zastřelili členové gestapa, nebo zda spáchal v bezvýchodné situaci sebevraždu.

Gestapák Rauner po válce vypovídal před mimořádným lidovým soudem v situaci, kdy jeho jednoznačným zájmem bylo svoji vinu zmenšit, že Karla Hovůrku usmrtili při odvetné palbě členové gestapa. Navíc verzi sebevraždy nepodporují i některé další, vesměs psychologické okolnosti. Hovůrka byl vpádem gestapa naprosto překvapen, o čemž svědčí to, že v té chvíli ležel ve spodním prádle na posteli. Neměl dost času na zhodnocení situace, ale přesto zahájil střelbu po gestapácích a pokusil se vstát – jeho mrtvé tělo leželo uprostřed místnosti, nikoliv na posteli. Navíc MUDr. Jaromír Dlouhý, jenž ohledával parašutistovo tělo, nenašel v okolí střelné rány

49 BENČÍK, A. – KURAL, V.: c. d., s. 54.

50 ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 176/47 – Kurt Rauner, výpověď K. Raunera (12. 11. 1945).

51 ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 176/47 – Kurt Rauner, výpověď K. Raunera (12. 11. 1945), Jana Sandera a Oldřicha Ticháčka.

popáleniny, které jsou většinou typické pro sebevraždu. Na straně druhé ovšem stojí svědectví očitého svědka přepadu gestapa Oldřicha Ticháčka, podle něhož spáchal Karel Hovůrka sebevraždu.⁵²

Akce proti Karlu Hovůrkovi tedy skončila pro členy gestapa jen částečným úspěchem, protože chtěli parašutistu dostat živého. Zraněný Kurt Rauner byl odvezen do přerovské nemocnice a Oldřicha Ticháčka, který se ve zmatku přestřelky pokusil o útek, převezli na přerovskou služebnu gestapa. Byt v ulici Ke Kapličce prohledala německá kriminální policie a v tajné skrýši ve stropě našla mj. sto tisíc korun, což byla finanční hotovost patřící k vybavení parašutistů.

Přerovské gestapo mezitím začalo podle požadavků svých olomouckých kolegů zatýkat spolupracovníky Karla Hovůrky. Sochař František Mádle byl okolo poledne zatčen ve Ztracené ulici, když se vracel z oběda. Jeho přítel četnický strážmistr Jan Procházka byl dopaden téhož dne při úřední obchůzce na železniční trati u Věžek. Dále byly 1. října na přerovskou služebnu gestapa odvělečeny i Růžena Hanzlíková a Anna Řezníčková. Vinu na tomto zatýkání lze jednoznačně přičíst Čihánkovi, který dovršil svou zradu a poskytl gestapu údaje o činnosti lidí, kteří mu předtím obětavě pomáhali.

Dočasně se podařilo uniknout Marii Dřevojánkové, která byla upozorněna svým spolupracovníkem ze SME, že na ni v její kanceláři čeká gestapo. Pokusila se ještě neúspěšně varovat sochaře Františka Mádleho a poté se svým manželem uprchla a až do května 1942 se skrývala nejdříve v okolí Přerova a pak na Valašskomeziříčsku (viz dále).

Po akci v přerovské ulici Ke Kapličce proti Karlu Hovůrkovi vyrazili olomoučtí členové gestapa autem za Josefem Vodičkou, který vyjel ten den brzy ráno na kole i s vysílačkou směrem k Hodonínu. Jeho úkolem bylo předat ji rezidentovi sovětské rozvědky Antonínu Kosovi z Lužice u Hodonína. Předáním vysílačky měla být aktivizována zpravodajská síť vybudovaná sovětskou NKVD na území protektorátu Čechy a Morava ještě před vypuknutím sovětsko-německého konfliktu. (Oživení této sítě, která byla do června 1941 napojena na sovětský konzulát v Praze, patřilo k hlavním úkolům parašutistů NKVD, a to i u výsadek vyslaných na naše území v pozdějším období.)

Auto s členy gestapa dohonilo Vodičku asi šest kilometrů před Hodonínem, najelo na něho a srazilo ho do příkopu. Otřesený parašutista byl zatčen a převezen do Olomouce a poté do Brna na řídicí úřadovnu gestapa. O den později 2. října 1941 se Ferdinand Čihánek postaral i o zatčení dalších parašutistů NKVD Jana Restla a Eduarda Janošce. Vypravil se za nimi do jejich úkrytu u mlynáře Vojtěcha Marka v Malínkách a vyzval je k cestě do Přerova. Společně tam odjeli a hned na přerovském nádraží byli gestapem zatčeni. Zbýval ještě poslední parašutista z výsadku NKVD Josef Procházka a i jeho vydal Ferdinand Čihánek v říjnu 1941 olomouckému gestapu. Vylákal ho do mlýna v Malínkách a Josef Procházka pak byl zatčen na rozcestí mezi Uherským Hradištěm, Střílkami a Litenčicemi. Zatčením Procházky se v podstatě uzavřela zpočátku tak nadějná činnost „hvězdařských“ výsadek v protektorátu. Podle výslechů dopadených parašutistů a s účinnou pomocí svého konfidenta Čihánka pak olomoucké ges-

tapo zasahovalo proti odbojovým skupinám, které přišly s výsadbáři do styku.

V říjnu 1941 pokračovalo i zatýkání přerovských spolupracovníků Hovůrkových parašutistů, které uskutečňoval III. referát místní služebny gestapa a podíleli se na něm zejména gestapáci Gell, V. Kittel a Barák. Dne 13. října byli zatčeni Antonín Michálek a Jan Polách, o několik dní později i Marie Poláčková a 20. října pak přítel Jana Polácha z legií František Drbal. (Manželé Poláchovi spolupracovali kromě Karla Hovůrky i s výsadkem S-1, Drbal spolupracoval rovněž s výsadkem S-1 a snad od Jana Polácha věděl i o Hovůrkově výsadku.) Zatčení byli vyslýcháni v sídle přerovského gestapa v Máchově ulici a později převezeni do olomouckého „garňáku“.

Po skončení vyšetřování pak byli zatčení přerovští spolupracovníci Hovůrkova výsadku převezeni 24. října 1941 z olomouckého „garňáku“ do Brna – muži do věznice Pod Kaštany a ženy na Cejl. Dne 25. října pak byli postaveni před stanný soud, který Františka Mádlu, Jana Polácha, Jana Hovůrku, Jana Procházku, Antonína Michálka a Františka Drbala odsoudil k trestu smrti. Ještě téhož dne byli popraveni v Kounicových kolejích. Anna Řezníčková, Růžena Hanzlíková, Marie Poláčková a Františka Hovůrková-Ticháčková byly transportovány do koncentračního tábora Ravensbrück. Anna Řezníčková byla odtud později poslána pro soustavnou sabotáž přidělených pracovních úkolů do Osvětimi, kde 23. září 1944 zahynula v plynové komoře.⁵³ Ostatní zatčené ženy válku přežily. Pravděpodobně rovněž ve spojitosti s výsadkem Karla Hovůrky byl 7. října 1941 zatčen i člen přerovské městské policie Rajmund Polišínský, který o dva měsíce později našel smrt v koncentračním táboře Mauthausen.

Nabízí se otázka, proč byli přerovští spolupracovníci Karla Hovůrky popraveni tak záhy, když u ostatních podporovatelů parašutistů ze SSSR gestapo tímto způsobem nepostupovalo. Zdá se, že nacisté v souvislosti s tímto rozsudkem stanného soudu uskutečnili promyšlenou propagandistickou akci, která měla odradit české obyvatelstvo od podpory parašutistů. Smrt šesti přerovských odbojářů na popravišti měla posloužit jako „názorný příklad“, kam vede podpora „nepřátel Říše“.

Dne 26. října 1941 se v Českém slově objevila stručná zpráva o trestech pro spolupracovníky parašutistů, ale bez uvedení jmen. O dva dny později se České slovo k tomuto tématu vrátilo obsáhlým článkem „Smrt sabotážníkům“, ve kterém byly rozsudky obsáhle komentovány – ale opět bez uvedení bližších osobních údajů postižených.

Tento článek se snažil apelovat zejména na „nižší“ lidské city – ziskuchtivost a strach. Obsahoval výzvu obyvatelstvu, aby „ihned učinilo oznámení o všech případech sabotáže, o nichž se doví, obzvláště však, půjde-li o padákové agenty, které by nepřítel vysadil na území Protektorátu, aby zde provedli zločinecké atentáty. Na přání budou taková oznámení prodávána důvěrně. Ve všech případech /.../ je zajištěna příslušná odměna.“ V závěru článku je obsažena nepokrytá hrozba: „Tyto rozsudky nechť jsou důraznou výstrahou všem těm, kdož nedbají zákonů a nařízení. /.../ Najde-li se lehkomyšlník, který by chtěl nějakým způsobem sabotáž pod-

52 Rozhovor autora s Oldřichem Ticháčkem.

53 Nebylo bezejmenných hrdinů I, Přerov 1985, s. 31.

porovat, bude za své činy pykat tak, jako pykali ti, kteří neuposlechli rozumných a důrazných výzev.“⁵⁴

Rafinovaným prvkem s úmyslem otevřít cestu k případným udáním a nabízejícím vychodisko morálně nepevným je i tato část článku: „Jednoho obžalovaného stanný soud osvobodil. Tato osoba sice zprvu rovněž poskytovala jednomu padákovému agentovi pomoc, později však, aniž byl na ni z třetí strany vykonáván vliv, uznala trestnost svého počínání a učinila oznámení bezpečnostním úřadům. Tato skutečnost prokázala rozumné stanovisko této osoby, takže stanný soud mohl samozřejmě vyřknouti osvobozující rozsudek.“ V tomto případě se jednalo o propagandistickou polopравdu, protože fiktivní předlohou této „osoby“ byl s největší pravděpodobností již zmíněný přerovský městský strážník Rajmund Polišenský, který byl sice skutečně rozsudkem stanného soudu v Brně osvobozen, ale prakticky vzápětí ho gestapo poslalo do koncentračního tábora Mauthausen, kde zahynul.

Čihánkova zrada a následné represivní akce gestapa v Přerově ohrozily i činnost výsadku S-1 a narušily jeho místní podporovatelskou síť. Rozruch vyvolaný zatýkáním přiměl velitele S-1 Bohuslava Němce k tomu, aby se přemístil z nebezpečné oblasti. Jeho přerovští spolupracovníci Bohumil Zedníček a Rudolf Smutek ho proto autem převezli ještě 1. října ze Skopalovy vily v Brodsku u Přerova na Tesák k Františku Kubičovi. Ve stejný den byli z Kubičova hostince Smutkem a MUDr. Šťastným odvezeni již zmínění angličtí letci Thomas Ross a Kenneth Wright.⁵⁵

V Kubičově hostinci Bohuslav Němec získal nový úkryt na následující dny, ale úplně tím od sebe nebezpečí neodvrátil. Olomoucké gestapo mělo díky Čihánkovi, který ve své výpovědi uvedl i okolnosti setkání s Bohuslavem Němcem a Františkem Braunerem 26. září v Přerově, dostatek vodítek k zahájení intenzivního pátrání po členech výsadku S-1. Využilo také vzájemného propojení sítě podporovatelů Karla Hovůrky a Němce výsadku, a protože o parašutistech NKVD díky Čihánkovi vše podstatné vědělo, orientovalo výsledky zatčených spolupracovníků Karla Hovůrky na výsadek S-1, a to zejména na momentální úkryt Bohuslava Němce. Zároveň byl v Přerově nasazen Čihánek jako konfident v roli parašutisty hledajícího spojení. Pro gestapo nebylo problémem zjistit, že rodiče Bohuslava Němce žijí v Přerově, a Čihánek se tedy zaměřil na ně. Třikrát je navštívil a domáhal se spojení s Bohuslavem Němcem a členy jeho podpůrné sítě. Z údajů, které při těchto „navštěvách“ uváděl, je zřejmé, že gestapo v té době už znalo pravá jména i oblasti působení tří členů výsadku S-1 – Bohuslava Němce, Františka Ryše a Františka Braunera.⁵⁶ Prostřednictvím Čihánka, který navštěvoval okruh jejich známých, se gestapo snažilo vypátrat i úkryt uprchlých manželů Dřevojánkových.

Zpětně lze už dnes těžko posoudit, který z vyšetřovacích postupů přinesl větší výsledky, nicméně v průběhu října 1941 došlo k dalšímu průlomům gestapa do podporovatelské sítě S-1 v Přerově. Již bylo zmíněno, že 20. října 1941 byl v Přerově zatčen František Drbal. Ve stejný den došlo i k zatčení Josefa Riedla staršího, který poskytl úkryt parašutistům z S-1 Ryšovi a Braunerovi. Společně s dalšími odbojáři byl pak Josef Riedl 7. května 1942 popraven v Mauthausenu. Zatčení byli 30. října 1941 i Josef Riedl mladší, Magdaléna Riedlová a jejich podnájemník profesor František Dráb.

Oba muži později zahynuli v Mauthausenu, Magdaléna Riedlová byla během okupace vězněna v koncentračním táboře Ravensbrück. Olomouckému gestapu se při vyšetřování spolupracovníků výsadkářů podařilo zjistit i skutečné jméno parašutisty Františka Ryše, což později sehrálo důležitou roli při dopadení členů výsadku S-1.

Poté, co se nezdařily Čihánkovy pokusy zjistit prostřednictvím rodičů Bohuslava Němce pobyt velitele výsadku S-1, bylo přikročeno 2. listopadu 1941 (tj. po dopadení Bohuslava Němce v Ostravě – viz níže) i k jejich zatčení. Jan Němec zahynul 21. dubna 1942 v Mauthausenu, jeho manželce se podařilo pobyt v koncentračních táborech Ravensbrück a Osvětim přežít.

Přes rodiče velitele výsadku se tedy gestapu pokročit dále v pátrání nepodařilo, ale v ohrožení se Bohuslav Němec ocitl i tím, že konfident Ferdinand Čihánek odhalil úlohu obchodníka Jana Skopala v podpoře parašutistů. Zde se ovšem olomouckému gestapu jeho linie pátrání po Bohuslavu Němcovi přetrhla, protože Janu Skopalovi se podařilo 28. října 1941 vyhnout zatčení, když byl ve vlaku varován známým železničářem, že na něho v jeho domě v Brodce čeká gestapo.

V následujících měsících se Skopal ukryval u svých spolupracovníků z odboje v Šišmě a v Bystřici pod Hostýnem, a to až do poloviny roku 1943, kdy se mu podařilo přejít hranice na Slovensko a uniknout z dosahu gestapa. (Jeho podporovatelé v Bystřici pod Hostýnem pak v druhé polovině roku 1944 patřili k hlavním spolupracovníkům paravýsadku Clay.) V Bratislavě pak Jan Skopal využil spojení, která zde měl přerovský odboj z období organizace ilegálních odsunů osob za hranice, a pod krycími jmény Růžička a Kováč se znovu zapojil do protifašistické činnosti. Gestapo po Skopalově útěku zatkl jeho manželku Marii Skopalovou a pokoušelo se vydírat jejího otce. Slibovalo mu, že Marii Skopalovou propustí, pokud on pomůže Jana Skopala dopadnout.⁵⁷

Úder gestapa proti struktuře ÚVODu a Moravské pětky

Skopalovým útekem na konci října 1941 olomoucké gestapo ztratilo nadějnou možnost vypátrat úkryt Bohuslava Němce. Akutní nebezpečí pro parašutisty a na ně napojené odbojové struktury se ale objevilo v tutéž dobu i z jiné strany. Na přelomu léta a podzimu 1941 v souvislosti s příchodem Reinharda Heydricha a vyhlášením stanného práva zahájilo gestapo v Čechách i na Moravě rozsáhlou a koordinovanou akci proti hnutí odporu, a to zejména proti ilegálním organizacím napojeným na ÚVOD, resp. na Moravě na Moravskou pětku. Už v srpnu 1941 bylo na území protektorátu zatčeno 1 278 osob, v září 1 532, v říjnu dokonce 2 744 a v listopadu 1 564 lidí.⁵⁸ Síť ÚVODu byla v podstatě rozbita, a to jak v centrech, tak v jednotlivých regionech. Gestapo dopadlo většinu jejích čelních představitelů a v síti zatýkání uvázl i parašutista svobodník František Pavelka,

54 Smrt sabotážníků, *České slovo*, 28. 10. 1941, s. 3.

55 Vzpomínky Marie Kubičové, KP, únor 1968, s. 6–7.

56 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4497/1985 – vzpomínky Marie Němcové.

57 BARTOŠ, A. – KUNC, R.: Clay-Eva volá Londýn. 5. přepr. vyd. Praha 1992, s. 195. SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/1983/1979 – první parašutisté ze SSSR, 1/4415/1984 – vzpomínky Františka Skopala.

58 KURAL, V.: Vlastenci proti okupaci, Praha 1997, s. 160.

vyslaný na pomoc domácímu odboji z Velké Británie (operace PERCENTAGE). Na začátku října 1941 byla odhalena v Praze-Jinonicích i vysílací souprava stanice SPARTY I, čímž došlo k přerušení rádiového spojení domácího odboje se zahraničím.

Souběžně se zatýkáním v Čechách probíhala akce německých bezpečnostních orgánů i na Moravě proti „Moravské pětce“. Dne 30. září 1941 byl zatčen Václav Bureš, 1. října Jaroslav Trumpeš, Eduard Berka a další. Profesor Josef Grňa unikl zatčení jen s velkou dávkou štěstí. Zatýkání se pak rozšířilo i do místních organizací v jednotlivých regionech.

Ačkoliv se rozbor příčin těchto událostí poněkud vymyká tématu této studie, aspoň krátce se mu věnujme. Je zřejmé, že předpoklady pro takto rozsáhle koncipovanou policejní akci musely být vytvářeny už poměrně dlouhou dobu předtím. Zatímco průběh vypátrání a likvidace pražského centra ÚVODU je v odborné literatuře zevrubně popsán,⁵⁹ v případě Moravské pětky zůstávají některé aspekty jejího rozbití nevyřešeny. Jinak velmi cenné studie Zdeňka Štěpánka a Františka Vaška k problematice Moravské pětky zůstávají právě v této otázce na půli cesty.⁶⁰ Za rozhodující příčinu rozbití Moravské pětky se v nich považuje již zmíněné zatčení Václava Bureše, ke kterému došlo 30. září 1941 na základě vytypování osob podezřelých z nepřátelské činnosti. Při tomto zatčení gestapo mělo objevit písemné materiály k odbojové práci a poté na základě Burešových výsledků dále proniknout do ilegální organizace. V další fázi rozbití odbojové struktury pak měly sehrát rozhodující úlohu zejména obsírné výpovědi zatčeného Jaroslava Trumpeše.

Ačkoliv jistě nelze význam těchto událostí pro rozbití nejdůležitějších moravských ilegálních sítí podcenit, vzhledem k razanci a rychlosti úderu gestapa proti vedení Moravské pětky hned na přelomu září a října 1941 je zřejmé, že nacistické bezpečnostní složky musely mít určité informace o její personální struktuře a činnosti už z předcházející doby. Je možné předpokládat, že v tomto ohledu sehrála rozhodující úlohu „volavčí síť“ brněnského gestapa, která začala vznikat už v průběhu roku 1940. Do této falešné ilegální organizace byli zapojeni někteří bývalí ilegální pracovníci, kteří se po svém zatčení rozhodli pracovat pro gestapo. Jedním z nejvýznamnějších „es“ této volavčí sítě byl rotmistr Viktor Ryšánek, bývalý pobočník velitele Obrany národa v kraji Brno-město. Mezi další konfidenty patřili Karel Paprskář, pplk. Stanislav Jizera, Josef Navrátil a další. Gestapo vyslalo do této sítě i své přímé kádrové pracovníky, kteří dokonale ovládali češtinu a vystupovali v roli odbojových pracovníků. Kvůli zvýšení věrohodnosti byli do této organizace zapojeni vedle konfidentů i čestní vlastenci, kteří neměli tušení o jejím skutečném poslání. Tato volavčí síť, která postupně zasahovala do značné části Moravy, fungovala od léta roku 1942 pod krytím obchodní firmy Erlan v Brně v Jánské ulici.⁶¹

I když přímé důkazy o infiltraci jednotlivých složek Moravské pětky agenty gestapa bude snad možné dohledat v pramenném materiálu, je i nyní možné uvést řadu indicií, které tuto hypotézu potvrzují. Především je třeba upozornit na fakt, že volavčí síť gestapa byla původně „nalepena“ zejména na původní strukturu Obrany národa z roku 1939. A právě na tuto původní strukturu Obrany národa do značné míry personálně navazovaly složky Moravské pětky, zejména pak skupina vedená Jaroslavem Trum-

pešem a Františkem Bednářem, ale i skupina Václava Bureše a Františka Píška. Kupř. Jaroslav Trumpeš a Václav Bureš patřili v původní struktuře Obrany národa z roku 1939 k důstojníkům přiděleným ke krajskému velitelství Obrany národa Brno-město – stejně jako konfident Viktor Ryšánek. Alois Dubač – další významný představitel Moravské pětky – patřil k důstojníkům přiděleným ke krajskému velitelství ON Brno-venkov.⁶²

Dalším – opět nepřímým – důkazem o proniknutí agentů gestapa do struktury Moravské pětky (v terminologii gestapa také Nové civilní odbojové hnutí nebo Národní odboj) je skutečnost, že o existenci této odbojové skupiny na Ostravsku informoval úředníky ostravského gestapa začátkem října 1941 kriminální rada Ewald Taudt, vedoucí zpravodajského referátu N, který měl na starosti řízení „volavčí sítě“. Taudtem vedená skupina brněnského gestapa také provedla na Ostravsku v této záležitosti první zatčení a až poté předala vyšetřování ostravské služebně.⁶³

Konečně je zde i svědectví člena Trumpešovy odbojové organizace Dominika Černého, který se po svém zatčení 12. června 1942 setkal při vyšetřování s úředníkem gestapa Karlem Wochianem, brněnským Němcem. Podle Černého svědectví se právě Wochian měl zúčastnit porady důvěrníků Trumpešovy organizace, která se uskutečnila v březnu 1941 v bytě řezníka Ladislava Horáka v Brně-Žabovřeskách. (Podle téhož svědectví měl Wochian před válkou pracovat v české policii pod jménem Karel Vlček, do Obrany národa ho měl přivést přímo Jaroslav Trumpeš a Wochian měl v odboji vystupovat pod krycím jménem „Brňák“.)⁶⁴

Pokud tedy přijmeme hypotézu o proniknutí konfidentů gestapa do struktury Moravské pětky, pak lze rekonstruovat postup brněnské řídicí ústředny gestapa následovně: Díky „volavčí síti“ se brněnskému gestapu podařilo – pravděpodobně už v průběhu roku 1940 – proniknout do Trumpešovy ilegální organizace, která byla z části Moravské pětky nejpčetnější a opírala se personálně nejvíce o strukturu Obrany národa z roku 1939. V souladu s novou taktikou, která před okamžitým represivním zásahem preferovala spíše dlouhodobější sledování a snahu o kontrolu odbojových organizací, ovšem gestapo s úderem vyčkávalo. (Jiný postup zvolilo proti regenerující se vojenské složce původní moravské Obrany národa, kterou považovalo pravděpodobně aktuálně za nebezpečnější, a proto ji postihovalo opakovaným zatýkáním.) Díky vzájemnému propojování a sjednocování hlavních moravských odbojových organizací na jaře 1941 se pak do zorného pole nacistických agentů dostali i představitelé dalších složek Moravské pětky, tj. např. Václav Bureš nebo Josef Grňa.

Je těžké říci, kdy gestapo původně plánovalo přejít od sledování a sbírání informací k hromadné zatýkácí akci, v každém případě o skutečném

59 LEHÁR, L.: Gestapo a odbojová organizace PVVZ. Historie a vojenství, 1968, č.6–7.

60 VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: První a druhé stanné právo na Moravě. Brno, 2002, s. 35–48. VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: Moravská pětka. ČMM, 1999, č. 2, s. 373–401.

61 O činnosti „volavčí sítě“ brněnského gestapa viz např. SLÁDEK, O.: Zločinná role gestapa. Praha 1983, s. 251–252, populárně pak TOMÁŠEK, D.: Konfidenti. Praha 1991, s. 116–136.

62 FRANCL, O.: Vznik a vývoj vojenského domácího odboje ON na Moravě v roce 1939, Moravské zemské muzeum, fond B XII/II, i. č. S-66, s. 20 a 23.

63 ZA Opava, fond MLS Ostrava, Ls 190/47 – Karl Hintringer, protokol z 12. 11. 1946.

64 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/5136/1986.

datu úderu rozhodly zejména vnější okolnosti – tj. příchod Reinharda Heydricha do protektorátu na konci září 1941 a jeho záměr zlomit odbojové hnutí a zastrašit český národ. Čistě policejní záměry okupačních bezpečnostních složek se tak musely podřídit politickým plánům nacistických špiček v protektorátu.

Logickým prvním cílem zatýkání se nejdříve stali zjištění vedoucí představitelé Moravské pětky, kteří byli nejvíce zasvěceni do odbojových vazeb a personálií. Gestapo samozřejmě vědělo, že nejúčinnějším způsobem, jak postihnout ilegální síť, je zasáhnout ji shora, tj. od její řídicí složky. Díky vyšetřování na této úrovni pak bylo možné dále proniknout k místním skupinám v jednotlivých regionech.

Dopadení parašutistů výsadku S-1 a rozbití jejich podporovatelských sítí

Po zatčení Jaroslava Trumpeše zachytilo gestapo také stopu pobytu členů výsadku S-1 na Ostravsku, protože Trumpeš se předtím ve Frýdku setkal s parašutistou Františkem Ryšem. Výslechy zatčených členů ostravského odboje Jana Beránka, Eduarda Juštíka a Josefa Drahného přinesly další údaje o výsadku S-1, ale ne to, co gestapo nejvíce potřebovalo – momentální místa úkrytu parašutistů. Nit pátrání se přetrhla tím, že Josef Drahný spáchal na gestapu sebevraždu a Ladislav Věchet, u něhož se Trumpeš setkal s Ryšem, určitou dobu unikal zatčení. Gestapu nezbývalo než se zaměřit na vypátrání dalších osob, které přišly s parašutisty do kontaktu.

Jak už bylo uvedeno, přesunul se Bohuslav Němec 1. října 1941 po akci gestapa proti Karlu Hovůrkovi a jeho spolupracovníkům do hostince Františka Kubiče na Tesák. Domluvil si s ním zde desetidenní pobyt, ale nakonec zůstal na Tesáku mnohem kratší dobu, protože se vynořilo nové nebezpečí. V Kubičově hostinci se objevilo několik členů německé ochranné policie, kteří informovali Kubiče, že zde hodlají zřídit své stálé stanoviště. Ještě nebezpečnější bylo, že společně s policisty přišel i přerovský kolaborant Vladimír Brázda, který z předválečného období Bohuslava Němce znal. Kubič odvrátil nebezpečí tím, že ukryl Bohuslava Němce do svého soukromého bytu. Bylo ale jasné, že parašutista musí z Tesáku pryč.

Tato epizoda měla mít po válce zajímavou dohru. Při vyšetřování v Přerově prohlásil člen gestapa Bohumil Loibner, že Vladimír Brázda byl na Tesák poslán, aby po Bohuslavu Němcovi pátral. Tuto svoji výpověď ale při předvedení před vyšetřovacího soudce v Olomouci prohlásil za nepravdivou. Jaký konkrétní důvod tato manipulace mohla mít, zůstává nejasné. V každém případě se Vladimír Brázda, typ deklasovaného jedince, který s nacisty spolupracoval z existenčních důvodů, dal jen obtížně použít pro podobné účely. Příčinou bylo kromě nevhodných povahových vlastností i to, že jeho kolaborace byla všeobecně známa a přerovští odbojáři se postarali, aby na něj v tomto smyslu upozornilo i české vysílání londýnského rozhlasu.⁶⁵

Krátce před svým odchodem z oblasti střední Moravy se Bohuslav Němec ještě zdržoval ve víkendové chatě přerovského lékaře MUDr. Václava Skáláka na Vičanově v Hostýnských horách. Ta – stejně jako Kubičův hostinec

– sloužila k ukrývání osob přepravovaných odbojem za hranice, mj. se zde rovněž ukrývali oba angličtí letci. Majitel chaty MUDr. Václav Skalák, lékařská kapacita na vnitřní choroby, byl, jak už bylo uvedeno výše, angažován v odbojové činnosti v Přerově a měl po své profesní linii i přímé napojení na brněnskou skupinu Jaroslava Trumpeše, konkrétně na její lékařskou sekci vedenou MUDr. Janem Florianem.⁶⁶

Pobyt ve Skalákově chatě na Vičanově byl ovšem jen provizorním krátkodobým řešením a Bohuslav Němec se ze střední Moravy, kde mu hrozilo nebezpečí, přesunul do Ostravy. Zde mu členové místní odbojové skupiny napojené na Jaroslava Trumpeše opatřili další úkryty. Gestapo ovšem v průběhu října 1941 postupně ostravskou skupinu Trumpešovy organizace rozbíjelo, čímž likvidovalo i opěrné body výsadku S-1 v tomto regionu. Přes veškeré úsilí se mu ale nepodařilo tímto způsobem dopadnout samotné výsadkáře. Úspěch gestapu nakonec přineslo až využití poznatků jeho olomoucké služebny ve spojení s tím, že parašutisté hledali po seskoku pomoc i v okruhu svých příbuzných.

Olomoucká služebna gestapa zjistila díky konfidentské činnosti Ferdinanda Čihánka a při výsleších zatčených přerovských spolupracovníků výsadkářů skutečnou totožnost parašutistů S-1 a předala tyto údaje i do Ostravy, kde žili rodinní příslušníci četaře Františka Ryše. Bratra Františka Ryše Rudolfa, který s výsadkem S-1 příležitostně spolupracoval, se pak podařilo ostravským gestapákům zlomit a přinutit ke spolupráci. Rudolf Ryš následně 1. listopadu 1941 vydal na ilegální schůzce v ostravské kavárně Fénix ostravskému gestapu Bohuslava Němce a o několik dní později (zřejmě 4. listopadu) v další ostravské kavárně Elektra i Františka Braunera. Třetí člen výsadku Jan Kasík byl Rudolfem Ryšem vylákan z Otrokovic, kde se ukrýval, do Ostravy a při cestě vlakem ho gestapo v Přerově zatkl. Na rozdíl od svých druhů, kteří museli být přinuceni k výpovědím pomocí brutálních výslechových metod, se Kasík rozhodl zachránit si život dobrovolným přechodem na druhou stranu fronty a stal se ochotným spolupracovníkem gestapa.⁶⁷

Členové ostravského gestapa poté přinutili zatčené parašutisty k rozsáhlým výpovědím, díky nimž získali přehled o jejich podpůrné síti na Brněnsku, Ostravsku, Přerovsku, Kroměřížsku a Uherskobrodsku. Hromadný zásah proti spolupracovníkům výsadku ale byl ještě odložen, protože gestapo chtělo nejprve dopadnout klíčovou osobu výsadku – šifranta Františka Ryše. (I s ním byl v této době jeho bratr Rudolf Ryš v kontaktu, ale gestapu to neoznámil, což se mu později mělo stát osudným.) Přes veškerou snahu členů gestapa i jejich novopečeného konfidenta Jana Kasíka se ale Františka Ryše dopadnout nepodařilo. Proto bylo v Přerově na koordináční poradě olomoucké, ostravské a přerovské služebny gestapa s řídicí brněnskou ústřednou rozhodnuto ukončit policejní hru a zajistit všechny doposud nezatčené osoby spjaté s podporou výsadků NKVD i S-1.⁶⁸

65 Vzpomínky Marie Kubičové, KP, únor 1968, s. 6–7.

66 Vzpomínky Vlasty Skalákové, KP, říjen 1966, s. 89–91. In *memoriam doc.* MUDr. Václava Skaláka. Přerov 1947, s. 14.

67 ZA Opava, MLS Ostrava, Ls 148/47 – Karl Wiedermerth, protokol z 6. 6. 1946.

68 BENČÍK, A. – KURAL, V.: *Zpravodajové generála Píky a ti druzí.* Praha 1991, s. 64.

Termín hromadné zatýkací akce byl určen na 26. listopad 1941, okruh výsadku Karla Hovůrky měla na starosti olomoucká služebna gestapa, spolupracovníky S-1 služebna ostravská. Rozsah této akce byl poměrně značný, jen podle závěrečné zprávy ostravské služebny z 10. prosince 1941 bylo v souvislosti s výsadkem S-1 vyšetřováno celkem 66 osob a z toho bylo 42 postaveno před stanný soud.⁶⁹ Šlo o spolupracovníky parašutistů z Ostravska, Přerovska, Brněnska a Kroměřížska. Na zatýkání se podíleli i členové přerovské a brněnské služebny gestapa.

Na Přerovsku byli na konci listopadu 1941 zatčeni za podporu výsadku S-1 poštovní úředník Oldřich Pour, ředitel přerovské pobočky Moravské banky Bohumil Zedníček a prodavač Oldřich Hanzlík, přes kterého se původně Bohuslav Němec spojil s okruhem svých příbuzných a který poté představoval i příležitostný přerovský kontaktní bod mezi jednotlivými parašutisty výsadku S-1. (Hanzlík byl ale posléze pro malou závažnost svého „provinění“ propuštěn.) Poměrně malý rozsah této zatýkací akce na Přerovsku ve srovnání s jinými moravskými regiony, v nichž parašutisté ze SSSR působili, byl dán zejména tím, že většinu zjištěných spolupracovníků parašutistů z Přerovska gestapo zatklo už v průběhu října a na počátku listopadu 1941, resp. se jim podařilo zmizet v ilegalitě (manželé Dřevojánkovi, Jan Skopal).

Úder proti podpurným sítím výsadkářů se překrýval s dalšími policejními akcemi gestapa. V Přerově došlo už 6. listopadu 1941 k zatčení jednoho z hlavních místních ilegálních pracovníků poštovní sítě PVVZ – Rudolfa Smutka. Jeho zadržení a uvěznění ale bezprostředně nesouviselo s případem parašutistů ze SSSR, nýbrž s odhalením převaděčského kanálu ÚVODu na Slovensko. Dne 26. října 1941 provedlo gestapo zatýkací akci v jihomoravském Lipově, který byl důležitým uzlovým bodem ilegálních přechodů na Slovensko. Do rukou nacistických bezpečnostních složek tehdy padl i rotmistr František Janík a následně gestapo odhalilo i účast Rudolfa Smutka v odbojovém hnutí. Smutkovo další vyšetřování pak ale probíhalo zejména v souvislosti se záležitostí podpory parašutistů. Na rozdíl od Rudolfa Smutka, který byl stanným soudem odsouzen k trestu smrti a 7. května 1942 v Mauthausenu popraven, se další osudy Františka Janíka vyvíjely složitěji. Určitou dobu působil ve službách gestapa jako konfident a po válce byl za tuto svoji činnost souzen.⁷⁰

Některým odbojářům se podařilo na konci listopadu 1941 hrozícímu zatčení uniknout. Patřil mezi ně zahradník Rajmund Navrátil, kojetínský spolupracovník Hovůrkova výsadku, který při zatýkací akci gestapa 26. listopadu nebyl v místě svého bydliště, ale z rodinných důvodů v Brně. Zde byl telefonicky varován svou bývalou manželkou, že ho hledá gestapo, uprchl a v následujících měsících se ukrýval na různých místech Moravy i Čech. Po atentátu na Heydricha obnovilo gestapo vyšetřování Navrátilova útěku a podařilo se mu odhalit některé osoby, které mu při jeho útěku pomáhaly, byly s ním ve spojení nebo mu poskytovaly úkryt. Na popravištích v Kounicových kolejích a Táboře bylo v souvislosti s touto záležitostí usmrceno v období 2. stanného práva deset osob včetně Navrátilovy nevlastní matky, bratra a bývalé manželky.⁷¹

Samotnému Rajmundu Navrátilovi se dařilo unikat až do října 1943, kdy byl na základě udání zatčen v Kloboukách u Brna. Po jeho dopadení a výsle-

ších pak bylo provedeno další rozsáhlé zatýkání jeho podporovatelů, z nichž třicet stanulo společně s Rajmundem Navrátilem v únoru 1944 před nacistickým zvláštním soudem v Brně. Většina obžalovaných byla odsouzena k dlouholetým trestům vězení a čtyři – Rajmund Navrátil, Bohumil Venclík, Jan Rumlík a František Vrána – byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni 26. května 1944 v Praze na Pankráci.⁷²

Uniknout zatčení v listopadu 1941 se podařilo i hostinskému Františku Kubičovi, kterého upozornil MUDr. Václav Skalák, jenž měl přímé kontakty na brněnské odbojové skupiny, že v Brně i jinde probíhá zatýkání a že je prozrazeno i spojení s parašutisty. Z tohoto důvodu František Kubič už kolem 20. listopadu 1941 zmizel ze svého bydliště a ukrýval se v oblasti Bystřice pod Hostýnem. Gestapo 26. listopadu prohledalo hostinec na Tesáku, zatkl jeho manželku Marii Kubičovou, ale po určité době ji propustilo.⁷³

Konečně přes veškeré úsilí gestapa dlouho unikal i parašutista František Ryš, kterému se podařilo udržet se v ilegality až do května 1942. Jeho základnou bylo nyní zejména Brno, kde se snažil pokračovat v odbojové činnosti, ale jeho možnosti byly po dopadení jeho druhů a likvidaci sítě spolupracovníků značně omezené.

K zatčení Františka Ryše došlo 12. května 1942 v Brně na Kolišti, kde se náhodně setkal s Rudolfem Mišutkou, svým známým z internace v SSSR. Rudolf Mišutka byl v srpnu 1941 vysazen jako člen jednoho z výsadek NKVD, určených pro Slovensko. Po svém zatčení na území Polska se stal konfidentem brněnského gestapa s krycím číslem B-41. Při svém náhodném setkání s Františkem Ryšem v Brně na něho upozornil příslušníky brněnského gestapa Hintzeho a Königa, kteří parašutistu zatkli.⁷⁴

Při jeho výsleších vyšlo najevo, že Rudolf Ryš byl tajně bez vědomí gestapa se svým bratrem v kontaktu. Tato „zrada“ musela být samozřejmě potrestána, a proto byl Rudolf Ryš 29. května 1942 popraven v Kounicových kolejích v rámci represí po atentátu na Heydricha. Ve stejný den byl v Brně zastřelen i četář František Ryš a jeho manželka Anna. Během heydrichiády byla rovněž popravena i řada Ryšových brněnských spolupracovníků ze závěrečného období jeho činnosti, např. členové rodin Zelcových a Kluchových.

69 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2a/2154/1982 – zpráva pobočky tajné státní policie v Mor. Ostravě o potírání výsadekových agentů z 10. 12. 1941.

70 PŘÍKRYL, J.: Vojenská odbojová organizace ON. Sborník Matice moravské, 1967, s. 54.

71 V Kounicových kolejích byla v období 2. stanného práva za pomoc R. Navrátilovi popravena jeho bývalá manželka Anežka Navrátilová, jeho nevlastní matka Kamila Navrátilová a pomocnice v Navrátilově zahradnictví Anna Tesaříková. V Táboře byli ze stejného důvodu popraveni bratr Rajmunda Navrátila Jan Navrátil se svojí manželkou Bohumilou Navrátilovou, manželé Bohumil a Melánie Erlovi, Marie Kazdová, Jan Nedělka a Ludvík Hejtmánek.

72 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986 – obžalovací spis R. Navrátila a skupiny jeho podporovatelů. DRBAL, V.: Bojovali a umírali. Kojetínský kulturní kalendář, září 1985, s. 6–8. SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/1988/1979 – zpráva o Rajmundu Navrátilovi.

73 Vzpomínky Marie Kubičové, KP, únor 1968, s. 6–7. VOŽDA, G.: Parašutisté. Nové Přerovsko, 2. 7. 1982, s. 4–5.

74 Popis jeho zatčení viz MZA Brno, MLS Brno, Ls 2/47-Rudolf König, protokol s R. Königem z 3. 10. 1946.

V polovině prosince 1941 následoval po listopadovém zatýkání další úder proti odbojovým sítím na střední Moravě. V Přerově byl už 12. prosince 1941 zatčen MUDr. Václav Skalák. Jeho zatčení souviselo s vyšetřováním brněnské odbojové skupiny vedené Janem Florianem, která byla napojena na Moravskou pětku. V průběhu prosince gestapo likvidovalo i původní síť PVVZ na Přerovsku, Prostějovsku a Olomoucku. V Přerově tak byli zatčeni 16. prosince 1941 Karel Smělík a následujícího dne i Růžena Stoklásková. K tomuto rozbití buněk PVVZ na střední Moravě došlo v přímé souvislosti s dopadením „řídícího orgánu“ této sítě Volfganga Jankovce, které proběhlo právě v prosinci 1941. Gestapu se přitom dostala do rukou i situační zpravodajská hlášení, která členové odbojových buněk ze střední Moravy Jankovcovi předávali nebo zasílali. Tato konspirační neopatrnost tak gestapu ulehčila vypátrání členů Jankovcovy zpravodajské sítě a jejich usvědčování.⁷⁵ Někdy v průběhu roku 1942 vyhotovilo gestapo schéma sítě ÚVODu na Moravě, v němž jsou u Přerova uvedena jména Marie Dřevojánkové, Karla Smělíka a Růženy Stokláskové.⁷⁶

Hromadná poprava v Mauthausenu

Zatčení členové přerovských odbojových skupin byli společně s dalšími moravskými odbojáři souzeni v průběhu prosince 1941 a ledna 1942 stanným soudem v Brně. Dne 22. prosince 1941 byli k trestu smrti společně s dopadenými parašutisty výsadků NKVD a S-1 a řadou jejich podporovatelů z různých moravských regionů (celkem 34 osob) odsouzeni i přerovští poštovní úředníci Oldřich Pour a Rudolf Smutek, kominický mistr Josef Riedl a ředitel přerovské pobočky Moravské banky Bohumil Zedníček. MUDr. Václav Skalák byl společně s dalšími členy Florianovy skupiny souzen 13. ledna 1942, v jeho případě zněl rozsudek „jen“ na předání gestapu, tj. transport do koncentračního tábora. Společně s ním bylo 13. ledna odsouzeno k smrti 15 osob, zejména z řad brněnských vysokoškolských profesorů. Karel Smělík byl odsouzen k trestu smrti 20. ledna 1942 spolu s dalšími 23 odbojáři z PVVZ, Obrany národa, Moravské pětky a ilegální KSČ.

Rozsudky smrti v těchto případech nebyly vykonány okamžitě, ale skupiny odsouzených byly na základě zvláštního příkazu SS Obersturmbannführera Wilhelma Nölleho, vedoucího brněnské úřadovny gestapa, poslány v několika transportech do koncentračního tábora Mauthausen a zde izolovány od ostatních vězňů. Schválení provedení jejich popravy si vyhradil přímo zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich. Likvidační podmínky Mauthausenu si brzy vyžádaly řadu obětí i mezi těmi „šťastnějšími“ vězni, jimž nebyl stanným soudem ani trest smrti původně přičten. Tak zde v průběhu dubna 1942 zahynuli vedle mnoha dalších i Josef Riedl mladší (3. dubna), profesor František Dráb (16. dubna), otec parašutisty Bohuslava Němce Jan Němec (21. dubna) a MUDr. Václav Skalák (27. dubna). Tyto tragédie byly ale jen předeherou k hromadné popravě 72 příslušníků moravského odboje, kteří byli odsouzeni k trestu smrti brněnským stanným soudem. Exekuci, provedené kulomety, ke které došlo 7. května 1942 u stěny mauthausenského kamenolomu, velel Hauptsturmführer SS Bachmayer.⁷⁷ Mezi oběťmi byli i Přerované Karel Smělík,

Josef Riedl, Bohuslav Němec, Bohumil Zedníček, Oldřich Pour a Rudolf Smutek. Růžena Stoklásková byla popravena v Kounicových kolejích 10. června 1942 v průběhu 2. stanného práva. Ve zdůvodnění jejího rozsudku je uvedeno, že „udržovala spojení s policejné nehlášenými osobami, které mají účast na činech nepřátelských říši, a poskytovala jim úkryt“.⁷⁸

Epilog odbojové činnosti PVVZ a druhé stanné právo

Události 1. stanného práva znamenaly rozbití nebo výrazné oslabení hlavních organizací českého národního odboje napojených na ÚVOD. To mj. přineslo i ztížení pozice paravýsadků přicházejících do protektorátu na přelomu let 1941 a 1942, protože jejich kontaktní adresy často patřily lidem, kteří byli gestapem zatčeni právě v rámci likvidace sítí napojených na ÚVOD. Tento fakt v řadě případů negativně ovlivnil úspěšnost jednotlivých paraskupin. Na střední Moravě se to konkrétně projevilo u tříčlenného výsadku BIVOUAC, který seskočil v noci z 27. na 28. dubna 1942 v křivoklátských lesích ve složení rotný František Pospíšil, rotný Jindřich Čoupek a desátník aspirant Libor Zapletal.

Mezi úkoly tohoto desantu patřila i diverzní akce na přerovském železničním uzlu. Parašutisté proto dostali před odletem adresu přerovského železničáře Karla Smělíka, který jim měl umožnit uskutečnění tohoto úkolu. Když se na konci dubna 1942 skutečně na Smělíkovu adresu obrátili, zjistili, že byl už takřka před pěti měsíci zatčen. Tím bylo splnění jejich poslání znemožněno a parašutisté Přerov okamžitě opustili.⁷⁹

Co se týče působení dalších parašutistických desantů ze Západu v tomto období na střední Moravě, zasahovala na Hranicko činnost úspěšného výsadku SILVER A, který ve složení nadporučík Alfréd Bartoš, rotný Josef Valčík a svobodník Jiří Potůček přistál v noci z 28. na 29. prosince u Senice v okrese Nymburk a jehož vysílačka LIBUŠE udržovala od ledna do června 1942 spojení mezi domácím odbojem a Londýnem. Pro SILVER A pracoval poručík Otto Kacetl z Hranic, který byl velitelem SILVERU A Alfrédem Bartošem pověřen organizováním zpravodajské a podpůrné činnosti na východní Moravě. Parašutisté dokonce za Kacetlovy pomoci plánovali svůj pozdější přesun do prostoru Beskyd, k čemuž ale nedošlo.⁸⁰

Údery gestapa na podzim 1941 přežila z přerovských odbojových struktur napojených na ÚVOD ilegální poštovní skupina, která ale utrpěla váž-

75 MZA Brno, fond B340 – Gestapo Brno, spis Růženy Stokláskové.

76 KOUTEK, J.: Tichá fronta. Praha 1985, obrazová příloha.

77 Podrobně viz ŠTĚPÁNEK, Z.: Zatykáni a popravy moravských lékařů (1939–1941). ČMM, 1995, č. 1, s. 75. VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: První a druhé stanné právo na Moravě (1941–1942). Brno, 2002, s. 56–57. HALAMA, V.: c. d., s. 64–66.

78 České slovo, 12. 6. 1942, seznam popravených podle rozsudků stanného soudu v Brně.

79 SLÁDEK, O.: Přicházeli z nebe. Praha 1993, s. 43. JELÍNEK, Z.: Západní paraskupiny a domácí odboj. Praha 1992, s. 41.

80 JELÍNEK, Z.: Operace Silver A. Kolín 1984, s. 27 a 123. Poručík útočné vozby Otto Kacetl byl zapojen už v roce 1939 do struktury Obrany národa v Hranicích jako pobočník štábu. jezdecký Jaroslava Žáka, velitele ON pro obvod Hranice-město. Viz SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4994/1986. Do spolupráce se Silverem A zapojil Otto Kacetla Václav Krupka, jeho bývalý spolužák a jeden z hlavních spolupracovníků výsadku v Pardubicích.

né ztráty (viz Oldřich Pour, Rudolf Smutek). Vzhledem k přerušení rádiového spojení se zahraničím a rozbití hlavních odbojových center se neodhalení pracovníci poštovních odbojových skupin v tomto období zaměřovali zejména na podpůrnou činnost ve prospěch skrývajících se ilegálních pracovníků, resp. rodin zatčených a popravených. Gestapo ovšem systematickým vyšetřováním postupně odhalovalo jednotlivé články narušené odbojové sítě a zatýkáním je likvidovalo. Podle svědectví Antonína Česala aktivní činnost poštovní odbojové skupiny v Přerově ustala v březnu 1942.⁸¹

Postupně také došlo k zatýkání jednotlivých členů skupiny. Antonín Česal, poštovní tajemník z přerovského poštovního úřadu č. 2 (nádražní pošta), byl zatčen 1. července 1942 a poté 11 měsíců vyšetřován v Kounicových kolejích. Nacistický Vrchní zemský soud ve Vratislavi (Breslau) jej odsoudil k pěti letům káznice. Antonín Česal se ale nakonec dočkal konce války a v dubnu 1945 byl v Creussenu osvobozen americkou armádou. Zatčení Josefa Hladila, vrchního poštovního tajemníka z přerovského poštovního úřadu č. 1 (Přerov-město), proběhlo 23. července 1942. I on byl až do konce okupace vězněn v nacistických káznicích. K zatýkání došlo i na dalších poštovních úřadech na Moravě – v Moravských Budějovicích (Josef Sochr), Zlíně (Vladimír Hrazdil), Hodoníně (Klement Michalík) a jinde. Až 16. října 1943 byl zatčen Otto Weigl, vrchní poštovní tajemník v Přerově. Josef Tuschl, naposledy vrchní poštovní tajemník na poště Praha 7, který byl přímo zapojen do činnosti přerovské poštovní skupiny, byl zatčen 13. dubna 1943, pro velezradu odsouzen 8. srpna 1944 Lidovým soudem v Berlíně k trestu smrti a 24. října téhož roku popraven v Brandenburku.⁸²

Dne 27. května 1942 uskutečnili parašutisté výsadkové skupiny Anthropoid ve spolupráci s členy domácího odboje atentát na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Atentát a následně vyhlášení 2. stanného práva vyvolaly horečnou aktivitu nacistických bezpečnostních složek. Kromě přímého úsilí o vypátrání pachatelů atentátu lze v tehdejší činnosti gestapa vysledovat i další linie, které vyplývaly z celkové koncepce nacistické politiky v období heydrichiády. Je pravděpodobné, že velkou úlohu přitom sehrával tlak ze strany nacistických špiček. Úkolem gestapa měl být za dané situace mj. drtivý zásah proti českému odboji a rychlé „opatření“ vhodných obětí, jejichž exemplární potrestání stannými soudy by zastrašilo českou společnost. Stejně jako v případě 1. stanného práva tak byly policejní záměry podřízeny širším politickým cílům.

Oproti situaci před vyhlášením 1. stanného práva byla ovšem v květnu 1942 na Moravě poněkud jiná situace – gestapu chyběly informace o nejdůležitějších odbojových strukturách, které zde v této době působily. (Z rozsáhlejších organizací národního odboje vyvíjely v té době na Přerovsku činnost zejména skupiny Obce sokolské v odboji a Lvíce. Ty přečkaly období 2. stanného práva v podstatě bez úhony a k jejich odhalení gestapem došlo až na podzim roku 1942, resp. na začátku roku 1943.)

Za těchto okolností se gestapo vracelo k vyšetřování případů, které zůstávaly nedořešené z minulého období. Zejména šlo o záležitosti odbojových pracovníků, kterým se podařilo uprchnout před zatčením. Již byl zmíněn případ kojetínského zahradníka Rajmunda Navrátila, uprchlého na konci listopadu 1941, jehož podporovatelé včetně jeho bývalé manželky, nevlast-

ní matky a bratra byli zatčeni v průběhu 2. stanného práva a následně popraveni v Brně a Táboře.

Druhou obdobnou záležitostí byl případ manželů Dřevojánkových. Jak už bylo uvedeno výše, Dřevojánkovým se podařilo uprchnout z dosahu gestapa na začátku října 1941 po smrti parašutisty NKVD Karla Hovůrky a zatýkání v jeho přerovské podporovatelské síti. Marie Dřevojánková se několik prvních dní ukrývala v Přerově a nedalekém Újezdci u svých známých a pak se přemístila k Aloisu Pliskovi do Týna nad Bečvou. Její manžel Josef Dřevojánek se zpočátku skrýval u rodiny Kovářovy v Pržně u Vsetína a pak se společně se svou manželkou uchýlili do Trojanovic, kde dva týdny bydleli pod cizím jménem u rodiny Bláhovy. Sestra Marie Dřevojánkové Hermína Lančíková (manželka Františka Lančíka) jim pak opatřila nový úkryt u dělníka Josefa Šimka v Podhradní Lhotě, kde se Dřevojánkovi zdržovali až do začátku prosince 1941. Pokusili se také zmást pátrání gestapa tím, že přes Hermínu Lančíkovou poslali ze Slovenska dopis svým rodičům, který měl navodit dojem, že už uprchli z protektorátu.⁸³

Z Podhradní Lhoty přešli Dřevojánkovi do Lešné (v okrese Vsetín), kde se u hostinské Jany Kopečkové ukrývali do poloviny února 1942. Z Lešné se pak přemístili do Čeladné do domu manželů Aloise a Amálie Tkáčových, u nichž vystupovali pod falešným jménem Šálkovi. (Jejich přesun do Čeladné zajistil Oto Koblovský, významný představitel odbojové organizace Lvice, který v předcházejícím období se skupinou PVVZ v Přerově aktivně spolupracoval.) O zásobování Dřevojánkových se mj. staral učitel a obecní tajemník z Lešné Zdeněk Nachmiler, který jim opatroval přidělové lístky na jídlo. (I Zdeněk Nachmiler byl už od počátku nacistické okupace výrazně zapojen do ilegální činnosti spjaté s přerovskými odbojovými skupinami PVVZ.) V polovině března 1942 Dřevojánkovi kvůli bezpečnosti opět změnili úkryt a přemístili se zpět do Lešné k Janě Kopečkové, která projevovala velkou obětavost při jejich ukrývání a zásobování. Asi po třech týdnech se ale vrátili zpět k Tkáčovým do Čeladné, u nichž zůstali až do osudného 26. května 1942.

Zdá se, že po určité době polevila u manželů Dřevojánkových opatrnost, protože řada jejich příbuzných a spolupracovníků věděla, kde se ukrývají, a dokonce je v Čeladné navštívila, někteří i opakovaně. Podle pozdějšího zjištění gestapa šlo konkrétně o jejich synovce Josefa Hrabovského, sestru Marie Dřevojánkové Věru Dvořákovou a přerovskou učitelku Annu Šimkovou, která Dřevojánkovým poskytovala během jejich skrývání finanční prostředky.⁸⁴

K vypátrání manželů Dřevojánkových nakonec rozhodnou měrou přispěla systematickost v práci nacistických bezpečnostních složek. Gestapo nasadilo na jejich stopu svého konfidenta Ferdinanda Čihánka a snažilo

81 Vzpomínky Antonína Česala, KP, září 1966, s. 83-84. Podrobně k činnosti poštovních odbojových skupin v tomto období viz KUKLÍK, J.: Závěrečná fáze Ústředního vedení odboje domácího. In Rok 1942 v českém odboji, Praha 1999, s. 33-38.

82 Viz Encyklopedie historie města Brna,

http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1445.

83 MZA Brno, fond B340 – Gestapo Brno, spis Marie Dřevojánkové. SOKa Přerov, pozůstalost Františka Lančíka, i. č. 8.

84 MZA Brno, fond B340 – Gestapo Brno, spis Josefa Dřevojánka.

se zjistit jejich úkryt i při výsleších zatčených přerovských odbojářů. Když tyto „tradiční“ postupy neuspěly, provedli příslušníci gestapa někdy v průběhu května 1942 důkladnou prohlídku v jejich přerovském bytě. Při ní našli písemný materiál k odbojové činnosti – texty určené pro vysílací stanici, kterou přerovská odbojová skupina zkonstruovala a provozovala. Do centra pozornosti gestapa se tak dostal Josef Hrabovský, synovec Dřevojánkových, který s nimi až do jejich útěku v bytě bydlel. Hrabovský byl zatčen a podroben mimořádně brutálnímu výslechu, při němž gestapo zjistilo úkryt manželů Dřevojánkových a 26. května 1942 je v Čeladné u Tkáčových dopadlo.⁸⁵

Po následném vyšetřování pak byli zatčeni i jejich přechovávatelé, rodinní příslušníci a spolupracovníci, kteří s nimi byli po jejich útěku v kontaktu. Gestapu se mj. podařilo zjistit, že tajná radiostanice vysílala z bytu Hermíny Lančíkové a na zajišťování jejího provozu se podíleli Antonín Zahradníček, Jaroslav Podzemný, Jan Polách a manželé Dřevojánkovi. Marie Dřevojánková, v níž gestapáci tušili jednu z hlavních osobností přerovského odboje, projevila i v této tragické situaci velkou statečnost a odmítla při vyšetřování uvést jména dalších osob, které s ní v ilegální činnosti spolupracovaly. Díky tomu mj. unikli zatčení někteří pracovníci Středomoravských elektráren, kteří byli také do odbojové činnosti zapojeni.

K těmto událostem došlo v době vyhlášení druhého stanného práva po atentátu na Heydricha. Gestapo dalo před důkladným vyšetřováním přednost rychlému předání zatčených stannému soudu v Brně, který většinu zúčastněných odsoudil k trestu smrti. Dne 1. června 1942 stanuli před popravčí četou v Kounicových kolejích manželé Dřevojánkovi, Josef Hrabovský, Jana Kopečková, Alois Pliska a Josef Šimek, 3. června učitel Zdeněk Nachmiler z Lešné, sestry Marie Dřevojánkové Věra Dvořáková a Hermína Lančíková a manželé František a Anna Šimkovi z Přerova, 10. června šestnáctiletý syn Jany Kopečkové František Kopeček, 25. června sedmnáctiletá dcera Hermíny Lančíkové Eva Lančíková a Antonín Zahradníček z Poličné.⁸⁶ Určitou dobu unikal zatčení bratr Jany Kopečkové Vladimír Honka, ale i on byl začátkem července 1942 zatčen a brzy zahynul v koncentračním táboře Osvětim. Další osoby – např. manželé Tkáčovi a dalších šest obyvatel Čeladné – byly až do konce války vězněny.⁸⁷

Otazníky zůstávají nad osudy obou vysílacích stanic, které přerovská skupina PVVZ postavila. Jedna z nich byla ještě před útekem manželů Dřevojánkových z Přerova předána přes Josefa Hrabovského jejich kojetínským spolupracovníkům Rajmundu Navrátilovi a Antonínu Pasmínkovi, kteří pokračovali ve vysílacích pokusech. Pak snad měla být ukryta u Františka Nováka z Hrušky u Kojetína, který byl zapojen do činnosti přerovské a kojetínské skupiny Moravské rovnosti, vedené v tomto regionu Františkem Bednaříkem a Jaroslavem Raškou.⁸⁸

Zde stopa radiostanice končí, protože František Novák byl 11. ledna 1944 gestapem zatčen a o rok později 24. ledna 1945 ve Vratislavi popraven. Situaci ještě zatemňuje fakt, že při poválečném objasňování činnosti kojetínské skupiny Moravské rovnosti se nikdo z Novákových příbuzných ani přeživších spolupracovníků o ukrývané radiostanici nezmínil a ani gestapo během svého vyšetřování její existenci zřejmě nezaregistrovalo.⁸⁹

Druhou zkonstruovanou vysílačku měli podle vzpomínek jejich přechovávatelů manželé Dřevojánkovi u sebe i během svého ilegálního pobytu v Lešné. Pak ji snad předali nějakému parašutistovi. Zda k tomu skutečně došlo, zůstává nejasné.⁹⁰

Z odbojových organizací, které byly v přerovském regionu napojené na ÚVOD, resp. Moravskou pětku, zůstala nejdéle neodhalená skupina vedená Josefem Pavlánem a Vladimírem Mazalem, která přežila beze ztrát i rozbití hlavních odbojových sítí na Moravě v průběhu 1. stanného práva. Důvodů bylo zřejmě několik. Především se její členové neangažovali ve spolupráci s parašutisty Hovůrkova výsadku a desantu S-1, proto je neohrozilo odhalení podporovatelských sítí těchto parašutistů. Další nebezpečí bylo odvráceno tím, že řídicí orgány této skupiny – tj. především Josef Grňa a František Bednář – unikli zatýkání během 1. stanného práva. (Lze předpokládat, že z obdobného důvodu se nedostal do pozornosti gestapa ani učitel Jaromír Pukl z Hranic, protože rovněž jeho odbojovému „nadrženému“ Františku Piškovi se podařilo uprchnout před zatčením a úspěšně se ukrývat až do konce války.)

Konečně je nutno upozornit na to, že Pavlánova skupina neměla – jak už bylo uvedeno výše – stálé zpravodajské spojení s vyššími centry odboje a získané informace byly předávány do Prahy zprostředkovaně přes Růženu Stokláskovou. Po jejím zatčení v prosinci 1941 a rozbití středomoravské zpravodajské sítě napojené na V. Jankovce byla samozřejmě ohrožena i Pavlánova skupina, naštěstí ale gestapo tuto vazbu nezachytilo a ani při pozdějším vyšetřování členů Pavlánovy skupiny jejich zpravodajskou činnost neodhalilo.

Přestože přímá hrozba odhalení byla v závěru roku 1941 odvrácena, představovalo proniknutí gestapa do struktury jednotlivých organizací Moravské pětky pro Pavlánovu skupinu potenciální nebezpečí, které se ovšem projevilo až s určitým zpožděním v průběhu 2. stanného práva.

Dne 12. června 1942 zatkl brněnské gestapo učitele a malíře Dominika Černého z Hluku, významného představitele Obrany národa na jihovýchodní Moravě. Černý se po zatčení neúspěšně pokusil o sebevraždu, po skončení vyšetřování byl transportován do Osvětimi, ale podařilo se mu

85 Zemský archiv (dále ZA) Opava, pob. Olomouc, fond Mimořádný lidový soud (dále MLS) Olomouc, Ls 233/47 – Fridrich Carman, protokol stanice SNB ve Valašském Meziříčí. Vzpomínky Ferdinanda Milfajta. KP, říjen 1966, s. 96–99. ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 1426/46 – Bohumil Loibner, vlastní popis činnosti B. Loibnera.

86 VAŠEK, F. – ŠTĚPÁNEK, Z.: První a druhé stanné právo na Moravě (1941–1942). Brno 2002, s. 150–156.

87 Kromě manželů Aloise a Amálie Tkáčových byli 26. května 1942 v Čeladné za pomoc manželům Dřevojánkovi zatčeni Stanislav a Vlasta Skřídlovští, Žofie Čáchová, Alois a Anna Kantorovi a Jaroslav Mohyla. Všichni jmenovaní byli vězněni až do konce nacistické okupace. Viz ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 233/47 – Fridrich Carman, protokol stanice SNB ve Valašském Meziříčí.

88 O předání vysílačky do Kojetína viz vzpomínky Marie Pasmínkové, archiv autora. K ukrytí vysílačky u F. Nováka viz SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/1988/1979 – činnost Rajmunda Navrátila.

89 ZA Opava, pob. Olomouc, MLS Olomouc, Ls 752/46 – Josef Schupp.

90 Tamtéž, výpověď Marie a Augusty Honkové.

pobyt v koncentračním táboře přežít. Podle jeho poválečného svědectví mu při vyšetřování členové gestapa sdělili, že už ho šest měsíců sledovali.⁹¹ (Zde je na místě spekulace, zda gestapu v ztřeštěné situaci po vyhlášení stanného práva nešlo o rychlé dosažení úspěchů v boji proti odbojovému hnutí, a proto se v tomto případě rozhodlo přikročit k zatčení bez ohledu na neúplnost poznatků, které doposud získalo.)

Zatčení Dominika Černého vytvořilo nečekané ohrožení i pro členy Pavlány odbojové skupiny. V pravidelném hlášení IV. oddělení Říšského hlavního bezpečnostního úřadu (tj. gestapa) ze dne 18. července 1942 je totiž uvedeno: „*Okresní školní inspektor Václav Jiroušek z Přerova a tři učitelé jsou v podezření z členství v ilegální odbojové organizaci; jejich jména byla nalezena v zápisníku zatčeného ilegálního krajského vedoucího Černého.*“⁹² K zatčení zmíněného Václava Jirouška došlo v jeho bydlišti v Přerově 20. června 1942, v 16.30 téhož dne byl umístěn do věznice okresního soudu v Přerově a o dva dny později odtud transportován do Brna. Ve stejný den jako Václav Jiroušek byl v Přerově zatčen ve své škole i učitel Josef Pavlán, v 15.30 byl umístěn ve věznici přerovského okresního soudu a poté 22. června stejně jako Jiroušek převezen do Brna.⁹³ Tato časová shoda výrazně dokládá souvislost obou zatčení, Pavlánovo jméno bylo tedy s největší pravděpodobností rovněž uvedeno v zápisníku Dominika Černého.

Gestapu ovšem chyběly nějaké konkrétní údaje o odbojové činnosti Jirouška i Pavlána a zřejmě vědělo pouze to, že patřili k členům ilegální organizace. (Nedostatek průkazných faktů na straně nacistické tajné policie si uvědomoval i Václav Jiroušek, který podle poválečného svědectví svých spoluvězňů popíral při vyšetřování jakoukoliv ilegální činnost.)⁹⁴ Gestapo nakonec neúspěšné vyšetřování v listopadu 1942 ukončilo a nechalo transportovat Václava Jirouška i Josefa Pavlána do Osvětimi, kde oba odbojáři zahynuli – J. Pavlán už 20. listopadu 1942 a V. Jiroušek 25. ledna 1943.

Pavlánovo zatčení vyhodnotil jeho zástupce ve vedení odbojové skupiny Vladimír Mazal jako své přímé ohrožení a rozhodl se přejít do ilegality. František Bednář mu poskytl pro tento případ adresu řídicího učitele Antonína Pěty v Nýrově v okrese Boskovice. Mazal se na Pětu obrátil, ale ten ho momentálně ukrýt nemohl, a proto ho odkázal na nýrovského starostu Emila Skálu, v jehož stodole našel Mazal útočiště až do října 1942. Společně s ním se u Skály ukrýval několik dní na začátku října 1942 i František Bednář, který také Mazalovi opatřil falešný průkaz na jméno Mazálek.

S přibývajícím podzimmím chladem se Skálova stodola stávala pro pobyt uprchlíků nevhodná, proto Mazal našel na Bednářův popud v říjnu 1942 nový úkryt u řídicího učitele Přemysla Micky v Třebětíně (Micka zemřel na následky věznění 20. listopadu 1943 v Brně) a poté u řídicího učitele Leopolda Kunce v Hlubokém. (Ten byl popraven 22. února 1945 v Praze na Pankráci stejně jako Antonín Pěta.) I během svého pobytu u Kunce se Mazal aspoň v omezené míře snažil pokračovat v odbojové činnosti a psal protinacistické texty.⁹⁵

Nakonec se pro Vladimíra Mazala, jeho přerovskou skupinu i okruh jeho podporovatelů na Českomoravské vysočině stalo osudné zatčení Františka Bednáře. Gestapo po Bednářovi, který v té době jako jediný vedoucí představitel Moravské pětky vyvíjel rozsáhlejší odbojovou činnost a i v době

2. stanného práva se pokoušel obnovovat rozbitou ilegální síť, úporně pátralo a za pomoci konfidenta Vladimíra Slezáka ho nakonec 15. listopadu 1942 v Morkovicích na Kroměřížsku dopadlo. Poté bylo zatčeno asi 15 osob, které s Františkem Bednářem odbojově spolupracovaly nebo mu poskytovaly úkryt. Dne 20. listopadu byl u učitele Leopolda Kunce v Hlubokém dopaden i Vladimír Mazal a ve stejný den byl zatčen i Vojtěch Drbal z Kojetína.

Díky těmto okolnostem bylo nyní jen otázkou času, kdy se gestapo dostane při svém vyšetřování i k ostatním členům Mazalovy středomoravské skupiny. K zatčení většiny z nich – Eduarda Janečka, Emila Čermáka, Jana Krejčíře a Miloslava Zlámala – došlo 22. prosince 1942, Stanislav Vejmla unikal odhalení až do 4. května 1943, kdy byl zatčen i on.⁹⁶ Členové Mazalovy skupiny byli nejdříve vězněni v Kounicových kolejích a na podzim 1943 převezeni do Breslau, kde je čekal 11. srpna 1944 proces před nacistickým Vrchním zemským soudem. (Společně s nimi byl souzen i Emil Skála z Nýrova, Vojtěch Drbal z Kojetína byl souzen v rámci jiného procesu už v květnu 1944.)

Podle svědectví spoluobžalovaných se Vladimír Mazal choval před nacistickým soudem velmi statečně a neváhal označit svoji odbojovou činnost za povinnost k českému národu. Jako vedoucí ilegální skupiny byl odsouzen k trestu smrti a 19. října 1944 v Breslau popraven. Ostatní členové skupiny byli odsouzeni k dlouhodobým trestům vězení (např. E. Janeček k sedmi letům), a i když se jim podařilo pobyt v káznici Bayreuth přežít, brzy po skončení války kvůli podlomenému zdraví zemřeli Miloslav Zlámala, Stanislav Vejmla a Eduard Janeček.⁹⁷

Zatčení členů ilegální skupiny Vladimíra Mazala představuje jakýsi epilog činnosti PVVZ a Moravské pětky na Přerovsku. Na jejich aktivitu pak navázaly za odlišných okolností nové odbojové organizace v závěru války.

91 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/5136/1986 – dopis Dominika Černého Josefu Tomšů. Osobnost Dominika Černého vyvolává určité rozporuplné dojmy vzhledem k tomu, že do svého zatčení patřil k vedoucím představitelům tzv. Národopisné Moravy, organizace se silně kolaborantským zaměřením, která vyvíjela činnost zejména na jihovýchodní Moravě. Je samozřejmě možné, že šlo z jeho strany o krytí vlastní ilegální činnosti, resp. snahu kontrolovat nebo aspoň sledovat činnost této organizace. V Národopisné Moravě se angažoval i Josef Vávra-Stařík, pozdější partyzánský velitel spjatý s 1. čs. brigádou Jana Žižky. O Národopisné Moravě viz MEZIHORÁK, F.: Hry o Moravu. Praha 1997.

92 ČELOVSKÝ, B.: So oder so (řešení české otázky podle německých dokumentů). 3. vydání, Šenov u Ostravy 2002, s. 369.

93 Přerov – seznam obětí nacismu, materiál HDK OV ČSPB, nestránkováno.

94 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 5/6130/1987 – životopisy přerovských pedagogů, umučených za 2. světové války. Václav Jiroušek bydlel v Přerově pouze v letech 1940–1942, předtím působil ve Frýdku, kde byl zapojen do činnosti místní skupiny Obrany národa. Podílel se na obstarávání zbraní, ilegálních přechodech hranic a ukrývání hledaných osob. Autorovi této studie se nepodařilo najít žádnou Jirouškovu přímou spojitost s některou přerovskou ilegální skupinou.

95 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5692/1986 – obžalovací spis Vladimíra Mazala (kopie).

96 Tamtéž.

97 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4756/1985 – svědectví Jana Krejčíře.

Petr Jirák

Příběh odbojáře Rajmunda Navrátila z Kojetína

Období 2. světové války patří dodnes k velmi frekventovaným tématům z hlediska historického bádání a zájmu poměrně široké veřejnosti, o čemž svědčí četné dokumentární pořady v televizi věnované různým událostem tehdejší pohnuté doby. Za více než 60 let po konci války vyšlo také nespočetně popularizačních i odborných publikací různého zaměření, rozsahu i úrovně s tematikou druhé světové války. O článcích v různých časopisech a novinách ani nemluvě. Po válce vyšla spousta publikací věnovaných protinacistickému odboji na území protektorátu Čechy a Morava. Většina těchto záslužných prací vznikla před rokem 1989, což se zákonitě projevilo na jejich obsahu. Nekriticky byl oslavován komunistický odboj domácí i zahraniční, na druhé straně byl zmenšován a překrucován význam ostatních skupin domácího protinacistického odboje. Po pádu komunistického režimu u nás vyšly mnohé práce, které jsou oprostěné od takového zkreslování.

Existuje mnoho prací věnovaných protinacistickému odboji v jednotlivých krajích, okresech či regionech. Také přerovskému regionu byla již několikrát věnována pozornost, a to zcela oprávněně. K nejrozsáhlejším pracím tohoto druhu patří kniha Gustava Voždy *Přerovské povstání 1. května 1945* nebo dvě publikace Pavla Kopečka *Se smrtí na dosah: parašutisté na Přerovsku v roce 1941* a *Lvice – krvavá cesta ke svobodě*. Zejména v období komunistického režimu vyšlo několik sborníků věnovaných druhému odboji, např. *KSČ v čele národně osvobozenického boje lidu na Přerovsku*, který vydal v roce 1965 Okresní výbor KSČ a Okresní národní výbor v Přerově. Na vydání podobných publikací se často podílel též Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského v Přerově nebo jednotlivé městské či místní národní výbory. Nedá se však rozhodně tvrdit, že bylo rovnoměrně zpracováno dění v celém okrese Přerov v období protektorátu. Pozornost byla nejčastěji věnována městu Přerovu a jeho nejbližšímu okolí, menší Hranicku a Lipnicku a jen nepatrná Kojetínsku. Pojmem Kojetínsko míní autor článku Kojetín a obce v jeho nejbližším okolí, které patří do přerovského okresu. V letech 1949–1960 existoval totiž politický okres Kojetín, který zahrnoval mj. Němčice nad Hanou s okolními vesnicemi nebo vzdálené Věrovany a Rakodavy, které byly v roce 1960 připojeny k okresu Olomouc. Valná část zaniknuvšího kojetínského okresu připadla téhož roku do prostějovského okresu. Do roku 1949 byly všechny obce, které vytvořily okres Kojetín, součástí okresu Přerov. Po roce 1960 byl k přerovskému okresu znovu připojen pouze Kojetín, Kovalovice, Popůvky, Křenovice, Měrovice nad Hanou, Stříbrnice, Uhřčice, Polkovice, Oplocany, Lobodice a Tovačov.

Protinacistický odboj na Kojetínsku nebyl nikdy zpracován v souhrnné publikaci. Sborníky o protinacistickém odboji v okrese Přerov se kojetín-

ské oblasti zpravidla věnují jen velmi zběžně, např. ve výše zmíněném sborníku z roku 1965 je Kojetínu věnován článek s názvem *Z kroniky města Kojetína*. Jedná se jen o krátké výpisky z kroniky s velmi stručným komentářem. Podstatně lépe byl zpracován příspěvek Františka Gajdici o Tovačovu, který vyšel i samostatně. V druhé polovině 80. let minulého století vyšla dvoudílná publikace *Nebylo bezejmenných hrdinů*, první svazek je věnován Přerovu, druhý Hranicku a Lipnicku. U příležitosti 60. výročí od konce 2. světové války vydal Svazek obcí mikroregionu Střední Haná publikaci *Aby nebyli zapomenuti*. Tato publikace obsahuje výpisky či zpracované zápisy z kronik všech obcí mikroregionu, který zahrnuje nejen obce Kojetínska. O problematice druhého odboje se čtenář ze zápisů kronik moc nedozví. Pozornost je v kronikách věnována zejména událostem z konce války. Úroveň kronikářských zápisů je samozřejmě různorodá. Často byly události z bouřlivého období 1939–1945 dopisovány do kronik až několik let po válce. Kromě zmínek v různých publikacích jsou protinacistickému odboji na Kojetínsku věnovány občasně články v novinách.

Rajmund Navrátil.
Převzato z knihy *Žalují: Pankrácká kalvarie*.
2. část. Praha 1946

Tématem tohoto příspěvku je odbojová činnost kojetínského rodáka Rajmunda Navrátila a zajímavé okolnosti jeho dlouhodobého ukrývání se před nacistickou perzekucí. Kromě nemnohých zmínek v literatuře se autor článku obrátil především na prameny, které jsou uloženy ve Státním okresním archivu Přerov. Zejména se jedná o fond Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků v Přerově, který obsahuje mnoho materiálu o protinacistickém hnutí. Byl využit rovněž příslušný soudní spis z fondu Německý zemský soud v Brně a spis z fondu Gestapo Brno, které jsou uloženy v Moravském zemském archivu v Brně.

Rajmund (v textu použita varianta jména s j) Navrátil se narodil 26. května 1892 v Kojetíně. Vyučil se zámečnickem. V roce 1913 narukoval do rakouského vojska. Během 1. světové války byl na italské frontě, aniž byl nasazen do boje. V roce 1919 byl jako voják mladého Československa nasazen na Slovensku do boje proti maďarským komunistům. Po propuštění z vojska se stal soukromým zahradníkem. V roce 1927 se oženil s poštovní úřednicí Anežkou Gottwaldovou. Jejich bezdětné manželství bylo rozvedeno v roce 1940. Navrátil nebyl nikdy členem žádné politické strany. Ve 30. letech byl členem Spolku přátel SSSR.¹

Během nacistické okupace začal Rajmund Navrátil spolupracovat s lidmi z Obrany národa v Přerově. Toto spojení se zřejmě dělo prostřednictvím Josefa Dřevojánka, který byl zaměstnán v advokátní kanceláři v Kojetíně. Dnes již nelze zjistit, kdy přesně Navrátil začal být činný v protinacistickém odboji.²

1 Moravský zemský archiv v Brně (MZA Brno), Německý zemský soud v Brně, 5 KLS So 3/44 – proces s R. Navrátilem a jeho podporovateli.

V noci z 9. na 10. září 1941 seskočil u obce Dřínov na Kroměřížsku čtyřčlenný výsadek S 1/R, který byl na naše území vyslán československou vojenskou misí v Moskvě. Parašutisté po seskoku ukryli v zámeckém parku v Dřínově svoji vysílačku.³ Asi týden po seskoku parašutistů navštívil Rajmunda Navrátila Josef Dřevojánek a poprosil ho, aby ještě téhož večera dovedl do Dřínova četnického strážmistra Jana Procházku a uměleckého sochaře Františka Mádleho. Navrátil souhlasil a jel s nimi na kole do Dřínova, kde je seznámil se svým bratrancem Janem Rumlíkem, který všechny tři doprovodil k zámku a řekl jim, že zahradu hlídá starý hlídač se psem. Pátrání po vysílačce bylo však bezvýsledné. Stejně dopadlo další pátrání, které provedl o týden později Rumlík, zatímco Procházka a Mádle byli u něho doma.⁴ Podle některých svědectví byla ukrytá vysílačka hledána přímo na popud někoho z členů výsadku S 1/R, který s ní seskočil.

O několik dní dříve, v noci z 30. na 31. srpna 1941, byl nad polským územím vysazen desant vyslaný sovětským bezpečnostním aparátem NKVD, vedený přerovským rodákem Karlem Hovůrkou. Ten se přesunul do Přerova, kde patřili k jeho podporovatelům Dřevojánek, Mádle a Procházka. Je tedy možné, že pokyn hledat v Dřínově ukrytou vysílačku mohl vzejít rovněž od Karla Hovůrky.⁵

Podstatné je, že obě výše zmíněná pátrání proběhla v době, kdy již byla vysílačka dávno odvezena kroměřížskými odbojáři. Člen výsadku S 1/R František Brauner po seskoku ukryl vysílačku, poté odjel do Brna za Ryšovým švagrem Aloisem Žůrkem. Strojvedoucí Žůrek slíbil, že se osobně postará o odvoz vysílačky. Obrátil se na kolegu strojevůdce Bohdana Sahánka, který byl členem kroměřížské ilegální organizace, do níž byla zapojena rovněž manželka Ludvíka Svobody. Za spolupráce dřínovského řídicího učitele Stanislava Dedka byla vysílačka v polovině září 1941 vyzvednuta a převezena do Kroměříže. Této odvážné akce se Irena Svobodová osobně zúčastnila.⁶

Koncem září 1941 se Ferdinand Čihánek, člen výsadku vedeného Janem Restlem, přihlásil na III. oddělení služebny gestapa v Olomouci. Čihánkova zrada znamenala pohromu nejen pro parašutisty z Restlova výsadku, ale i pro členy Hovůrkova výsadku, které Čihánek dobře znal. Konfidentem gestapa se brzy stal rovněž Jan Kasík z výsadku S 1/R. Následkem zrady došlo zejména v průběhu října a listopadu 1941 na mnoha místech Moravy k zatčení parašutistů a desítek jejich podporovatelů. Vzhledem k tomu, že se tyto události staly v období stanného práva, nelze se divit velkému počtu rozsudků smrti. Některým podporovatelům se dařilo nějakou dobu ukrývat. Irena Svobodová a její dcera Zoe se po zbytek války úspěšně schovávaly na Vysočině a v okolí Moravského Krumlova. Syn Miroslav Svoboda byl 26. listopadu 1941 zatčen, ale úkryt své matky a sestry neprozradil. Byl zavražděn v koncentračním táboře Mauthausen 7. března 1942.⁷ Mezi hledané osoby patřili rovněž manželé Dřevojánkovi. Začátkem října 1941 Marie Dřevojánková navštívila Navrátila a prosila ho, aby jí daroval pro jejího manžela plášť. Navrátil její přání vyplnil.⁸ Dřevojánkovi byli dopadeni v květnu 1942 v Čeladné a 1. června téhož roku byli popraveni v Brně v Kounicových kolejích. Sochař Mádle a četník Procházka byli zatčeni již 1. října 1941. První z nich byl zajištěn ve Ztracené ulici v Přerově, druhého z nich zatkl při úřední obchůzce na železniční trati u Věžek.⁹

Oba byli stanným soudem v Brně odsouzeni k trestu smrti zastřelením. Poprava proběhla v Kounicových kolejích 25. října 1941.¹⁰

Gestapo se od někoho ze zatčených dozvědělo i o Rajmundu Navrátilovi. Dne 26. listopadu 1941, kdy proběhl zátah na podporovatele výsadku S 1/R v nedalekých Nezamyslicích, gestapo přijelo zatknout i Navrátila. Ten však téhož dne odjel do Brna na pohřeb. V Brně se dozvěděl, že ho krátce po jeho odjezdu hledalo v Kojetíně gestapo. Navrátil byl na tuto skutečnost upozorněn telefonicky svou bývalou ženou Anežkou, která tak učinila na prosbu Navrátilovy tety Kamily.¹¹ Z pohřbu se Navrátil vydal do jižních Čech, kde se ukrýval u dvou úředníků lesní správy – u svého bratra Jana v Třeboni a u Bohumila Erly v hájence Baldýnka, která leží mezi Kardašovou Řečicí a Drahovem. Útočiště našel Navrátil také u Marie Kazdové v Kardašově Řečici a u Jana Nedělky v Soběslavi. Manželé Erlovi prostřednictvím Ludvíka Hejtmánka z Draхова zajistili Navrátilovi falešnou policejní přihlášku.

- 2 Státní okresní archiv Přerov (SOKA Přerov), ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem. Drbal byl rovněž účastníkem druhého odboje.
- 3 KOPEČEK, P.: Se smrtí na dosah: parašutisté na Přerovsku v roce 1941. Přerov 2000, s. 19. Výsadek S 1/R tvořili nadporučík Bohuslav Němec, rotný František Brauner, četař František Ryš a desátník Jan Kasík.
- 4 MZA Brno, Německý zemský soud v Brně, 5 KLs So 3/44 – proces s R. Navrátilem a jeho podporovateli. Františka Bendová – sestra Jana Rumpíka – po válce tvrdila, že vysílačku dvakrát hledala společně se svým bratrem. Dokonce v mylném domnění, že je vysílačka ukryta jinde, prohledali i zámecké zahrady ve dvou blízkých obcích – Uhrčích a Věžkách. RICHTER, K.: ...a v zádech měli smrt. Třebíč 1997, s. 238–239.
- 5 KOPEČEK, P.: c. d., s. 19. Zbývajícími členy Hovůrkova výsadku byli Josef Procházka a Rudolf Koloničný.
- 6 RICHTER, K.: Padákový výsadek u Dřínova. Zpravodaj Muzea Kroměřížska, č. 8, 1981, s. 2–3.
- 7 Více k těmto událostem viz KOPEČEK, P.: c. d., nebo RICHTER, K. – KOŽNAR, V.: Výsadek S-1. Praha 1988, nebo beletristické zpracování RICHTER, K.: ...a v zádech měli smrt. Třebíč 1997.
- 8 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986 – Obžalovací spis R. Navrátila a skupiny jeho podporovatelů
- 9 KOPEČEK, P.: c. d., s. 30.
- 10 VOŽDA, G., a kol.: Nebylo bezejmenných hrdinů. I. Město Přerov. Přerov 1985, s. 19.
- 11 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem. O statečnosti a postoji Anežky Navrátilové, rozené Gottwaldové vypovídá i následující historie. Začátkem roku 1940 během zatýkání kojetínských komunistů odposlechl telefonický vzkaz, že má být zatčen František Šmejdivec. Tuto skutečnost sdělila svému manželu Rajmundovi, nebo jeho bratru Augustinovi. Jeden z nich vzkaz předal Antonínu Koudelňákovi, který varoval samotného Františka Šmejdivce. Vdova po Augustinu Navrátilovi Františka však sdělila jinou verzi této příhody. Jistý Němec Navarra, nucený správce jednoho židovského obchodu v Kojetíně, se údajně dozvěděl o úkrytu Františka Šmejdivce a podal o tom zprávu na patřičná místa. Toto telefonické udání však slyšela prodavačka v obchodě, od které se varování prostřednictvím několika osob, včetně bratrů Navrátilových, dostalo až k Šmejdivcovi. Obě verze byly pouze ústně sděleny Vojtěchu Drbalovi, který psal roku 1974 pro ČSPB strojopisnou práci o protinacistickém odboji v Kojetíně. Drbal nesprávně vydává Kamilu Navrátilovou (13. 7. 1877) za Rajmundovu matku. Ve skutečnosti byla jeho tetou a později i nevlastní matkou. Bratři Šmejdivcovi byli popraveni v průběhu roku 1943.

Jan Rumplík.
Převzato z knihy Žaluji:
Pankrácká kalvarie.
2. část. Praha 1946

Bohumil Venclík.
Převzato z knihy Žaluji:
Pankrácká kalvarie.
2. část. Praha 1946

Osoby, kterým byla dokázána podpora Rajmundu Navrátilovi, tvrdě zasáhlo období druhého stanného práva.¹² V Táboře byli 14. června 1942 popraveni: Jan Navrátil (nar. 11. 1. 1897), jeho žena Bohumila (nar. 4. 12. 1903), Bohumil Erla (nar. 8. 11. 1901), Melanie Erlová (nar. 12. 7. 1904), Marie Kazdová (nar. 13. 4. 1907), Jan Nedělka (nar. 3. 12. 1896) a Ludvík Hejtmánek (nar. 9. 9. 1918).¹³ Ze stejného důvodu byly v Kounicových kolejích v Brně popraveny Anežka Navrátilová (12. 1. 1900 – 15. 6. 1942), Kamila Navrátilová (13. 7. 1877 – 30. 6. 1942) a Anna Tesaříková (1. 8. 1908 – 3. 6. 1942), zaměstnankyně Navrátilova zahradnictví, která svému chleboďárci rovněž pomáhala v době jeho ilegality. Navrátil s ní měl údajně poměr, na jaře 1942 jí z jižních Čech poslal balík. Gestapo po zadržení a otevření tohoto balíku zjistilo, kde se Navrátil skrývá.¹⁴

Rajmund Navrátil během heydrichiády chycen nebyl. K jeho dopadení mohlo dojít 12. října 1942, kdy pobýval u jisté Rambouskové ve Vracově u Kyjova. Navrátil však brzy před příchodem nacistů uprchl. Brněnské gestapo ve dnech 14. – 17. října 1942 rozeslalo na všechny služebny gestapa na Moravě a Hlavnímu celnímu úřadu v Moravské Ostravě Navrátilův popis s uvedením těchto údajů: asi 165 cm vysoký, podsaditý, vyklenutá záda, plouživá nakloněná chůze, orlí nos. Podle sdělení Rambouskové na sobě ve Vracově měl krátkou tmavou vestu, dlouhé kalhoty, černé šněrovací polobotky a tmavý klobouk. Nosil černé brýle. Obsahem dálhopisů bylo rovněž sdělení, že u sebe Navrátil nosí falešnou občanskou legitimaci znějící na jméno Jan Zabloudil, narozený 18. 5. 1886 v Opatovicích,

okres Hranice, rozvedený, úředník ve výslužbě, bytem v Trnávce čp. 23, okres Přerov. Legitimace měla číslo 10 253 a jako místo jejího vydání byl uveden Okresní úřad ve Vysokém Mýtě. Do pátrání po Navrátilovi bylo zapojeno rovněž české četnictvo. Ostravská služebna gestapa byla upozorněna, že při případném zatýkání Navrátila je pozornost na místě, poněvadž u sebe pravděpodobně nosí stělnou zbraň.¹⁵

Průběh Navrátilova ukrývání se před nacistickou mocí lze rovněž sledovat na základě jeho výpovědi a výpovědi těch, jimž bylo dokázáno, že Navrátila podporovali. Začátkem června 1942 opustil manžele Erlovi a vydal se zpět na Moravu. Několik dní se skrýval u Rumplíků v Dřínově. Brzy poté strávil několik nocí v Kokorách u zahradníka Ignáce Hrabala, kterého znal od začátku 20. let.¹⁶ Navrátil se ukrýval u mnoha dalších zahradníků – u Františka Proseckého v Pivíně, u Vincence Staňka v Kulířově, u Antonína Klimeše v Zábeštní Lhotě, u Otakara Vilímce v Prostějově a zejména u Fran-

tiška Vrány v Drahotuších. Mezi obětavé podporovatele Navrátila patřil rovněž kamnář Bohumil Venclík z Tovačova, u kterého Navrátil strávil asi tři noci v říjnu 1942 a další dva týdny v září 1943.

Nejčastějším přechovávatelem Navrátila byl však bezesporu František Vrána. Navrátil u něj poprvé přespal v říjnu 1942. V prosinci téhož roku se v Drahotuších objevil znovu a s krátkými přerušeními u Vrány pobýval půl roku. Navrátilovi byl poskytnut pokoj se zadělaným oknem a elektrickým osvětlením. Vránovy děti Eliška a Oldřich a jeho pomocník Jaroslav Bidlo u soudu tvrdili, že o Navrátilově pobytu věděli, ale nebylo jim známo, že jde o hledanou osobu. Komplikace nastaly, když se František Vrána a jeho manželka dozvěděli o Navrátilově dvoření jejich dceři Elišce (nar. 12. 7. 1922). Jejich náklonnost k Navrátilovi zaznamenala trhliny. Trvali na jeho odchodu. Začátkem května 1943 trpěl Navrátil velkými bolestmi břicha. Odejel proto taxíkem z Drahotuší do Kojetína, kde se uchýlil do svého starého bytu. Staral se o něj zahradní pomocník Stanislav Vožda, který byl zaměstnán Navrátilovým bratrem Augustinem, jenž po Rajmundově útěku spravoval jeho zahradnictví. Augustin brzy vyhledal MUDr. Vojtěcha Hýždala z Kojetína a poprosil jej, aby Rajmundovi, který měl potíže s tříselnou kýlou, pomohl. Hýžďal přání vyhověl. Vzal Rajmundovi míru na kýlní pás a poradil mu, aby si takový pás opatřil. Hýžďal tím umožnil Navrátilovi další pohyb a tím i útěk. Navrátil se na pár dní vrátil k Vránům do Drahotuší. V červenci 1943 strávil dvě noci v Hulíně u své sestřenic Hedviky Kypěnové, která mu navíc od jeho bratra Augustina obstarala prádlo.¹⁷ Osudným

František Vrána.
Převzato z knihy Žalují:
Pankrácká kalvarie.
2. část. Praha 1946

12 KONEČNÝ, M.: Tábořská cesta smrti. Tábor 1985, s. 47.

13 Tamtéž., s. 71–72.

14 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem. V příslušné kronice města Kojetína uvedl kronikář Max Navrátil zavádějící údaje – u Anežky Navrátilové a Kamily Navrátilové napsal, že byly popraveny až 26. 5. 1944. Toho dne však byl popraven „jen“ Rajmund Navrátil, Jan Rumlík a dva Navrátilovi podporovatelé, jak se čtenář dozví z dalšího textu tohoto příspěvku. Nesmyslná data byla často nekriticky přebírána do různých článků a publikací. Dokonce jsou uvedena i na pamětní desce obětem 2. světové války v Kojetíně.

15 MZA Brno, Gestapo Brno, k. č. 100, spis č. 25. Trnávka ovšem patřila v inkriminované době do okresu Hranice. Údaj v legitimaci o zařazení místa pobytu do okresu Přerov byl tedy nesprávný.

16 V kronice obce Kokory z let 1922–1947 je mylně napsáno, že Hrabalovi ukrývali ruského parašutistu.

17 MZA Brno, Německý zemský soud v Brně, 5 KLs So 3/44 – proces s R. Navrátilem a jeho podporovateli.

Bližší údaje o průběhu Navrátilova ukrývání se před nacisty lze zjistit i v obžalovacím spise R. Navrátila a skupiny jeho podporovatelů ze dne 5. 1. 1944 (SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986), který však některé detailní události popisuje odlišně než soudní spis, např. pobyt Navrátila u Hedviky Kypěnové datuje do října 1942. O ilegálním pobytu Rajmunda Navrátila u Vránových vyšel nedávno článek: ČERNÝ, M.: F. Vrána před 65 lety skončil na popravišti. Hranický týden, 5. 6. 2009, s. 11.

RAIMUND NAVRÁTIL,

**obchodní zahradnictví
v Kojetíně, Zahradní ulce.**

Zahradnictví. SOkA Přerov

se Navrátilovi stal jeho pobyt u jedné rodiny v Kloboukách u Brna. Na udání někoho ze členů této rodiny byl 13. října 1943 po téměř dva roky trvajícím útěku zatčen četnictvem.¹⁸ Augustin Navrátil se po osvobození marně dožadoval vyšetřování okolností zatčení svého bratra.¹⁹

Navrátil prozradil při výsleších řadu osob, které mu poskytly podporu. Celkem bylo z tohoto důvodu zatčeno 29 osob. Jednalo se o osoby zmíněné v předchozím odstavci včetně jejich rodinných příslušníků a případných zaměstnanců. K zatčením došlo většinou 3. prosince 1943. Pouze Navrátilova teta Josefa Židlíková, dříve Rumplíková, a její manžel Jindřich Židlík byli zatčeni až 8. prosince 1943.²⁰ Třetí komora Zvláštního soudu při Německém zemském soudu v Brně měla 23. února 1944 v Olomouci sezení, před kterým stanul Navrátil a 22 jeho podporovatelů.²¹ Další sezení stejné komory ohledně stejného případu se konalo 22. a 23. března 1944 v Olomouci. Tentokrát před soudem stálo zbývajících šest osob, které podle výpovědí Navrátila během jeho útěku podporovaly.²² Činnost Rajmunda Navrátila a Jana Rumplíka, tj. podpora nepřátelských parašutistů, byla podle nařízení říšského protektora ze dne 26. srpna 1939 a podle prováděcích předpisů z 11. ledna 1940 kvalifikována jako sabotážní činnost. A to i navzdory skutečnosti, že jejich podpora poskytnutá Mádlemu a Procházkovi při hledání vysílačky byla bezvýsledná. Nacisté přihlédli k účelu a možným důsledkům tohoto činu, proto byli Rajmund Navrátil i Rumplík (nar. 7. 1. 1912) odsouzeni k trestu smrti.

Ostatní obžalovaní stanuli u soudu kvůli ukrývání a podporování osoby, která se vůči třetí říši chovala nepřátelsky, a kvůli tomu, že Navrátila neudali jako policejně nehlášenou osobu. Provinili se tak proti nařízení říšského protektora ze dne 3. července 1942 o podpoře nepřátel Říše. Trest smrti byl udělen Bohumilu Venclíkovi (nar. 27. 10. 1881) a Františku Vránovi (nar. 4. 10. 1889), poněvadž se u nich Navrátil ukrýval delší dobu. Dvacítka obžalovaných byla odsouzena k trestu odnětí svobody v délce 15 měsíců až 8 let a ke ztrátě cti na určitou dobu. Do začátku dubna 1944 byli vězněni v německé soudní věznici v Olomouci, poté byli převezeni do čtyř nacistických káznic – ženy do Aichachu v Bavorsku (Z. Hrabalová, M. Klimešová, V. Kohoutová, F. Rumplíková, A. Vilímcová) a Jaueru (Jaworu) ve Slezsku (H. Kypěnová, A. Prosecká, F. Venclíková, M. Vránová, J. Židlíková), muži do Sankt Georgen u Bayreuthu (V. Hýždal, A. Navrátil, F. Prosecký) a do Bernau u Chiemského jezera (I. Hrabal, A. Klimeš, J. Prosecký, V. Staněk, S. Venclík ml., O. Vilímc, S. Vožda). Zbývajících pět osob bylo omilostněno a propuštěno.²³ Ze třiceti obžalovaných byly tedy k trestu smrti odsouzeny čtyři osoby. Tato skutečnost ostře kontrastuje s osudy

osob z jižních Čech, na jejichž pomoc poskytnutou Navrátilovi se přišlo v období druhého stanného práva. Jejich smutný osud je popsán výše.

Je zajímavé zmínit některé údaje o Navrátilových podporovatelích. Členy politických stran byli za první republiky pouze někteří z nich. Vojtěch Hýždal, Bohumil Venclík st. a Otakar Vilímeček byli členy národně demokratické strany. Posledně jmenovaný později přestoupil do agrární strany. Ignác Hrabal a Jan Rumlík byli členy živnostenské strany. Augustin Navrátil (nar. 10. 8. 1893) působil v letech 1917–1919 v československých legiích v Rusku. Vojtěch Hýždal (nar. 21. 11. 1903) se dostal do křížku s nacistickou justicí již dříve, když v roce 1941 převzal několik letáků ilegální KSČ. Třetí trestní senát Vrchního zemského soudu ve Vratislavi mu 16. 9. 1941 za tento čin kvalifikovaný jako neupozornění na velezrádnou činnost udělil místo dvou měsíců vězení pokutu 600 říšských marek.²⁴ Bohumil Venclík st. byl dlouhou dobu náčelníkem tovačovského Sokola a členem předsednictva Středomoravské župy Kratochvilovy. Po rozpuštění Sokola nacisty se stal členem odbojové organizace Obrana národa. Během úderu proti této organizaci nebyl zatčen.²⁵

Čtyři osoby odsouzené k trestu smrti byly převezeny do Prahy na Pankrác, kde byly 26. května 1944 po 16. hodině popraveny sekýrou. První byl popraven Rajmund Navrátil, který ten den „slavil“ 52. narozeniny (16.16

- 18 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986 – Obžalovací spis R. Navrátila a skupiny jeho podporovatelů
- 19 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem 20 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 2/5691/1986 – Obžalovací spis R. Navrátila a skupiny jeho podporovatelů
- 21 Jaroslav Bidlo, Ignác Hrabal, Zdeňka Hrabalová, Vojtěch Hýždal, Hedvika Kypěnová, Augustin Navrátil, Anna Prosecká, František Prosecký, Jaroslav Prosecký, Františka Rumlíková, Julie Staňková, Vincenc Staněk, Julie Staňková, Bohumil Venclík st., Bohumil Venclík ml., Františka Venclíková, Stanislav Vožda, Eliška Vránová, František Vrána, Marie Vránová, Oldřich Vrána, Josefa Židliková. Řízení proti Jindřichu Židlikovi bylo zastaveno, poněvadž před hlavním jednáním zemřel. Zdeňka Hrabalová sdělila Vojtěchu Drbalovi, že se Židlik oběsil. Viz SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem
- 22 Antonín Klimeš, Marie Klimešová, Ladislav Kohout, Vilemína Kohoutová, Anna Vilímcová, Otakar Vilímeček.
- 23 MZA Brno, Německý zemský soud v Brně, 5 KLs So 3/44 – proces s R. Navrátilem a jeho podporovateli. Údaje o tom, kdo z obžalovaných dostal osm let a kdo méně, nejsou opět pro běžné čtenáře podstatné. Pokud by měli potomci odsouzených zájem dozvědět se tyto detaily, odkazuje je autor na soudní spis, kde jsou i žádosti některých z obžalovaných o přerušení trestu, včetně odpovědí, např. Bohumilu Venclíkovi ml. bylo umožněno zásluhou dvou lékařů přerušení trestu. Zbytek války strávil v přerovské nemocnici. Viz GAJDICA, F.: Tovačov v době nesvobody. In: Vožda, G., a kol.: KSČ v čele národně osvobozenického boje lidu na Přerovsku. Přerov 1965, s. 30.
- 24 Archiv bezpečnostních složek ČR Praha, Oddělení archivních fondů Federálního ministerstva vnitra, Německé soudy v Protektorátu, 134-879-9/7 – osobní spisy Vojtěcha Hýždala trestaného kvůli podpoře Rajmunda Navrátila z Kojetína.
- 25 SOKA Přerov, ČSPB Přerov 1/4427 – Památce Bohumila Venclíka popraveného na Pankráci, záznam z r. 1985. Toto vzpomínkové pásmo zmiňuje údajnou odbojovou spolupráci Navrátila s Venclíkem od začátku okupace. Jejich činnost se měla zaměřovat např. na získávání peněžních prostředků na pomoc rodinám postiženým německou perzekucí.

Rašky přemístěna do obce Hrušky a tam ukryta v zahradě jeho přítele Františka Nováka, kde zůstala mimo provoz. Raška a Novák byli popraveni 24. ledna 1945 ve Vratislavi v souvislosti se zcela jinými záležitostmi.²⁸ Podle vzpomínek Marie Pasmínkové z Kojetína se jednalo o vysílací stanici, která byla sestavená přerovskou odbojovou skupinou Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ) ve Středomoravských elektrárnách. Manželé Dřevojánkovi v době před svým útekem před gestapem předali tuto vysílačku prostřednictvím Josefa Hrabovského Rajmunda Navrátilovi a Antonínu Pasmínkovi, kteří údajně pokračovali ve vysílání. Je zajímavé, že se po válce přeživší Novákovi spolupracovníci a příbuzní o ukrývané radiostanici nezmínili. Existence vysílačky unikla zřejmě i gestapu.²⁹ Zcela prokazatelně gestapo Navrátila nepodezřívalo z držení a obsluhování vysílací stanice, jak plyne ze soudního spisu. V opačném případě by byla represe proti jeho ukrývatelům nepochybně větší.

Zdá se tedy, že odbojová činnost Rajmunda Navrátila nebyla omezena pouze na hledání vysílačky v Dřínově. Blížší podrobnosti k jeho činnosti se již zřejmě nikdy nedozvíme. Od jeho popravy uplynulo tento rok 65 let. V průběhu 2. světové války i po ní zemřela spousta dalších osob, které by do těchto věcí vnesly světlo. Vzhledem k těmto skutečnostem se dá jen stěží objektivně hodnotit Navrátilův přínos odboji. Na tomto místě je vhodné zmínit, jak hodnotí Navrátila Vojtěch Drbal: „Dnes a také tehdy říkali někteří „moudří“ lidé: Proč do toho lezl, kdo mu to poroučel? Jenomže národní svobodu nám za nás věčně někdo vybojovávat nebude, sami si ji musíme zasloužit. A tehdy v tom boji šlo nejen o svobodu jednotlivců, ale o holou existenci nás všech, celého národa. Národ, který za svou svobodu nedovede bojovat, který zbaběle vyčkává, až to za něj udělá někdo jiný, si svobody nezaslouží. A protože Rajmund Navrátil v tomto gigantickém zápase byl jeho aktivním účastníkem, byť i v mnohém chyboval, čest jeho památce.“³⁰ Navrátila dokonce jistým způsobem pochválili i jeho protivníci: „Raimund Navratil ist ein überdurchschnittlich intelligenter Mensch, der längere Zeit durch die Schule des Kommunismus gegangen ist, da er Mitglied des Vereins der Freunde der Sowjetunion war. Er gestand nur ein, was ihm in keiner Weise schaden kann, während er Belastungsmomente bestritt.“ Volně

26 Žalují: Pankrácká kalvarie. 2. část. Praha 1946, s. XVI, XIX, XXIV, XXV. V této publikaci je otištěno několik tajně vynesných dopisů, tzv. škrabek, které v Pankráci napsali B. Venclík st. a F. Vrána rodinám či přátelům.

27 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem.

Autor článku měl možnost mluvit s žijícím pamětníkem procesu Bohumilem Venclíkem ml. (nar. 13. 1. 1924), který se rovněž vyjádřil o tom, že byl R. Navrátil u soudu patřičně domlácený.

28 Vzpomínky pamětníků zaznamenané Boženou Šenkovou. Kultura Přerova: příloha Odboj a revoluce, březen 1967, s. 174–175. Vojtěch Drbal píše, že tyto vzpomínky pocházejí z úst paní Zelinkové, matky Jaroslava Rašky. Bohumil Venclík ml. autorovi tohoto článku sdělil, že vysílací stanici u Navrátila nikdy na vlastní oči neviděl.

29 KOPEČEK, P.: Odbojové skupiny PVVZ a Moravské pětky na Přerovsku v letech 1939–1942. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov. Přerov 2009, s. 151–152.

30 SOKA Přerov, ČSPB Přerov, 1/4961 – práce Kojetín v odboji 1939–1945 vypracovaná Vojtěchem Drbalem.

Zámecký park v Dřínově – zde byla v září 1941 několik dní ukryta vysílačka výsadku S 1/R, foto P. Jirák

přeloženo do češtiny: „Rajmund Navrátil je nadprůměrně inteligentní člověk, který byl delší dobu ovlivňován komunismem, protože byl členem Spolku přátel Sovětského svazu. Přiznával jen to, co mu nemohlo škodit, zatímco popíral klíčové záležitosti.“³¹

V každém případě patřil Rajmund Navrátil k těm občanům, kteří měli odvahu a zapojili se do odboje proti brutálnímu nacismu. Učinil tak navíc v době, kdy byl konec 2. světové války v nedohlednu. Statečný byl rovněž postoj těch, kteří mu nějakým způsobem poskytli pomoc. Bezpochyby se v případě Navrátila a jeho podporovatelů nejedná o přední účastníky druhého odboje, ale i takoví si určitě zaslouží úctu. Mnoho z nich položilo za své přesvědčení a především za svou vlast životy.

31 MZA Brno, Německý zemský soud v Brně, 5 KLs So 3/44 – proces s R. Navrátilem a jeho podporovateli.

Rudolf Štěpančík

Kopaná v příměstských částech Přerova

Nejoblíbenější a nejrozšířenější hra – kopaná – přišla do českých zemí z Anglie v závěru 19. století. Byla hrána nejprve v Praze, brzy se rozšířila i na český venkov a na Moravu. Mezi prvními moravskými městy, kde zapustila kořeny, byl i Přerov. Již v roce 1908 zdejší nadšenci z řad akademiků a středoškolských studentů založili klub, kterému dali název Sportovní klub Přerov. Pokusy o ustavení dalšího klubu v Přerově nebyly dlouho úspěšné. Až v roce 1927 vznikl při jednotě proletářské nový klub s názvem Dělnický sportovní klub Přerov. O rok později, v roce 1928, založili činovníci, kteří po rozporech odešli z SK Přerov, nový klub, jenž nesl název Sportovní klub Viktoria Přerov. Oba kluby, tj. DSK Přerov a SK Viktoria Přerov, se pak v roce 1939 sloučily a nový klub vyvíjel nadále svou činnost pod názvem DSK Viktoria Přerov.

SK Union Lověšice

Kopaná si postupně razila cestu i do příměstských obcí. Již před první světovou válkou našla také hodně příznivců mezi mládeží v Lověšicích. Mladí studenti a dělníci po skončení první světové války v této zálibě pokračovali a přičinili se o její další rozvoj. První snahy o provozování organizované kopané v této obci se projevily v roce 1925. Několik nadšenců založilo fotbalový klub FK Lověšice a pod tímto názvem hráli přátelské zápasy s kluby z okolních obcí. Jejich soupeři byla mužstva Říkovice, Bochoře a uliční mužstva z Přerova. Protože nebylo žádné hřiště, hrálo se na návsi u kaple. Obecní rada však takové dění zakázala, a tak se zájemci o kopanou museli přesunout na Býčí louku u brněnské dráhy, kde směli hrát jen po sklizni trávy. To znamenalo, že se na hřiště dostali jen v červnu, říjnu a listopadu. Měli na co navazovat. V obci vyvíjela činnost již od 26. září 1912 Dělnická tělocvičná jednota, jejímiž protagonisty byli František Gelnar, Frgal, Petr Ondruška a Vladimír Dömisch a od 24. května 1922 také Tělocvičná jednota Sokol, jejímiž hlavními představiteli byli Josef Palata, Josef Odstrčilék, Antonín Brožek, František Zapletal, Rajmund Konopčík a František Štěpnička. FK Lověšice sehrál několik přátelských zápasů, ale za člena Hanácké župy fotbalové se nepřihlásil. Důvodem pro to nebyla jen otázka hřiště, které zdaleka nedosahovalo ani minimálních rozměrů, ale i problémy s výstrojí, vedením, organizací a v neposlední řadě i s financemi. Jeho působení připomíná jediná zachovalá památka, a to velmi poškozená neúplná fotografie s letopočtem 1925 se jmény hráčů Kundl, Meklenda, Bartek, Rapač, Drábek, Pastyřík, Kubík, Josef Bryška, Stojan, Dvořák... U zrodu Sportovního klubu Union Lověšice – tak se klub jmenoval – stáli především Dr. František Kubík, Vladimír Dömisch a František Šiška a dalších 42 nadšenců. Stanovy klubu byly vypracovány 10. června 1928 a schváleny Zemskou správou politickou v Brně 24. června téhož roku. Klub

byl pak slavnostně založen 15. srpna 1928 a podal si přihlášku do Hanácké župy fotbalové. Většinu jeho členů tvořili dělníci, učni a studenti. Klub neměl v počátcích ani žádného mecenáše, který by ho výrazně finančně podporoval, a proto musel svou činnost stavět na dobrovolných příspěvcích svých členů a příznivců a spoléhat se na tržby ze zápasů. Hrál svá utkání na novém hřišti za drážním plotem, ale protože bylo bez šaten, museli se hráči převlékat doma. Prvním předsedou klubu se stal Antonín Hrnčíř a stálý kádr hráčů tehdy tvořili Antonín Bartek, Ladislav Bartek, Bohuslav Bommer, František Bryška, František Jakubec, Jaroslav Němeček, František Svoboda, František Uhlíř, Václav Pala, František Pala a Paneřík. V historicky prvním utkání porazil Union 2. září 1928 na svém hřišti Hanáckou Slavii Kroměříž III. 4:2, a to 2 brankami Jakubce, Bryšky a L. Bartka. O něco později bylo také ustaveno družstvo dorostenců, které dokázalo hrát s daleko zkušenějším soupeřem, s dorostem DSK Přerov, na jeho hřišti nerozhodně 3:3 a s výbornými dorostenci SK Přerov prohrálo 0:3. O tom, že v Lověšicích byl v té době dostatek dobrých hráčů, svědčí i to, že o rok později bylo založeno i záložní mužstvo. V Lověšicích byla „horká půda“ a Union byl doma k neporažení. Přesto, že se Unionu výsledkově tak dařilo, trápily jej problémy s hřištěm, kde vedení obce zakazovalo klubu hrát. Na jaře roku 1929 byl Union Lověšice zařazen do III. třídy HŽF, ve které hrálo 13 mužstev. Byl však vyřazen již v prvním kole porážkou v Bystřici pod Hostýnem, a tak po zbytek roku hrál jen přátelské zápasy. V roce 1930 došlo k reorganizaci nižších hanáckých soutěží a v nově konstituované III. třídě se Union ocitl spolu s těmito soupeři: Moravan Prostějov, Viktoria Kvítkovice, SK Slušovice, SK Staré Město, SK Vizovice, ČSK Uherský Brod, SK Bedihošť, SK Viktoria Přerov a FKS Hulín. Skončil na druhém místě za přerovskou Viktorií, což byl na tento malý klub velký úspěch. O rok později Union dokonce svou skupinu II. třídy s převahou vyhrál. Výborné výkony podávalo také záložní mužstvo, o čemž svědčí jen těsná porážka 2:3 se zálohou SK Přerov, několikanásobným vítězem Vignatiho memoriálu. V té době kopaná v obci zapustila kořeny natrvalo. Diváci si tuto hru oblíbili a někteří z nich si neděli bez kopané již nedovedli ani představit. Vždyť to byla pro ně jediná laciná zábava.

Vedle úspěchů na poli sportovním slavil klub úspěchy také na poli diplomatickém. V roce 1931 byl jeho člen Hrnčíř zvolen do výboru HŽF a sekretářem hrací a protestní komise HŽF, nejdůležitějšího orgánu župy, se stal JUDr. František Kubík a posléze tuto komisi i řídil. Ten byl také celá dlouhá léta předsedou klubu.

V roce 1932 skončil Union ve III. třídě na třetím místě a postoup do II. třídy mu unikl, když neuspěl v kvalifikačním utkání s ČSK Uherský Brod. Co se nepodařilo v roce 1932, toho dosáhl Union o dva roky později, kdy hrál II. třídu a na jeho zápasy chodilo až 600 diváků. Největším úspěchem Unionu v roce 1935 bylo vítězství v poháru předsedy HŽF v Přerově, kde porazil přerovské týmy Viktorii a DSK. V předchozích pěti letech se v mužstvu vystříдалa řada hráčů, kteří vlastně psali historii lověšické kopané, a sluší se proto uvést jejich jména. Byli to: Fr. a V. Palové, Bommer, Ondruška, Bartík, A. Bartek, Josef a Antonín Dočkalové, Jakubec, Bryška, Svoboda, F. Ševčík, K. Svozil, Stojan, Šišák, Němeček, Hofírek, Antonín Brück-

ner, Ševčák, Kundl, Dostál, Úlehla, Kubík, Dömischové, Beneš, Škařupa, Havlíček, Jura, Krčmář, Vojtíšek, Poisl, Hlobil, Frgal a Skořepa.

V roce 1936 už hráli lověšičtí fotbalisté I. B třídu, která měla deset účastníků a mezi nimi tak renomované kluby, jako byly SK Holešov, SK Kojetín, SK Bystřice pod Hostýnem, SK Jarošov, SK Mařatice, SK Otrokovice, SK Staré Město, SK Kněžpole a SK Hranice, z nichž některé i porážel. O lověšické hráče začaly mít zájem přerovské, ale i jiné moravské kluby.

Přes všechny své sportovní úspěchy měl tento agilní klub stále problémy s hřištěm. Dokud hrál v nižších soutěžích, větší problémy nebyly. Když si však klub vybojoval příslušnost k I. B třídě, bylo nutné každým rokem žádat HŽF o povolení na něm hrát, protože rozměry 88 × 45 metrů neodpovídaly pravidlům. Často se stávalo, že po deštích se na hrací plochu sesouvaly břehy a hlínu bylo nutné před zápasem odvézt. V roce 1937 je klub musel dokonce z nařízení HŽF rozšířit. Dalším problémem byly časté zátopy, jelikož hřiště bylo v dolince a při velkých deštích voda z přilehlého potoka zaplavovala hřiště. V roce 1937 musel Union také z tohoto důvodu sehrát některé zápasy v Přerově na hřišti SK. Navzdory všem problémům výkonnost lověšických fotbalistů měla stoupající tendenci a v roce 1937 stále úspěšně bojovali v I. B třídě.

Podzimní část soutěžního ročníku 1937–1938 dopadla pro lověšické fotbalisty velmi úspěšně. Skončili na 4. místě. Situace se pronikavě změnila v dubnu následujícího roku, kdy si mobilizace vyžádala odchod šesti hráčů, kteří tvořili základ lověšického mužstva. I přes tyto problémy se klubu podařilo soutěž zdárně dokončit. Barvy Unionu v té době reprezentovali hráči V. Frgal, L. Zaoral, Poisl, S. Škařupa, J. Kubík, L. Hrubý, V. Dömisch, O. Dömisch, Velím, M. Zbořil a Fr. Němec.

V srpnu 1938 se Union zúčastnil turnaje o pohár brannosti. Dalšími účastníky byly SK Přerov, DSK Přerov a SK Viktoria Přerov. V lověšickém mužstvu, které skončilo poslední, hráli Novotný, Chrobák, Jakubec, L. Poisl, Ševčák, Ant. Poisl, Kundl, Frgal, Havlíček, M. Zbořil a Stojan. Čistý výtěžek turnaje, který činil 3 390 Kč, věnovaly zúčastněné kluby Fondu na obranu státu.

Smutné dny nastaly na podzim roku 1938. Mistrovské soutěže byly zahájeny jako v minulých letech, avšak jejich klidný průběh byl brzy narušen. V září byla opět vyhlášena všeobecná mobilizace, byl vydán zákaz shromažďování a sotva zahájené mistrovství muselo být přerušeno. Tragické dny Mnichova prožila většina mladých lidí v armádě. Ztráta pohraničního území znamenala, že i Lověšice přišly o některé soupeře, s nimiž v minulosti udržovaly čilé sportovní styky. Situace si vynutila reorganizaci soutěží a nové rozlosování.

Na valné hromadě klubu, konané 2. března 1939 v hostinci p. Mašičkové, byli zvoleni následující činovníci: předsedou advokát Dr. František Kubík, I. místopředsedou skladník Konrád Obadálek, II. místopředsedou úředník František Kubík, sekretářem učitel Arnošt Slačik, pokladníkem studující Jaroslav Ševčík a hospodářem zřízenec Adolf Kundl. V tomto soutěžním ročníku si vedli úspěšně dorostenci, kteří vyhráli svou skupinu okrsku mistrovství HŽF a nakonec i celý okrsek. V boji o postup do dalšího kola mistrovství HŽF však byli poraženi dorostenci SK Olomouc ASO. V letní přestávce se opět hrál turnaj přerovských klubů o pohár Českého slova.

Hrálo se dvoukolově, a tak i slavný divizní SK Přerov musel přijet do Lověšic. K všeobecnému překvapení si nedovedl poradit s hrou Unionu a malými rozměry hřiště a zvítězil až brankou svého nejlepšího střelce Weintrita v posledních minutách 4:3. Od té doby SK Přerov hrát na hřišti v Lověšicích odmítal.

SK Union Lověšice patřil ve válečném období mezi přední kluby I. B třídy a častý úbytek hráčů, způsobený jejich přestupy do klubů vyšších tříd nebo odchodem hráčů na nucené práce do Německa dovedl vždy úspěšně nahradit. Zásobárnou I. mužstva byl dorost Unionu, ve kterém hráli Ed. Calábek, J. Válek, J. Pavlík, J. Vilímek, Bř. Dömisch, J. Kočířík, J. Zbořil, J. Pytlíček, K. Dědák, M. Fryč, M. Šálek, B. Zbořil, J. Nevrla a Pospíšil.

Valná hromada 14. ledna 1940 přinesla jen dvě změny ve složení výboru klubu. Ve funkci II. místopředsedy vystřídal Františka Kubíka kontrolor Oldřich Zezula a zapisovatelem se stal obecní tajemník Antonín Mikloš. Ve snaze získat pro kopanou mládež, ustavil výbor klubu družstvo benjamínků a umožnil jim utkání s benjamínky přerovských klubů. I mužstvo dospělých doznalo změn a objevila se některá nová jména: oba Zbořilové, Šálek, Matlocha, Zd. Novotný, Lapčík, Boháč, Koukol, Hrubý, Ševčák, Karásek, Kilián, Chrobák, Hlobil, Pavlík, Kubík, Kundl, Frgal a Vodica.

V roce 1940 zahájili svou činnost prvními zápasy i žáci. Ačkoliv jejich první utkání pro ně nedopadla příliš dobře – prohráli s DSK Viktorií Přerov 2:6 a s SK Přerov 0:11 – začali brzy dosahovat dobrých výsledků. To nakonec dokázali i na letním turnaji, pořádaném Viktorií Přerov. Tam již svedli vyrovnaný boj se žáky SK Přerov a s jedním z nejlepších družstev župy, SK Baťov, dovedli remizovat 1:1.

Mnozí hráči i diváci rádi vzpomínají na sezónu 1940–1941. Tehdy si Union několika nečekanými výsledky dobyt uznání svých soupeřů. Po podzimní části soutěže byl z deseti účastníků na osmém místě, avšak pro nezpůsobilý stav hřiště musely být čtyři zápasy z podzimního kola odloženy na jaro. A tak se stalo, že během jednoho týdne hráči zvládli tři mistrovské zápasy – a všechny vítězně. Mezi nimi bylo i utkání s SK Hulín. Na něj vzpomíná tato generace jako na jeden z těch nezapomenutelných.

V roce 1941 se valná hromada konala 5. ledna v sále Dělnického domu. Obsazení hlavních funkcí ve výboru nedoznalo změn, ale výbor byl podstatně rozšířen. Ve funkci předsedy byl potvrzen volbami Dr. František Kubík, stejně tak ve funkci pokladníka Jar. Ševčík a sekretáře Jar. Slačík. I. místopředsedou se stal Oldřich Zezula, II. místopředsedou Čeněk Směkal, hospodářem Adolf Kundl, matrikářem Arnošt Kocháň, archivářem Josef Svoboda, zapisovatelem Fr. Pytlíček, vedoucím dorostu Vladimír Dömisch, zdravotním referentem MUDr. Vladimír Bakala, a členy výboru Vojtěch Frgal, Ot. Hlobil, Josef Kubík a Zdeněk Skřeček. Revizí účtů byli pověřeni František Šiška a Konrád Obadálek. Klub měl v tomto roce 95 členů a jeho I. mužstvo bojovalo v I. B třídě se střídavými úspěchy.

Lověšický Union dal i v minulosti kopané řadu talentů, kteří pak s úspěchem hráli vyšší soutěže hlavně za přerovská mužstva Viktorii a SK. Vskutku mimořádným talentem byl však Zdeněk Novotný, který v Unionu hrál od svých 14 let na postu brankáře či křídla a byl středem zájmu divizního SK Přerov. V tomto roce ještě lákání odolal, ale později Union o tohoto hráče stejně přišel. Vedle něj se v I. mužstvu objevují nová jména hráčů –

Válek, Šimek, oba Němcové a zejména Vilímek, ze kterého rostl obávaný střelec. Dobrá péče o mládež se projevila v tom, že dorost vyhrál jednu skupinu přerovského okrsku mistrovství HŽF a byl vyřazen teprve ve finále okrsku tehdy výborným dorostem SK Přerov. Také benjamínci se zúčastnili dvou turnajů v Přerově a nehráli v nich podřadnou roli.

Na valné hromadě 1. února 1942 se mohl klub pochlubit nárůstem počtu členů, který dosáhl čísla 106. S výsledky za loňský rok zavládla spokojenost a tak ve volbách došlo pouze k doplnění výboru o Františka Pavlíka, Aloise Šálka a Slávka Škařupu. Ve funkci revizora účtů vystřídal K. Obadálka Fr. Kubík. V tomto roce hrál Union, stejně jako v předchozím, I. B třídu.

Ani na valné hromadě klubu 31. ledna 1943 nedošlo k velkým změnám ve výboru. Pouze ve funkci pokladníka nahradil Ševčíka Josef Hlobil a namísto Kundla se stal hospodářem Skřeček. Výbor byl ještě doplněn o Františka Němce a Josefa Oharka. Členská základna se ustálila na počtu 102. K velké změně však došlo na podzim téhož roku. Z funkce předsedy odešel po řadě let předseda Dr. Fratišek Kubík, který byl nejen pilířem Unionu, ale i významným činovníkem Hanácké župy fotbalové. Předsedou se stal Arnošt Slačík. Také v tomto roce hraje klub I. B třídu HŽF.

SK Union Lověšice byl i v roce 1944 stálým účastníkem I. B třídy HŽF. Na valné hromadě 6. února dochází ve výboru klubu k řadě změn. Do funkce II. místopředsedy přichází Augustin Běhalík, jednatele Josef Hlobil, pokladníka Antonín Bártek, správce Adolf Kundl, matrikáře Dömisch a výbor posiluje Fratišek Vaculík. Ke změně došlo také na funkcích revizorů účtů, kde Šišku a Kubíka nahradili Josef Dömisch a Josef Krčmář. Potěšitelný byl nárůst počtu členů na 120. Největším sportovním úspěchem Unionu bylo druhé místo v poháru Českého slova, když po vítězství nad SK Zejda Přerov podlehl až ve finále diviznímu SK Přerov.

Po osvobození se rychle oživil fotbalový život i v Lověšicích řadou přátelských zápasů. Union sehrál první přátelské utkání s DSK Viktoria Přerov na jejím hřišti v Komenského ulici koncem května. To, že lověšičtí hráči nastupovali k tomuto zápasu bez jakékoliv přípravy, bylo příčinou jejich vysoké porážky v poměru 1:6. O tom, že byl po osvobození o kopanou velký zájem, svědčí návštěvy na prvních poválečných střetnutích v Lověšicích. Přátelský zápas s Prosenicemi, který skončil vítězstvím domácích 4:3, zhlédlo 400 diváků a derby s Bochořem – 4:1 pro Union – dokonce plných 700. V mistrovství HŽF hrál Union znovu I. B třídu a účastnil se i bojů v župním poháru. Měl však znovu problémy se svým hřištěm, které bylo malé, a řada klubů si stěžovala, že by mělo dojít k jeho úpravě. Po sportovní stránce byla podzimní sezóna tohoto roku jednou z nejuspěšnějších v historii klubu. Prohrál v ní jedině s Viktorií Přerov na domácím hřišti 1:4. Několik dní před zápasem uhodily tuhé mrazy. Hřiště bylo pokryto sněhem, teploměr ukazoval 10 stupňů pod bodem mrazu a navíc byla část hřiště jediná ledová plocha. Rozhodčí však přesto uznal hřiště schopné ke hře a domácí neuspěli. I přes tuto porážku se stal Union podzimním vítězem I. B třídy HŽF skupiny střed o dva body právě před přerovskou Viktorií, což byl pro tak malý klub velký úspěch. Aspiroval tak na postup do vyšší soutěže.

SK Union Lověšice ve 40. letech 20. století. Stojící zleva: Kubík, Poisl, Hlobil, Chrobák, Lapčík, Karásek, Kundl a Hrubý. V podřepu: Frgal, Kilián, Šálek a Zbořil

V roce 1945 nedosahovalo družstvo dorostenců Unionu uspokojivých výsledků. Po několika vysokých prohrách (např. s SK Přerov 0:7), přestala kopaná bavit a k několika zápasům se ani nedostavili. V mistrovství přerovského okrsku skončili na posledním místě. Už tehdy však podávalo pěkné výkony družstvo žáků. Několika překvapivými výsledky naznačovalo, že by z jeho řad mohlo vyrůst pár dobrých fotbalistů. Jarní část soutěže vyhráli bez jediné porážky, porazili i žáky SK Přerov na jejich hřišti a žáky SK Bochoř dokonce rekordně 11:0.

O valné hromadě Unionu v roce 1946 víme jen to, že se konala 3. února v hostinci Viléma Kartuse, ovšem další podrobnosti známy nejsou. Ve výborných podzimních výkonech pokračovalo I. mužstvo Unionu i na jaře a o vítězi I. B třídy se rozhodovalo až v závěru jarní části soutěže na hřišti Viktorie v Přerově. Před rekordní návštěvou 2 500 diváků se soupeři rozešli smírně 1:1, což Viktorii stačilo k postupu do I. A třídy. Unionu tak unikl postup do vyšší třídy jen o pouhé dva body. Barvy Unionu v tomto památném utkání hájili Čada, Břetislav Zbořil, B. Dömisch, Kv. Matlocha, Panák, J. Dorazil, J. Vilímek, M. Šálek, F. Němec, A. Šálek a Rostislav Petřík. Lověšice sice podaly u HŽF protest proti problematickému podzimnímu zápasu s Viktorií, ale neuspěly. Protest byl na valné hromadě většinou čtyř hlasů zamítnut a do I. A třídy postupovala Viktoria Přerov. Klub to však nezlomilo a v podzimní sezóně si v soutěži vedl úspěšně.

Velmi dobré výsledky žákovského družstva v předešlém roce vedly výbor kopané k rozhodnutí, aby celé družstvo žáků startovalo v sezóně 1946–1947 v dorosteneckých soutěžích. Přitom věkový průměr družstva byl necelých 16 let. V prvním zápase byl jejich soupeřem dorost DSK Viktoria Přerov, mistr župy a účastník přeboru republiky. Ani porážka 1:10 v tomto utkání lověšické mladíky neodradila, jejich výkonnost měla stoupající tenden-

ci a nakonec skončili v polovině tabulky. To, že byl postup vedení klubu správný, ukázala již příští sezóna. Lověšičtí dorostenci vyhráli přerovský okrsek bez jediné prohry a obdrželi za celé mistrovství pouze sedm branek. Jako vítěz okrsku postoupili do závěrečných bojů o mistra župy. V úvodním střetnutí vyhráli překvapivě ve Zlíně s SK Baťa Zlín 2:1, ale krátce nato podlehli na domácím hřišti dorostencům Letné Zlín 0:6, jejichž barvy hájil i pozdější dlouholetý hráč Dukly Praha a reprezentace Svatopluk Pluskal.

Po nevydařeném postupu odešlo z mužstva několik hráčů do jiných klubů a začal se projevovat postupně jejich nedostatek. To i narůstající vnitroklubové problémy byly příčinou toho, že nastaly potíže s udržením soutěže. Došlo to tak daleko, že k některým zápasům mužstvo nenastoupilo v plném počtu hráčů. Bylo nutno I. mužstvo doplnit dorostenci, a právě oni to byli, kteří výrazně přispěli k záchraně I. B třídy v klíčovém utkání v Mladcové.

Valná hromada 26. ledna 1947 v hostinci u Kartusů přinesla ve volbách řadu změn, takže složení výboru vypadalo následovně: předseda – Arnošt Slačík, I. místopředseda – Alois Janko, II. místopředseda – Štěpán Matlocha, pokladník – Antonín Bártek, sekretář – Vlad. Dömisich, matrikář – Josef Kubík, hospodář – Jan Škařupa, vzdělavatel - Květ. Frgal, členové výboru – Jaroslav Škrkánek, V. Frgal, František Němec, Jan Čagánek, Jaroslav Engel, Jaroslav Zbořil a Josef Kobliha. Náhradníky byli zvoleni: Adolf Kundl, Josef Janda a Vladimír Trtek. Revizory účtů se stali František Bryška a František Šiška. V I. B třídě skončilo I. mužstvo nakonec po jarním kole na 5. místě. V podzimní sezóně se Unionu již tak nedařilo, ale přesto se mu i přes problémy podařilo umístit na nesestupovém místě.

Přelomový rok 1948 zahájil Union Lověšice valnou hromadou 8. února v hostinci u Kartusů. Volby přinesly celou řadu změn, takže klub vstupoval do nové sezóny ve složení: předseda – Arnošt Slačík, I. místopředseda – Rudolf Zbořil, II. místopředseda – František Svoboda, sekretář – Ot. Hlobil, pokladník – Jaroslav Zbořil, hospodář – Adolf Kundl, matrikář – Josef Kubík, členové výboru Josef Kobliha, V. Frgal, Jar. Škrkánek, Sl. Škařupa, Josef Bezděk, Karel Sklenář, František Janoušek a Josef Vilímek. Unionu se podařilo na jaře nesestoupit a soutěž pro Lověšice udržet. Po únorovém převratu došlo v hanáckých mistrovských soutěžích k reorganizaci a Union byl zařazen do okrsku střed I. B třídy, kde si vedl se střídavými úspěchy. V sestavě Unionu z té doby se setkáváme s těmito jmény: Treflík, L. Zapletal, Schwarz, Slováček, Žoužela, L. Zaoral, Havran, Petřík, Basel, F. Zaoral a Tománek.

Na závěr ještě několik slov o lověšické mládežnické kopané. Začátkem července 1948 uspořádalo zájezd na Moravu družstvo dorostenců AFK Bohemians Praha, ověčené titulem dorosteneckého mistra Československé republiky. V jejich řadách na sebe už tehdy upozorňovali brankář Václav Pavlis a útočník Míla Charouz. Lověšičtí dorostenci jim připravili jednu z mála porážek na jejich turné, když vyhráli 2:1. Že tento výsledek nebyl ojedinělý, dosvědčuje i vítězství na velkém turnaji v Kroměříži, kde ve vyřazovacích bojích neuspěly dorosty Slávie Praha a Hanácké Slávie Kroměříž. Dorostenci Unionu se probjovali až do finále, kde v rozhodujícím utkání porazili Letnou Zlín a celý turnaj vyhráli.

Rokem 1948 skončila jedna etapa lověšické kopané. Nástup nových poměrů vedl i ke změnám ve sportovním dění v našich zemích. Tak byla ukončena i činnost SK Union Lověšice výmazem z katastru spolků 12. července 1950.

SK Slavoj Předmostí

Sportovní dění na Přerovsku nabíralo obrátky zejména po první světové válce. Nejinak tomu bylo i v Předmostí, kde již 8. prosince 1919 vznikla Tělocvičná jednota Sokol. S jejím vznikem jsou spojována jména Bedřicha Hrabala a Josefa Knejzlíka. O rok později – 26. února 1920 – vzniká Dělnická tělocvičná jednota, na jejímž ustavení měl podstatný podíl Jaroslav Smažil, a 26. září 1921 i Federovaná dělnická tělocvičná jednota z podnětu Rudolfa Ševčíka. Obě poslední však neměly dlouhého trvání a brzy se rozešly.

Jinak tomu bylo s kopanou. Zdejší fotbalisté založili svůj klub v říjnu 1930 a u jeho kolébky stál známý a populární přerovský činovník Stanislav Ratiborský, který několik let předtím působil v řadách největšího přerovského fotbalového klubu SK Přerov. Ustavující valná hromada zvolila aklamací tento výbor klubu: poslanec Josef Knejzlík – předseda, učitel Hrabal – I. místopředseda, učitel Dostál – II. místopředseda, Stanislav Ratiborský – sekretář, učitel Valeník – náčelník, Kopřiva – pokladník, učitel Brož – matrikář, Josef Mucha – hospodář, St. Knejzlík – archivář, Badal – zapisovatel. Dalšími členy výboru byli zvoleni V. Juřena, Žáček, Kuča a náhradníky Topolánek, Zlámal, Berečka a Sládeček.

Stanovy klubu byly schváleny 10. února 1931. V této souvislosti jsou připomínána další dvě jména – Ing. Beck a Emanuel Kutálek. Nový klub pokračoval rychle s úpravou hřiště za školou tak, aby v polovině června mohl zahájit sezónu. Ještě před jeho dokončením se rozjeli staří páni Slavoj do Troubek, kde slavně vyhráli 4:3. V mužstvu se vystřídali Machala, Kubík, Hajer, Juřena, Bočinský, Knejzlík, Ratiborský, Koutný, Valeník, Mika, Ostrčil, Kopřiva a Chromík. V červenci téhož roku uspořádal SK Slavoj za součinnosti přerovských klubů sportovní slavnost, v jejímž rámci otevřel slavnostně nové hřiště. Slavnostní projevy pronesl předseda klubu a starosta obce Knejzlík, za SK Přerov Mašta a Švasta, za DSK Přerov Plech. V rámcových zápasech pak dostali příležitost vedle I. mužstva i dorostenci a staří páni. Agilní Slavoj pokračoval ve zvaní soupeřů na své hřiště a často vyjížděl k utkáním i k soupeřům. V I. mužstvu se setkáváme se jmény Cigánek, Zlámal, Pazdera, Konečný, Hoza, Machala, Pavlík, Čihánek a Ledvina. Nečekaně dobře si vedli i dorostenci, v jejichž kádru působili např. Hlavsa, Mackovík, Křenek, Vzpružil, Říha, Pospíšil, Černošek, Žáček, Zábanský, Martínek a další.

Dobré výsledky vedly činovníky Slavoj k tomu, že klub přihlásili v roce 1932 do IV. třídy Hanácké župy fotbalové. Byl zařazen do přerovského okrsku, kde hrál se střídavými úspěchy. V mužstvu působili např. Šácha, Vlček, Berečka, Pazdera, Cigánek, Šišák a další. Vedle mistrovské soutěže hrál Slavoj také pohár HZF, ovšem bez výraznějšího úspěchu. V klubu vyvíjeli činnost vedle I. mužstva i mužstvo záložní a dorostenci a nevedli si vůbec špatně. V červenci uspořádal Slavoj opět sportovní slavnost, na

kteře dostala všechna jeho mužstva možnost zahrát si se silnými soupeři. Vrcholem slavnosti byl start tehdy vynikající Hanácké Slavie Kroměříž.

Také v roce 1933 hrál SK Slavoj Předmostí IV. třídu HŽF a opět v přerovském okrsku. Na soutěž se pečlivě připravoval řadou přátelských zápasů. Mužstvo tvořili: Strážnický, Hlavsa, Ledvina, Pec, Machala, Ratiborský, Pazdera, Urbánek, Sekera, Šišák, Krutil a Cigánek. Agilní činnost Slavoj nešla pozornosti vedení HŽF a její předseda Hamele věnoval Slavoji stříbrný pohár, který měl být věčně putovní. Hrál se o něj na turnaji, který Slavoj uspořádal v červenci na svém hřišti. Vítězem se stalo mužstvo Viktorie Přerov. Vedle I. mužstva působily ve Slavoji v tomto roce i záložní mužstvo a mužstvo starých pánů. SK Slavoj konal v tomto roce valnou hromadu 17. prosince. Čestným předsedou byl zvolen starosta Josef Knejzlík a čestným sekretářem Stanislav Ratiborský. Do dalších funkcí byli zvoleni: Emanuel Kutálek – úřadující předseda, Vít Knejzlík – I. místopředseda a pokladník, Val. Juřena – II. místopředseda, Oldřich Machala – jednatel a náčelník, Josef Mucha – hospodář, Stanislav Ratiborský – vzdělavatel a tisk. ref., Josef Horák – matrikář. Kapitánem I. mužstva se stal František Hlavsa a vedoucím dorostu Stanislav Ratiborský. Za 100 sehraňných zápasů v dresu klubu obdrželi krásné dary hráči Machala a Hlavsa, který byl také nejlepším střelcem mužstva. Klub si vedl dobře i po stránce hospodářské díky štědré finanční podpoře od obecního úřadu.

Začátek roku 1934 nebyl pro tento malý klub příliš povzbudivý. Na výborové schůzi rezignovali činovníci Ratiborský a Machala na všechny své funkce v klubu. A protože tito činovníci měli funkce kumulované, zůstal tak Slavoj najednou bez sekretáře, hospodáře, matrikáře a náčelníka. Ve výboru zůstalo jen sedm lidí a výkonný předseda Kutálek nehodlal ani tentokrát svolat mimořádnou valnou hromadu. Začaly se ozývat hlasy, které prorokovaly zánik klubu. Nakonec se však ukázalo, že v Předmostí je dost lidí, kterým stálo za to se angažovat, aby klub nadále vyvíjel činnost. Prvnímu mužstvu Slavoj tak bylo umožněno pokračovat v mistrovské soutěži HŽF. V týmu v této sezóně působili např. Švadlenka, Černošek, Pazdera, Tesar, Hlavsa, Strážnický, Bočinský, Cigánek, Hynčica a další. Díky svým dobrým výkonům se tým pohyboval na čele přerovského okrsku III. třídy HŽF, který nakonec vyhrál a zajistil si postup do II. třídy, což byl pro tak malý klub velký úspěch.

Postup přinesl spoustu radosti, ale, jak už to bývá, i starosti. Tou největší bylo hřiště. Aby získalo rozměry odpovídající druhotřídnímu klubu, bylo nutno je rozšířit o 4 metry a prodloužit o 14 metrů. A tak prvním činem agilního klubu v novém roce 1935 byla úprava hřiště. Při té příležitosti bylo také celé hřiště nově navezeno. Jelikož úpravy si vyžádaly nějaký čas, požádalo vedení Slavoj Viktorii Přerov o možnost zapůjčení jejího hřiště, čemuž bylo vyhověno. Valná hromada Slavoj se konala 27. ledna 1935. Ve volbách byl zvolen nový výbor: Antonín Kuča – předseda, inž. František Beck – I. místopředseda, František Tesar – II. místopředseda, členové výboru: V. Knejzlík, Ratiborský, Mucha, Hlavsa, Mackovík, učitel Štympl, Topolánek, Pavlík, Prchal, Josef Horák, a revizoři Horáček a František Horák. Funkce byly obsazeny takto: Knejzlík – pokladník, V. Prchal – zapisovatel, K. Topolánek – hospodář, R. Štympl – vzdělavatel, J. Mucha – matrikář, František Hlavsa – náčelník, Antonín Mackovík – archivář. Vedoucí-

mi družstev se stali: I. mužstva – Topolánek, II. mužstva – Antonín Pavlík, Old Boys – J. Mucha a dorostu Stanislav Ratiborský. Valná hromada také rekapitulovala sportovní výsledky roku 1934: I. mužstvo sehrálo celkem 31 zápasů, z nichž 16 vyhrálo a 13 prohrálo při dvou remízách s brankovým poměrem 113:95. Nejlepším střelcem mužstva byl Hlavsa s 31 brankami. Druhé mužstvo z 9 zápasů 4 vyhrálo a stejný počet prohrálo. Nejlepším střelcem byl Tesař. Pro sezónu byli připraveni následující hráči: Strážnický, Horák, Hlavsa, Husek, Zatloukal, Křenek, Cigánek, Hynčica, Sekera, Skála, Mackovík, Urbánek a Černošek. V neděli 28. července otevřel Slavoj svůj nový stadion. K tomuto slavnostnímu otevření, kterému přihlíželo na 500 diváků, si pozval divizní SK Přerov. Slavnostní projevy pronesli čestný předseda klubu a mecenáš poslanec Knejzlík, předseda HŽF Hamele a další. V tomto roce nebylo I. mužstvo tak úspěšné jako loňského roku. Sehrálo celkem 33 zápasů, z nichž vyhrálo 12 a 17 prohrálo, při 4 remízách a brankovém poměru 96:113. Nejlepším střelcem byl Cigánek s 36 brankami. U klubu vyvíjela činnost i mužstva Old Boys a dorostu.

Rok 1936 byl ve Slavoji charakterizován velkou personální obměnou ve výboru klubu. Ze starého výboru totiž odstoupilo osm činovníků, mezi nimi i Stanislav Ratiborský, který odešel do SK Přerov, kde se ujal funkce hospodáře. Na valné hromadě bylo zvoleno toto nové vedení klubu: Antonín Kuča – předseda, Valentin Juřena – místopředseda, František Mašíček – sekretář, Vít. Knejzlík – pokladník, Antonín Mackovík – archivář a Josef Cigánek – hospodář. Před nově zvoleným výborem stál nelehký úkol – finančně náročná výstavba oplocení stadionu za školou. V soutěžích HŽF byl Slavoj zařazen do II. třídy. Vedeno snahou pozvednout výkonnost I. mužstva, angažovalo vedení klubu jako trenéra zkušeného hráče SK Přerov Hercíka. V náročné soutěži se malý klub určitě neztratil a mužstvo dosáhlo několika překvapujících výsledků. V mužstvu se setkáváme se jmény Cigánek, Hynčica, Jurtin, Mácha, Krutil, kteří patřili k oporám. Úspěšně si vedl v mistrovství HŽF i dorost klubu, který dokázal porazit i mnohem zkušenější celky Hranic a Lipníku.

V roce 1937 pokračovala v Předmostí velmi dobrá spolupráce klubu a obce. Přestože radní nemohli klubu odpustit vybírání dávek ze zábav, vraceli mu peníze jinou formou, např. peněžními podporami. Takovou spolupráci mohly klubu jen závidět kluby v jiných obcích. Na jarní boje pochopitelně zbrojil i Slavoj, který získal, v rámci svých možností, čtyři nové hráče. Vedle tradičních opor tak figurují v záznamech nová jména: Vejmula, Dokoupil, Suchánek, Berečka, Mackovík nebo mladičkový brankář Horák z Vinar. Výsledkově se Slavoji dařilo, o čemž svědčí vítězství nad Štěpánovem, Toverí i sousedním Unionem Lověšice. Dařilo se také dorostu.

Rok 1938 byl rokem dalšího velkého rozvoje kopané na celé Hané. Ani Přerovsko nebylo v tomto výjimkou. Kopaná se hrála v Buku, Radvanicích, Veselíčku, Rokytnici, Prosenicích i Vinarech. Všude tam to byly nesmělé začátky. Zato Slavoj Předmostí už byl zkušeným fotbalovým týmem, který byl pevně zakotven v povědomí sportovní veřejnosti. I. mužstvo hrálo s průměrnými výsledky II. třídu a činili se také dorostenci, hrající v přerovském okrsku. I v tomto roce se objevují v týmu dospělých nová jména: Langr, bratři Kopečkové, Koňarík a další.

Valná hromada roku 1939 přinesla jednu významnou změnu do složení výboru klubu. Předsedou byl zvolen František Jašíček, který kromě toho zastával též funkci pokladníka a hospodáře. Dalšími funkcemi byli pověřeni: Vít. Knejzlík – I. místopředseda, Antonín Kuča – II. místopředseda, Zdislav Kopeček – sekretář. Valná hromada přinesla další významný počín. Starosta obce Josef Knejzlík věnoval 500 Kč na zřízení úrazového fondu, který měl být doplňován z přebytků hospodaření klubu. Přítomný zástupce župy tento počín velmi ocenil. Také po sportovní stránce se klubu dařilo. Ve II. třídě ročníku 1938–1939 skončil Slavoj z osmi účastníků na 4. místě a nechal za sebou i takové celky, jako byly Haná Tovačov, DSK Holešov a SK Všetuly. Ještě lépe se Slavoji dařilo na podzim téhož roku. Ve své skupině II. třídy skončil jen horším poměrem branek druhý za Hanou Tovačov, což byl jeden z nejlepších výsledků klubu v dosavadní historii.

V této úspěšné atmosféře se 3. března 1940 konala X. jubilejní valná hromada Slavojů za účasti 50 členů a velkého počtu hostů. Ocenila, že klub je bez dluhů a má 50 členů dospělých a deset dorostenců. Slavoj sehrál v loňském roce 23 zápasů s brankovým poměrem 107:97 a dorost devět zápasů při brankovém poměru 19:16. Ve volbách byl předsedou zvolen Josef Knejzlík. Dalšími funkcemi byli pověřeni: A. Kuča – I. místopředseda, František Jašíček – sekretář a F. Černošek – náčelník. V konečném umístění v mistrovství II. třídy ročníku 1939/1940 Slavoj uhájil podzimní druhé místo a skončil jen o bod za vítěznými Ivanovicemi. Také v tomto roce přibyla mezi 26 hráči prvního mužstva nová jména: Lang, Zdík, Nepala. Umístění ve skončeném ročníku přineslo Slavoji postup do vyšší třídy a Slavoj byl zařazen do I. B třídy skupiny Střed. V průběhu soutěže byl chvíli i na 1. místě, ale nakonec i 5. místo ze 12 účastníků po skončení podzimní části nebylo rozhodně špatné. Hodně agilní bylo v tomto roce mužstvo starých pánů, ve kterém startovali mimo jiné Lindovský, Juřena, Kramář, Vlček, Zatloukal, Valeník. Nezahálel ani dorost a poprvé o sobě dávají vědět i žáci klubu. Prohráli sice dvakrát s žáky SK Přerov, ale dokázali porazit dvakrát žáky Viktorie Přerov, jednou dokonce v předzápase Viktorie s pražskou Viktorií Žižkov, kdy přítomní diváci byli jejich hrou přímo nadšeni.

Poslední dobré výsledky Slavojů umožnily, aby valná hromada klubu, která se konala 23. února 1941, proběhla v optimistickém duchu. Podporu malému klubu vyjádřili přítomní zástupci Hameleho Hanácké Župy Fotbalové a divizního SK Přerov. Do čela klubu byl ve volbách postaven zkušený sportovní pracovník Vít. Knejzlík. Místopředsedy se stali Juřena a Kuča, sekretářem František Jašíček, pokladníkem A. Mičkal, a náčelníkem Cigánek. Na valné hromadě byl přijat návrh, aby se stal Slavoj zakládajícím členem spolku pro postavení památníku pravěku. V loňském roce sehrál Slavoj 26 zápasů s brankovým poměrem 71:79. Nejvíce zápasů sehráli: kapitán Cigánek 25, Karel Lang 24 a Stržanovský 23. Nejlepšími střelci byli Kopeček a Stržanovský po 11 a Krutil 10. Po celý rok 1941 hrál Slavoj v I. B třídě se střídavými výsledky. Podzimní mistrovství však bylo po sedmi kolech přerušeno a dohrávalo se na jaře. Slavoj prezimoval na druhém místě jen s jednou porážkou o bod za vedoucím celkem SK Zejda Přerov. Příležitostně hrálo i záložní mužstvo Slavojů a dorostenci se zúčastnili mistrovství HHŽF. Velmi dobré jméno Slavojů však dělali nejmladší –

žáci. Jejich největším úspěchem bylo 4. místo na turnaji o pohár DSK Viktoria Přerov, kde porazili i žáky SK Přerov 6:1.

Další válečná léta toho o předmostské kopané mnoho nepřinášejí v souladu s tím, jak sport ztrácel prostor na stránkách novin. Slavoj po celou tu dobu bojoval v I. B třídě HHŽF, ale žádných pronikavých výsledků nedosáhl. V roce 1944 se v této soutěži utkal i s Viktorií Přerov, která na jeden rok do I. B třídy spadla. V mistrovském zápase s ní utrpěl Slavoj jednu z nejvyšších porážek ve své historii, když na orelském stadionu v Přerově prohrál 1:13. Ve válečných letech se v mužstvu vystřídala také řada dalších hráčů, z nichž zmiňme alespoň Sedláčka, Hejduka, Čecháka, Dvořáka, Bělunka, Spácila a zejména Šenkyříka, který byl jedním z nejlepších.

Rok 1945, který přinesl svobodu, přinesl obětavým funkcionářům Slavoj Přebmostí spoustu starostí. I. mužstvo šlo v I. B třídě od porážky k porážce. Co víc, bylo poráženo vysokým rozdílem. Pro klub, který v minulosti býval v popředí tabulky, to byla těžká rána. Klub ztrácel přízeň obecnostva, horšila se jeho finanční situace a byla nad ním hrozba sestupu do nižší třídy. A to v obci, kde byla kopaná jediným závodně pěstovaným sportem. Krize dostoupila vrcholu, když mužstvo Slavoj neprijelo k mistrovskému zápasu do Lipníku. Vedení klubu rozhodlo o vystoupení ze soutěže s tím, že dorostenci budou v mistrovské soutěži pokračovat. Jako důvod byla uváděna nekázeň hráčů. Nakonec však přece jenom rozum zvítězil, Slavoj odvolal své vystoupení ze soutěže a rozhodl se ji dohrát. A pak, jako by někdo mávl kouzelným proutkem, se v Předmostí zrodilo velké překvapení v podobě vítězství domácích nad vedoucím týmem I. B třídy HSK Vyškov 4:2. Byly to první body domácích a znamenaly velké povzbuzení do dalších bojů. A tak, i když mužstvo bylo oslabeno narukováním vojáků, vyhrálo nadšenou hrou zbývající dvě utkání s SK Kozlovice a SK Zejda Přerov a skončilo nakonec po podzimní polovině soutěže na 11. místě. Z nových jmen hráčů uvedme alespoň Říhu, Nováka a Olivu. Zato dorostu se v tomto roce vůbec nedařilo a šel od porážky k porážce.

Kdo se domníval, že závěrečné podzimní vzepětí bude mít na jaře 1946 své pokračování, se bohužel mýlil. I když došlo proti podzimu ke zlepšení, mužstvo nestačilo dohnat podzimní ztráty a po závěrečném debaklu s HSK Vyškov 1:17 obsadilo předposlední místo a sestoupilo do II. třídy. Avšak ani v této třídě si nevedlo v podzimní sezóně úspěšně, naopak nezískalo ani jediný bod. I když příčin tohoto stavu bylo jistě víc, hlavní bylo to, že starší osvědčená generace hráčů byla vystřídána generací mladší, která svým sportovním výkonem a kázní nedosahovala dřívější výkonnosti mužstva. Nedostatek tréninku, mnohdy nezáměr a špatná životospráva hráčů nemohly zajisté přispět k lepším výsledkům. Malá „palácová revoluce“ hráčů, která si vynutila odstoupení osvědčeného pracovníka a dlouholetého sekretáře Františka Jašíčka, neprosperovala ani hráčům ani vedení klubu. Daleko úspěšněji si vedli dorostenci a žáci Slavoj. Zde se objevila nová jména, z nichž některá byla později v kopané hodně slyšet: Mrtvý, Malant, Boháč, Juřena, Volek, Berečka, Ratiborský a Reháček.

Snahy o renesanci předmostské kopané přinesly na valné hromadě Slavoj v roce 1947 výrazné změny do vedení klubu. Předsedou se stal K. Maršálek, I. místopředsedou a sekretářem F. Pelíšek, II. místopředsedou A. Mičkal, pokladníkem F. Machala a náčelníkem Stanislav Rati-

borský. Ani novým činovníkům se nepodařilo přes velkou snahu docílit zlepšení výkonnosti I. mužstva. Logickým důsledkem byl další sestup do III. třídy. V této soutěži, kde se Slavoj setkal s dalšími sousedními kluby Sokolem Přerov, Železničáři Přerov a SK Čekyně, konečně dosáhl výsledků, které jej dovedly do popředí tabulky. V mužstvu se setkáváme s následujícími jmény: Kývala, Herián, Olivík, Stržanovský, Hlavsa, Malant, Volek a další.

V roce 1948 si volil Slavoj nové vedení 8. února. Novým předsedou byl zvolen F. Pelíšek, místopředsedy Mičkal a Topolánek, sekretáři Ratiborský a Korpus, pokladníkem Machala, náčelníkem Jiří Nepala a vzdělavatelem E. Vlček. Ocenění dostali také hráči, kteří sehráli nejvíce zápasů: Kývala, Olivík, Volek a Josef Hlavsa, který byl také nejlepším střelcem mužstva. Ještě v jarní sezóně hrál Slavoj III. třídu, při reorganizaci hanáckých soutěží, ke které došlo v letních měsících, byl zařazen do II. třídy skupiny Jih A. Po počátečních kolech, kdy Slavoj tvořil spolu s Kozlovicemi závěr tabulky, se však mužstvo zlepšilo, a když do konce podzimu nepoznalo porážku, skončilo nakonec na velmi pěkném druhém místě.

Klub byl vymazán z katastru spolků 12. července 1950.

SK Kozlovice

Mohutný rozvoj kopané na Hané po první světové válce nemohl minout takovou sportovní obec, jako byly Kozlovice. Fotbaloví nadšenci se v té době scházeli na louce u lesa, někde v prostoru stávajícího sportovního areálu. Sportovní aktivity v obci vedly nejprve v roce 1921 k založení FDTJ a FPT a v roce 1924 k ustavení sportovního klubu SK Haná Kozlovice. Nově ustavený klub sice nehrál pravidelné soutěže HŽF, ale přesto se měl čile k životu. Kopaná se stala pro tuto obec velmi významným činitelem, který sloužil nejen k výchově mládeže, ale byl vždy i významnou společenskou událostí v životě Kozlovic. Barvy klubu v té době hájili: Čespívák, František Jemelka, Josef Kučera, R. Skácel, A. Válek, František Valouch, A. Vohrabal, E. Hanzlík, František Horzák, František Sedlář, V. Jemelka a O. Baďura. V roce 1927 došlo ke změně názvu klubu na Rudá hvězda Kozlovice. Za duchovního otce klubu následujících let je považován Alois Vohrabal, který byl i prvním předsedou klubu. V roce 1937 byl založen klub SK Kozlovice. Na první schůzce tohoto klubu, konané 7. března 1937, byl zvolen výbor klubu ve složení: Alois Jemelka – předseda, Alois Vohrabal – jednatel, František Malátek – pokladník a Stanislav Jurečka – hospodář. Ani potom se neúčastnil fotbalových soutěží pořádaných Hanáckou Župou Fotbalovou, ale měl značné kontakty s kluby okolních obcí. Zúčastnil se např. pohárového turnaje v sousedních Radslavicích, který s převahou vyhrál. Nejen to. Troufl si i na uspořádání vlastního fotbalového turnaje, který se uskutečnil v Kozlovicích 29. srpna a 5. září pod záštitou obecní rady. Krásný pohár pro vítěze turnaje věnovali kozlovičtí občané František Jemelka a K. Mатуška. Ani jeden z účastníků, kterými byly celky FK Prosenice – Osek, SK Vlkoš a SK Radslavice, na domácí nestačil. Kozlovice porazily ve finále Radslavice a staly se vítězem turnaje. Je jistě vhodné připomenout jména hráčů, kteří tehdy vítězný tým tvořili: František Spáčil, J. Sedlář, bratři Hanzlíkové, František Vypllel, Pavlišťík, Rajnoch, Vohrabal, Fr.

SK Haná Kozlovice v roce 1924. Zleva: Čespívák (Fr. Jemelka I), Jos. Kučera, R. Skácel, A. Válek, Fr. Valouch, A. Vohrabal, E. Hanzlík, Fr. Horzák, Fr. Sedlár, V. Jemelka, O. Bađura

Jemelka, Ladislav Vylíčil, Ladislav Dočkal, Bađura, J. Pospíšil, Bol. Konupčík, František Kučera, Zdrahal a J. Šidloch.

Ani o rok později v roce 1938 nevstoupili Kozlovičtí do pravidelných hanáckých soutěží. To jim však nebránilo v tom, aby hráli čile přátelské zápasy. A byli v nich úspěšní. SK Říkovice si např. z Kozlovic odvezl pěknou „nadílku“ 25:0. Také v tomto roce uspořádal agilní klub pohárový turnaj. Tentokrát v něm sice neztvítězil, ale přesto v něm sehrál důstojnou roli, když prohrál teprve ve finále s novým přerovským klubem SK Zejda Přerov. Mužstvo doznalo řady změn. V tomto roce bylo vytvořeno i dorostenecké družstvo, ovšem jeho začátky byly krušné a svá utkání většinou prohrávalo.

SK Kozlovice ve své agilní činnosti nepolevil ani v roce 1939. Klub nadále nehrál pravidelné soutěže, v tom byl jednou z mála výjimek v hanácké kopané. Hrával převážně s kluby ze sousedních obcí. Někdy se přitom přihodily situace dnes už prakticky nemyšlitelné. Při utkání ve Staré Vsi se stal v průběhu zápasu míč nezpůsobilý ke hře, a protože domácí neměli k dispozici míč náhradní, utkání muselo být předčasně ukončeno. Kozlovičtí v jarní sezóně nepoznali přemožitele a první porážku utrpěli až v jejím závěru v Záříčích od nadšeně bojujících domácích. V tomto roce vytvořily Kozlovice i své záložní mužstvo, které dvakrát porazilo své soupeře ze Staré Vsi.

Jak se měl klub čile k životu, tak rostl v Kozlovicích i zájem o kopanou. Na valné hromadě v roce 1940, v pořadí již čtvrté, se přihlásilo za člena ke stávajícím 31 dalších 13. Byl to nepochybně výsledek dosavadní úspěšné bilance klubu. Ve volbách byl do čela klubu postaven rolník Václav Jemelka, místopředsedou byl zvolen jednomyslně starosta obce Alois Vohrabal, pokladníkem rolník Alois Jemelka, sekretářem zedník Alois Vohrabal mladší a hospodářem natěrač František Kučera. Klub se mohl pochlubit výbor-

nou bilancí uplynulého roku, v němž jeho mužstva sehrála celkem 64 zápasů, z nichž jen v šesti prohrála a ve dvou se se svými soupeři rozešla smírně při brankovém poměru 190:81. Nejlepšími střelci klubu byli Vyplél – 20, Sedlář – 18, K. Hanzlík a Č. Hanzlík po 14 brankách. V tomto roce vyhráli Kozlovičtí opět již tradiční turnaj v Radslavicích, když postupně porazili Sušice, nově založený klub ze Želatovic a nakonec ve finále i domácí Radslavice. Uspořádali také svůj turnaj v Kozlovicích, kterého se zúčastnila mužstva, která nehrála oficiální soutěže HHŽF. Také tento turnaj domácí vyhráli, když v něm nepoznali porážku. Nově založený klub v Želatovicích otvíral nové hřiště a pozval si k zahajovacím utkáním právě Kozlovické. Utkali se postupně dorostenci, staří páni i I. mužstva obou klubů a hosté při nich předčili začínající domácí ve všech směrech.

Na valné hromadě v roce 1941 se klub mohl pochlubit pěknou bilancí uplynulého roku. Mužstva klubu sehrála celkem 32 zápasů, z nichž ve 24 zvítězila a ve třech se rozešla se soupeři smírně při brankovém poměru 179:75. Všechny zápasy absolvoval kapitán Hanzlík. Nejlepšími střelci byli Vyplél s 25 brankami a Němec se 13. Tyto úspěšné výsledky byly dokladem dobré spolupráce, která v klubu vládla. V červenci uspořádal SK Kozlovice již 5. ročník pohárového turnaje za účasti pěti klubů. Turnaj, dalo by se říci již tradičně, domácí mužstvo vyhrálo, když neprohrálo jediné utkání. V Kozlovicích se hrál také turnaj neregistrovaných o pohár, který věnovala trampská osada KOS. Také vítězem tohoto turnaje se stalo mužstvo SK Kozlovice. Dokladem zájmu o kopanou v Kozlovicích bylo, že kromě I. mužstva vyvíjeli činnost i záložní mužstvo, staří páni, dorostenci i žáci.

Až v říjnu roku 1942 byla tehdejším výborem klubu podána přihláška do řídicího orgánu hanácké kopané – Hameleho Hanácké Župy Fotbalové. Následně byl klub zařazen do II. třídy. V roce následujícím zahájil tedy SK Kozlovice boje v mistrovské soutěži a k všeobecnému překvapení ji hned v prvním roce účasti vyhrál a postoupil do I. B třídy. To byla pro nedávno registrovaný klub velká událost. V roce 1944 schválil zemský prezident pro Moravu 23. února nové stanovy klubu. Hned nato 4. března se konala valná hromada SK Kozlovice v hostinci u Kučerů. Do čela klubu byl zvolen Josef Sklenář. Dalšími funkcemi byli pověřeni: Karel Stoklásek – I. místopředseda, Ladislav Jemelka – II. místopředseda, Alois Vohrabal – jednatel, Alois Beneš – tajemník, Frant. Malátek – pokladník, Hubert Kolomazník – účetní, František Vyplél – zapisovatel, Karel Hanzlík – archivář, Josef Pašek – náčelník, František Kučera – člen, Alois Jemelka a Alois Pavlišník – revisoři účtů. Tento rok se Kozlovičtí již účastnili pravidelných soutěží HHŽF.

SK Kozlovice byl prvním fotbalovým klubem, který v přerovském regionu zahájil po našem osvobození činnost. Došlo k tomu na hřišti v Kozlovicích 20. května, kdy domácí prohráli se sousedním SK Prosenice 4:5 před 400 diváky. Čistý výtěžek ze vstupného 1 000 Kč byl poukázán na fond pro válkou poškozené. To už hráli Kozlovičtí opět pravidelné župní soutěže. Proto si mohli pozvat na sportovní slavnosti, které se uskutečnily 17. června v Kozlovicích, divizní SK Přerov, kterému před 600 diváky podlehli 1:9. Při té příležitosti předal předseda komise rozhodčích HHŽF Krist domácím krásné tablo s karikaturami hráčů za vítězství v poháru slušnosti v loňském roce. Valná hromada se v roce 1945 konala vzhledem k průběhu váleč-

ných událostí až 7. července a místem konání byl hostinec u Kučerů. Předsedou byl opětovně zvolen Josef Sklenář, zato do funkce I. místopředsedy byl zvolen Vladimír Frolík. Další funkce byly obsazeny takto: Ladislav Jemelka – II. místopředseda, Alois Beneš – tajemník, Alois Vohrabal – sekretář, Fr. Malátek – pokladník, Emil Mrázek – účetní, Fr. Vyplel – zapsovatel, Fr. Jemelík – matrikář, člen – Ladislav Calábek a do funkcí revizorů účtů Oldřich Blaťák a Alois Pavlišťík. Náhradníky se stali Fr. Černošek, Boh. Malátek, Fr. Pavlišťík, Alois Zdráhal a Josef Rybka. Na podzim hrál SK Kozlovice I. B třídu skupinu Střed se střídavými výsledky. Za zaznamenání stojí jejich příkladný čin, když při utkání v Klenovicích se zřekli náhrady 600 Kč ve prospěch této obce, která byla velmi postižena válečnými událostmi. V průběhu soutěže přestoupili do Kozlovic bývalí vynikající hráči divizního SK Přerov Jindřich Hatlánek, Michno a Chudoba a stali se posilami tohoto týmu. Právě Hatlánek byl nejlepším hráčem Kozlovických v památném mistrovském utkání s DSK Viktoria Přerov v Přerově, kde hosté podlehl před 1 000 diváky 1:5. Po podzimní části soutěže skončil SK Kozlovice na 5. až 6. místě, což byl pro tento malý klub rozhodně úspěch. V tomto roce můžeme zaznamenat v mužstvu kromě výše uvedených i další jména, např. Pašek, Sádovský, Černošek, Vlček a další. Neutuchající zájem o kopanou dokládá i existence dalších mužstev: záložního, starých pánů i dorostu.

V roce 1946 se konala valná hromada SK Kozlovice již 20. ledna a tradičně u Kučerů. Na nejvyšších postech – tj. předsedy a I. místopředsedy – nedošlo ke změnám, ale do dalších funkcí noví lidé přišli. Oldřich Blaťák se stal II. místopředsedou, Oldřich Vohrabal jednatelem, Fr. Malátek pokladníkem, Alois Beneš tajemníkem, František Jemelka matrikářem, Emil Mrázek účetním, František Vyplel náčelníkem a Karel Hanzlík členem výboru. Početnou skupinu náhradníků tvořili: Josef Koplík, František Bubeník, Ladislav Jemelka, Boh. Běhal, František Pavlišťík, Jiří Štěpánek, Boh. Málek, František Spáčil, Augustin Šmiták a Jan Černošek. Jarní část I. B třídy hráli Kozlovičtí se střídavými výsledky. Pokud prohrávali, pak většinou jen těsně. Jedinou výjimkou bylo poslední utkání na domácí půdě s pozdějším vítězem soutěže přerovskou Viktorií, které domácí prohráli vysoko 0:10. Přesto umístění na 5. místě ve skončeném ročníku I. B třídy 1945/1946 bylo úspěchem kozlovického mužstva, v jehož řadách podávali nadprůměrné výkony bratři Němcové, Pašek a Č. Hanzlík. Podzimní část nového ročníku I. B třídy již pro SK Kozlovice nebyla zdaleka tak úspěšná. Mužstvo šlo od porážky k porážce a nebyly to porážky smolné, o čemž svědčí výsledky 4:8, 1:5 či 2:6. Na dovršení této neradostné bilance byla ještě hráči Barboříkovi zlomena při utkání s Hanou Klenovice noha, což znamenalo další oslabení mužstva. Prvního vítězství se Kozlovičtí dočkali až v posledním zápase ve Všetulích, kde porazili domácí 4:1. Jejich radost nad vítězstvím však byla zkalena inzultací, kterou jim uštědřilo domácí obecní úřad, které vtrhlo po ukončení zápasu do hřiště. Dorost nedisponoval v tomto roce silným týmem a prohrával svá mistrovská i přátelská utkání většinou výrazným rozdílem. Několik zápasů sehrálo i záložní mužstvo.

Nové místo pro konání valné hromady zvolil SK Kozlovice v roce 1947. Ta se konala 9. února ve Slovanském domě v Klenovicích. Přinesla nejen

změnu v názvu klubu na SK Haná Kozlovice, ale i další změny ve vedení klubu. Na valné hromadě byli zvoleni: předseda – Oldřich Blaťák, I. místopředseda – Ladislav Frolík, II. místopředseda – Ladislav Jemelka, náčelník – Josef Pašek, sekretář – Karel Hanzlík, pokladník – František Malátek, matrikář – František Jemelík, člen – Boh. Běhal, revizori účtů – Alois Vohrabal a Emil Mrázek, náhradníci – František Vypel, Jan Reinelt a František Hájek. I když jarní výsledky I. mužstva byly o něco lepší než na podzim a celek dosáhl deseti bodů, přesto to na záchranu v soutěži nestačilo. Navíc si Kozlovičtí připsali dva výsledky, které si rozhodně nemohli dát za rámeček. Byly jimi porážky ve Vyškově 1:23 a v Bystrici pod Hostýnem 0:10. Oba přispěly k nezáviděníhodnému brankovému poměru mužstva 41:105. Znamenalo to konec působení v I. B třídě a sestup do II. třídy. Ani v této soutěži, hrané na podzim, Kozlovice nehrály významnou roli. Střídalý vítězství s porážkami a to nemohlo stačit na víc než na průměrné 6. místo. Dorost se v tomto roce přece jenom zlepšil a dosáhl několika slušných výsledků. Činnost vykazovalo i záložní mužstvo a žáci.

Valná hromada SK Kozlovice se konala v roce 1948 dne 18. ledna. Do funkce předsedy se na ní vrátil Josef Sklenář a na řadě dalších funkcí došlo ke změnám. Zvoleni byli: I. místopředseda – Ladislav Jemelka, II. místopředseda – Jan Reinelt, náčelník – Josef Pašek, sekretář – Alois Rajnoch, pokladník – Jaroslav Vitonský, tajemník – Josef Veverka, matrikář – František Jemelík, účetní – František Černošek, zapisovatel – Karel Černošek, revizori účtů – Miloš Polívka a Karel Malátek, hospodář – František Novák, členové – Boh. Běhal a František Hrdlička. Také na jaře se na postavení mužstva v mistrovské soutěži nic nezměnilo. Dosažené výsledky jen potvrdily podzimní 6. místo, přesto dosažený brankový poměr 78:76 přece jen o něčem hovoří. V létě toho roku došlo k výrazné reorganizaci hanáckých soutěží. Při ní byl SK Kozlovice zařazen do II. třídy HHŽF skupina Jih A. Hrály v ní celky z Přerovska a Holešovska a kozlovické mužstvo bylo v soutěži outsiderem od samého počátku, kdy prohrálo v Horní Moštěnici 1:10. Účtování na konci podzimu tak nebylo radostné. S pouhými sedmi body skončilo mužstvo předposlední. Od posledního je dělily pouhé dva body a hrozil znovu sestup do nižší třídy.

Klub byl vymazán z katastru spolků 12. července 1950.

SK Žeravice – SK Čekyně

Sportovní činnost začala v Žeravicích již brzy po první světové válce. Dne 22. března 1922 se ustavila Federovaná dělnická tělocvičná jednota. U jejího zrodu stáli František Šidlík, Narcis Žuška a Karel Nevrla. Spolek změnil v roce 1926 název na Jednotu proletářské tělovýchovy.

Z obcí na sever od Přerova se kopaná ujala nejdříve v Žeravicích z popudu rolníka Antonína Uvíry. Ten je podepsán pod stanovami sportovního klubu SK Žeravice, které byly vypracovány 27. června 1933. Schváleny pak byly Zemským úřadem v Brně 4. září téhož roku. Mezi zakladatele klubu dále patřili František Kubiš, Antonín Suchánek, Oldřich Chalupa, Rajmund Konopčík, Šmíd a František Štěpnička. O činnosti klubu až do roku 1939 toho není mnoho známo. Z kusých zpráv se dovídáme, že v roce 1936 měl klub vedle mužstva dospělých, které však nehrálo oficiální soutěže,

také družstvo žáků – benjamínků. Tito chlapi se utkali s žáky SK Přerov při příležitosti propagačního zápasu Amatérů SK Přerov v Žeravicích. Prohráli 0:4, ale nejdůležitější bylo, že svůj první velký zápas měli za sebou. Mužstvo dospělých si dovolilo hrát i s mužstvy daleko zkušenějšími. Svědčí o tom dva výsledky. S SK Bochoř sice prohrálo vysoko 2:8, zato se sousedním Slavojem Předmostí neudělalo ostudu, když prohrálo jen 2:4. Do oficiálních soutěží klub vstoupil v roce následujícím a ani v nich nehrál podřadnou roli, jak je zřejmé ze dvou dochovaných výsledků mistrovských utkání, v nichž porazil DSK Holešov 2:1 a SK Lobodice dokonce 6:1. S tímto zápasem se váže humorná historka. Soudce Ratiborský z Přerova vyloučil dva hráče hostů pro neznalost nových pravidel! Jisto tedy je, že klub činnost vyvíjel, ovšem s formálními záležitostmi existence klubu si jeho funkcionáři mnoho starostí nedělali. Je to zřejmé ze sdělení, které posílá toho času předseda Jaroslav Beneš v květnu 1939 na Okresní úřad v Přerově. Píše se v něm doslova: „Dovolujeme si Vám oznámiti, že klub SK Žeravice svou činnost započal na jaře roku 1933. Povolení k této činnosti dal Okresní úřad v Přerově. Po Žeravicích vše převzala Čekyně, takže činnost klubu je tatáž, jenže hlavička místo SK Žeravice se nyní jmenuje SK Čekyně. Toto převzatí klubu SK Čekyní se stalo od Nového roku 1939.“ Odpověď Okresního úřadu na sebe nedala dlouho čekat a žeravicko-čekyňské sportovce pěkně uzemnila. V dopise, datovaném 5. května 1939, jim totiž sdělil: „Utvoření spolku SK Žeravice se sídlem v Žeravicích povolil Zemský úřad 4. září 1933 a od té doby nedošlo ke schválení změny stanov nebo názvu spolku. Není proto přípustno svémocně měnit název spolku na SK Čekyně a toto jednání by bylo trestné. Nelze proto ani vzít na vědomí oznámení o dalším trvání spolku SK Čekyně, ježto tento spolek po právu neexistuje. Budete-li používat nadále tohoto nesprávného názvu, bude na zodpovědné funkcionáře spolku učiněno trestní oznámení.“ A tak čekyňským nezbylo než požadavku okresního úřadu vyhovět. Stalo se tak v dopise ze dne 27. května 1939, podepsaném předsedou Benešem a jednatelem Antonínem Vajdákem, ve kterém se praví: „SK Žeravice žádá tímto o prodloužení povolení k další činnosti klubu.“ Dne 30. května 1939 okresní úřad potvrdil, že vzal na vědomí pokračování činnosti spolku.

Tento konflikt s okresním úřadem však Čekyňské přinutil, aby činnost svého spolku dořešili i po formální stránce. K tomu je třeba uvést, že změnou názvu klubu z SK Žeravice na SK Čekyně a změnou stanov se zabývala valná hromada již 24. března 1939, která se konala v hostinci u pana Ditrycha na Borošíně v Čekyni. Pro správnost je však třeba uvést, co tomu předcházelo. Na valné hromadě bylo totiž konstatováno, že klub je ve finanční tísní. Dluhy dosahovaly výše 2 057,05 Kč a k tomu bylo třeba započítat dluh za používání pozemku na hřiště. Čekyňští členové klubu navrhli, že převezmou inventář klubu, všechny jeho dluhy a vedení klubu pod podmínkou, že se název změní na SK Čekyně. Tím to vlastně všechno začalo. Valná hromada také aklamací zvolila nové vedení klubu: předseda – Jaroslav Beneš, I. místopředseda – Antonín Suchánek, II. místopředseda – Karel Vajdák, pokladník – Miroslav Beneš, jednatel – Antonín Vajdák, sekretář – František Ryšavý, hospodář – Miroslav Beneš, revizoři účtů – Alois Ryšavý a František Vávra, členové – Josef Měký, Josef Mikšík, Josef Vančura, Oldřich Čita, Richard Vilímeček a náhradníci Josef Šimoník, Fran-

tišek Zdařil a František Elzner. Valnou hromadou schválené dokumenty byly předloženy Zemskému úřadu v Brně, který je potvrdil svým rozhodnutím ze dne 12. prosince 1939. Tím přestal oficiálně existovat klub SK Žeravice a hanáckých soutěží se nadále účastnil klub SK Čekyně.

Čekyňský fotbalový klub dokonce našel dost sil i na to, aby uspořádal v roce 1939 turnaj v kopané. Pozval k němu mužstva SK Slavoj Předmostí, SK Velký Újezd a SK Zejda Přerov. Domáci v něm skončili třetí, když nejprve podlehl pozdějšímu vítězi SK Zejda Přerov, ale v zápase o třetí místo porazili SK Velký Týnec vysoko 7:1.

Ovšem již 1. února 1940 předložil SK Čekyně ke schválení nové stanov vy klubu. Schválila je valná hromada, která se konala 4. února 1940 v hostinci u Ditrychů v Čekyni. Ve volbách došlo k výrazným změnám ve výboru klubu. Předsedou se stal Vladislav Floryk a do dalších funkcí byli zvoleni: I. místopředseda – Antonín Zlámal, II. místopředseda – Josef Mikšík, pokladník – Jaroslav Beneš, jednatel – Oldřich Cita, sekretář – František Ryšavý, hospodář – Alois Beneš, členové – Alois Ryšavý, Richard Vilímec, František Brabenec, Josef Obzina, Josef Cita, Jan Vilímec, Josef Šimoník, Vojtěch Zatloukal, Josef Sehnal, Antonín Vyjídák a Bedřich Vodička. Revizory účtů se stali: Antonín Calábek a František Kalman. Mužstvo dospělých hrálo v tomto roce II. třídu Hameleho Hanácké Župy Fotbalové a vedlo si úspěšně. Po podzimní sezóně skončilo na 3. místě jen o bod za SK Zejda Přerov, což byl pro tento vesnický klub velký úspěch. Mezi jeho dalším úspěchy je možno zařadit třetí místo v turnaji o Kristův pohár v Majetině, kde po vítězství nad domácím týmem podlehl až ve finále SK Brodek 1:6. Špatně si nevedl ani čekyňský dorost, který dokázal remizovat i s dorostem Zejdy Přerov 3:3.

Valná hromada v roce 1941, která byla svolána na 26. ledna, se nemohla konat pro opožděnou žádost na okresní úřad. Opakovaná valná hromada se uskutečnila 23. února téhož roku. Konstatovala, že počet členů dosáhl čísla 58, a zvolila nový výbor klubu ve složení: předseda – Vladislav Floryk, I. místopředseda – Josef Hartmann, II. místopředseda – Josef Mikšík, pokladník – Jaroslav Beneš, sekretář – Josef Divila, jednatel – Josef Obzina, hospodář – František Chodílek, revizoři účtů – Vojtěch Zatloukal a Jindřich Střelec, členové – Richard Vilímec, František Ryšavý, František Brabenec, Josef Cita, František Zdařil, Oldřich Mucha, Antonín Vyjídák, Oldřich Cita, Alois Beneš, Bedřich Vodička, Jan Vilímec a Josef Navrátil. V tomto roce měl klub vedle I. mužstva dospělých i záložní mužstvo a dorost. Bohužel svými výsledky mužstvo své příznivce příliš nepotěšilo. Nedařilo se v mistrovských utkáních a ani v přátelských zápasech nebyly výsledky lepší.

V nově zvoleném výboru SK Čekyně na valné hromadě 18. ledna 1942 na Borošíně v Čekyni vystřídal v předsednické funkci po dvou letech Vladislava Floryka dosavadní II. místopředseda Josef Mikšík. I do dalších funkcí přišli noví lidé: I. místopředseda – František Vávra, II. místopředseda – Josef Hartmann, jednatel – Josef Obzina, pokladník – Jaroslav Beneš, sekretář – Josef Divila, hospodář – Josef Vysloužil, náčelník – Richard Vilímec, členové – Oldřich Cita, Josef Zehnal, Oldřich Mucha, Alois Beneš, Miroslav Beneš, František Brabenec, Josef Navrátil, Jan Vilímec, Jindřich Střelec, František Zdařil, Alois Jurečka a Antonín Krätschmer.

O sportovním dění ve fotbalovém klubu SK Čekyně ve válečných letech 1942–1945 se toho mnoho nedozvídáme. Výjimku tvoří informace o vedení klubu v roce 1943. Předsdou byl František Vaculík, místopředsdou Josef Hartmann, sekretářem Alois Beneš a pokladníkem Richard Vilímec. Klub měl 56 členů.

Po osvobození v roce 1945 se klub čile zapojil do sportovního dění. Na valné hromadě 24. března 1946 si členové zvolili nové vedení klubu. Předsdou se stal holič Alois Ryšavý, I. místopředsdou Jindřich Střelec, II. místopředsdou Richard Vilímec, jednatelem Josef Kučera, sekretářem Josef Divila, náčelníkem Jaroslav Zamazal, hospodářem Josef Navrátil a pokladníkem František Vávra. Na dobré výsledky z počátku čtyřicátých let však klub nenavázal. Hodně napovědělo už úvodní přátelské utkání sezóny s týmem SK Haná Tovačov na domácím hřišti, které skončilo vysokou porážkou 1:8. Stejně si mužstvo vedlo i v mistrovské soutěži. V konečné tabulce II. třídy HHŽF skončil SK Čekyně jasně poslední s pouhými čtyřmi body a sestoupil do III. třídy.

Ve III. třídě HHŽF hrál SK Čekyně i v roce 1947. Na valné hromadě 26. ledna, která se konala tradičně na Borošíně, byl potvrzen ve funkci předsedy Alois Ryšavý a také ve funkci II. místopředsedy nedošlo ke změně. Stal se jím Richard Vilímec. I. místopředsdou byl zvolen Josef Bartoník a jednatelem František Vitonský. Sportovní výsledky byly střídavé a někdy i dosti divoké. Například ve Vítčicích vyhráli čekyňští fotbalisté 5:0, aby zanedlouho prohráli doma stejným poměrem se Slavojem Předmostí. Ale byla utkání, ve kterých bylo k vidění i dvanáct branek, jako na příklad v Koválovicích, kde SK Čekyně remizoval 6:6.

Valná hromada 25. ledna 1948, konaná na Borošíně, postavila do čela klubu Josefa Bartoníka. Také na dalších funkcích ve výboru klubu došlo k několika změnám: I. místopředseda – Josef Sunna, II. místopředseda – František Vávra, sekretář – Josef Divila, jednatel – František Vitonský a pokladník – Miloslav Zatloukal. Klub bojoval ve III. třídě HŽF se střídavými výsledky. Dokázal prohrát doma s Vítčicemi 0:6 a v Přerově s tamním Sokolem 1:6 a na druhé straně vyhrát s Koválovicemi 4:0. Mezi střelce mužstva patřili Zamazal, Divil, Marek a Drábek.

Klub byl vymazán z katastru spolků 12. července 1950.

SK Újezdec

Stanovy klubu SK Újezdec schválil Zemský úřad v Brně 9. února 1940. Na valné hromadě, která se konala brzy nato 18. února téhož roku, bylo zvoleno jeho první vedení. Předsdou se stal Vilém Beneš. V dalších funkcích byli volbou potvrzeni: místopředseda – František Ševčák, tajemník a jednatel – Josef Kapavík, pokladník – František Mozola, náčelník – Václav Macek, hospodáři – Oldřich Ondrášek a Antonín Ondrášek, zapisovatel – Alois Herník, výběřčí příspěvků – Antonín Dorazil ml., revizoři účtů – František Janča a Ladislav Vyňuchal, členové – Marie Mačáková, Květoslava Zapletalová, Kosef Kubík a František Havlíček. Náhradníky byli zvoleni: Jaroslav Ludva, Mojmír Kubík, Stanislav Dorazil, František Zaural a Jindřich Kundera. Ve svém prvním roce činnosti měl klub již 80 členů.

V roce 1941 se konala valná hromada 5. ledna v hostinci p. Rozehnal v Újezdci. Zvolila funkcionáře klubu. Ve funkcích byli potvrzení předseda Vilém Beneš, místopředseda František Ševčák, sekretář Josef Kapavík a pokladník František Mozola. Do výboru přišli i noví lidé. Revizory účtů se stali Jan Baláš a Vilém Vrbík a do funkce náčelníka byl postaven Antonín Dorazil.

U Rozehnalů se konala i valná hromada v roce 1942 – 11. ledna. I v tomto roce si vedoucí funkce podrželi Vilém Beneš jako předseda, František Ševčák jako místopředseda a Josef Kapavík jako sekretář. Posledně jmenovaný k tomu dostal navíc i funkci náčelníka. Pokladníkem se stal Václav Macek a revizory účtů František Havlíček a František Janda. Za členy výboru byli zvoleni: Jan Baláš, František Kubík, Jindřich Kundera, Vratislav Matyáš, Alois Herník, Alois Ludva, Josef Švaniga a Josef Lecián. Náhradníky se stali: Karel Dorazil, František Nébél, Vilém Vrbík, Ludvík Švaniga, Bohumil Bouchal a Jan Kabelík.

O činnosti klubu ve zbývajících válečných letech 1943 a 1944 nejsou prakticky žádné zprávy. Teprve po osvobození v roce 1945 se schází valná hromada 23. června, aby znovu konstituovala orgány klubu. Znovu stává do svého čela Viléma Beneše. Dalšími funkcemi byli pověřeni: místopředseda – Ferdinand Ječmínek, jednatel – Josef Kapavík, pokladník – Jan Baláš, náčelník – Stanislav Dorazil, členové – Josef Janda, Jan Zmidloch, Metoděj Mořkovský, František Janča, Karel Šmudla, František Havlíček, Miroslav Loun, náhradníci – Bohumil Bouchal, Alois Ludva, Josef Švaniga, Jindřich Kundera, Josef Adrla a Antonín Kabelík.

Poslední známá valná hromada před výmazem klubu z katastru spolků se konala 2. února 1947 a byli na ní zvoleni: předseda – Vilém Beneš, I. místopředseda – Vilém Stoklásek, II. místopředseda – Alois Ludva, jednatel – Josef Kapavík, náčelník – František Zaoral, revizoři účtů – Jan Baláš a Karel Šmudla, členové – František Kubík, Jarolím Simek, Stanislav Dorazil, Antonín Kabelík, Václav Macek, František Havlíček, František Ševčák, Jan Vysloužil, náhradníci – Vratislav Matyáš, Ladislav Nébél, Karel Dostál, Miloslav Školoud, Jan Zmidloch a Josef Macek.

Bohužel záznamy o sportovním dění v SK Újezdec k dispozici nejsou. Klub byl vymazán z katastru spolků 12. července 1950.

Prameny a literatura

Státní okresní archiv Přerov, fond Okresní úřad Přerov, katastr spolků.

70 let SK Union Lověšice. Lověšice 1995.

80. výročí kopané. Fotbalový klub Kozlovice. Kozlovice 2004.

Jiří Lapáček

Odkaz Raimunda Šidly moravskému dějepisce aneb kde jsme již mohli být

Hranické noviny Přehled přinesly 1. března 1940 zprávu o úmrtí Raimunda Šidly, majitele realit v Hranicích v Čaputově ulici (dnes Gallašova), dne 27. února ve věku 85 let. Jmenovaný se narodil 31. srpna 1885 v Hranicích. Jeho předek Karel Schidlo (Šidlo, 4. 11. 1802 až 20. 6. 1865), rodák z Hlučína, obchodník se sukrem, koupil v roce 1781 v Hranicích dům čp. 28, kde se věnoval obchodování se sukrem. Řemeslo přešlo na syna, který se podílel na konjunkturu hranického soukenictví v první polovině 19. století – spolu s Josefem Blaschkem a Františkem Václavíkem patřil Karel Schidlo k nejúspěšnějším producentům a obchodníkům se sukrem (Tuchfabrikant), jeho doménou byl zejména dovoz sukna do Vídně.¹

Raimund Šidlo působil jako advokátní sollicitátor v různých advokátních kancelářích v Olomouci a Kroměříži a od roku 1910 žil natrvalo v Hranicích. Zde se také zpočátku činně zúčastňoval práce v obecním zastupitelstvu, velmi intenzivně např. při správě hřbitova, ale později zanechal této činnosti a jeho nejmilejší prací bylo včelařství a sadařství. Stal se nezištným rádcem chudých lidí, zvláště z venkova, ve všech záležitostech týkajících se veřejného života i úřadů. Patřil ve své době k nejrázovitějším postavám hranického života. Pohřeb se konal v pátek 1. března, zesnulý byl pochován na hranickém hřbitově.

Jako věrný syn své země trpce snášel okolnost, že dějiny Moravy nejsou dosud tak prozkoumány jako minulost Čech, protože Moravané mají jen dějiny sepsané dr. Bedou Dudíkem, které však jsou úplně rozebrány, tudíž moravskému lidu v celku neznámý, a sahají jen do vymření Přemyslovců. Sám Palacký uvádí prý v předmluvě k prvnímu vydání svých dějin z roku 1848, že mu již před lety byla odňata možnost poznat, jaké dějepisné prameny Morava ve svém lůně chová, a proto se stalo, že Morava přišla v dějinách zkrátka.

Tomu chtěl zesnulý alespoň částečně odpomoci zřízením jakéhosi „*fondu k vyšetření dějin země Moravskoslezské a k levnému jich vydání tiskem*“, aby každý Moravan znal dějiny rodné země. K tomu účelu se měl ustavit „*Moravský historický spolek*“ se sídlem v Brně, „*jehož členové mohou být jen rození Moravané, tuto užší vlast svou, Moravu, upřímně milující*“. Spolek si měl zvolit výkonný výbor, který povede správu fondového jmění a vydá především úplně rozebrané Dudíkovy Dějiny Moravy, a to ve znění prvního českého vydání, aby je každý Moravan mohl koupit. Dále spolek ustanoví učeného a odborně vzdělaného historika, upřímného Moravana „*ku vyšetření a sepsání historie Moravy a dohodne se s ním o odměně a vykonaném historickém bádání a práci, což bude platit i při sepisování historických povídek z ději Moravy*“. Nové dějiny by měly být pokračováním

Dudíkových. Fond má kromě toho sloužit ještě k podpoře „*sepisování v knižním vydání povídek z dějin země Moravy, taktéž za cenu mírnou a lidu všeobecně přístupnou*“.

Ve své závěti, která pochází z 1. února 1937, odkázal tomu účelu činžovní dům čp. 275 s 15 nájemníky v Hranicích v Čaputově ulici i s velkou ovocnou zahradou k němu patřící v katastrální výměře 1 ha 11 a 54 m². Jak noviny připomínaly, zesnulý majetník, žijící velmi skromně, nemohl při vázaném domovním majetku věnovat na opravy tolik, kolik by bylo nutno. Kromě toho byla nemovitost zatížena knihovními dluhy ve výši asi 20 000 korun. Hospodyně ve věku 67 let, která nebožtíkovi sloužila přes 25 let, měla dostat jako náhradu za nevyplacenou mzdu částku 25 000 korun a doživotní výměněk. Spolu s dalšími výlohami, kterými by byl odkaz zatížen, to dělalo asi 50 000 korun. Podle listu je „*jisto, že tu byla moravskému dějepisectví odkázána značná hodnota, která může být plodným podnětem a příkladem v národě, který mecenášů, zvláště většího slohu, neměl nikdy nazbyt*“.²

Dědici byli bratr Berthold Šidlo, jednatelství v Rožnově pod Radhoštěm, po zemřelém bratru Karlu Šidlovi synovec Dr. ing. Karel Šidlo, důlní inženýr ve Slezské Ostravě, Jáma Terezie, po zemřelém bratru Janu Šidlovi neteř Marie Králová v Líšni u Brna, synovec Jan Šidlo, úředník v Brně-Židenicích, a neteř Ludmila Čumáková, bytem v Bratislavě. Zemřelý byl opatrovníkem zemřelého Zdenka Pariska, jehož pozůstalost nebyla dosud ukončena.

Hned v počátku dědického řízení Berthold Šidlo požádal soud 6. února 1940, aby bylo zakázáno Cecilii Koblihové odnášet, prodávat neb darovat věci po zemřelém Raimundu Šidlovi. Měla též složit u soudu spořitelni knížky a zlaté předměty.

Dne 11. března 1940 se v domě čp. 275 konal soupis a odhad jmění patřícího do pozůstalosti. K movitému jmění patřil vklad u Městské spořitelny v Hranicích ve výši 1 644 korun (K) 69 hal., když hotovost spotřeboval za svého života zůstavitel. Cenné papíry nebyly nalezeny, šatstvo a prádlo bylo bezcenné, zato ale kapesní hodinky byly oceněny na 500 K.

Na stěnách visely dva obrazy, a to rodinný obraz Matky Boží za 100 K a obraz domu čp. 275 za 150 K. Zajímavostí byl velociped Vysokokolka s lucernou a zvonkem za 20 K, zvláště byly uvedeny tři svazky díla Řehoře Wolného Světská topografie, označené jako bezcenné. Kromě toho tu bylo i větší množství dalších knih, většinou historické spisy (F. Ch. Schlosser, Weltgeschichte für das deutsche Volk), Charles Darwin, Die Erde und ihre Völker, Unser Wissen und die Erde, ale i beletrie, celkem 150 svazků vázaných v odhadní ceně 300 K, knihy a časopisy nevázané (Květy) za 200 K. Celkem se jednalo o hodnotu 3 574 K 69 hal.

K nemovitostem patřil dům v Čaputově ulici čp. 275, stavební plocha č. k. 523, zahrada parc. č. 215. Dům pozůstalá z přední jednopatrové obytné budovy s průjezdem a třech přízemních dvorních křídel, obsahujících byty a hospodářské místnosti. Dle stavební hodnoty 116 180 K, dle výtěž-

1 Přehled, 1. 3. 1940.

2 Velký odkaz + R. Šidly moravskému dějepisectví. Přehled, 8. 3. 1940. Viz též INDRA, B.: Histore hranických domů. Hranice 2005; BEDNÁŘ, V. – ČERNÝ, M. – LAPÁČEK, J. – MARADA, M.: Hřbitovy v Hranicích a Drahotuších. Hranice 2006.

Kolo z odkazu R. Šidly, nyní v Muzeu a galerii města Hranic.
Za vyhledání děkuji dr. Svobodové, ředitelce. Foto J. Lapáček

kové hodnoty (nájem, daně, pojištění) 111 600 K, střední hodnota průměrem činila 113 890 K. K tomu byla zahrada za 88 728 K a včelín o 50 úlech za 2 500 K, celkem 205 118 K. Náklad na provedení nutných oprav dosáhl výše 53 000 K, takže skutečná hodnota nemovitostí dosahovala 152 118 K, zaokrouhloeno 152 000 K. Aktiva tedy činila 155 574 K 69 hal. Již tehdy byl obraz domu, tři vázané svazky Wolného a velociped odevzdaný do úschovy Josefu Šindelovi, řediteli hranického muzea.

Přítomní zákonní dědicové požádali, aby opis zůstavitelovy poslední vůle i s opisem protokolu byl zaslán Zemskému úřadu v Brně k vyjádření ohledně zřízení fondu, o němž se v poslední vůli děla zmínka. Dále vyzvali přítomného ředitele Šindela jako zástupce muzea v Hranicích, aby s příslušnými činiteli projednal otázku, zdali by za stávajících poměrů a vzhledem k hořejšímu odhadu bylo možno očekávat, že zůstavitelem zamýšlený odkaz může být splněn v té podobě, jakou měl na mysli Raimund Šidlo, tj. že by Moravský historický spolek zřízený v Brně jako samostatná korporace splnil svoje poslání, anebo zdali by nebylo vhodnější, aby některý místní zájmový spolek mohl zůstavitelovo přání ohledně vydání dějin Moravy splnit jako akční výbor, a to tím způsobem, že by zákonnými dědici, kteří by případně zůstavitelovy nemovitosti převzali do vlastnictví, byl vyplacen nějaký větší obnos.

Karel Hančl jako prozatímní správce pozůstalosti Raimunda Šidly protokolem sepsaným 16. března 1940 upozornil, že během jednoho týdne svého úřadování zjistil různé okolnosti. V prvé řadě poukázal na to, že stav všech do pozůstalosti patřících nemovitostí, zejména však stavební stav obytných budov, je velice sešlý, ba přímo zchátralý, což je pochopitelné, uváží-li se, že zůstavitel po celou řadu let nijaké opravy neprováděl a že též letošní krutá zima (mnoho sněhu, pak náhlá obleva), povodeň a vichřice způsobily mnoho škod.

Již zvenčí, totiž na frontě domu z ulice lze pozorovat nápadnou sešlost budovy, omítka opadaná, střecha poškozena tak, že se břidlicová krytina při větším větru uvolňuje a ohrožuje kolemjdoucí. Též krov budovy je z větší části následkem zatékání dešťové vody poškozen.

Velice zbledovaný vzhled skýtá však obytná budova ze dvora, hlavně za deštivého nebo větrného počasí. Dřívější dešťové žlaby, nyní již pouhé cary starého plechu visící pouze jedním koncem na okraji střechy, vlají vzduchem a dešťová voda stéká do oken bytu, takže dům z této strany činí dojem skutečně zříceniny.

V bytě Josefa Pešla v 1. poschodí se uvolnila část stropu následkem zatékání střechou, což si vyžádá opravu, též v malém obytném domku ve dvoře vedle stodoly zatékalo střechou. Rozvodněním potoka tekoucího v bezprostřední blízkosti obytných budov byl přízemní byt manželů Čechových, jakož i průjezd (předsíň) domu zaplaven. V obytné budově nebyly splachovací záchody, záchodové žumpy byly plné, a bylo proto ze zdravotních důvodů třeba je nechat vyprázdnit.

Jediný zdroj příjmu představovalo nájemné z bytu za měsíc březen v obnosu 751 K, který Hančl převzal od bývalé hospodyně Koblihové a z něhož zaplatil výlohy spojené s prací v zahradě.

Zemský úřad v Brně odpověděl 26. března 1940 na adresu Otakara Jokla, notář v Hranicích, pověřeného dědickým řízením. Zemský úřad jako dozorcí úřad nadační konstatoval, že odkaz nelze považovat za odkaz nadační, tudíž zemský úřad v příčině dozoru nad jměním fondovním a ustanovením jeho správy nemůže nic učinit. Z hlediska úřadu šlo o nedostatek všeobecně užitečného účelu, jakož i o to, že zůstavitel nestanovil ve své poslední vůli výslovně, že má být z odkazu zřízena nadace, naopak, že fondového jmění má být použito k udělování odměn za vykonané historické bádání a práce, takže jmění fondovní nemá mít trvalý výnos.

Také Finanční prokuratura v Brně 19. dubna 1940 prohlásila, že zájmy fondu ku vyšetření dějin Moravy a k levnému vydání jich tiskem v pozůstalostním řízení zastupovat nebude. Když Zemský úřad v Brně rozhodl, že se nejedná o zřízení nadace, tím byla i finanční prokuratura vázána a nemohla tento odkaz, jako odkaz nadační, zastupovat. Rovněž nehodlala zastupovat tento odkaz jako odkaz k účelům všeužitečným, u něhož není osoba obmyšlená určena. Odkaz měl totiž připadnout moravskému historickému spolku se sídlem v Brně, kterýžto spolek, najde-li se vůbec někdo, kdo jej bude hodlat uvést v život, nechť si odkaz v pozůstalostním řízení zastupuje sám.

Při dalším jednání se zákonní dědicové 24. dubna 1940 zavázali splnit všechny odkazy mimo odkaz ve prospěch fondu, protože se nepovažovali být povoláni k tomu, aby tento fond, resp. spolek, zastupovali. Bylo roz-

hodnoto, že zůstavitelův odkaz ohledně fondu bude splněn tím způsobem, že Okresní osvětový sbor v Hranicích spolu s kuratorem Městského muzea v Hranicích obdrží ke zřízení tohoto fondu v hotovosti obnos 30 000 K. Ke splnění přání byla stanovena lhůta 10 let, po jejímž marném uplynutí by věnovaný obnos připadl zpět zákonným dědicům i s příslušnými úroky.

Dne 23. června 1940 byla uzavřena tržová smlouva na dům, kupujícím byl Karel Seidl, továrník v Hranicích, Smetanovo nábřeží 1093, který zaplatil 236 236 K 42 hal. Následně dům zbořil a v krátké době postavil novou budovu. Dle úředního záznamu z 20. září 1940 teď aktiva činila 239 811 K 11 hal., pasiva 55 742 K 63 hal., tudíž zůstatek byl vyšší, a to 184 068 K 48 hal. Následně 24. září 1940 byl složen obnos pro Okresní osvětový sbor v Hranicích a kuratorium Městského muzea v Hranicích 30 000 K a dědicové řízení bylo uzavřeno 24. listopadu 1940.

Muzeum i osvětový sbor napsaly soudu 30. října 1948 v tom smyslu, že nehodlají fond zřídit, jelikož jde o odkaz ve vázané měně a nikdo by nebyl ochoten sepsat dějiny a rovněž dějiny vydat, nehledíc k tomu, že by převod vázaných peněz byl podle stávajících předpisů pro tento účel nemožný.

Usnesením z 20. dubna 1949 dodatkem k právoplatné odevzdací listině Okresního soudu v Hranicích ze dne 24. září 1940 č. j. D 911/48, vydané v pozůstalostním řízení po Raimundu Šidlovi z Hranic, zemřelém 27. února 1940, soud odevzdal odkaz 30 000 K ve prospěch „Fondu k vyšetření dějin země Moravy a k levnému vydání jich tiskem“, uvolněný tím, že Místní osvětová rada odmítla v stanovené lhůtě deset let tento fond zřídit, dědicům.³

Čtenář, který dočetl až sem, jistě pochopil, že název příspěvku je nadšátkou, kterou si autor dovolil. Je ale toho názoru, že by tento odkaz a osoba, která jej učinila, byť může působit jakkoliv podivínsky, měly být připomenuty.

Dodatek

Poslední vůle

Já Raimund Šidlo, jsa tělesně i duševně úplně zdravý, činím po zralém uvážení a prost všeho nátlaku, pro případ smrti mé poslední pořízení, jak následuje:

Tělo mé budiž nejjednoduchším způsobem v hrobě otce mého na katolickém hřbitově v Hranicích pohřbeno a budiž nosiči na hřbitov doneseno. Pohřební písničky nebudtež při pohřbu mém zpívány.

Při hrobě mém budiž postaven mramorový pomník, který dříve při hrobě staříčků mých Jana a Františky Šidlových stál, který se nyní v domě mém nalézá.

Při odstranění nápisu na něm se nalézajícího budiž tam vtesán nápis „Raimund Šidlo“ a pod něj den mého narození a rok, totiž 31/8 1855, a den a rok mého úmrtí a pod tímž níže nápis: „Odpočinutí věčné dej mu Pane“. Na hrob ten budiž umístěna jednotná kamenná plotna, aby na hrobě tom nerostly kopřivy a jiná plevel. Veškeré movité jmění mé, vyjma předměty níže označené a peníze snad v některém peněžním ústavu pro mě uložené, odkazují dlouholeté hospodyně mé Cecilii Koblihové. Rodinný obraz „Matky Boží“, olejomalba na plátně, který praotec můj při přesídlení svém z města Hlučína do města Hranic s sebou v roce 1746 přinesl, který se nyní dle

rodinných tradic v uschování dočasném co nejstaršího člena rodu v bytě mém nalézá, přijde po smrti mé v dočasné uschování synovce mého Karla Šidly, syna to zemřelého bratra mého Karla Šidly.

Děti po zemřelém bratru mém Janu Šidlovi obdrží k rovnodílnému rozdělení mezi sebou v knihovni mé se nalézající nadvázané knihy vědecké a beletristické a k tomu ještě nenadvázané deníky „Květů“.

Městské museum v Hranicích obdrží obraz domu mého čís. pop. 275 v Hranicích zobrazeného dle stavebního stavu jeho před rokem 1868, který otec můj Karel Šidlo přistavěl, pak velociped „Vysokokolka“ i s lucerní a zvonkem k němu patřícími. Konečně obdrží toto městské museum „Wolného“ topografické statistické a historické dílo celé Moravy.

My Moravané známe jen část dějin užší vlasti naší Moravy, František Palacký, který první vydal dějiny národa českého v Čechách a na Moravě, uvádí v předmluvě k prvnímu vydání dějin těch v roce 1848, „že jemu již před léty byla odňata možnost poznati, jaké prameny dějepisné Morava v lůně svém chová“, a tak se stalo, že Morava přišla v dějinách jeho zkrátka.

My Moravané máme sepsané jen dějiny Moravy Drem Bedu Dudíkem, vydané v roce 1870, které však sahají jen do vymření rodu Přemyslovců, ale i ty jsou již dávno rozebrané a lidu moravskému většinou neznámé.

V Čechách mají dostatek odborných historických badatelů, kdežto Morava jest poukázána na dějiny Moravy od Dra Bedy Dudíka, které však obdržeti nelze, a krom sdělení různých badatelů roztroušených v různých časopisech postrádá Morava po době Přemyslovců vázaného po sobě následujícího sdělení dějin Moravy. Není prý na to peněz a není prý také vědeckých badatelů historických, kteří by to z vlastních prostředků podnikli, aby jsme se dozvěděli historii naší rodné země Moravy po vymření panovnického rodu Přemyslovců. K aspoň částečnému umožnění všeobecného nabytí vědomosti o dějinách země Moravy a k levnému vydání tiskem co dílo jednotné zřizují já fond ku vyšetření dějin země Moravy a k levnému vydání jich tiskem, by každý Moravan znal dějiny rodné země své, jakož i ku sepisování a knižnímu vydání povídek z dějin země Moravy, taktéž za cenu mírnou lidu všeobecně přístupnou.

Tento mnou založený fond bude spravovati založenu býti mající „Moravský historický spolek“ se sídlem v Brně, jehož členové mohou býti jen rození Moravané tuto užší vlast svou Moravu upřímně milující.

Spolek ten zvolí sobě výkonný výbor, který povede správu jmění fondového a vydá předně, a to co nejdříve, již úplně rozebrané „Dějiny Moravy“ sepsané Drem Bedu Dudíkem v nezměněném znění jejich obsažené v prvním českém vydání jejich za levnou cenu, aby je sobě každý rodnou zem svou milující Moravan koupiti mohl.

Spolek ustanoví učeného a odborně vzdělaného historického badatele, upřímného Moravana ku vyšetření a sepsání historie Moravy a dohodne se s ním o odměně za vykonané historické bádání a práce, což bude platit i při sepisování historických povídek z dějin Moravy.

Tyto odměny budou ze jmění fondového a z čistého výtěžku za prodané dějiny Moravy předně oněch již Drem Bedu Dudíkem vydaných, jakož i historických povídek z dějin vlasti mé Moravy uhrazeny.

Se sepisováním dějin země Moravy začne se od doby nastalé po vymřeni panovnického rodu Přemyslovců, neb až do doby té má Morava dějiny své sepsané Drem Bedu Dudíkem.

Tomuto mnou zřízenému fondu odkazuji dům můj čís. pop. 275 v Hranicích i s ovocnou zahradou k němu patřící v katastrální výměře 1 ha, 11 a, 54 m² a k domu tomu přiléhající. Tento odkazník můj bude však povinen zaplatiti poplatek z místa na hrob pro tělo mé na dobu 50 roků, zaplatiti náklad pohřbení jeho, vyleštění mramorového staršího pomníku u hrobu postavenu býti majícího, vytesání nápisu na něj a vyzlacení písmen dobrým a trvalým zlatem, položení kamenné obruby k němu a položení na něj kamenné plotny jednotné z kamenolomu Dostalového v Oborách v Hranicích z odkazu jemu učiněného.

Dále bude tento odkazník můj povinen převzít na sebe k zaplacení na domě jemu odkázaném knihovně zajištěné pohledávky věřitelů mých tam uvedených ve výši, v jaké pohledávky ty v den mého úmrtí stávati budou...

V Hranicích dne 12. února 1937

Raimund Šidlo v. r.

Oldřich Fiala

Život a práce historičky umění Anny Pavelkové (1943–2009)

Historička umění, pracovnice v kultuře, organizátorka, publicistka – tak lze stručně vyjádřit okruhy působnosti Anny Pavelkové. Narodila se 26. července 1943 ve Zlíně. Léta jejího dětství a mládí jsou však spojena s Bystřicí pod Hostýnem na Kroměřížsku, kde vyrůstala v rodině středoškolského učitele Alfreda Jiráka. Na přerovské jedenáctileté střední škole (nyní Gymnázium Jakuba Škody) maturovala z českého a ruského jazyka, ale také z dějepisu a matematiky. Studium dějin umění absolvovala na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně (nyní Masarykova univerzita) v Brně, kde vedle státních závěrečných zkoušek obhájila diplomovou práci *Stavební vývoj kostela sv. Jakuba v Brně*. Když v červenci 1965 převzala diplom potvrzující úspěšně ukončené vzdělání, byla již půl roku pracovnící Vlastivědného ústavu v Přerově a takřka dva roky ji dělily od okamžiků, kdy sňatkem s Leopoldem Pavelkou změnila svoje rodné příjmení Jiráková na jméno manželovo. Péče o rodinu, která se v následujícím období rozrostla o syny Ondřeje (*1967) a Lukáše (*1973), patřila – vedle zaměstnání – k trvalým hodnotám.

Profesní dráha Anny Pavelkové začínala v pozici odborný pracovník – kustod uměleckých sbírek. Přehled pětileté činnosti (1965 až 1970) na pracovišti pro obrazárny a výchovu výtvarným uměním shrnula v edici „Zprávy Vlastivědného ústavu“, kde mj. čteme: „...činnost pracoviště spočívá v seznamování veřejnosti okresu Přerov s regionálním uměním střední Moravy v podobě krátkodobých výstav ve výstavní síni Pasáž v Přerově a v gotickém sále v Hranicích. Jsou to výstavy umělců žijících na střední Moravě, nebo těch, kteří zde působili. Uskutečňují se také výstavy celostátního charakteru zapůjčené galerií v Ostravě nebo Olomouci. Mnoho uměleckohistorických předmětů je také součástí stálých expozic v Přerově, Hranicích, Kojetíně a Tovačově...“ Jako kurátorka tak připravovala výstavy prací výtvarníků spjatých s přerovským regionem (Josef Baják, Josef Bíbr, Milan Dobeš, Dana Hlobilová, Marie Hlobilová-Mrkvičková, Marie Gardavská, Vlastimil Kozák, Marcel Krasický, Stanislav Krátký, Antonín Kubát, František Mádle, Augustin Mervart, Jaroslav Pop, Eva Siblíková, Richard Uherek a dalších). Tyto prezentace se konaly v prostorách přerovského zámku či v citovaných galerijních prostředích, ale také v Hodoníně, Karvině, Olomouci, Prostějově... Dlouhodobě spolupracovala s Klubem přátel výtvarného umění za předsednictví Stanislava Kočího i Rudolfa Novotného. Členům klubu i návštěvníkům Muzejních úterků či čtvrtek prezentovala přednášky *Dílo Josefa Brože a Karla Hladíka; Málo známé kulturní památky v Rumunsku; Mizející Přerov Antonína Kubáta;*

Vernisáž výstavy Hynka Rozehnala „Samorosty“, 6. března 1966

Obrazy Svatopluka Součka; Renesanční památky na Přerovsku atp. Pro třetí díl titulu *Dějiny města Přerova* zpracovávala kapitolu věnovanou výtvarnému umění; tato studie však zůstala pouze v rukopisném náčrtu. Jako členka organizačního výboru (1985) se podílela na přípravě a průběhu Hefaistonu – soutěžní přehlídky prací uměleckých kovářů na hradě Helfštýně. Nejen sloučením městských muzeí do jedné příspěvkové organizace zřízené ONV, ale také (v sedmdesátých až osmdesátých letech) z pozice vedoucí muzejního odboru pečovala o muzejní fondy v Hranicích, Kojetíně a Tovačově. V období prezentace a oslav (1987–1988) stoleté existence muzea v Přerově zastávala post druhé místopředsedkyně pracovního výboru.

Přímý kontakt s pracovištěm přerušila Anna (často oslovována jako Anička či Andulka) Pavelková v roce 1999 předčasným odchodem do starobního důchodu. Ukončení aktivního pracovního úvazku urychlily zdravotní problémy omezující mj. chůzi. Jen prostřednictvím nejbližších přátel, kteří bývalou spolupracovnicí navštěvovali, se širší veřejnost dozvídala o zhoršujícím se zdravotním stavu. Po desetiletém vzdorování nemoc nakonec zvítězila. Anna Pavelková zemřela 16. dubna 2009. Pochována byla do rodinného hrobu v malebném areálu bystrického hřbitova. Její dlouholeté působení postupně ocení nejen noví zájemci o problematiku kultury regionu a výtvarného umění zvláště.

Zahájení výstavy „Jaroslav Pop – karikatury“, 7. února 1984

Navazující bibliografie je rozčleněna do tří částí zahrnujících 1. vlastní odborné nebo publicistické práce; 2. redakční činnost; 3. literaturu jiných autorů vztahující se k osobnosti Anny Pavelkové. Závěr tvoří jmenný rejstřík odkazující na čísla jednotlivých záznamů řazených v abecedním pořadí dle původců nebo prvního slova názvu.

Z publikačních aktivit Anny Pavelkové

Vlastní práce

1. **Augustin Mervart.** Obrazy 1889–1889. Výstava ke 100. výročí narození umělce. Graf. upr. Jindra Konvičná. Red. Milan Chumchal. [1989]. Nestr., [4] obr.

Vernisáž výstavy „Eva Siblíková-Chmelařová, obrazy, kresby, grafika“, 5. června 1997

2. **Augustin Mervart (1889–1968).** [Výstava.] Kultura Přerova, **32**, 1989, č. 10, říjen, s. 151–152.
3. **Co o ní nevíte?** [Činnost skupiny pro údržbu a rekonstrukci památkových objektů.] Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 12, 21. III., s. [5].
4. **Čarovné vlákno Marie Luisy Hlobilové.** Kultura Přerova, **19**, 1976, č. 3, březen, s. 43.
5. **Dana Hlobilová.** [Tisk k výstavě.] Přerov, Vlastivědný ústav [1978]. [8 s. – dva přeložené listy, 8 obr.]
6. **Dana Hlobilová.** Obrazy. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1993. Nestr., skládačka, 1 obr.
7. **Dana Hlobilová, výstava obrazů.** Graf. upr. Josef Bíbr. [Tisk k výstavě.] Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1983. Nestr., [11 obr.]
8. **Danuše Mazurová – keramika, Ljubomír Burian – obrazy.** [Tisk k výstavě.] Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr.
9. **Devadesátiny akademické malířky.** K významnému životnímu jubileu. [Marie Hlobilová – Mrkvičková.] Hanácké noviny, 1993, 11. V., s. 5.
10. **Eva Siblíková.** Výstava k životnímu jubileu. [Tisk k výstavě.] Graf. upr. Eva Suchánková. Přerov, Muzeum Komenského 1997. Nestr.
11. **Eva Siblíková.** Obrazy – grafika – keramika. [Tisk k výstavě.] Fot. Vladimír Poledna, Jan Kučera. Přerov, Vlastivědný ústav 1977. Nestr., [20] obr.
12. **Exponáty Okresního vlastivědného muzea J[ana] A[amose] Komenského v Přerově.** [Sbírkový fond skla.] Kultura Přerova, **22**, 1979, č. 11, listopad, s. 167–169, 1 obr.; [Sbírkový fond porcelánu.] ...č. 12, prosinec, s. 180–181, 1 obr.
13. **Jaroslav Pop.** Karikatury. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum J. A. Komenského 1984. Nestr., obr. v textu.

14. **Josef Baják.** Náčrt života a díla. [Katalog výstavy.] Red. Gustav Vožda. Přerov, Vlastivědný ústav : Městský národní výbor 1965. 25 s., obr. příl.
15. **Josef Bíbr.** Obrazy, užitá grafika. Fot. Svatopluk Spáčil. Graf. upr. Josef Bíbr. [Tisk k výstavě.] Přerov : Kojetín, Okresní kulturní středisko; Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského : Osvětová beseda 1981. Nestr.
16. **Jubilejní výstava Richarda Uherka k jeho 70. narozeninám.** Kultura Přerova, **13**, 1970, č. 9, září, s. 137.
17. **Jubileum přerovské rodačky malířky Dany Hlobilové.** Kultura Přerova, **31**, 1988, č. 9, září, s. 135.
18. **K jubilejní výstavě akad[emického] malíře Vlast[imila] Kozáka.** Kultura Přerova, **14**, 1971, č. 10, říjen, s. 163, 1 obr.
19. **K jubilejní výstavě Josefa Bajáka v přerovském zámku.** Kultura Přerova, [9], 1966, č. [1], leden, s. 3–4.
20. **K nedožitým osmdesátým pátým narozeninám přerovského sochaře Josefa Bajáka.** Nové Přerovsko, **34**, 1991, č. 3, 18. I., s. 5.
21. **K nedožitým sedmdesátým pátým narozeninám přerovského sochaře Josefa Bajáka.** Kultura Přerova, **24**, 1981, č. 2, únor, s. 23–24.
22. **K výstavě kinetického umění Milana Dobeše v přerovském zámku.** ...Dušan Konečný. Kultura Přerova, **25**, 1982, č. 5, květen, s. 70–72, 2 obr.
23. **K výstavě Marie Hlobilové-Mrkvičkové.** Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 31, 8. VIII., s. 15.
24. **K výstavě Marie Hlobilové-Mrkvičkové v Přerově 12. června–14. září 1980.** Kultura Přerova, **23**, 1980, č. 7, červenec, s. 100–101, 1 obr. [=reprofoto: Dagmar Landová]
25. **K výstavě Marie Hlobilové-Mrkvičkové v sále přerovského zámku.** Zpravodaj města Přerova, **1**, 1990, č. [6], červen, s. 133–134, 1 obr.
26. **K výstavě medailí a plaket Josefa Bajáka v přerovském zámku.** Přerovské echo, 1996, č. 3, březen, s. 11, 1 obr.
27. **K výstavě obrazů Marie Hlobilové-Mrkvičkové v přerovském zámku.** Přerovské echo, 6, 1997, č. 9, září, s. 13, 1 obr.
28. **K výstavě obrazů akademického malíře Stanislava Krátkého v přerovském zámku.** Kultura Přerova, **19**, 1976, č. 6, červen, s. 86–[87], 1 obr. [=reprodukce obrazu: *Moje maminka v šátku*]
29. **K výstavě sochaře Josefa Bajáka.** Nové Přerovsko, **5**, 1996, č. 10, 8. III., s. 10, 1 obr.
30. **K významnému životnímu jubileu.** [Výstava z díla u příležitosti osmdesátých pátých narozenin Marie Hlobilové-Mrkvičkové.] Kultura Přerova, **31**, 1988, č. 5, květen, s. 68–69, 1 obr. [=foto: Jiří Vojzola]
31. **K životnímu jubileu.** [Sedmdesáté páté narozeniny Stanislava Krátkého.] Kultura Přerova, **32**, 1989, č. 7, červenec, s. 104–105.
32. **K životnímu jubileu přerovské umělkyně Evy Siblikové.** [Výstava z díla.] Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 23, 6. VI., s. 14, 1 obr.
33. **Karel Vašut.** Plastiky. [Tisk k výstavě.] Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1983. Nestr., [16] obr.

34. **Karel Vašut – autor sochy Klementa Gottwalda v Přerově.** Kultura Přerova, **25**, 1982, č. 7, červenec, s. 99–101, 1 obr.
35. **Lidové obrázky na skle.** [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr., obr. v textu.
36. **Ljubomír Burian.** [Tisk k výstavě.] Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského [1978]. Nestr., [7] obr.
37. **Luděk Majer.** [Tisk k výstavě.] Graf. upr. Josef Bíbr. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1978. Nestr., [8] obr.
38. **Malíř František Záhorský.** Životopisná črta. Kultura Přerova, **18**, 1975, č. 8, srpen, s. 116–118, 1 obr. [=reprofotografie: olej *Domek ve Lhotce u Čekyně*]; In: *Sborník prací z dějin přerovského regionu*. Přerov, Muzeum Komenského 1996, s. 118–123, 2 obr. [=reprofotografie: akvarel *Zima na Prostřední Bečvě* a olej *Bečva pod Rožnovem*]. »Minulost Přerovska. Sv. 10«
39. **Marie Hlobilová-Mrkvičková.** Výběr z díla. [Tisk k výstavě.] Fotografie Dagmar Landová. Graf. upr. Zuzana Mohaplová. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1990. Nestr.
40. **Marie Hlobilová-Mrkvičková.** Výstava obrazů. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum J. A. Komenského 1975. Nestr., dvojlist, 1 obr., příl. *Seznam vystavených prací*.
41. **Marie Hlobilová-Mrkvičková.** Výstava obrazů. [Katalog.] Fotografie Dagmar Landová. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1980. Nestr.
42. **Mervartova pamětní síň.** Stálá umělecká expozice obrazů akad[emického] malíře A[ugustina]. Mervarta. [Tisk k otevření 15. května 1968.] Přerov, Vlastivědný ústav 1968. Nestr.
43. **Mizející Přerov Antonína Kubáta.** [Poznámka k výstavě.] Nové Přerovsko, **11**, 1968, č. 45, 8. XI., s. [5].
44. **Muzejní úterky.** Nové Přerovsko, **12**, 1969, č. 9, 28. II., s. [3]; **13**, 1970, č. 10, 13. III., s. [5]; **14**, 1971, č. 7, 19. II., s. 5..
45. **Muzeum Moravské brány v Hranicích.** ...Marie Jašková. Informátor pro návštěvníky veřejně přístupných expozic a objektů... Fotografie Jitka Velechová. Red. Gustav Vožda. Graf. upr. Miloslav Bernát. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr., leták /dvojlist, 2 obr.
46. **Muzeum Záhoří v Lipníku nad Bečvou.** Informátor pro návštěvníky veřejně přístupných expozic a objektů... Fotografie Jitka Velechová. Red. Gustav Vožda. Graf. upr. Miloslav Bernát. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1988. Nestr., leták /dvojlist, 3 obr.
47. **Na výstavě Dany Hlobilové.** Obrazy z cest po Evropě a zahrady hudebních skladatelů. Nové Přerovsko, **2**, 1993, č. 47, 15. VI., s. 5.
48. **Obrazy Dany Hlobilové.** [Výstava.] Nové Přerovsko, 7, 1998, č. 22, 29. V., s. 17, 1 obr.; Přerovské echo, 1998, č. 6, červen, s. 6, 1 obr. [=reprofotografie detailu obrazu *Umbrie*]
49. **Pamětní síň Augustina Mervarta a Josefa Bajáka.** Informátor pro návštěvníky veřejně přístupných expozic a objektů... Fotografie Jitka Velechová. Red. Gustav Vožda. Graf. upr. Miloslav Bernát. Okresní

- vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr., leták /dvojlist, 2 obr.
50. **Pozvání na výstavu.** [Výstava obrazů Evy Siblikové a soch Oldřicha Hradilíka.] Kultura Přerova, **30**, 1987, č. 11, listopad, s. 167–168.
 51. **Přednáškový cyklus k 300. výročí úmrtí J[ana] A[mose] Komenského v Přerově.** Nové Přerovsko, **13**, 1970, č. 45, 6. XI., s. 4.
 52. **Přehled činnosti pracoviště pro obrazárny a výchovu výtvarným uměním 1965–1970.** Přerov, Vlastivědný ústav 1970. 10 s. »Zprávy Vlastivědného ústavu v Přerově«
 53. **Přerov a jeho výtvarní umělci.** [Josef Baják, Ljubomír Burian, Milan Dobeš, Helena Hašpicová, Dana Hlobilová, Marie Hlobilová-Mrkvičková, Vladimír Hornyak, Jan Chmelař, Pavel Kotas, Věra Kotasová, Vlastimil Kozák, Marcel Krasický, Stanislav Krátký, Antonín Kubát, František Mádle, Petr Markulček, Danuše Mazurová, Zdeněk Menčík, Augustin Mervart, Jiří Ryšavý, Eva Sibliková, Richard Uherek, František Záhorský-Ziegelheim.] ...Eva Suchánková. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr.
 54. **Přerov ve výtvarném umění.** Nové Přerovsko, **2**, 1993, č. 68, 31. VIII., s. 5.
 55. **Přerovský malíř Augustin Mervart.** Kultura Přerova, **11**, 1968, č. 5, květen, s. 68–69.
 56. **Rodné město umělci.** [Odhalení busty Josefa Bajáka v přerovském parku Michalov.] Nové Přerovsko, **25**, 1982, č. 47, 26. XI., s. 4.
 57. **Sochař a medailér Josef Baják.** [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1996. Nestr., skládačka, 5 obr.
 58. **Sochař František Mádle.** In: *Sborník prací z dějin přerovského regionu.* Přerov, Muzeum Komenského 1996, s. 113–117, 3 obr. [=reprofotografie: *Legionář; Matka; Hygie*] »Minulost Přerovska. Sv. 10 «
 59. **Sochař Josef Baják Přerovu.** [Luneta na čelní stěnu obřadní síně městského hřbitova.] Kultura Přerova, **9**, 1966, č. [12], prosinec, s. 190, 1 obr.
 60. **Sochař Karel Vašut – autor pomníku Klementa Gottwalda.** Nové Přerovsko, **25**, 1982, č. 24, 18. VI., s. 3, 1 obr.
 61. **Stanislav Krátký.** Obrazy. Přerov, Muzeum J. A. Komenského / Vlastivědný ústav 1976. Nestr., [8] obr.; 1989. Nestr., 7 obr.
 62. **Stavební vývoj kostela sv. Jakuba v Brně.** Diplomová práce. Brno, Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně 1965.
 63. **Svět starožitností.** Užité umění 19. století ze sbírek Muzea Komenského v Přerově. Fot. Jitka Hanáková. Graf. upr. Eva Suchánková. [Tisk k výstavě.] Přerov, Muzeum Komenského 1997. Nestr., leták / dvojlist.
 64. **Svět starožitností.** [Výstava.] Přerovské echo, 1997, č. 9, září, s. 13.
 65. **Svět starožitností v Muzeu Komenského.** [Výstava.] Nové Přerovsko, **6**, 1997, č. 31, 8. VIII., s. 15.
 66. **Tvorba E[vy] Chmelařové-Siblikové.** Nové Přerovsko, **20**, 1977, č. 41, 7. X., s. 5, 1 obr. [=foto: Milan Odstrčil]
 67. **Udělení Čestného uznání.** [Vlastivědnému ústavu v Přerově – Muzeu J. A. Komenského za dlouholetou úspěšnou činnost v kulturním životě města Přerova.] Kultura Přerova, **14**, 1971, č. 2, únor, s. 22.

68. **Úctyhodné jubileum Marie Hlobilové-Mrkvičkové.** Nové Přerovsko, 7, 1998, č. 19, 7. V., s. 13, 1 obr.
69. **Umělci svému kraji.** [Prezentace nejnovějších výtvarných děl Josefa Bajáka, Vladimíra Hornyaka, Oldřicha Hradilíka, Jana Chmelaře, Evy Chmelařové-Siblíkové, Pavla Kotase, Věry Kotasové-Klausové, Vlastimila Kozáka, Marcela Krasického, Stanislava Krátkého, Augustina Mervarta, Richarda Uherka a Ladislava Vlodka.] Kultura Přerova, 13, 1970, č. 7, červenec, s. 98–99.
70. **Umělecká díla připomínající osvobození.** In: *Svoboda přišla před 25 lety.* Přerov, Vlastivědný ústav : Česká socialistická akademie 1970, s. 92–96. »Minulost Přerovska. Sv. 6 «
71. **Umělecké dílo Evy Chmelařové-Siblíkové.** In: *Siblíková Eva. Obrazy.* [Tisk k výstavě u příležitosti životního jubilea akademické malířky....] Fot. Jan Chmelař. Red. Gustav Vožda, Graf. upr. Zora Chadrabová – Pořícká. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1987. Nestr., [12] obr.
72. **V muzeu probíhá výstava Mervartových kreseb.** Nové Přerovsko, 7, 1998, č. 31, 7. VIII., s. 13.
73. **V sobotu 1. října 1977 byla ve výstavním sále...**[Vernisáž výstavy z tvorby Evy Siblíkové.] Kultura Přerova, 20, 1977, č. 11, listopad, s. 171, 1 obr.
74. **Viděné s láskou, malované s radostí.** [Dílo Marie Hlobilové-Mrkvičkové.] Nové Přerovsko, 2, 1993, č. 35, 4. V., s. 5.
75. **Vlastimil Kozák.** [Příležitostný tisk k výstavě.] Graf. upr. Josef Bíbr. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1981. Nestr., [11] obr.
76. **Výstava akademického malíře Václava Trefila.** Kultura Přerova, 20, 1977, č. 9, září, s. 141, 1 obr.
77. **Výstava Josefa Bajáka.** Kultura Přerova, 21, 1978, č. 6, červen, s. [88], 1 obr.
78. **Výstava Lidové obrázky na skle.** Přerovské echo, 5, 1996, č. 5, květen, s. 15, 3 obr.
79. **Výstava obrazů Dany Hlobilové.** Kultura Přerova, 26, 1983, č. 6, červen, s. 85–87, 1 obr. [=reprodukce obrazu *Dominanty Horácka*]
80. **Výstava obrazů Jana Jaroše.** Kultura Přerova, 27, 1984, č. 11, listopad, s. 168, 1 obr. [=reprofotografie: *Topoly na hrázi*]
81. **Výstava obrazů J[aromíra] Fajkuse.** Nové Přerovsko, 6, 1965, č. 41, 16. X., s. [4].
82. **Výstava obrazů Marie Hlobilové-Mrkvičkové v Přerově.** Kultura Přerova, 18, 1975, č. 9, září, s. 136–137, 1 obr.
83. **Výstava obrazů Marie Mrkvičkové-Hlobilové 5. září–27. října 1985.** Kultura Přerova, 28, 1985, č. 11, listopad, s. 164–166, 1 obr.
84. **Výstava obrazů Vlastimila Kozáka.** Kultura Přerova, 24, 1981, č. 7, červenec, s. 100–101, 1 obr.
85. **Výstava plastik a medailí Karla Vašuta.** Kultura Přerova, 26, 1983, č. 5, květen, s. 68–69, 1 obr. [=foto díla: *Studující mládí*]
86. **Výtvarné setkání přerovských umělců v Karvině.** [Helena Hašpicová, Jan Chmelař, Eva Chmelařová-Siblíková, Pavel Kotas, Věra Kotasová-Klausová, Vlastimil Kozák, Stanislav Krátký, Petr Markul-

ček, Danuše Mazurová, Jaroslav Pop, Ladislav Vlodek.] Přerov : Karviná, Muzeum J. A. Komenského : Městský dům kultury 1989. Nestr., [12] obr.

87. **Výtvarní umělci – rodáci z Kojetína.** Kojetínský kulturní kalendář, 1983, listopad, s. 10–12; prosinec, s. 8–13.
88. **Významné jubileum.** Přerovský malíř Vlastimil Kozák. [Sedmdesáté narozeniny.] Nové Přerovsko, **24**, 1981, č. 4, 30. I., s. 5.
89. **Zrození malíře – krajináře.** In: *Jan Jaroš*. Zlín, Margaret 1997, s. 4–5.

Redakční činnost

90. HASTÍK, Jiří: **Alfréd Eschler.** Red. Anna Pavelková. Graf. upr. Josef Bíbr. [Tisk k výstavě.] 1984. Nestr., [8] obr.
91. JAŠKOVÁ, Marie: **Muzeum Moravské brány v Hranicích.** Průvodce. Fot. Milan Odstrčil. Graf. upr. Josef Bíbr. Red. Anna Pavelková, Gustav Vožda. Přerov : Hranice, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1985. 18 s., [9] obr.
92. KOBZA, František: **Helena Hašpicová obrazy – grafika, Pavel Hogel obrazy.** [Tisk k výstavě.] Red. Anna Pavelková. Graf. upr. Milošlav Bernát. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1988. Nestr., [10] obr.
93. **Milan Dobeš.** Přerov – zámek, květen – červen 1982. [Tisk k výstavě.] Úvod naps. Dušan Konečný. Red. Anna Pavelková. 1982. Nestr.
94. TOMAN, Prokop H[ugo]: **Václavu Trefilovi k pětasedmdesátinám.** In: *Václav Trefil*. Výstava obrazů. Red. Anna Pavelková. Graf. upr. Josef Bíbr. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1981. Nestr., [7] obr.

Literatura

95. BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila: **Oceněné výsledky.** Průkopníci socialistické práce v Okresním muzeu J. A. Komenského. [Milan Chumchal, Milada Kotíková, Anna Pavelková, Jiljí Sitko, Gustav Vožda.] Nové Přerovsko, **29**, 1986, č. 24, 13. VI., s. 3, 2 obr.
96. FIALA, Oldřich: **Bibliografie sborníků (Ročenka Městského muzea v Přerově a Minulost Přerovska).** In: *Sborník prací z dějin přerovského regionu*. Přerov, Muzeum Komenského 1996, s. 175–189. »Minulost Přerovska. Sv. 10 «
97. FIALA, Oldřich: **Muzeum Komenského v Přerově 1936–2008.** Bibliografie publikační a vydavatelské činnosti. ...Marta Konířová, Markéta Straková. In: HÝBL, František: *Přerovské muzejnictví*. (Muzeum Komenského v Přerově 1888–2008.) Přerov, Muzeum Komenského 2009, s. 192–220.
98. CHUMCHAL, Milan: **Oddělení regionální historie.** In: HÝBL, František: *Přerovské muzejnictví*. (Muzeum Komenského v Přerově 1888–2008.) Přerov, Muzeum Komenského 2009, s. 110–129.
99. KOTÍKOVÁ, Milada: **Sté výročí Muzea Komenského v Přerově.** Zpráva o průběhu oslav 1987–1988. ...Gustav Vožda. Fot. Jitka Velechová. Graf. upr. Jindra Konvičná a Vojtěch Sklenář. Přerov, Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1989. 17 s., 20 obr. příl.

100. KOZLOVÁ, Božena: **Publikační a vydavatelská činnost Vlastivědného ústavu**. Zprávy Vlastivědného ústavu v Přerově, 1969, č. 6, červen, 10 s. [Pavelková Anna, s. 9.]
101. PUMPRLA, Václav: **Bibliografie okresu Přerov**. ... Vojtěch Cekota, Jaromír Kubíček. Brno : Olomouc : Přerov, Muzejní a vlastivědná společnost : Státní vědecká knihovna : Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1993. 487 s., obr. příl.
102. VAŇÁK, B[ohumil]: **Před otevřením „Muzea Záhoří“**. V Lipníku nad Bečvou. Nové Přerovsko, 14, 1971, č. 22, 28. V., s. 5.
103. WLOSOKOVÁ, Dagmar: **Bibliografie publikací vydaných OVM J. A. Komenského v Přerově v období 1960–1988**. Ke 100. výročí Muzea J. A. Komenského v Přerově. Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského 1988. 16 s.

Autorský a jmenný rejstřík

BAJÁK, Josef	14–19–20–21–26–29–49–53–56–57–59–69–77
BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila	95
BERNÁT, Miloslav	45–46–49–92
BÍBR, Josef	7–15–37–75–90–91–94
BURIAN, Ljubomír	8–36–53
CEKOTA, Vojtěch	101
DOBEŠ, Milan	22–53–93
ESCHLER, Alfréd	90
FAJKUS, Jaromír	81
FIALA, Oldřich	96–97
GOTTWALD, Klement	34–60
HANÁKOVÁ, Jitka	63 – viz též VELECHOVÁ, Jitka
HASTÍK, Jiří	90
HAŠPICOVÁ, Helena	53–86–92
HLOBILOVÁ, Dana	5–6–7–17–47–48–53–79
HLOBILOVÁ, Marie	9–23–24–25–27–30–39–40–41–53–68–74–82–83–81
HLOBILOVÁ, Marie Luisa	4
HLOBILOVÁ-MRKVIČKOVÁ, Marie	– viz HLOBILOVÁ, Marie
HOGEL, Pavel	92
HORNYAK, Vladimír	53–69
HRADILÍK, Oldřich	50–69
HÝBL, František	97–98
CHADRABOVÁ-POŘICKÁ, Zora	71
CHMELARĚ, Jan	53–69–71–86
CHMELAROVÁ-SIBLÍKOVÁ, Eva	– viz SIBLÍKOVÁ, Eva
CHUMCHAL, Milan	1–95–98
JAROŠ, Jan	80–89
JAŠKOVÁ, Marie	45–91
KLAUSOVÁ, Věra	viz KOTASOVÁ, Věra
KOBZA, František	92
KOMENSKÝ, Jan Amos	51

KONEČNÝ, Dušan	22–93
KONÍŘOVÁ, Marta	97
KONVIČNÁ, Jindra	1–99
KOTAS, Pavel	53–69–86
KOTASOVÁ, Věra	53–69–86
KOTASOVÁ-KLAUSOVÁ, Věra – viz KOTASOVÁ, Věra	
KOTÍKOVÁ, Milada	95–99
KOZÁK, Vlastimil	18–53–69–75–84–86–88
KOZLOVÁ, Božena	100
KRASICKÝ, Marcel	53–69
KRÁTKÝ, Stanislav	28–31–53–61–69–86
KUBÁT, Antonín	43–53
KUBÍČEK, Jaromír	101
KUČERA, Jan	11
LANDOVÁ, Dagmar	24–39–41
MÁDLE, František	53–58
MAJER, Luděk	37
MARKULČEK, Petr	53–86
MAZUROVÁ, Danuše	8–53–86
MENČÍK, Zdeněk	53
MERVART, Augustin	1–2–42–49–53–55–69–72
MOHAPLOVÁ, Zuzana	39
MRKVIČKOVÁ, Marie	viz HLOBILOVÁ-MRKVIČKOVÁ, Marie
ODSTRČIL, Milan	66–91
POLEDNA, Vladimír	11
POP, Jaroslav	13–86
PUMPRLA, Václav	101
RYŠAVÝ, Jiří	53
SIBLÍKOVÁ, Eva	10–11–32–50–53–66–69–71–73–86
SITKO, Jiljí	95
SKLENÁŘ, Vojtěch	99
SPÁČIL, Svatopluk	15
STRAKOVÁ, Markéta	97
SUCHÁNKOVÁ, Eva	10 – 53 – 63
TOMAN, Prokop Hugo	94
TREFIL, Václav	76–94
UHEREK, Richard	16–53–69
VAŇÁK, Bohumil	102
VAŠUT, Karel	33–34–60–85
VELECHOVÁ, Jitka	45–46–49–99 – viz též HANÁKOVÁ, Jitka
VLODEK, Ladislav	69–86
VOJZOLA, Jiří	30
VOŽDA, Gustav	14–45–46–49–71–91–95–99
WLOSOKOVÁ, Dagmar	103
ZÁHORSKÝ, František	38–53
ZÁHORSKÝ-ZIEGELHEIM, František – viz ZÁHORSKÝ, František	

O autorech

Oldřich Fiala

knihovník Muzea Komenského
v Přerově
knihovna@prerovmuzeum.cz
fialovi.km@tiscali.cz

Věra Fišmistrová

archivářka Státního okresního
archivu Přerov
v.fismistrova@pr.archives.cz

Bc. Petr Jirák

archivář Státního okresního
archivu Přerov
p.jirak@pr.archives.cz

Dr. Jan Jirka

čestný člen Českého atletického
svazu, Praha

RNDr. et Mgr. František John, Ph.D.

arcidiecézní kampanolog
frantisek.john@post.cz

Mgr. Petr Kadlec

doktorand katedry historie
Filozofické fakulty Ostravské
univerzity v Ostravě
petrkadlec84@seznam.cz

PhDr. Pavel Kopeček

odborný asistent katedry
společenských věd Pedagogické
fakulty Univerzity Palackého
p.kopecek@upol.cz

Jana Krejčová

grafička, grafická designérka
janakrejцова.atelier@seznam.cz

RNDr. Emanuel Kutálek

PhDr. Jiří Lapáček

ředitel Státního okresního archivu
Přerov
j.lapacek@pr.archives.cz

Mgr. Jiří J. K. Nebeský

editor Hranické historické
knihovny
www.historie.hranet.cz
jjknebesky@seznam.cz

PhDr. Ingrid Silná, Ph.D.

pedagog katedry muzikologie
Filozofické fakulty Univerzity
Palackého v Olomouci
ingridsilna@seznam.cz

Ing. Rudolf Štěpančík

ruda.stepa@seznam.cz

Josef Voltr

historik Svazu letců – pobočka
Přerov